

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร
: กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2556

**Social and Cultural Change in Chumphon Land Reform Areas: A Case Study of
Tham Sing Sub-district, Mueang District, Chumphon Province**

Mrs.Rachada Petcharat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร:
กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ชื่อและนามสกุล นางรัชดา เพชรรัตน์

แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา

สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. อาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร
2. รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2556

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร
: กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ผู้วิจัย นางรัชดา เพชรรัตน์ รหัสนักศึกษ 2541000937 **ปริญญา** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) อาจารย์ ดร. สราวุธ ยะหะกร (2) รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีระบุรินทร์

ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร (2) เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร (3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร (4) เพื่อหาแนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ประชาชนชาวบ้าน 5 ราย ผู้นำทางการ คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน 5 ราย นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ 1 ราย ผู้นำกลุ่มเกษตรกร 2 ราย เกษตรกรในพื้นที่ 20 ราย และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 2 ราย รวม 35 ราย โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า (1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตแบบพึ่งตนเองมาสู่การเกษตรแบบ การค้า (2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน สังคมและปัจจัยภายนอกสังคม (3) ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ พบว่า เกษตรกรในชุมชนมีการเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นแบบสังคมเมืองมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหาที่ดินและสิทธิการถือครองที่ดิน ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ปัญหา การขาดทายาททางการเกษตร ปัญหาอาชญากรรม (4) แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร พบว่า ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนสร้างระบบเศรษฐกิจภาคครัวเรือนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เน้นการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดในชุมชน

คำสำคัญ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เขตปฏิรูปที่ดิน

Thesis title: Social and Cultural Change in Chumphon Land Reform Areas: A Case Study of
Tham Sing Sub– district, Mueang District, Chumphon Province

Researcher: Mrs.Rachada Petcharat ; **ID:** 2541000937;

Degree: Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisors: (1) Dr.Sarayuth Yahakorn; (2) Dr. Chitra Veeraburion, Associate Professor;

Academic year: 2013

Abstract

This research aims to study (1) Social and cultural change in Chumphon land reform Area. (2) Factors that contribute to Social and cultural change in Chumphon land reform Area. (3) Effects of social and cultural change in Chumphon land reform Area (4) Guidelines. Solutions to problems arising from the impact of social and cultural change in Chumphon land reform Area.

Qualitative research methods, The sample consists of 5 villager philosophers, 5 Leadership and the village headman, one President of Tambon Administration Tamsing, 2 Leader of group farmers, 20 of farmers in the area and 2 Agricultural promotion officials, including 35 cases. Using the method of document study, interviews, focus groups and observation. Data analysis, A descriptive analysis

The results showed that (1) the Social and cultural change in Chumphon land reform Area: A case study of Tam Sing Sub– District. Farmers adjust their way of producing the self-reliance to an agriculture trade. (2) factors that cause social and cultural change, agriculture is divided into two factors, Internal social factors and External social factors. (3) The impact of social changes, Tamsing was found that farmers in the community to change their way of life is increasingly urban society. Causing various problems including environmental and natural resource destruction, Issues of land rights and land tenure, Shortage of agricultural labor, the lack of agricultural heir, Crime. (4) To solve the problems caused by the impact of social and cultural change in agriculture, land reform, Chumphon found that people in the community to promote and encourage the economic system households to become self-reliant, Focused on building a community in the learning process.

Keywords: The social and cultural change , Agricultural land reform

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จาก อาจารย์ ดร. สราวุธ ยะหะกร อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ในสาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่าน และขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุศล และ อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ที่ทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูล ซึ่งได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำเกษตรกรและเกษตรกรในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

รัชดา เพชรรัตน์

กันยายน 2556

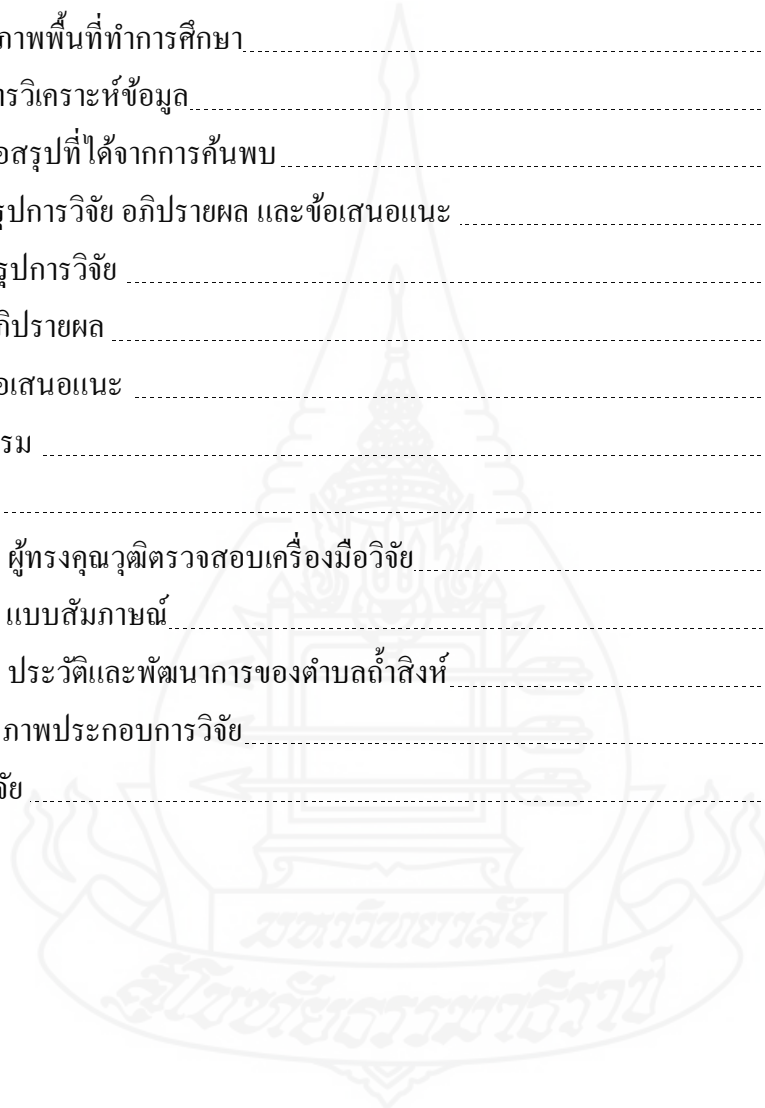
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	10
ชุมชนชนบท	32
แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน	57
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	88
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	104
การคัดเลือกพื้นที่	104
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	105
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	105
การเก็บรวบรวมข้อมูล	106
การวิเคราะห์ข้อมูล	108

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	109
สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	110
สภาพพื้นที่ทำการศึกษา.....	123
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	129
ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ.....	204
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	209
สรุปการวิจัย.....	209
อภิปรายผล.....	220
ข้อเสนอแนะ.....	238
บรรณานุกรม.....	239
ภาคผนวก.....	247
ก ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	248
ข แบบสัมภาษณ์.....	251
ค ประวัติและพัฒนาการของตำบลถ้ำสิงห์.....	263
ง ภาพประกอบการวิจัย.....	278
ประวัติผู้วิจัย.....	284

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดชุมพร	167

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร.....	87
ภาพที่ 4.1 การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร.....	120
ภาพที่ 4.2 การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร.....	121
ภาพที่ 4.3 การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร.....	122
ภาพที่ 4.4 ขอบเขตการปกครองและสถานที่สำคัญของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์.....	127
ภาพที่ 4.5 ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อและเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์.....	128

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้” เราทุกคนคงยอมรับว่าไม่มียุคสมัยใดที่การเปลี่ยนแปลงจะรวดเร็วและมีผลกระทบรุนแรงเท่าในปัจจุบัน (ประพนธ์ ผาสุกขีต, 2555) สังคมไทยก็เช่นกันที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญหลายครั้ง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2398 ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงทำสนธิสัญญาทางไมตรีและพาณิชย์กับอังกฤษ หรือที่เรียกกันว่าสนธิสัญญาเบาว์ริง ซึ่งทางประวัติศาสตร์ถือกันว่าการทำสนธิสัญญานี้ เป็นการเปิดประตูให้สยามหรือไทยได้เข้าสู่เศรษฐกิจแบบเสรีนิยม เป็นการทำให้เกิด “ความทันสมัย” (Modernization) ขึ้นในไทยและได้รับการยอมรับจากประเทศตะวันตกว่าเป็นแบบตะวันตก (Westernization) รัชกาลที่ 4 ทรงเป็นกษัตริย์ที่นำประเทศให้เป็นตะวันตก และมีการปรับปรุงประเทศหลายด้านทั้งการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม (มัลลิกา มัสอูดี, 2549:5) จากนั้นไทยก็ได้ทำสนธิสัญญากับประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปอีกหลายประเทศ ทำให้ประเทศไทยเปิดรับประเพณีและวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามา ครั้งเมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกไพร่และทาส โครงสร้างของสังคมในยุคนี้แม้ว่าจะประกอบด้วยชนชั้นผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครองแบบเดิม แต่กลุ่มผู้ที่อยู่ใต้การปกครองได้เปลี่ยนไป ทำให้ไพร่และทาสกลายเป็นพลเมืองของรัฐ สังคมเกิดกลุ่มแรงงานเสรี มีสิทธิในการเลือกประกอบอาชีพได้อย่างเสรี เกิดอาชีพหลากหลาย และมีอาชีพใหม่เกิดขึ้น และทรงโปรดให้มีการปฏิรูปการศึกษา ทำให้บุตรหลานของสามัญชนมีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนสามัญ และต่อมาได้เล่าเรียนในระดับที่สูงขึ้น ทำให้สามัญชนมีความรู้ที่เรียกว่า “ภาษาหนังสือ” และวิทยาการสมัยใหม่ สังคมไทยจึงเกิดชนชั้นกลางที่สามารถสอบเข้ารับราชการมากขึ้น จนกระทั่งมีโอกาสในการเลื่อนยศตำแหน่งเท่าเทียมกับลูกขุนนางและกลายเป็นกลุ่มปัญญาชนที่มีบทบาทในสังคมไทย ทั้งในยุคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีบุตรหลานขุนนางและสามัญชนที่เดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ เข้ามามีบทบาทในการนำความรู้และความคิดเห็นที่ทันสมัยแบบตะวันตกแพร่หลายในสังคมไทย (ปรีชา หิรัญประดิษฐ์ และพลับพลึง คงชนะ, 2549: 23) การที่ประเทศไทยต้องปรับปรุงบ้านเมืองให้มีความทันสมัย ทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงขบวนการอย่างต่อเนื่องทำให้โลกทัศน์ของคนไทยกว้างขวางขึ้น และทำให้คนไทยตกอยู่ใต้อิทธิพลของความคิดแบบตะวันตก เช่น แนวความคิดแบบเสรีนิยม

ที่ได้จุดไฟประชาธิปไตยให้แก่ปัญญาชนไทย ทำให้เกิดความคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก สมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง (ปรีชา หิรัญประดิษฐ์และพลับพลึง คงชนะ 2549: 28) ที่เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี พ.ศ. 2475 ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมไทย อีกครั้งหนึ่ง

หลังจากที่ประเทศไทยได้รับการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ส่งผลทำให้รัฐบาลมีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ เกิดสังคมเมือง สังคมชนบท (สังคมเกษตรกรรม) การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบันส่งผลให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากมาย ดังคำกล่าวที่ว่า “กระบวนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทำให้ประสบความสำเร็จเพียงบางส่วน แต่ต้องประสบกับปัญหามากมาย ไม่สามารถเอื้ออำนวยให้ประเทศมีการพัฒนาที่ สมดุลและยั่งยืนไม่สามารถประกันความมั่นคงของประเทศในทุกด้านได้ ทั้งยังสร้างปัญหาต่อเนื่อง มีการ ทำลายสภาวะแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง” (มนตรี สุภาพร, 2541: ค) ซึ่งสอดคล้อง กับคำกล่าว “หลังจากที่ประเทศไทยได้รับการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-6 ระหว่าง พ.ศ. 2504-2534 ทำให้เกิดความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้ามากขึ้น พร้อมกับยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยให้ดีขึ้นระดับหนึ่ง แต่การพัฒนาตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลง ไปจากการพึ่งพาภาคเกษตรกรรมเป็นหลักมาสู่ภาคอุตสาหกรรม โครงสร้างของสังคมได้ปรับเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรม หรือสังคมชนบท มาเป็นสังคมอุตสาหกรรมหรือ สังคมเมืองมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างพื้นที่ ความยากจน สถาบันทางสังคม อ่อนแอลง เกิดความไม่สงบสุขในสังคมไทยเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ระบบราชการปรับตัวไม่ทันและไม่ สนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นอกจากนี้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ อย่างรวดเร็วในระยะเวลาที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างสิ้นเปลือง ส่งผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมเป็นอันมาก” (สันติ บางอ้อ, 2549: 69-70)

“กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะไร้พรมแดนและการไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเป็นผลให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรม ใหม่อย่างขาดการศึกษาและเลือกสรรให้เหมาะสมและประสานสอดคล้องกับรากฐานของวัฒนธรรมไทย ซึ่ง ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์มากยิ่งขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมไทย”(มนตรี สุภาพร, 2541: 22) สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของโลกปัจจุบัน ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อ องค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมของสังคมโดยเฉพาะทางด้านทัศนคติ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เริ่ม เปลี่ยนแปลงไป ชีวิตของคนรุ่นใหม่แตกต่างไปจากรุ่นบรรพบุรุษ รวมถึงผลจากการปฏิบัติชีวิตที่ส่งผลต่อ การเปลี่ยนแปลงการเกษตรที่เข้าสู่สังคมเกษตรกรรมระดับหมู่บ้านของไทย ที่เริ่มจากการเปลี่ยนแปลง

แนวทางการเกษตรจากภายในหน่วยงานของภาครัฐก่อน จากนั้นค่อยๆแพร่กระจายไปสู่ชุมชนเกษตรกรรมต่างๆ ในรูปแบบของการส่งเสริมการเกษตรโดยชุมชนต่างๆ จะเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรที่แตกต่างหลากหลายกัน ตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคมและลักษณะของแต่ละภูมิภาค การเข้ามาของการปฏิวัติเขียวในภาคใต้ที่มีความแตกต่างกับภาคอื่น เป็นการเข้ามาของการปลูกพืชพาณิชย์ที่เป็นพืชยืนต้น เช่น การเข้ามาของยางพารา การเข้ามาของการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง (วิฑูรย์ เลี่ยนจรรยาและสุริยัน รัชกิจจานุกิจ, 2551: 59) ประกอบกับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการผลิตมาใช้ เช่น การเพาะปลูกด้วยสารเคมี ปุ๋ยเคมี ฯลฯ ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ค่อยๆ ลดลงตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การยึดเอาการแข่งขันทางเศรษฐกิจทำให้ต้องมีการมูมานะคืนรชนชนช่วยในการประกอบอาชีพ การขยายฐานการผลิตทางการเกษตร การประมง และการบริการ โดยเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกเพื่อทำรายได้ให้กับครอบครัวและประเทศ ยังมีผลกระทบต่อระบบนิเวศและสภาพธรรมชาติโดยทั่วไป เมื่อตรวจสอบพื้นที่ทำการเกษตรของไทย ซึ่งมีจำนวน 122.2 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 38.2 ของพื้นที่ทั้งประเทศ (อนันต์ คาโลดม, 2555) ในพื้นที่การเกษตรข้างต้นเป็นพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ถึง 52 ล้านไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพของเกษตรกรที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) มีบทบาทภาระหน้าที่ดูแลเกษตรกรในด้านต่างๆ เช่น การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การจัดที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิตและการจัดจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น นอกจากนี้จะทำให้เกษตรกรมีความเท่าเทียมกันด้านสิทธิและการถือครองที่ดินแล้วยังต้องช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพและการสร้างรายได้ของเกษตรกร (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2555: 13) จากภาระหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น ทำให้การดำเนินงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ต้องเข้าไปดำเนินการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

จากการดำเนินงานพัฒนาของภาครัฐที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีต ที่ไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลในชุมชน การศึกษาพฤติกรรมของชุมชน และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลทำให้การพัฒนาไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน การพัฒนาที่คิดจากภาครัฐลงสู่ชุมชน ด้วยความคิดเพียงว่าเกษตรกรหรือประชาชนขาดความรู้ ขาดปัจจัยการผลิต ทั้งยังไม่มีการศึกษาชุมชน เรียนรู้พฤติกรรมของชุมชน ผลจากการพัฒนาของภาครัฐจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้จริง ทั้งนี้การทำงานของภาครัฐเริ่มปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการทำงานใหม่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นการบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้บัญญัติ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทาง

ในการพัฒนาและบริหารประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ทำให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ปรับเปลี่ยนวิธีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินใหม่ให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อเกษตรกรอย่างเต็มที่

เมื่อพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญทั้งในระดับโลกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับกลุ่มประเทศ ระดับประเทศ ระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับชุมชน ระดับครอบครัว ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรเป็นอย่างมากและเพื่อความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน จึงได้คัดเลือกตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เป็นพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงานวิจัย เนื่องจากเป็นชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินที่ใกล้ตัวจังหวัดชุมพร มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แบบ “เกษตรกรรมแผนใหม่” ที่เน้นการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เกษตรกรส่วนใหญ่ละเลยภูมิปัญญาทางเกษตรพื้นบ้านแบบดั้งเดิม ยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาและได้พัฒนากลายเป็นแนวทางหลักในการผลิตทางการเกษตร ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของเกษตรกรและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดของคนในชุมชน จึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร 2 ช่วงเวลา คือ ก่อนการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537 และช่วงการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538- 2556 การจัดแบ่งช่วงเวลาดำเนินการจากช่วงที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) เริ่มเข้าดำเนินการปฏิรูปที่ดิน (การสำรวจรังวัดแปลงถือครอง) ในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ พ.ศ. 2537 และเป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของเกษตรกรมาเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์เต็มรูปแบบ รวมถึงผลจากการที่เกษตรกรประสบภัยพิบัติจากพายุไต้ฝุ่นเกย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการเกษตร และเป็นช่วงที่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเกษตร ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

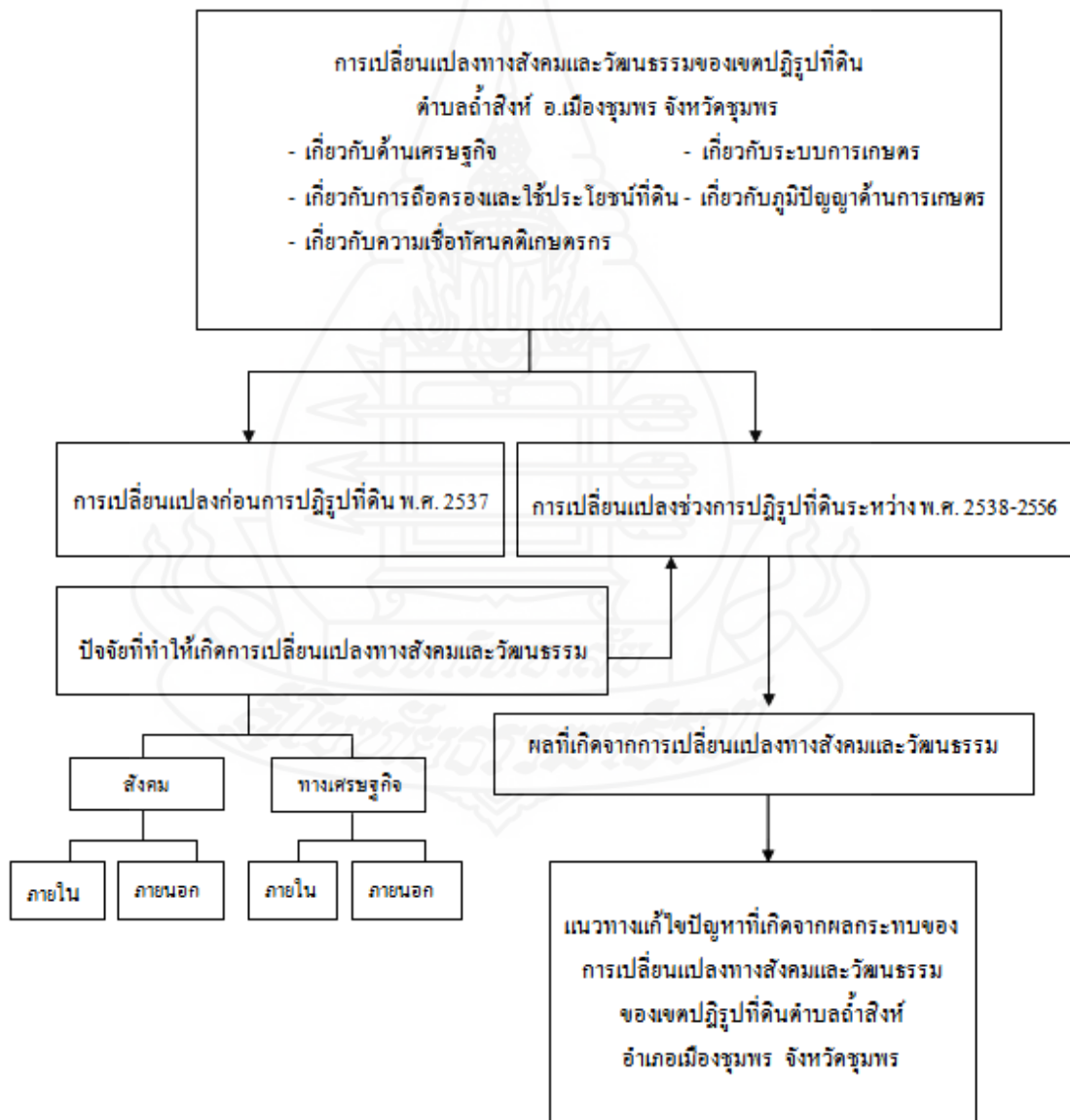
2.1 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.2 เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.4 เพื่อหาแนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการทำวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้มีขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษาในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอเมืองชุมพร ห่างจากอำเภอเมืองชุมพร ประมาณ 24 กิโลเมตร ขนาดของพื้นที่ตำบลประมาณ 22,437 ไร่ และพื้นที่ตำบลส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินประมาณ 10,744 ไร่ ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลประกอบอาชีพการเกษตร พื้นที่การเกษตรประมาณ 13,436 ไร่ และเป็นเขตปฏิรูปที่ดินใกล้กับจังหวัดชุมพร เกษตรกรมีการไปมาหาสู่กับชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง และเป็นแหล่งผลิตไม้ผลที่มีชื่อเสียง เช่น ทุเรียน กล้วยหอมทอง กาแฟ และเป็นพื้นที่ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน จังหวัดชุมพรให้ดำเนินโครงการนิคมการเกษตรพืชอาหาร(กล้วยหอมทอง)ในเขตปฏิรูปที่ดิน ปี พ.ศ. 2553 ซึ่งพื้นที่ตำบลทั้งหมดประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

- หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์
- หมู่ที่ 2 บ้านเขายาว
- หมู่ที่ 3 บ้านควนจำปา
- หมู่ที่ 4 บ้านถ้ำเพิง
- หมู่ที่ 6 บ้านหนองตำเสา

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาที่จะทำการศึกษาดังนี้

4.2.1 ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4.2.2 ผลและปัจจัยที่ทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4.2.3 หาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4.3 ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาในครั้งนี้จะทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำเกษตรกรและเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ จำนวน 33 ราย เจ้าหน้าที่สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร จำนวน 2 ราย รวม 35 ราย

4.4 ขอบเขตด้านเวลา

ขอบเขตด้านเวลาของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เป็น 2 ช่วงเวลา ก่อนการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537 และช่วงการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538-2556 การจัดแบ่งช่วงเวลาโดยกำหนดจากช่วงที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) เริ่มเข้าดำเนินการปฏิรูปที่ดิน (การสำรวจรังวัดแปลงถือครอง) ในพื้นที่ป่าเสียบญวนและป่าท่าสาร ตำบลถ้ำสิงห์ พ.ศ. 2537 ช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของเกษตรกร การปรับเปลี่ยนการผลิตมาเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์เต็มรูปแบบ และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในหลายๆด้านพร้อมกัน รวมถึงผลจากการที่เกษตรกรประสบภัยพิบัติจากพายุไต้ฝุ่นเกย์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรเกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการเกษตร และเป็นช่วงที่หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเกษตร ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้การวิจัยมีขอบเขตชัดเจนและมีความเข้าใจถูกต้องในความหมายของศัพท์ที่ใช้ จึงกำหนดความหมายเฉพาะดังนี้

5.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับ สภาพเศรษฐกิจ ระบบการเกษตร การใช้ประโยชน์ที่ดิน และภูมิปัญญา ความเชื่อ ทัศนคติของเกษตรกร

5.2 เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร หมายถึง เขตที่ดินที่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพรมีหน้าที่รับผิดชอบในการอนุญาตให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน

5.3 เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง ผู้ถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และได้รับการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูป และให้หมายรวมถึงคู่สมรส ทายาทของเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

5.4 การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีความเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ เกี่ยวกับผลผลิตหลัก หน่วยการผลิต ผู้จำหน่าย

และผู้บริโภค และสถานะด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

5.5 การเปลี่ยนแปลงด้านระบบการเกษตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และมีความเกี่ยวข้องกับระบบการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ เกี่ยวกับรูปแบบการเพาะปลูก การจัดการผลผลิต ประกอบด้วย ที่ดิน ทุน แรงงาน ปัจจัยการผลิตพื้นฐานทางการเกษตร การจัดการผลผลิต จำนวน ราคาผลผลิต การเก็บเกี่ยวและการเก็บรักษาผลผลิต และการจัดการทุน แรงงาน และการจัดการตลาด การขนส่งผลผลิต ของเกษตรกรตำบลถ้ำสิงห์

5.6 การเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านพืช/ด้านสัตว์/ประมง และขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

5.7 การเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการเกษตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่เกษตรกรในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ของเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

5.8 การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทศนคติของเกษตรกร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติในการตั้งบ้านเรือนและแปลงเกษตรกรรม ความเชื่อและทัศนคติในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ความเชื่อและทัศนคติในการดำรงชีวิตประจำวัน ความเชื่อและทัศนคติในทางศาสนา ที่มีในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

5.9 ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี หมายถึง รายได้ของสมาชิกครัวเรือนของเกษตรกร ตำบลถ้ำสิงห์ต่อคนต่อปีไม่เกิน 30,000 บาท

5.10 ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง หมายถึง รายได้ของสมาชิกครัวเรือนของเกษตรกรตำบลถ้ำสิงห์ต่อคนต่อปีมากกว่า 30,000 บาท แต่ไม่เกิน 65,000 บาท

5.11 ฐานะทางเศรษฐกิจดี หมายถึง รายได้ของสมาชิกครัวเรือนของเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ต่อคนต่อปีมากกว่า 65,000 บาท

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทราบถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปที่ดินของพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

6.2 ทราบถึงผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร และปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

6.3 ทราบถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เพื่อสามารถนำมาใช้ในการวางแผนรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

6.4 นำผลจากการศึกษามาใช้วางแผนพัฒนาอาชีพเกษตรกรกรรมของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัด
ชุมพร กรณีศึกษา: ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปเป็นสาระสำคัญและประเด็นของการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
2. ชุมชนชนบท
3. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

1.1 ความหมายของสังคม

พัทธา สายหู (2529) ได้ให้ความหมายของสังคม ไว้ว่า คนที่อยู่รวมกันในอาณา
บริเวณเดียวกัน มีการกระทำต่อกันที่เป็นการสนองประโยชน์ของกันและกัน ทำให้เกิดการ
เกี่ยวข้อง สัมพันธ์ยึดเหนี่ยวได้ และรู้สึกมีความผูกพันที่ธำรงรักษาความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันนั้นไว้

สุดา ภิรมย์แก้ว (2542: 57) ได้ให้ความหมายของสังคม ว่า กลุ่มคนมากกว่าสอง
คนขึ้นไป มาอยู่รวมกันเป็นระยะเวลาในขอบเขตหรือพื้นที่ที่กำหนด สมาชิกประกอบด้วยคน
ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งมีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีวัฒนธรรมหรือระเบียบแบบแผนในการ
ดำเนินชีวิตเป็นของตนเองและที่สำคัญคือสามารถเลี้ยงตัวเองได้ (Self sufficient) การเลี้ยงตัวเอง
ของสังคมหนึ่งๆ ไม่จำเป็นต้องผลิตทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็นในการดำรงชีวิต แต่จะหมายความว่า
สังคมนั้นต้องมีการจัดการให้สมาชิกได้รับสิ่งที่จำเป็นโดยวิธีการต่างๆ เช่น การซื้อขาย หรือการ
แลกเปลี่ยนกับสังคมอื่นๆ นอกจากนั้นต้องหาวิธีให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่น มีการ
กำหนดกฎระเบียบของสังคม มีการควบคุมทางสังคมและมีการแบ่งงานการทำงาน และมีการสืบทอด
สมาชิกใหม่แทนสมาชิกเก่า

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552 ได้ให้ความหมายของของ
“สังคม”ว่า คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์

สำคัญร่วมกัน เช่น สังคมชนบท; วงการ หรือสมาคมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชาวบ้านที่เกี่ยวกับการพบปะสังสรรค์หรือชุมนุมชน เช่น วงสังคม งานสังคม

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมายของสังคมว่า สังคม หรือ สังคมมนุษย์ คือ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นนอกเหนือจากมนุษย์อาจใช้คำว่าระบบนิเวศ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่างๆ กับสภาพแวดล้อม สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัด และอื่นๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้น ช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างและพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ถ้าต้องทำสิ่งนั้นโดยลำพังคนเดียวกันสังคมที่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงานอย่างมามากนั้น ก็อาจส่งผลให้ประชากรที่ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมขึ้นมาได้

สรุป “สังคม” หมายความว่า คนหรือกลุ่มกลุ่มที่อยู่ร่วมกัน มีสมาชิกในอาณาบริเวณเดียวกัน ประกอบด้วยคนทุกเพศ ทุกวัย มีการกระทำซึ่งกันและกัน อาจมีความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบและมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กัน โดยมีวัฒนธรรมหรือระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตเป็นของตนเองในสังคมนั้นๆ สังคมอาจรวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นนอกเหนือจากมนุษย์ได้

1.2 ความหมายของวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงความองงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงความหมายตามรูปศัพท์ วัฒนธรรม หมายถึง สภาพอันเป็นความเจริญองงาม หรือเรื่องอันเป็นสิ่งที่ดีงาม

อมรา พงศาพิชญ์ (2535: 23) กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูด

เฉลิมลาถย์ ราชภัณฑารักษ์ (2548: 51) ได้สรุปความหมายทางวิชาการสังคมศาสตร์ของวัฒนธรรม หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิด ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลก อาจเป็นวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งกฎข้อบังคับความประพฤติต่างๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม จริยธรรม ศาสนา ความเชื่อ ศิลปหัตถกรรม จะเป็นวัฒนธรรม

ได้ก็ต่อเมื่อคนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นชอบ ให้การยอมรับและรับไปใช้ร่วมกัน ซึ่งวัฒนธรรมในความหมายทางวิชาการสังคมศาสตร์ จึงไม่เกี่ยวกับความเจริญงอกงาม หรือสิ่งที่ดีงาม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551: 12-24) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรม ไว้ว่า วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตหรือแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนหรือสังคมหนึ่ง การเป็นแบบ (pattern) ของวัฒนธรรม ความถึง การบังคับ (dominate) ให้สมาชิกของสังคมต้องปฏิบัติตาม

สรุป “วัฒนธรรม” หมายความว่า วิถีชีวิตหรือแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนหรือสังคมหนึ่งที่สมาชิกในสังคมยอมรับและประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งประกอบด้วย วัฒนธรรมที่รูปธรรมและนามธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

1.3 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ความหมายและลักษณะทั่วไปของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีผู้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2524: 337) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะในด้านใดก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปได้อย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

พัทธา สายหู (2529: 206-207) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือการเปลี่ยนระเบียบของสังคมในการกระทำเรื่องต่างๆของชีวิต การเปลี่ยนแปลงของระเบียบที่กำหนดการกระทำ และความสัมพันธ์ของคน เช่น การเปลี่ยนแปลงในเรื่องสิทธิหน้าที่ที่สมาชิกในสังคมมีต่อกันและรวมถึงการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกัน

สุริชัย หวันแก้ว (2535: 156) ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นในระดับกลุ่มบุคคลหรือสถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว เครือญาติ การสมรส ครอบครัว หรือสถาบันทางการเมืองเศรษฐกิจ ฯลฯ ก็ได้

เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล (2542: 179-180) ได้ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไว้ว่า การเปลี่ยนรูปแบบของโครงสร้างทางสังคม และพฤติกรรมทางสังคม การเปลี่ยนรูปแบบของโครงสร้างทางสังคม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคม อาจหมายถึง รวมถึง การเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณ เช่น การเพิ่มขึ้นหรือการลดลงของปริมาณการหย่าร้าง อัตราการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส อัตราการย้ายถิ่น อัตราการใช้เครื่องจักรกลในภาค

เกษตรกรรม และยังครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและไม่เป็นวัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเป็นไปได้ทั้งแบบวกและแวง และต้องมีกลุ่มที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมและกลุ่มที่คัดค้านการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงในสังคมจะเกิดขึ้นเร็วช้าไม่เท่ากันซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจะเปลี่ยนแปลงได้เร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของสังคมจะกระทบถึงส่วนอื่น ซึ่งอาจเป็นผลกระทบในทางบวกหรือในทางลบก็ได้

จิตรา วิรุณรัตน์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 204) ได้ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างของสังคม เปลี่ยนแปลงระเบียบของสังคม เปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของสังคม ซึ่งอาจเปรียบเทียบความแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งไปสู่อีกระยะเวลาหนึ่ง ผลของการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจดีขึ้นหรือคงเดิม หรือเลวลงก็ได้และผลการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับกลุ่ม สถาบันทางสังคม ชุมชนและประเทศ

สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบของโครงสร้างทางสังคม ระเบียบของสังคมและความสัมพันธ์ของคนในสังคม พฤติกรรมของคนในสังคม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งไปสู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผลของการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นไปได้ทั้งในทางก้าวหน้า คงที่ หรือถดถอยก็ได้ และการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ในทุกระดับของสังคม และอาจเกิดขึ้นเร็วหรือช้าไม่เท่ากันในสังคมได้

1.4 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

สุริชัย หวันแก้ว (2535: 156-157) กล่าวว่า วัฒนธรรมสามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วน อันได้แก่ วัฒนธรรมด้านวัตถุ (Material Culture) หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้อันเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-Material Culture) หมายถึง ระบบความเชื่อ บรรทัดฐานและสัญลักษณ์ วัฒนธรรมส่วนแรกเป็นวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม มักสังเกตเห็นได้ง่ายแต่วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ จะสังเกตเห็นได้ยากเพราะเป็นนามธรรมและลึกซึ้ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงด้านนามธรรมเป็นแก่นสารของวัฒนธรรมที่แท้จริง ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้นและที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่างๆในสังคมนั้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในแง่สิ่งของเครื่องใช้เกิดขึ้นง่ายกว่าการเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมและสัญลักษณ์ทางสังคมที่ต้องใช้เวลาและยากกว่า

สรุปในความหมายแคบแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจแยกกันแต่มีความเกี่ยวข้องที่ใกล้ชิด ทั้งนี้จึงยึดความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในความหมายกว้างที่รวมเอาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ด้วย

1.5 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

พัทธา สายหู (2524: 214-219) สรุปมูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากในสังคมเอง เนื่องจาก การกำหนดขนบธรรมเนียมประเพณี กฎระเบียบที่มีความเหมาะสมในระยะหนึ่ง สามารถใช้ได้ในระยะเวลานั้น แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป สังคมและสภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงทำให้ไม่สามารถใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมได้จึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป หรืออาจเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผู้นำระดับสูงผู้ให้ตัวอย่างก่อน

2. การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกสังคม ที่แพร่เข้ามาสู่ในสังคมจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณี กฎระเบียบใหม่ ตามสังคมอื่นๆได้

จ้านงค์ อติวิวัฒนสิทธิ์และคณะ (2545: 171) ได้สรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ว่า การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ มีสาเหตุมาจากฝีมือของมนุษย์ ซึ่งสามารถจำแนกสาเหตุที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้คือ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันเป็นปัจจัยที่อยู่นอกสังคม และปัจจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ในสังคม โดยตรง ได้แก่ปัจจัยที่เกี่ยวกับประชากร ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านความคิด อุดมการณ์ของสมาชิกในสังคม

จิตรา วีรบุรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 275-276) ได้สรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงจากภายในสังคม การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้มากเมื่อสมาชิกของสังคมมีความคิดเห็นว่สิ่งใหม่เป็นสิ่งที่สนองความต้องการและความจำเป็นของคนและสังคม หากมีความตั้งใจและความปรารถนาของผู้นำด้วยแล้วจะสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการที่ในสังคมมีการสร้างนวัตกรรม ซึ่งเป็นความรู้และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ค้นพบและนำไปใช้ได้เกิดประโยชน์ในสังคม จะเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเร็วขึ้น อัตราการเปลี่ยนแปลงจะขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสะสมความรู้และเทคนิคของสังคมนั้น ทั้งนี้ การกระทำของบุคคลหรือกลุ่มคนในสังคมก็อาจส่งผลให้รูปแบบของสังคมเปลี่ยนแปลงไป หากการกระทำใดสามารถกระทำได้ ก็จะทำให้สังคมนั้นเกิดการจัดระเบียบของสังคมใหม่ได้ มีการปรับไปตามสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ซึ่งผลกระทบอาจส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ หรืออาจเกิดความขัดแย้งในสังคมได้

2. การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกสังคม สังคมต่างๆ มักจะมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เหมาะสมในช่วงเวลานั้นๆ เนื่องจากแต่ละสังคมจะรับเอาวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมที่ตนคิดว่าเป็นสังคมที่เจริญมาเป็นต้นแบบและเครื่องมือในการพัฒนาสังคมของตน เช่น การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม การทำให้เป็นเมือง ฯลฯ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าวจะส่งผลต่อการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมเป็นอย่างมาก และการที่แต่ละสังคมมีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างสังคมก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะระบบการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็ว เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่นได้รวดเร็ว ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมก็เป็นสาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมเองหรือจากมนุษย์ ก็ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคม ที่ตั้งถิ่นฐานของสังคมก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น หากการตั้งถิ่นฐานของสังคมใดอยู่ในบริเวณที่การคมนาคมสะดวกก็จะมี การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เร็วกว่าสังคมที่อยู่ห่างไกล การเปลี่ยนแปลงขนาดการกระจายตัวของประชากรก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย

สรุปว่าการเปลี่ยนแปลงในสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมเอง ที่เรียกว่า ปัจจัยภายใน ที่อาจมาจากความตั้งใจที่ต้องการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป หรืออาจเกิดจากความต้องการของผู้มีระดับสูงในสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมใหม่ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายนอกสังคม ที่แพร่เข้ามาสู่ในสังคม โดยที่สังคมเป็นผู้รับเข้ามาด้วยเหตุที่มองว่าเป็นความเจริญและใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมของตนเอง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อสารที่เข้ามารวดเร็ว

1.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

จันงศ์ อดิวัฒนสิทธิ์และคณะ (2545: 171-172) ได้สรุป ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ว่าเกิดจากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันเป็นปัจจัยที่อยู่นอกสังคม และปัจจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ในสังคมโดยตรง ได้แก่ปัจจัยที่เกี่ยวกับประชากร ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านความคิด อุดมการณ์ของสมาชิกในสังคม ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางอย่าง เช่น ความแห้งแล้ง น้ำท่วมหรือภัยธรรมชาติอื่นๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต เช่น การอพยพย้ายถิ่น การเปลี่ยนอาชีพ หรือมีการคิดค้นวิธีการใหม่เพื่อรองรับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น เช่น ระบบชลประทาน บางคนยังเชื่อว่าอุณหภูมิมียุทธิพลต่อลักษณะนิสัยหรือการปรับตัวของคนในสังคม และมีผลทางอ้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย เช่นคนในแถบร้อน แถบอุ่นและ

แถบหนาวจะมีการปรับตัวต่อสู้กับภัยธรรมชาติที่แตกต่างกันไป และส่งผลต่อความก้าวหน้าของสังคมที่แตกต่างกัน

2. ประชากร การเพิ่มของประชากรก็ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมใดมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ต้องมีการปรับปรุงวิธีการผลิตและวิธีการกระจายผลผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการแก่สมาชิกในสังคม ทั้งยังอาจต้องมีการเปลี่ยนระบอบการปกครอง ระบบครัวเรือน และการขยายตัวของเมืองมากขึ้น และการเพิ่มขึ้นของประชากรอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม และเกิดการแย่งชิงทรัพยากรของคนในสังคม

3. เทคโนโลยี การประดิษฐ์ คิดค้นสิ่งใหม่ในสังคม ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตหลายด้าน เช่น การใช้เครื่องจักร ก่อให้เกิดระบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และการขยายตัวของเมือง การมียานพาหนะที่ทันสมัยทำให้การเดินทางสะดวกสบาย สามารถเดินทางไปมาหาสู่ได้รวดเร็วมากขึ้น การมีเครื่องมือสื่อสาร รถยนต์และเครื่องทุ่นแรงที่สามารถทำให้ผู้หญิงสามารถทำงานได้ดีเท่ากับผู้ชาย และมีผลทำให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างเพศมากขึ้น

4. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ในที่นี้ไม่ได้รวมถึงเทคโนโลยีการผลิตหรือวัตถุดิบของ แต่เป็นกฎระเบียบของสังคมที่ควบคุมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในสังคม มาร์กซชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญที่สุด คือ ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการผลิต หรือเรียกว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิต (production relation) ที่หมายรวมถึงแต่การผลิตไปถึงการแบ่งปันผลผลิต การแลกเปลี่ยนและการบริโภคผลผลิต ที่ใช้กฎเกณฑ์การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเป็นสิ่งสำคัญ การเปลี่ยนแปลงระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลสู่การเปลี่ยนแปลงในระบบอื่น เช่น ระบบการเมือง ระบบความคิด อุดมการณ์และระบบวัฒนธรรมด้านอื่น

5. ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรืออุดมการณ์ของคนในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งผลักดันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

จิตรา วีรบุรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 209-210) กล่าวว่า ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่

1. สิ่งแวดล้อมทางสรีรธรรมชาติ (physical environment) จะเห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางสรีรธรรมชาติไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งสาเหตุหลักๆ ในการเปลี่ยนแปลงที่ส่วนใหญ่จะเกิดจากฝีมือมนุษย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไปได้มาก การนำเอาวัฒนธรรมที่ก้าวหน้าไปในสังคมใหม่ อาจ

ส่งผลทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงตามได้ หรือในบางสังคมผู้ที่เข้ามาในสังคมอาจจะต้องเปลี่ยนแปลงตามสังคมเดิมก็เป็นได้

2. การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร (population change) การเปลี่ยนแปลงขนาดและการกระจายตัวของประชากรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ เช่น การที่ประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีประชากรอพยพเข้าไปสู่แหล่งใหม่ หรืออาจมีพัฒนาการด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมืองให้ทันสมัยขึ้น การอพยพทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการที่ไปอยู่ที่ใหม่ ต้องมีการปรับเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

3. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อเกี่ยวข้อง (isolation and contact) สังคมใดที่มีการคมนาคมเจริญและทันสมัย มักเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะสังคมที่มีการติดต่อเกี่ยวข้องกับบุคคลและกลุ่มต่างๆ อย่างมากและตลอดเวลา ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็ว ในทางตรงข้ามสังคมใดที่อยู่โดดเดี่ยวจะเป็นดินแดนที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย วัฒนธรรมจะคงที่หรือแม้แต่ในประเทศที่เจริญแล้ว

4. โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม (structure of society and culture) โครงสร้างของสังคมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในสังคมที่มีการยกย่องผู้อาวุโสจะเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย เพราะในสังคมส่วนมากจะมีความเป็นอยู่เนื้อเดียวกัน (homogeneous) มีการอบรมการสั่งสอนเหมือนกัน จะมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมน้อยกว่าสังคมที่มีการแข่งขันและเห็นแก่ตัว มีค่านิยมต่างกัน สังคมที่มีการใช้สินสอดคู่ขอและหมั้นหมาย จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมน้อยกว่าสังคมอเมริกาและยุโรปที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและบ่อยครั้ง เพราะเป็นสังคมซับซ้อนกว่า

5. ทักษคติและค่านิยม (attitudes and values) ทักษคติและค่านิยมจะช่วยให้รู้ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด ในบางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจะมีการทดลองใช้สิ่งใหม่ๆ ทักษคติแบบนี้จะช่วยเสนอแนะ กระตุ้นและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้มากกว่าสังคมที่ไม่มีแนวคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลง มีความผูกพันกับอดีต บรรพบุรุษ ให้เกียรติและเชื่อฟังคนชราและยึดมั่นในประเพณี ขนบธรรมเนียมเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงช้ามาก

6. ความต้องการที่จะรับรู้ (perceived needs) ความต้องการที่จะรับรู้หรือมองเห็นของสมาชิกในสังคมเป็นตัวชี้ทิศทางและอัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

7. พื้นฐานทางวัฒนธรรม (culture base) พื้นฐานทางวัฒนธรรมที่ไม่เจริญไม่มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ขึ้น จะทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมน้อย แต่ในปัจจุบันที่มีพื้นฐาน

ทางวัฒนธรรมในด้านเทคโนโลยี ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและแร่ธาตุต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมการผลิตสิ่งใหม่มีมาก ส่งผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากเช่นเดียวกัน

สุริชัย หวันแก้ว (2535: 161-163) ได้สรุปปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์ ที่บางคนเชื่อว่าลักษณะภูมิอากาศ การโคจรของดวงดาว หรือการเกิดจุดดับในดวงอาทิตย์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน
2. ปัจจัยทางชีววิทยา ซึ่งรวมความถึง การถ่ายทอดทางพันธุกรรมของปัญหาความเหนือกว่าหรือความด้อยกว่าของลักษณะทางชีววิทยาที่มีผลต่อความสามารถของสังคมในการเปลี่ยนแปลง
3. ปัจจัยทางการเมืองและการทหาร ที่เน้นการศึกษาบทบาทของสงครามที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดจากบทบาทของผู้นำ
4. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี เช่นการประดิษฐ์คิดค้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
5. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ที่มนุษย์ต้องมีการทำมาหากิน ด้วยเหตุผลความต้องการทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
6. ปัจจัยศาสนาและอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์และศาสนา เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ทั้งนี้ยังกล่าวไว้ว่า การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แนวทางในการพิจารณามูลเหตุในปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์ ปัจจัยด้านชีววิทยาและพันธุกรรมขัดแย้งกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์จึงหมดความเชื่อถือแล้ว ส่วนปัจจัยด้านอื่นๆ เช่น เทคโนโลยี การเมือง การทหาร ศาสนา อุดมการณ์ เศรษฐกิจ ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับสถาบันทางสังคมของสังคมนั้นๆ

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2555) สรุปสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 5 ประการ

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประชากร (The physical environment and population) ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็น โลกร้อน น้ำท่วม สึนามิ แผ่นดินไหว ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่เรียกว่า “การเสียระเบียบทางสังคม” ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในสังคม
2. เทคโนโลยี (Technology) เมื่อมีสิ่งใหม่ที่ทำให้เกิดความทันสมัยในสังคมไม่เป็นการคิดค้นได้เองหรือการรับเอามาใช้ในสังคม สังคมย่อมมีผลกระทบและมีการเปลี่ยนแปลง

อาจเป็นระดับกลุ่มหรือระดับโครงสร้างสังคมขึ้นอยู่กับว่าคนในสังคมได้รับผลประโยชน์จากเทคโนโลยีมากหรือน้อย เทคโนโลยีสามารถทำให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการกระทำต่อกิจกรรมที่นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ โดยที่เทคโนโลยีอาจจะทำให้คนทำงานมากหรือน้อยขึ้นก็ได้ ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัวและสังคม เทคโนโลยีอาจทำให้เกิด ความล้ำทางวัฒนธรรม เนื่องจากเทคโนโลยีทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสิ่งเก่าและสิ่งใหม่ ที่จะทำให้อัตราการปรับตัวไม่เท่าเทียมกัน จนเป็นความเหลื่อมล้ำระหว่างกัน

3. กระบวนการทางวัฒนธรรม (Cultural process) เมื่อเกิดการค้นพบและมีการประดิษฐ์ขึ้นเกิดเป็นนวัตกรรมขึ้นในสังคมก็ทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรม จากคนในสังคมหนึ่งไปสู่คนในสังคมหนึ่ง ทำให้สังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายของวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic development) ทำให้เกิดความทันสมัย (Modernization) เพราะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากสังคมเกษตรกรรมเป็นการผลิตแบบสังคมอุตสาหกรรม ที่เปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานมนุษย์มาใช้เครื่องจักร ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิต การอพยพแรงงาน การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารงานในสังคม

5. การขยายตัวของกระแสความเป็นประชาธิปไตย (Democracy) โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่พยายามให้สิทธิเสรีภาพประชาชนพร้อมให้หลักประกันในชีวิต และทรัพย์สินรวมทั้งความสุขเพื่อความก้าวหน้าของประเทศ

สรุป ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่เป็นปัจจัยที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม เช่น ภาวะโลกร้อน น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภัยแล้ง ฯลฯ

2. ปัจจัยด้านประชากร เช่น การเพิ่ม/ลดของประชากร การอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากร และการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของแรงงาน เช่น เพศ วัย อายุ การศึกษาของแรงงาน

3. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆขึ้นภายในสังคมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคม ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างระบบขนส่ง การคมนาคม และการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็ว

4. โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมในบางสังคมระบบโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน ทำให้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไม่เท่าเทียมกัน

5. พื้นฐานทางวัฒนธรรมที่ไม่เท่ากัน และกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีการแพร่กระจายของวัฒนธรรมที่ไม่เท่าเทียมกันก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
6. ความเชื่อ ความคิด ค่านิยมและทัศนคติ เป็นผลทำให้รู้ว่าการเปลี่ยนแปลงมีมากน้อยเพียงใด แต่ละสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากันเนื่องจากระบบความเชื่อ ความคิด ค่านิยมและทัศนคติของคนในสังคมนั้นๆ
7. ความต้องการการรับรู้ของคนในสังคมก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากคนในสังคมมีความรับรู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน
8. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดความทันสมัย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต การอพยพแรงงาน และการเปลี่ยนการบริหารภายในสังคม การขยายตัวของธุรกิจระหว่างประเทศ ทำให้เกิดความเจริญเติบโตของตลาดร่วม และการนำเอาเทคโนโลยีใหม่เข้าสู่สังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
9. การขยายตัวของกระแสประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่สนับสนุนให้คนในสังคมมีสิทธิเสรีภาพ และมีหลักประกันในทรัพย์สิน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้

1.7 ปัจจัย/อุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

จ้านง์ อควิวัฒนสิทธิ์และคณะ (2545: 175-176) ได้นำเสนอปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับหรือต่อต้านต่อการเปลี่ยนแปลง ไว้ดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของสิ่งใหม่ที่สำคัญ ได้แก่ ความซับซ้อนของสิ่งใหม่ ความยากง่ายในการใช้ ต้นทุนหรือราคาค่างวดของสิ่งใหม่ ผลประโยชน์ที่จะได้ตอบแทน รวมทั้งลักษณะความคล้ายคลึงหรือความเข้ากันได้ระหว่างสิ่งใหม่กับวัฒนธรรมเดิมในสังคมนั้นด้วย สิ่งใหม่ที่มีลักษณะสอดคล้องหรือสามารถปรับเข้ากับของเดิม หรือนิสัยใจคอของคนในสังคมมักเป็นที่ยอมรับง่าย
2. ปัจจัยอันเนื่องมาจากตัวของผู้รับสิ่งใหม่ ได้แก่ ทัศนคติ และค่านิยมฐานะทางเศรษฐกิจและทางสังคมของบุคคล ทัศนคติและค่านิยมบางอย่างจะเป็นอุปสรรคต่อการรับสิ่งใหม่ เช่น ความเชื่อทางศาสนา ส่วนค่านิยมที่เน้นประโยชน์ในการปฏิบัติหรือปรัชญาชีวิตแบบปฏิบัตินิยม ที่เป็นลักษณะหนึ่งของคนไทยที่ทำให้คนไทยรับวัฒนธรรมทางวัตถุและเทคโนโลยีจากตะวันตกได้ง่าย ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และเป็นผู้นำในชุมชน มักเป็นผู้รับสิ่งใหม่ได้ก่อนคนอื่น
3. ปัจจัยอันเนื่องมาจากผู้รับสิ่งใหม่เข้ามา (change agent) หรือเรียกว่าตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลง ที่เป็นผู้นำมาเสนอสิ่งใหม่เข้ามาสู่สังคม และนำการเปลี่ยนแปลงให้เข้ามาในสังคม หากผู้นำการเปลี่ยนแปลงไม่น่าเชื่อถือ หรือมีลักษณะน่าสงสัย สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ก็

อาจถูกต่อต้านจากสังคมได้ นอกจากนี้วิธีการนำเสนอสิ่งใหม่ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถทำให้สิ่งใหม่เป็นที่ยอมรับของสังคม การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมหลายอย่างต้องอาศัยวิธีการโฆษณาชวนเชื่อที่มีประสิทธิภาพ

จิตรา วีรบุรินท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 212-214) ได้นำเสนอว่าอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ทำให้สิ่งใหม่ที่สามารถทำให้สังคมเกิดการยอมรับเสมอไปสามารถแยกได้ดังนี้

1. ทัศนคติและค่านิยมเฉพาะ (specific attitude at values) ในแต่ละสังคมจะมีทัศนคติและค่านิยมเฉพาะ ที่มีส่วนสัมพันธ์กับกิจกรรมต่างๆในสังคม ความชอบหรือความไม่ชอบของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2. การแสดงให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของสิ่งใหม่ (demonstrability of innovation) การเปลี่ยนอะไรใหม่จะเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายย่อมต้องเห็นประโยชน์ของสิ่งนั้นได้ง่าย จะเห็นได้ว่าการที่จะยอมรับสิ่งใหม่ได้ง่ายต้องเห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ได้ชัดเจน เด่นชัด บุคคลจะไม่ยอมรับสิ่งที่เปลี่ยนใหม่หรืออะไรใหม่จนกว่าจะได้ประจักษ์คุณประโยชน์ที่มีต่อบุคคลว่ามากน้อยเพียงใดเสียก่อน

3. การสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม (compatibility with the existing culture) สิ่งใหม่จะได้รับการยอมรับก็ต่อเมื่อมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม อย่างไรก็ตามสิ่งใหม่อาจไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม 3 ประการ คือ

3.1 สิ่งที่เปลี่ยนใหม่อาจจะขัดแย้งกับแบบของความประเพณีเดิม จะทำให้ไม่เกิดยอมรับสิ่งใหม่

3.2 สิ่งที่เปลี่ยนใหม่อาจสร้างแบบของความประเพณีใหม่ ที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมเดิมที่ยึดถือปฏิบัติ ปกติสังคมจะยอมรับสิ่งใหม่ได้ก็ต่อเมื่อเป็นแนวทางที่ตนปฏิบัติเดิมทำให้สังคมต้องพยายามหาสิ่งที่ดีกว่าเข้าไปใช้ประโยชน์

3.3 สิ่งใหม่อาจเข้าไปแทนที่ไม่ใช่เป็นการผสมผสานกับวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ถ้าสิ่งใหม่สามารถเข้าไปผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมทำให้สามารถยอมรับได้ง่าย

4. ค่าในการเปลี่ยน (costs of change) การเปลี่ยนแปลงมักนำราคาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ราคาจะคิดทั้งราคาที่เป็นตัวเงินและคุณค่าทางจิต การเปลี่ยนแปลงบางอย่างทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรมและยังเป็นการทำลายค่านิยมความรู้สึกของบุคคลด้วย

5. บทบาทของตัวแทนการเปลี่ยนแปลง (roles of the change agent) ผู้แทนสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ตัวแทนที่มีอำนาจและมีอิทธิพลจะทำได้ดีกว่าตัวแทนที่ไม่มีใครรู้จัก ตัวแทนที่ประสบความสำเร็จจะต้องพยายามเสนอการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับการ

วัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงที่ฉลาดจะต้องเข้าใจและรับรู้วัฒนธรรมที่ตนเข้าไปเปลี่ยนแปลงด้วย และต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมเดิมได้เป็นอย่างดี เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามที่ตนเองต้องการ ในหลายแห่งตัวแทนทำไม่ได้ผล เนื่องจากการ โจมตีทัศนคติและค่านิยมที่ผู้อื่นยึดถือปฏิบัติอยู่ โดยตัวแทนไม่ได้ทำความเข้าใจสิ่งที่ตนเองต้องการให้เปลี่ยนว่าเป็นอย่างไรและควรดำเนินการให้สอดคล้องอย่างไร การเปลี่ยนนั้นจึงจะบรรลุจุดมุ่งหมาย

สรุปปัจจัย/อุปสรรคต่อเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประกอบด้วย

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของสิ่งใหม่และการแสดงให้เห็นคุณค่าของสิ่งใหม่ได้แก่ความซับซ้อนของสิ่งใหม่ ความยากง่ายของการใช้งาน ผลประโยชน์ที่ได้รับ เมื่อสิ่งใหม่ที่ต้องการให้เห็นประโยชน์จึงจะสามารถยอมรับและปรับเปลี่ยนตามสิ่งใหม่ และสามารถนำมาสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมได้

2. ปัจจัยอันเนื่องมาจากตัวผู้รับสิ่งใหม่ ที่เป็นค่านิยมและทัศนคติของแต่ละสังคม

3. ปัจจัยอันเนื่องมาจากผู้รับสิ่งใหม่เข้ามา ตลอดจนบทบาทของตัวผู้แทนหากตัวผู้แทนมีความน่าเชื่อถือจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และหากผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความน่าเชื่อถือ ผู้นำมีอำนาจในสังคมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าผู้นำที่ไม่มีใครรู้จัก ตัวแทนที่ประสบความสำเร็จต้องเสนอการเปลี่ยนแปลงที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคม และต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งใหม่กับวัฒนธรรมเดิม

1.8 รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

จ้านงศ์ อดิวัฒนสิทธิ์และคณะ (2545: 170) ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมักเกิดขึ้นในบางส่วนมากกว่าการเปลี่ยนแปลงทุกด้านพร้อมกัน

1. การเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า การปฏิรูป (reform) เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนของสังคม และการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนของสังคมก็อาจมีความสำคัญได้ หากส่วนที่เปลี่ยนแปลงเป็นส่วนที่สำคัญ เป็นแกน หรือเป็นพื้นฐานหลักของสังคม

2. การเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า ปฏิวัติ (revolution) เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบสังคม แต่การปฏิวัติแม้ว่าจะเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม แต่ก็ใช่ว่าการปฏิวัติทุกครั้งจะสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่ ซึ่งแบบแผนประเพณี กฎศีลธรรมของสังคมของคนในสังคมย่อมไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทันทีเหมือนกฎหมายหรือระบบราชการ

ทั้งนี้ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็พิจารณาว่าอะไรเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านหลักหรือส่วนพื้นฐานสำคัญ (fundamental change) และการเปลี่ยนแปลงด้านรอง (minor change) ใช้เกณฑ์พิจารณาจากผลกระทบที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งที่มีต่อด้านอื่นของสังคม การเปลี่ยนแปลงใดที่ส่งผลกระทบต่อหลายด้านและมีความรุนแรงให้ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านหลัก การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบน้อยกว่าก็เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านรอง

จิตรา วีรบุรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 215-222) ได้นำเสนอรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถแบ่งรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงไม่มีแผนการ
2. การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติรุนแรง การปฏิวัติ การปฏิรูป เป็นการเปลี่ยนแปลงกึ่งมีแผนการ

3. การเปลี่ยนแปลงแบบมีแผนการ

- 3.1 การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงไม่มีแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป นักสังคมวิทยาได้จำแนกทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการไว้ดังนี้

- 3.1.1 ทฤษฎีการวิวัฒนาการของ อัลเฟรด แอล โครเบอร์ ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงตามทฤษฎีว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง 5 ขั้นตอน คือ

- ขั้นการประดิษฐ์คิดค้น (innovation, combination)
- ขั้นความคิดสังสม (commutative growth)
- ขั้นการสังสมอิมตัว (culmination of value expression)
- ขั้นกระทำซ้ำในแนวคิดเดิม (repetition)
- ขั้นวัฒนธรรมเสื่อมสลาย (pattern rupture and dissolution)

ซึ่งมีข้อสังเกตว่าเมื่อถึงขั้นการสังสมอิมตัวแล้ว วัฒนธรรมจะแตกออกเป็น 2 แบบ คือ อาจอยู่ในรูปคงเดิม เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม และบางวัฒนธรรมอาจเสื่อมสลายไปตามขั้นที่ 4 และ 5

- 3.1.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร ของ พี อเล็กซาน โครวิช โซโรคิน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

- การสร้างความคิด (ideational)
- การสร้างตามผัสสะ (sensate)
- การสร้างตามความฝัน (idealistic)

3.2 การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติรุนแรง การปฏิวัติ การปฏิรูป เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ขาดการวางแผน ขาดรูปแบบ การเปลี่ยนแปลงเกิดจากความไม่สมดุลของอำนาจ ภาวะของเศรษฐกิจ และสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ไม่เท่าเทียมกัน ขาดความเป็นธรรมในสังคม การเปลี่ยนแปลงจะมีลักษณะ ดังนี้

3.2.1 การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติรุนแรง เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบขจัดขึ้น โดยการสะสมกำลังเพื่อสู้รบกับอำนาจขององค์กรทางการเมือง ผลของการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สังคมมีความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือทำให้สังคมเสื่อมโทรมได้ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำ แต่โดยทั่วไปมักจะทำสังคมเสื่อมลงแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงแทรกซ้อน

3.2.2 การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างกัน ซึ่งผลที่เกิดจากการปฏิวัติก็ไม่ส่งผลดีต่อสังคมมากมายแต่อย่างใด

3.2.3 การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิรูป เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ค่อยรุนแรงมากนัก อาจเกิดจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมหรือมีข้อตกลงเพื่อปฏิรูประบบสังคม สถาบันทางสังคมที่ล้ำสมัยบางสถาบัน โดยเฉพาะ การปฏิรูปมักใช้จริยธรรม แนวทางประพฤติกฎปฏิบัติ หลักการเคารพกฎหมายมหาชนเป็นหลักในการปฏิรูป ทำให้สังคมให้ความสนใจ ให้ความนิยมนเห็นใจผู้นำและช่วยกันเปลี่ยนแปลงสังคมในที่สุด การปฏิรูปมักเป็นผลดีต่อสังคม ทำให้เกิดการสร้างสรรค์เป็นผลประโยชน์ของสังคมทำให้วัฒนธรรมในสังคมงอกงาม

3. การเปลี่ยนแปลงแบบมีแผนการ จะมีลักษณะ ดังนี้ คือ

3.1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากผลการจัดการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นผลระยะยาว มีเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างแน่นอน ระบบการศึกษาที่จัดเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นหน้าที่สำคัญขององค์กรทางการศึกษา เนื่องจากระบบการศึกษามีหน้าที่สืบทอดสังคมและวัฒนธรรมเพื่อคนรุ่นหลัง หากต้องการให้เกิดความงอกงามทางวัฒนธรรม จึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงการศึกษาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และเพื่อให้เกิดความสมดุลในสังคมขึ้น

จิตรา วีรบุรินทร์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 223) กล่าวว่า ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากการความร่วมมือหรือเกิดจากความขัดแย้ง เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงแบบมีแผนปฏิบัติการปฏิรูป ซึ่งสามารถแบ่งเป็นลักษณะได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงแบบมีแบบแผน มีการเปลี่ยนแปลงแบบมีโครงการ แผนการและการให้การศึกษา
2. การเปลี่ยนแปลงแบบการศึกษา เมื่อมองว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งดีงาม สังคมก็จะพากันร่วมช่วยให้การศึกษา ช่วยกันสั่งสอนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี
3. การเปลี่ยนแปลงแบบบังคับ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้อำนาจ บังคับให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงตามที่ตั้งเป้าหมายไว้
4. การเปลี่ยนแปลงโดยการใช้เทคโนโลยี เป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่าง เทคโนโลยีย่อมมีอิทธิพลเหนือบุคคลทุกคนไม่ช้าก็เร็ว
5. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสื่อสัมพันธ์ เมื่อมีการสื่อสัมพันธ์ระหว่างกันในสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นการสื่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชั้นเดียวกันหรือต่างชนชั้นก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
6. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการอบรมเรียนรู้ในครอบครัว ในโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษาและสังคมอื่นๆ
7. การเปลี่ยนแปลงด้วยการเลียนแบบ เมื่อเกิดความชอบในตัวบุคคล สถาบัน องค์กร หรือกลุ่มสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งขึ้นมา จะทำให้เกิดการเลียนแบบกันขึ้น จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในที่สุด
8. การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสาเหตุทางธรรมชาติ และเกิดขึ้นหลายขบวนการจนไม่สามารถแยกได้เป็นขบวนการใดขบวนการหนึ่ง โดยเฉพาะ

สรุปรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถสรุปได้ 3 รูปแบบ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป
2. การเปลี่ยนแปลงกึ่งมีแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติรุนแรง ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบชัดเจน ใช้อำนาจในการเปลี่ยนแปลง การปฏิวัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ โครงสร้างของสังคม ที่เกิดจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง และการปฏิรูป ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนของสังคม ไม่ใช้ความรุนแรงแต่มักใช้จริยธรรม และแนวทางประพุดติปฏิบัติ ใช้หลักการเคารพกฎหมายมหาชนเป็นหลักในการปฏิรูป มักมีผลดีต่อสังคม ทำให้เกิดการสร้างสรรค์เป็นประโยชน์
3. การเปลี่ยนแปลงแบบมีแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการจัดการศึกษาที่ส่งผลกระทบยาวมีเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงที่แน่นอน

1.9 กรอบความคิดในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551: 5-11) ได้กล่าวถึงกรอบความคิดในการศึกษาสังคม ด้านสังคมและด้านวัฒนธรรม โดยอาศัยกรอบความคิดใหญ่เรื่องโครงสร้างสังคม (Social structure) ที่แยกองค์ประกอบเป็น 2 ส่วน คือ

1. องค์การสังคม (social organization) ได้แก่

-กลุ่มทางสังคม (social group) หมายถึง องค์การสังคมขนาดเล็ก ไม่เกิน 10 คน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอาจเป็นเพศเดียวกันหรือต่างเพศกันก็ได้

-ครอบครัว (family) หมายถึง กลุ่มสังคมแต่เป็นกลุ่มสังคมที่สมาชิกของกลุ่มมีสัมพันธ์กันก่อให้เกิดสมาชิกที่มีสายสัมพันธ์ทางสายโลหิต

-ชุมชน (community) หมายถึง กลุ่มสังคม องค์การสังคม สังคมชนิดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ที่มีขนาดใหญ่กว่ากลุ่มสังคมและครอบครัว และองค์การสังคมอื่น เช่น ชนชั้น หรือสหจร ต้องมีส่วนใดส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในชุมชนนอกจากนั้นยังเป็นที่ตั้งของ โรงเรียน ตลาด ไปรษณีย์ สถานที่ราชการ ฯลฯ

-สหจร (association) หมายถึง องค์การที่ได้รับการจัดตั้งด้วยความตั้งใจเพื่อปฏิบัติหน้าที่เฉพาะอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง

-ชนชั้น (social class) หมายถึง การจัดชนชั้นทางสังคมที่แบ่งคนออกเป็นกลุ่มหรือเป็นชั้นตามสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

2. สถาบันทางสังคม (social institution) ได้แก่

-สถาบันครอบครัว (family)

-สถาบันการศึกษา (education)

-สถาบันศาสนา (religious)

-สถาบันเศรษฐกิจ (economic)

-สถาบันการเมือง (political)

-สถาบันศิลปะและนันทนาการ (art and recreation)

-สถาบันอนามัย (health)

-สถาบันภาษาและการสื่อสาร (language and communication)

-สถาบันคมนาคมขนส่ง (transportation)

-สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (science and technology)

การศึกษาด้านสังคม คือ การศึกษาเรื่ององค์การสังคมที่เป็นกลุ่มคนประเภทต่างๆ ที่มารวมตัวกันเพื่อประโยชน์หรือทำหน้าที่จำเป็นต่างๆ ในสังคมที่มีขนาดใหญ่พอสมควรจะประกอบด้วยกลุ่มคน 5 ประเภท คือ กลุ่มสังคม ครอบครัว ชนชั้น และสหจร จัดแบ่งโดยเกณฑ์ขนาดและหน้าที่ เพราะกลุ่มแต่ละกลุ่มมีขนาดและหน้าที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งต้องทำความเข้าใจและการศึกษาต้องขยายรวมไปถึงองค์ประกอบขององค์การสังคมแต่ละประเภท ดังนี้

1. การกระทำระหว่างกันทางสังคม (social interaction) ได้แก่ การกระทำกันระหว่างคนอย่างน้อย 2 คนแบบสม่ำเสมอ
2. หน้าที่ (function) หรือวัตถุประสงค์ขององค์การสังคมนั้น
3. แบบแผนพฤติกรรม (pattern of behavior) คือ กฎ ระเบียบ ประเพณี ปฏิบัติขององค์การ
4. องค์ประกอบด้านวัตถุ (material component) หากเป็นกรณีครอบครัว องค์ประกอบด้านวัตถุ คือ บ้านที่อยู่อาศัย เครื่องเรือน เสื้อผ้า ฯลฯ

ดังนั้น ขอบเขตการศึกษาด้านสังคมมีความกว้างขวางและมีเนื้อหาสาระ เมื่อรวมองค์การประเภทต่างๆ เข้าด้วยกันจึงเป็นส่วนสำคัญของสังคมมนุษย์ ที่มีองค์ประกอบ คือ 1) องค์การสังคมขนาดใหญ่และมีความซับซ้อน มีความเป็นอิสระเชิงหน้าที่ ที่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ และมีหลากหลายหน้าที่เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ มีอิสระเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การมีวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง และมีภาวะครอบงำ ที่ทุกหน่วยสังคมนมนุษย์จะต้องมีอำนาจควบคุมให้ทุกหน่วยในสังคมทำอะไร หรือคิดเว้นอะไร เพื่อความอยู่รอดและความเป็นระเบียบ ความสามัคคี และเจริญเติบโต ทั้งนี้สังคมวิทยาไม่ให้ความสำคัญกับที่ตั้งของสังคมมากนัก เพราะความเป็นสังคมนมนุษย์อยู่ที่กลุ่มคนและวัฒนธรรม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551: 13-24) กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของวัฒนธรรม ประกอบด้วย วัฒนธรรมเป็นสิ่งภายนอกตัวบุคคลที่เป็นสมาชิกสังคม ทำให้สมาชิกต้องตระหนักว่า ชีวิตของเขามีอะไรแวดล้อมอยู่ ไม่สามารถทำอะไรตามใจได้ ไม่สามารถควบคุมผลของวัฒนธรรมได้ วัฒนธรรมมีความเป็นวัตถุวิสัยสามารถใช้ได้กับทุกคนในสังคม ทุกคนต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรม และความมีอำนาจของวัฒนธรรมที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม การบังคับของวัฒนธรรม คือ การบังคับทางสังคม (social force) วัฒนธรรมมีอำนาจทางศีลธรรม คือ มีความชอบธรรมในการบังคับผู้อยู่ใต้อำนาจ และวัฒนธรรมมีความภาวะทางประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งมีมาช้านาน จึงมีอำนาจในการบังคับ ซึ่งวัฒนธรรมประกอบด้วย 3 มิติ ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางความคิด เป็นมาตรฐานทางความคิด ประกอบด้วย ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ และคุณธรรม

2. วัฒนธรรมทางความประพฤติ คือ มาตรฐานความประพฤติที่สังคมถือว่าถูกต้องดีงามตามกฎเกณฑ์ของวัฒนธรรมความคิด ประกอบด้วย บรรทัดฐานทางเทคนิค วิถีประชา จารีตประเพณี กฎหมาย ซึ่งวัฒนธรรมทางด้านการประพฤตินี้ใช้ในการควบคุมทางสังคม เมื่อมีกฎ มีระเบียบ สังคมต้องการให้คนในสังคมปฏิบัติตามและปฏิบัติแล้วไม่ฝ่าฝืน นอกจากการถ่ายทอดทางการขัดเกลาทางสังคมแล้ว ต้องมีการใช้กฎหมายในการควบคุม และการควบคุมทางสังคมกระทำได้ 2 ทาง คือ การควบคุมจากภายนอก เช่น การควบคุมโดยการใช้กฎหมาย ระเบียบต่างๆ และการควบคุมจากภายใน คือการอบรมขัดเกลาให้คนรู้จักถูกผิดเป็นนิสัย ที่มีความสำคัญยิ่ง

3. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ รูปแบบของวัตถุเครื่องมือ เครื่องใช้ แบบอาหาร แบบเครื่องแต่งกาย ฯลฯ

ดังนั้น การศึกษาด้านวัฒนธรรม คือ การศึกษาสถาบันทางสังคมแต่ละสังคมที่มีขนาดใหญ่พอสมควรจะมี 10 สถาบัน จึงหมายความว่า วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมอาจแบ่งออกเป็น 10 ด้าน เช่น วัฒนธรรมทางครอบครัว วัฒนธรรมทางการศึกษา วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งต้องทำความเข้าใจและการศึกษาต้องขยายรวมไปถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมของสถาบันทางสังคมแต่ละประเภท ดังนี้

1. ตำแหน่งทางสังคม (social position) ประกอบด้วย ปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคล
2. ภาระหน้าที่ (function) เป็นภาระหน้าที่เฉพาะของแต่ละสถาบันทางสังคม
3. แบบแผนพฤติกรรม (pattern of behavior) ที่ประกอบด้วย ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม ประเพณี กฎหมาย
4. องค์ประกอบด้านวัตถุ (material component) ที่เป็นสิ่งก่อสร้าง และเครื่องมือเครื่องใช้

1.10 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายความเป็นมาและความเป็นไปของสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยทฤษฎีต่างๆดังนี้

1.10.1 ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution theory)

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2555: 3) ได้นำเสนอทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution theory) ไว้ว่า เป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีวภาพของชาร์ลส์ ดาร์วิน โดยนักสังคมศาสตร์ในกลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการ เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของ

สังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าขั้นที่ผ่านมา และมีความเจริญก้าวหน้าเรื่อยๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ นักสังคมศาสตร์ที่สร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีวิวัฒนาการ เช่น Herbert Spencer เสนอว่า วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นระบบสายเดียว ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันด้วยมารวมตัวกันด้วยระบบสังเคราะห์ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ก้าวหน้าและซับซ้อนมากขึ้น การพัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กล่าวคือ มนุษย์มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่เป็นไปอย่างดีจะมีชีวิตรอดตลอดไปและนำไปสู่การพัฒนาขั้นต่อไป Robert Redfield เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมจะเริ่มจากสภาพของสังคมชาวบ้านเป็นไปสู่สังคมเมือง แนวคิดในการสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบสายเดียว ที่เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเปลี่ยนผ่านแต่ละขั้นที่กำหนดไว้ ได้รับการแย้งว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมน่าจะมีวิวัฒนาการแบบหลายสาย เพราะแต่ละสังคมมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกัน มีรูปแบบของสังคมที่แตกต่างกัน หรือแม้ว่าสังคมที่มีรูปแบบที่เหมือนกันแต่อาจมีสาเหตุการเปลี่ยนแปลงที่ต่างกัน

1.10.2 ทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย (Modernization Theory)

จางง์ อดิวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2545: 173-174) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย ไว้ว่า ทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย มีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่า สังคมทั้งหลายย่อมพัฒนาจากสภาพล้าหลังไปสู่สภาพที่ก้าวหน้าขึ้น โดยมีสังคมยุโรป และอเมริกา เป็นแบบอย่างของสังคมที่ก้าวหน้า ความทันสมัยจึงหมายความว่าความเท่าเทียมกับความเป็นตะวันตกนั่นเอง

ความทันสมัยจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของสังคม คือ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของคนในสังคม แต่จุดสนใจของความทันสมัย คือการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ลักษณะสำคัญของสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมทันสมัย (สังคมกำลังพัฒนา) ได้แก่

1. มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิควิธีการต่างๆ ในการดำรงชีวิตแบบง่ายที่เคยมีมาตามประเพณีไปสู่วิถีชีวิตที่อาศัยเทคโนโลยีที่เป็นวิทยาศาสตร์
2. การผลิตทางเกษตรกรรมเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อกินเองในที่ดินแปลงเล็กเป็นการผลิตเพื่อขายโดยทำเป็นไร่ขนาดใหญ่ ชาวนาชาวไร่ที่เคยผลิตเครื่องมือเครื่องใช้เองก็ปรับเปลี่ยนเป็นการซื้อหาเอามาจากตลาดแทนและมีการจ้างแรงงานทำไร่นำแทนแรงงานในครอบครัว

3. ในการผลิตทางอุตสาหกรรมเปลี่ยนจากการใช้แรงงานคนเป็นเครื่องจักรกลมาก

4. คนหันมาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทที่คนส่วนใหญ่อยู่ในไร่นาและหมู่บ้านเป็นสังคมเมืองมากขึ้น

ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆเหล่านี้อาจเกิดขึ้นไม่พร้อมกันไปในบางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมักมีการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆเกิดขึ้นด้วยตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและค่านิยม

ปัจจัยที่ส่งเสริมและขัดขวางการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญเป็นปัจจัยภายในสังคม เช่น ลักษณะทางจิตวิทยาของคนในสังคม คนเชื่อว่าสังคมที่เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมทันสมัยได้ง่ายต้องมีคนส่วนหนึ่งที่มีลักษณะเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneur) คือ คนที่มีแรงจูงใจหรือความต้องการความสำเร็จในชีวิต กล้าเสี่ยง คนที่มีลักษณะเช่นนี้จะเป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้สังคมเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย ส่วนปัจจัยที่เป็นตัวขัดขวางการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย ได้แก่ ประเพณี

1.10.3 ทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag Theory) หรือทฤษฎี

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

จิตรา วิบรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 207) สรุปความหมายของทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม ไว้ว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการเสียสมดุล ดังนั้น ในส่วนที่ล่าช้าจะปรับตัวให้ทันกับส่วนที่ล้ำหน้า William F. Ogburn ให้ข้อสังเกตว่าสังคมทั้งหลายมีแนวโน้มที่จะปรับตัวให้โครงสร้างอยู่ในลักษณะที่สมดุล เมื่อความสมดุลนั้นเสียไปเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนที่ชดเชยก็จะเกิดขึ้นในส่วนอื่นเพื่อเสริมสร้างความสมดุล ซึ่ง Ogburn ให้ข้อสังเกตว่าวัฒนธรรมทางวัตถุจะล้ำหน้ากว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ

มหาวิทยาลัยบูรพา (2545) สรุปว่า William F. Ogburn ผู้เสนอทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีหรือทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม ที่เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนำไปสู่ความก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ การประดิษฐ์คิดค้นต่างๆทางวัตถุรวมทั้งกระบวนการทางวิชาการต่างๆ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มีพลังงานที่สังคมนำมาใช้ได้มากขึ้นยอมทำให้สามารถผลิตสินค้าได้มากขึ้น สามารถเลี้ยงจำนวนประชากรได้ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุดมการณ์/ภาษา/เทคโนโลยีก็จัดเป็นกรอบซึ่งขีดวงจำกัดวิธีที่สังคมจะนำไปใช้แก้ไขปัญหาต่างๆ สังคมที่มีระดับการใช้เทคโนโลยีต่ำยอมไม่สามารถใช้วิธีการอย่างเดียวกันกับสังคมที่มีเทคโนโลยี

สูง เครื่องมือย่อมเป็นตัวกำหนดวิธีการแก้ปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาก็ต้องอาศัยเครื่องมือทันสมัยย่อมนำไปใช้สังคมที่ขาดเครื่องมือเหล่านั้นไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันหลายสิ่งหลายอย่างไม่สามารถปรับตัวตามทัน เช่น ค่านิยม ของคนที่เปลี่ยนแปลงไปซ้ำเพราะคนส่วนมากกลัวการเปลี่ยนแปลง คนที่ขาดการศึกษา มักไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง แต่คนที่มีการศึกษาชั้นสูงรู้ว่าการเปลี่ยนแปลงไม่เป็นภัยอะไร บางคนอาจไม่กลัวการเปลี่ยนแปลงแต่กลัวพลังของสังคม การทำอะไรที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคมจะถูกสังคมบีบได้ คนที่มีผลประโยชน์จะต่อต้านการเปลี่ยนแปลงอย่างมากถ้าการเปลี่ยนแปลงกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของตน

1.10.4 ทฤษฎีแห่งการขึ้นลงของสังคม (Rise and Fall Theory) หรือทฤษฎี

วัฏจักร (Cyclic Theory)

จิตรา วีรบุรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 208) กล่าวถึงทฤษฎีแห่งการขึ้นลงของสังคม มีสมมุติฐานว่า สังคมวัฒนธรรมจะมีความเสื่อมและความเจริญจนถึงที่สุด ซึ่งสังคมทั้งหลายไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน ทฤษฎีนี้ได้เปรียบเทียบความคิดของเขากับการเจริญเติบโตของคนที่เริ่มจากทารก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยชรา และตายลงในที่สุด แต่การดับลงของวัฒนธรรมนั้น เขาเห็นว่าไม่ได้สูญหายไปไหน แต่พยายามปรับปรุงให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา ทฤษฎีแห่งการขึ้นลงของสังคมนี้ เรียกอีกอย่างว่า ทฤษฎีวัฏจักร

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอาจเป็นไปตามทฤษฎีดังกล่าว หรืออาจมีสาเหตุอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2555: 4) ได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีวัฏจักรไว้ว่าแนวคิดของกลุ่มนี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่า สังคมวัฒนธรรมจะมีความเสื่อมและความเจริญถึงที่สุด สังคมทั้งหลายไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันแบบทฤษฎีวิวัฒนาการ และได้อธิบายเปรียบเทียบสังคมกับวัฏจักรของสิ่งมีชีวิตที่ย่อมมีการเจริญเติบโต และตายในที่สุด ในส่วนของสังคมและวัฒนธรรมก็อธิบายได้ว่า การดับ ขึ้นลงของสังคมและวัฒนธรรม จะเป็นรูปแบบที่มาได้สูญหายไปไหนแต่พยายามปรับปรุงให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ขึ้น

Pitirim A. Sorokin นักสังคมศาสตร์ ได้อธิบายว่าสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงแบบย้อนกลับไปกลับมาได้

1.10.5 ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory)

จ้านงศ์ อดิวัฒนสิทธิ์และคณะ (2545: 174) กล่าวว่าทฤษฎีการพึ่งพาชี้ให้เห็นว่าประเทศที่ก้าวหน้าหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว มีบทบาทเป็นประเทศศูนย์กลางหรือเป็นประเทศเมืองแม่ และประเทศด้อยพัฒนาตกอยู่ฐานะบริวารที่ต้องพึ่งพิงหรือขึ้นกับประเทศศูนย์กลาง ซึ่งประเทศศูนย์กลางมีบทบาทเหนือประเทศบริวาร โดยการเข้าครอบงำทางเศรษฐกิจ

ด้วยการดึงเอาทรัพยากรวัตถุดิบต่างๆ ไปจากประเทศบริวารและเข้าผูกขาดกิจการธุรกิจบางอย่างในประเทศบริวารในลักษณะบรรษัทข้ามชาติและการควบคุมเงินทุน โดยการให้กู้ยืมเงินและการให้ความช่วยเหลือต่างๆ โดยมีเงื่อนไขผูกมัดที่ต้องพึ่งพิงประเทศศูนย์กลาง

การมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจเหนือประเทศบริวาร ทำให้ประเทศบริวารขาดอิสระในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศ นักธุรกิจ ผู้ประกอบการในประเทศบริวารไม่สามารถประกอบธุรกิจได้โดยเอกเทศเพราะต้องพึ่งทุนและเทคโนโลยีจากประเทศศูนย์กลาง การสะสมทุนในประเทศเกิดได้ยาก การพัฒนาประเทศเป็นไปได้ยากเนื่องจากปัจจัยการผลิตถูกควบคุมโดยประเทศศูนย์กลาง

1.10.6 ทฤษฎีกำหนดทางเศรษฐกิจ (Economic Determinism)

จิตรา วีรบุรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 207) กล่าวถึงทฤษฎีนี้เกี่ยวข้องกับผลงานของ คาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานของสังคมคือความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคม ความสัมพันธ์ทางการผลิตจะขึ้นอยู่กับสภาพของเทคโนโลยีหรือระบบการผลิตในขณะนั้น สาเหตุทางเศรษฐกิจในความหมายของมาร์กซ์ จึงมีความหมายคลุมเครือ บางครั้งบางคนจะใช้ในความหมายที่แคบ กล่าวคือ หมายถึงระบบการผลิต (mode of production) ในบางครั้งสังคมก็ใช้ในความหมายที่กว้าง คือ สภาพความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็นชนชั้นต่างๆ แต่ละชั้นมีผลประโยชน์และความคิดที่ขัดแย้งกัน ระบบการผลิตหรือความสัมพันธ์เป็นพื้นฐานทางวัตถุ (material conditions) ของสังคมและเป็นตัวกำหนดการจัดระเบียบของสังคมในด้านอื่นๆ ทั้งหมด

2. ชุมชนชนบท

วัฒนา วงษ์เกียรติรัตน์ และ จิตรา วีรบุรินนท์ (2553: 6-35) ได้สรุปความหมาย ชุมชนชนบท จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานไว้ว่า ชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนในเขตชนบท ซึ่งสมาชิกมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันอย่างใกล้ชิดและใช้บริการชุมชนได้จริงทั้งในเรื่องทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา ฯลฯ ทำให้ชีวิตชุมชนเป็นรูปแบบเดียวกันในด้านความประพฤติและความคิด ความเชื่อ ทั้งนี้ นักสังคมศาสตร์ได้สรุปความหมาย ของคำว่า “ชุมชนชนบท” มีความหมายว่า เป็นชุมชนธรรมชาติและมีความแตกต่างจาก “หมู่บ้านชนบท” ที่มีความหมายว่า เป็นหมู่บ้านทางการบริหาร (ตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด) เนื่องจากการศึกษาการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลจะกระทำภายใต้โครงสร้างทางสังคมภายใน

สังคมย่อ นักสังคมศาสตร์จึงยึดถือ “ชุมชน” เป็นหลักในการกำหนดพื้นที่ ทำให้อาณาเขตของชุมชน มี 3 กรณี ดังนี้

1. อาณาเขตชุมชนชนบทเท่ากับอาณาเขตหมู่บ้านชนบท
2. อาณาเขตชุมชนชนบทใหญ่กว่าอาณาเขตหมู่บ้านชนบท
3. อาณาเขตชุมชนชนบทเล็กกว่าอาณาเขตหมู่บ้านชนบท

2.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนชนบท

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนชนบท อาจพิจารณาได้จากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชนบท ซึ่งจำแนกได้ 4 แบบ คือ

1. การตั้งถิ่นฐานแบบไร่นาจระจัดกระจาย

(Isolate Farmstead or Scattered Settlement)

2. แบบตั้งบ้านเรือนเป็นกระจุก (Cluster Settlement)
3. แบบตั้งบ้านเรือนตามเส้นทางการคมนาคม (Lined Settlement)
4. แบบนิคม (Resettlement)

1. การตั้งถิ่นฐานแบบไร่นาจระจัดกระจาย คือ การที่แต่ละครัวเรือนตั้งบ้านเรือนอยู่ในเนื้อที่ถือครองของตน ซึ่งมีอาณาเขตกว้างขวาง การตั้งถิ่นฐานแบบนี้ทำให้ไม่เสียเวลาในการเดินทางจากบ้านกับพื้นที่ทำการเกษตร แต่มีข้อเสียกับความสัมพันธ์กับครอบครัวอื่น ซึ่งมีข้อจำกัดและอุปสรรคในการจัดสรรและบริการทางสาธารณูปโภค ส่วนใหญ่จะพบในชุมชนที่ปลูกพืชไร่

2. แบบตั้งบ้านเรือนเป็นกระจุก คือ การที่ครัวเรือนในชุมชนตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่รอบนอก ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวใกล้ชิดกัน แต่ต้องเสียเวลาในการเดินทางจากบ้านไปพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนใหญ่จะพบในชุมชนปลูกข้าว

3. แบบตั้งบ้านเรือนตามเส้นทางการคมนาคม คือ การที่ครอบครัวตั้งบ้านเรือนเรียงรายตามเส้นทางถนน ริมน้ำ โดยที่พื้นที่ทางการเกษตรกรรมจะกว้างน้อย แต่มีพื้นที่ขามาก การตั้งถิ่นฐานแบบนี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนใกล้ชิดและอำนวยความสะดวกในการขนส่งผลผลิตสู่ตลาด แต่ทำให้เสียเวลาในการเดินทางไปส่วนปลายของพื้นที่ทางการเกษตร ส่วนใหญ่จะพบในชุมชนที่มีการประกอบอาชีพปลูกพืชสวนหรือไม้ยืนต้น

4. แบบนิคม จะตั้งถิ่นฐานคล้ายกับแบบรวมตัวแบบกระจุก ซึ่งเกิดจากการวางแผน ส่วนใหญ่จะพบในชุมชนที่รัฐจัดสรรที่ดินให้ราษฎร เช่น นิคมประชาสงเคราะห์ สหกรณ์นิคม

โดยทั่วไปพื้นที่ส่วนใหญ่ในชุมชนชนบท จะใช้ที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมมากกว่าการพาณิชย์และการบริการ การกระจุกตัวของอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีขนาดเล็ก เมื่อเทียบกับชุมชนเมือง

2.2 ลักษณะทางประชากรของชุมชนชนบท

ลักษณะทางประชากรของชุมชนชนบท ที่ควรนำมาพิจารณา 3 ด้าน ดังนี้

1. จำนวนและการกระจายตัวของประชากรในชุมชนชนบท จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ อัตราการเกิด (ภาวะเจริญพันธุ์) อัตราการตาย และการย้ายถิ่นหรือการอพยพ จะพบว่าความหนาแน่นของชุมชนชนบทจะน้อยกว่าชุมชนเมือง เนื่องจากชุมชนชนบทมีพื้นที่มากกว่าชุมชนเมือง

2. องค์ประกอบเกี่ยวกับลักษณะของประชากรในชนบท ได้แก่ องค์ประกอบเกี่ยวกับ เพศ วัย การศึกษา เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสถานภาพการสมรส

- องค์ประกอบเกี่ยวกับเพศ นับว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่งเนื่องจากมีผลโดยตรงกับอัตราการแต่งงาน อัตราการเกิด อัตราการตาย นอกจากนี้ความไม่สมดุลด้านเพศ ส่งผลกระทบต่อการใช้แรงงาน การศึกษา และปัญหาสังคม โดยเฉพาะในสังคมชนบทไทยที่เพศหญิงไม่ค่อยมีบทบาท

- องค์ประกอบที่เกี่ยวกับอายุ สามารถทำให้ทราบถึงกลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มที่ต้องมีการเลี้ยงดูในวัยชราและวัยเด็ก

- องค์ประกอบเกี่ยวกับการศึกษา เป็นการพิจารณาถึงคุณภาพชีวิตของประชากรที่รู้หนังสือ ในเขตชนบท ต้องพิจารณาว่าผู้เรียนจบประถมมีจำนวนเท่าไร ไปเรียนต่อในเมืองเท่าไร ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องความแตกต่างของการเกิด การตาย การย้ายถิ่น

- องค์ประกอบเกี่ยวกับเศรษฐกิจ พิจารณาถึงกลุ่มคนวันแรงงาน คนทำงานไม่เต็มที คนว่างงาน จะรวมถึงอาชีพและรายได้ของประชากรด้วย ซึ่งนำไปสู่ความแตกต่างในเรื่องการเกิด การตายและการย้ายถิ่น

- องค์ประกอบเกี่ยวกับวัฒนธรรม ที่วัฒนธรรมของชนบทมีความคล้ายคลึงกันในด้านเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา มีประเพณีอย่างเดียวกัน มีความผูกพันในเครือญาติอย่างมาก

- องค์ประกอบเกี่ยวกับสถานภาพการสมรสเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่พิจารณาได้ว่า ในชุมชนมีอัตราการแต่งงาน หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่มากน้อยเพียงไร ลักษณะดังกล่าวมีประโยชน์ต่อการศึกษา การเกิด การตาย และการย้ายถิ่น โดยทั่วไปชาวชนบทจะแต่งงานเร็วกว่าคนชุมชนเมือง

3. ภาวะเจริญพันธุ์และภาวะการณ้ตาย เป็นปัจจัยที่สำคัญเกี่ยวกับการเพิ่มประชากรโดยธรรมชาติ อาจกล่าวได้ว่าประชากรในชนบทมีอัตราการเกิดมากกว่าชุมชนเมือง

2.3 โครงสร้างของชุมชนชนบทไทย จะแบ่งเป็น 4 โครงสร้างหลัก ดังนี้

1. บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ
2. ระบบครอบครัวและเครือญาติ
3. ความเป็นผู้นำ
4. เศรษฐกิจครัวเรือน

1. บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ
- บุคลิกภาพของคนในชุมชนชนบท มีบุคลิกภาพอดทน มีความเฉลียวฉลาด มีความสัมพันธ์แบบร่วมมือกันทำ มีความผูกพันกันสูงทั้งในครอบครัวและเพื่อนพ้อง วิถีชีวิตเรียบง่าย ประหยัด มีความเคยชินต่อการแลกเปลี่ยนแรงงาน ไม่นิยมมารยาทในสังคม ใช้ภาษาพื้นเมืองที่มีลักษณะง่าย มีมาตรฐานศีลธรรมเคร่งครัดและตายตัว

- ค่านิยม ที่มีบทบาทต่อชีวิตในชุมชนชนบทให้มีพฤติกรรมในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ได้แก่ ค่านิยมในเรื่องความมั่งคั่งที่หากใครเป็นเจ้าของที่นาผืนใหญ่ ได้รับความยกย่องเป็นผู้นำในชุมชน หากพูดอะไร ผู้คนจะให้ความเชื่อถือ นับถือ คล้อยตามด้วยเพราะอำนาจเงิน ค่านิยมในเรื่องอำนาจที่เป็นบ่อเกิดของความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียง ค่านิยมในเรื่องเจ้าชาย ที่คนในชุมชนชนบทมักต้องการให้บุตรหลานมีความก้าวหน้าเป็นเจ้าชาย เจ้าคน นายคน ในชนบทถือว่าผู้ที่รับราชการออกปากอะไรชาวบ้านก็มักจะให้ความร่วมมือเป็นส่วนใหญ่ ค่านิยมเรื่องการทำบุญ ชาวชนบทเชื่อว่าชาตินี้มีกรรม เกิดมาต้องทนทุกข์ลำบากจึงต้องทำบุญมากๆ เพื่อชาติหน้าจะได้ไปเกิดเสวยสุขและมักทำบุญในงานบุญฉลองเกือบทุกปี ค่านิยมในเรื่องความสนุกสนาน ที่เมื่อมีงานบุญเมื่อไหร่จะต้องมีมหรสพฉลองกันสนุกสนานครึกครื้น ปังเจกชนนิยมในชนบทไม่มีกลุ่มถาวร กลุ่มรวมกันชั่วคราวพอเสร็จสิ้นงานหนึ่ง กลุ่มจะสลายตัวกันไป การทำงานของชาวชนบทจะนิยมทำกันตามลำพังมากกว่าหรือทำกันในครอบครัวเท่านั้น ค่านิยมในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มักจะมีความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ค่านิยมเรื่องรักพวกพ้อง เช่นในการตั้งถิ่นฐานที่มักตั้งถิ่นฐานในบริเวณเดียวกัน

- ทัศนคติ ของคนในชนบทประกอบด้วย นิยมยกย่องผู้ที่รู้จักอดทนอดกลั้น นิยมการนิ่งเฉย เห็นด้วยกับพวกพ้องมากที่สุด ให้ความสำคัญกับการแต่งกายที่มีความเรียบร้อย มีระเบียบ มักมองโลกในแง่ร้าย หรือขี้ระแวง เชื่อในเรื่องบุญวาสนา ยึดถือทัศนคติและค่านิยมทางสายสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น และมีทัศนคติต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวจากจังหวะชีวิตและโชคกลางมากกว่าความสามารถในการดำเนินชีวิต

2. ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ในชนบทจะมีความแตกต่างกันไปตามขั้นตอนและความสัมพันธ์อย่างเป็นวงจร กล่าวคือ คู่บ่าวสาวมักจะเริ่มชีวิตครอบครัวโดยอาศัยอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ซึ่งทำให้เป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) และในช่วงระยะเวลาต่อมาจึงแยกไปตั้งครอบครัวของตนเองที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) เมื่อลูกหลานแต่งงานก็จะเกิดลักษณะของครอบครัวขยายก็เกิดขึ้นเมื่อลูกและคู่สมรสจะอยู่กับพ่อแม่ในระยะแรก ในชุมชนชนบทไทย สามียจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของครอบครัวในกิจกรรมภายนอกครอบครัว และภรรยาจะทำหน้าที่ในครัวเรือน และมีการปรึกษาหารือกันเสมอไม่มีแนวปฏิบัติที่ภรรยาจะด้อยกว่า และทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ก็มีส่วนร่วมทั้งกับกิจกรรมของชุมชน นอกจากบางกิจกรรมที่สามียจะมีบทบาทและภรรยาจะมีบทบาทเมื่อสามิได้เสียชีวิตแล้ว หรือหลังการเลิกร่าในขณะที่บุตรชายยังมีอายุน้อย เมื่อบุตรชายโตก็จะทำหน้าที่ผู้นำครอบครัวต่อไป และสมาชิกในชุมชนและมีความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือน อันสืบเนื่องมาจากระบบครอบครัว ระบบเครือญาติมีบทบาทต่อการดำเนินกิจกรรมบางกิจกรรมในชุมชน เช่น งานบวช งานแต่งงาน และงานศพ

3. ความเป็นผู้นำ

ความเป็นผู้นำ หมายถึง อิทธิพลทางสังคมของสมาชิกส่วนหนึ่งที่มีต่อสมาชิกอีกส่วนหนึ่งของกลุ่ม ถ้าสมาชิกคนใดมีอำนาจเหนือสมาชิกในกลุ่ม ถือว่าเป็น ผู้นำในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ อิทธิพลของผู้นำในชุมชนมีพื้นฐานมาจากองค์ประกอบอย่างน้อย 2 ใน 4 ขององค์ประกอบดังนี้

- การมีตำแหน่งภายในองค์กรภายในชุมชน เช่น พระครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ

- การมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับค่อนข้างดี

- การมีความรู้ ความชำนาญในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน

- การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

ถ้าหากในชุมชนผู้นำมีองค์ประกอบครบทั้ง 4 องค์ประกอบจะเป็นผู้นำในระดับสูง ซึ่งหากเพศหญิงที่มีครบทั้ง 4 องค์ประกอบก็อาจจะมีความเป็นได้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนได้ และผู้นำในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำพหุ กล่าวคือ ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งที่จะมีอำนาจในการตัดสินใจได้โดยลำพังและอย่างเด็ดขาดในชุมชนของตน ส่วนผู้นำเดี่ยวจะพบในชุมชนที่เน้นการสืบเผ่าพันธุ์หลัก เช่น ชุมชนอินเดียแดงดั้งเดิม

4. เศรษฐกิจครัวเรือน

บุญนาท ติวกุล (2543: 4-9) ได้สรุปลักษณะของเศรษฐกิจครัวเรือนของคนในชนบทที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก สามารถสรุปได้ 3 ช่วง คือช่วงที่ 1 ก่อน พ.ศ. 2398 เป็นระบบเศรษฐกิจหมู่บ้าน ที่ครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ในเชิงเศรษฐกิจ มีการปลูกข้าวเป็นพืชหลักและใช้พันธุ์ข้าวตามสภาพพื้นที่ มีการทำเหมืองฝายเพื่อเก็บน้ำเพื่อการเกษตร มีการปลูกฝายเพื่อทอเป็นเครื่องนุ่งห่มนอกฤดูการทำนา มีการเลี้ยงสัตว์ใช้บริโภค มีการผลิตเครื่องมือเครื่องมือในการเกษตรและใช้ในครัวเรือน มีการจัดการแรงงานที่มีอยู่จำกัด มีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันทำการเกษตร การผลิตเพื่อบริโภคหากเหลือจึงนำไปขาย การผลิตที่อิงธรรมชาติ มีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้เทคโนโลยีต่ำ ทั้งยังมีการผลิตในทางวัฒนธรรมด้วย เช่น นักดนตรี หมอพื้นบ้าน ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2398-2503 เป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เริ่มปรับเปลี่ยนระบบการผลิตมาเป็นเพื่อจำหน่ายแทนการบริโภคในครัวเรือน วิถีชีวิตเริ่มปรับเปลี่ยนมาผลิตเพื่อการค้า เลิกการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ เลิกการทอผ้า ทอเสื่อ จักสาน เมื่อมีเวลาว่างก็จะเริ่มเล่นการพนัน กินเหล้าจนเงินหมดแล้วจึงเริ่มฤดูกาลทำนาโดยการกู้เงินจากนายทุนเพื่อมาลงทุนภาคใต้เริ่มมีการปลูกยางพารา ทำเหมืองดีบุกโดยใช้เทคโนโลยีใหม่ที่นำเข้ามาจากชาวต่างชาติ ขุนนางได้จับจองพื้นที่เพื่อปลูกยางพาราขนาดใหญ่ ชาวบ้านมาทำสวนยางภายหลังจึงเป็นสวนยางขนาดเล็ก ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2504-ปัจจุบัน เป็นช่วงที่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก มีการทุ่มทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานในแผนฉบับที่ 1-4 ช่วงนี้เกษตรกรได้รับการสนับสนุนให้บุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกพืชไร่ และพืชสวนเชิงเดี่ยวที่มีความสัมพันธ์กับตลาดโลก ทำให้ครัวเรือนของเกษตรกรไม่พึ่งพาตนเองและผูกติดกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

2.4 พัฒนาการการเกษตรในประเทศไทย

อนันต์ ปินตารักษ์ (www.ap.mju.ac.th, 13 มิถุนายน 2555) ลำดับพัฒนาการระบบการเกษตรของไทย เป็น 3 ช่วง ดังนี้

1. การทำไร่เลื่อนลอย (Shifting Cultivation) เป็นระบบแรกของมนุษย์ ลักษณะที่เด่นชัด คือ การหักร้างถางป่า เมื่อเศษพืชแห้งก็เผา เพื่อหยอดเมล็ดพืชปลูก หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ระบบตัดและเผา” (Slash and Burn Agriculture) ซึ่งระบบนี้มีผลกระทบคือ ดินเสื่อมโทรม 2-3 ปีต้องย้าย ที่ทิ้งไว้ 7-10 ปี แล้วกลับมาทำใหม่ ระบบเกษตรแบบนี้ ชุมชนมักจะมีการหาของป่าเพื่อแลกเปลี่ยนหรือขายร่วมด้วย เดิมทำกันมากบนที่ดอน ปัจจุบันเหลืออยู่ในพื้นที่สูง บางแห่งทางภาคเหนือ ระบบนี้เคยเป็นระบบที่มีความยั่งยืนมาก ปัจจุบันทรัพยากรมีจำกัด คนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบที่มีสภาพภูมิอากาศดีขึ้น

2. ระบบการเกษตรเพื่อยังชีพ (Subsistence Farming) ชุมชนต้องการหลักแหล่ง มีการพัฒนาเทคโนโลยีระดับหนึ่ง มีความหลากหลายของระบบ ชุมชนยังได้รับประโยชน์จากธรรมชาติในแง่การเป็นอาหาร มีการชดเชย ความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ระบบ เช่น ใช้นุ้ลสัตว์ มีการชลประทานขนาดเล็ก ถึงแม้จะลงทุนน้อยในแง่การปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติ แต่ก็ไม่ค่อยสร้างปัญหามากนัก เป็นรูปแบบเกษตรเป็นพื้นฐานของระบบเกษตรแบบยั่งยืนในปัจจุบัน มีความหลากหลาย ระบบการผลิตอย่างเป็นระบบ เช่น ปลูกผัก ผลไม้ ไร่ไถ่แหล่งน้ำหรือไถ่บ้าน มีการพึ่งพาธรรมชาติ เช่น เข้าป่า ล่าสัตว์ หาของป่าเป็นครั้งคราว เป็นระบบที่มีการเกื้อกูลกัน เช่น วัวควาย 1 ตัว ให้ปุ๋ยคอกได้ปีละ 2 – 3 ตัน สำหรับข้าว 1 ไร่/ปี พืชรากลึกจะช่วยดูดธาตุอาหาร เมื่อใบร่วงหล่นก็เป็นปุ๋ยให้แก่พืชอื่น ๆ ต่อไป การพัฒนาพันธุ์ยังไม่ก้าวหน้า แต่ใช้พันธุ์ที่คัดเลือกตามธรรมชาติ ซึ่งไม่ต้องการปัจจัยการผลิตมากนัก การผสมผสานระบบการผลิต เป็นไปตามสำนักการหาอาหารในครัวเรือน ลักษณะรวมของระบบการเกษตรแบบดั้งเดิม คือ ตอบสนองการอุปโภคบริโภคของครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีความหลากหลายผสมผสานทั้งพืชและสัตว์และพึ่งพาธรรมชาติ

3. ระบบการเกษตรแบบเข้มข้น (Intensive Farming) เกิดขึ้นจากกระแสการพัฒนาสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เน้นการผลิตเพื่อขาย จึงเรียก “Cash Farming” เป็นระบบการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีมาก ต้องการปัจจัยการผลิตสูง เริ่มในประเทศตะวันตกปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าแบบเดี่ยว (Monoculture) ผลิตพืชหรือสัตว์ชนิดเดียว เป็นแปลงขนาดใหญ่ มีการปรับปรุงพันธุ์ที่ต้องลงทุนสูงและมีกำไรดีในระยะแรก ลักษณะรวมของระบบการเกษตรแบบเข้มข้น คือ ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เน้นการลงทุนจำนวนมาก เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ใช้พลังงานสูง มีบริษัทธุรกิจการเกษตรเกี่ยวข้อง รัฐมีบทบาทในการกำหนดชี้้นำ (Crop Zoning) ราคาผลผลิตขึ้นกับตลาดโลก

สัมฤทธิ์ เพ็ญจันทร์ (2527: 1-2) สรุปพัฒนาการการเกษตรของไทย 3 ประการ ดังนี้

1. การเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย คือการตัดไม้เผาป่าเพื่อทำการเกษตรเพียง 1-2 ครั้ง เมื่อความอุดมสมบูรณ์ของดินลดน้อยลงก็จะย้ายไปที่แห่งใหม่และจะกระทำกันต่อเนื่องไปเรื่อยๆ การเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย จะกระทำกันในบริเวณเทือกเขาต่างๆ โดยเฉพาะเทือกเขาทางภาคเหนือของไทย
2. การเกษตรแบบอาศัยป่าถาวร คือ การนำสัตว์เข้าไปเลี้ยงในป่าสาธารณะ เช่น ที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้าน ซึ่งการทำเกษตรแบบนี้จะมีอยู่ทั่วไปในหมู่บ้านของประเทศไทย
3. การเกษตรแบบอาศัยพื้นที่เพาะปลูกถาวร คือ การประกอบอาชีพเกษตรเพื่อ

ผลิตอาหารจากพื้นที่ที่บุกรุกแล้วทุกปีต่อเนื่องกัน เมื่อเพาะปลูกไปนานๆพื้นที่ก็จะขาดความอุดมสมบูรณ์จึงต้องให้แร่ธาตุอาหารแก่พืช ด้วยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์และเคมี พร้อมกับการดูแลรักษาสภาพดินด้วยการไถพรวนเป็นประจำ

สรุปการพัฒนากระบวนการเกษตรของไทย แบ่งได้เป็น 3 ช่วง สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การเกษตรแบบไร่เลื่อนลอยที่เริ่มจากการตัดไม้เผาป่าเพื่อทำการเกษตรเพียง 1-2 ครั้ง เมื่อความอุดมสมบูรณ์ของดินลดน้อยลงก็จะย้ายไปที่แห่งใหม่และจะกระทำกันต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ระบบเกษตรแบบนี้ ชุมชนมักจะมีการหาของป่าเพื่อแลกเปลี่ยนหรือขายร่วมด้วย เดิมทำกันมากบนที่ดอน ปัจจุบันเหลืออยู่ในพื้นที่สูง บางแห่งทางภาคเหนือ

2. การเกษตรแบบอาศัยพื้นที่เพาะปลูกถาวรเพื่อยังชีพ คือ การประกอบอาชีพเกษตรเพื่อผลิตอาหารจากพื้นที่ที่บุกรุกแล้วทุกปีต่อเนื่องกัน เมื่อเพาะปลูกไปนานๆพื้นที่ก็จะขาดความอุดมสมบูรณ์จึงต้องให้แร่ธาตุอาหารแก่พืช ด้วยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์และเคมี พร้อมกับการดูแลรักษาสภาพดินด้วยการไถพรวนเป็นประจำ

3. การเกษตรแบบอาศัยพื้นที่เพาะปลูกถาวรเพื่อการค้า คือ เป็นระบบการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีมาก ต้องการปัจจัยการผลิตสูงเพื่อการค้า การผลิตพืชหรือสัตว์ชนิดเดียว เป็นแปลงขนาดใหญ่ มีการปรับปรุงพันธุ์ที่ต้องลงทุนสูงและมีกำไรดีในระยะแรก ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เน้นการลงทุนจำนวนมาก เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ใช้พลังงานสูง มีบริษัทธุรกิจเกษตรเกี่ยวข้อง

2.5 รูปแบบการเกษตร

อนันต์ ปินตารักษ์ (www.ap.mju.ac.th, 13 มิถุนายน 2555) ได้นำเสนอเกี่ยวกับการบริหารจัดการแปลงเกษตรกรรมและระบบเกษตรที่สำคัญ ดังนี้

1. เกษตรป่าไม้ (Agroforestry) หรือ “วนเกษตร” ระบบวนเกษตรเป็น “กลยุทธ์” เครื่องมือ” หรือ “วิธี” ของการจัดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างผสมผสานระหว่างกิจกรรมด้าน การป่าไม้ การเกษตร รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์พื้นที่เดียวกัน หรือสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปเพื่อให้ได้ผลผลิตอย่างสม่ำเสมอตลอดไป โดยเป็นศาสตร์ที่ประยุกต์วิชาการแทบทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงหลักความสมดุลตามธรรมชาติของระบบนิเวศน์เป็นสำคัญเพื่อตอบสนองความต้องการและความถนัดของสังคมมนุษย์โดยเฉพาะชาวชนบทที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ประโยชน์ที่ดินร่วมกันระหว่างป่าไม้และการประมง

2. เกษตรผสมผสาน (Integrated Farming) เป็นระบบที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยกิจกรรมแต่ละชนิดสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดด อย่างเหมาะสมและเกิด

ประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) มีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป และกิจกรรมการเกษตรทั้งสองชนิดต้องทำเวลาและสถานที่เดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดมากกว่าให้เกิดกำไรสูงสุด 2) เกิดการเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องระหว่างกิจกรรม จึงทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง หรือที่เรียกว่า เป็นการประหยัดทางขอบข่าย (Economy of Scope) และลดการพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอกในที่สุด

3. เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) เป็นระบบการเกษตรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานให้แก่เกษตรกรไทย ถือเป็นระบบที่แตกแขนงออกมาจากเกษตรผสมผสาน โดยมีหลักการดังนี้ เป็นรูปแบบการทำเกษตรเหมาะสมสำหรับพื้นที่ขนาดเล็ก ประมาณ 10 - 20 ไร่ เกษตรสามารถทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงตนเองได้แบบค่อยเป็น ค่อยไปตามกำลัง กิจกรรมการเกษตรหลายอย่างเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ เพื่อประสิทธิภาพการผลิต เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสร้างสมดุลให้แก่ระบบนิเวศ

4. เกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) เป็นระบบการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมีสารและสารกำจัดศัตรูพืช แต่จะอาศัยการปลูกหมุนเวียนเศษซากพืชมูลสัตว์ พืชตระกูลถั่ว ปุ๋ยพืชสดการใช้ธาตุอาหารจากการผุพังของหินแร่รวม ทั้งการใช้หลักการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีภาพ (Biological control)

5. เกษตรธรรมชาติ (Natural Farming) คือ ระบบเกษตรกรรมที่สร้างผลผลิตพืชและสัตว์ให้สอดคล้องกับนิเวศของพื้นที่ โดยพยายามแทรกแซงการใช้ปัจจัยและเทคโนโลยีทางการผลิตต่างๆให้น้อยที่สุด เพื่อให้ระบบเกษตรกรรมและธรรมชาติสามารถเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นองค์รวม โดยวางรากฐานการทำเกษตรแบบธรรมชาติไว้ คือ การไม่ไถพรวนดิน การไม่ใช้ใส่ปุ๋ยเคมีหรือทำปุ๋ยหมัก การไม่กำจัดวัชพืช การไม่ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช

6. เกษตรชีวภาพ (Biodynamic Agriculture) เป็นระบบเกษตรที่พยายามสร้างสมดุลของระบบนิเวศภายในฟาร์ม มนุษย์ต้องทำงานร่วมกับธรรมชาติ แต่จะไม่แทรกแซงในสิ่งที่ธรรมชาติทำได้ ระบบฟาร์มของกลุ่ม Biodynamic จะคล้ายกับ เกษตรกรรมอินทรีย์ เช่น ไม่ใช้สารเคมี การหมุนเวียนของเสียกลับมาใช้ใหม่ มีการปลูกพืชและสัตว์เลี้ยงสัตว์หลายชนิดหมุนเวียนเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ข้อแตกต่างของกลุ่มเกษตรอินทรีย์กับเกษตรชีวภาพจะอยู่ที่กลุ่มของเกษตรชีวภาพจะให้ความสนใจในการวิจัยการเกษตรมากกว่า และมุ่งเสริมปุ๋ยที่มีจุลินทรีย์ชนิดที่มีประสิทธิภาพสูงเป็นส่วนผสมอยู่เป็นปริมาณมาก เมื่อเติมลงดินแล้วสามารถดำเนินกิจกรรมเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน หรืออาจทำให้พืชได้รับประโยชน์จากธาตุอาหารในดินจากกิจกรรมของจุลินทรีย์

กรณี ต่างวิวัฒน์ (2553: 65-67) ได้นำเสนอ รูปแบบการเกษตรเพื่อก่อให้เกิด สภาวะเกษตรยั่งยืน 6 รูปแบบ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. เกษตรธรรมชาติ ประกอบด้วยหลักการสำคัญกล่าวคือ การให้การเกษตร เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติลดการแทรกแซงของมนุษย์ โดยยึดหลักสำคัญ 4 ประการ คือ

1.1 ไม่ไถพรวนดิน

1.2 ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีหรือทำปุ๋ยหมัก

1.3 ไม่กำจัดวัชพืช

1.4 ไม่ใช้สารเคมีกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช

การแสวงหาและกระทำเพื่อความจำเป็นต่อการเกษตรเท่านั้น ไม่นำปัจจัยการผลิต จากภายนอกฟาร์มมาใช้ เน้นความสมดุลของระบบนิเวศ ปราศจากสารเคมี ซึ่งการเกษตร ธรรมชาติมีจุดเด่นในการฟื้นฟูความสมดุลของระบบนิเวศทางธรรมชาติ ลดการพึ่งพาปัจจัย ภายนอก

2. เกษตรอินทรีย์ มีหลักการสำคัญที่ใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชน รักษาความอุดม สมบูรณ์ของดินเพื่อโดยยึดการโดยการคืนทุกสิ่งที่เหลือจากการใช้ประโยชน์ให้กับผืนดิน การปลูก พืชหมุนเวียนและผสมผสานการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ ควบคุม การจำกัดศัตรูพืชโดยชีววิธี ไม่ ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ฮอร์โมน และสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม และเป็นการเกษตรที่ มีจุดเด่นในการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง รักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ไม่กระทำการใดๆที่รบกวน กระบวนการสะสมธาตุอาหารที่ดำเนินการโดยสิ่งมีชีวิตเล็กๆในดิน ผลผลิตมีคุณภาพที่ดีและ ปลอดภัยจากไร่นาสารอินทรีย์

3. เกษตรผสมผสาน เป็นการผลิตทางการเกษตรตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปในพื้นที่ เดียวกันและในเวลาเดียวกัน มีการประสานเกื้อกูลกันและกันระหว่างกิจกรรมต่างๆเป็นวงจร เกื้อกูลประ โยชน์เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและมีประโยชน์ต่อเกษตรกร ซึ่งมีจุดเด่นเพื่อ รักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง การลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก การประหยัดและ ความมั่นคงทางด้านรายได้

4. วนเกษตร เป็นระบบการเกษตรที่สร้างระบบการเพาะปลูกพืชเลียนแบบ ระบบนิเวศป่าธรรมชาติ โดยการปลูกไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบหลักของไร่นาที่ผสมผสานกับการ ปลูกพืชชนิดอื่น หลายระดับ การจัดการประกอบเกษตรมีความหลากหลายชนิดของพืชและ สัตว์ การทำการเกษตรในพื้นที่ป่า โดยไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าเดิม หรือการนำผลผลิตออกจาก ป่ามาใช้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ มีจุดเด่นที่ดำรงอยู่ร่วมกันของพื้นที่ป่ากับการเกษตร

และเน้นการเพิ่มพื้นที่ให้กับประเทศ มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีระบบเกื้อกูลกันและกันในระบบการเกษตร

5. เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นการเกษตรที่มีการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งพื้นที่การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน ในอัตราส่วน 30:30:30:10 เป็นพื้นที่ขุดสระน้ำ : พื้นที่ปลูกข้าว : พื้นที่ปลูกพืชไร่/พืชสวน/สมุนไพร/ไม้ใช้สอย: ที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชสวนครัว อื่นๆ เน้นการกักเก็บน้ำให้เพียงพอต่อการปลูกพืชและการใช้สอยตลอดปี การปลูกข้าวเพื่อให้มีข้าวบริโภคทั้งปี และการทำการเกษตรอื่นๆ เพื่อให้มีผลผลิตไว้บริโภคและขายได้ การดำเนินงานแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการผลิต การรวมกลุ่มและการดำเนินธุรกิจ ทั้งนี้จุดเด่นการเกษตรทฤษฎีใหม่ กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็ก โดยการจัดสรรแบ่งพื้นที่ทำการเกษตรอย่างเหมาะสม ร่วมกับการบริหารเวลา เงินทุนและกำลังคนทำให้เกษตรกรมีผลผลิตไว้บริโภค/อุปโภคอย่างพอเพียงตลอดปีตามอัตภาพ ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารและรายได้ โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการปฏิบัติ

6. ไร่หมุนเวียน เป็นการเพาะปลูกพืชแบบผสมผสานในพื้นที่หนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่งจากนั้นจึงย้ายไปเพาะปลูกในพื้นที่ใหม่เพื่อปล่อยให้พื้นที่เดิมฟื้นฟูอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติระยะหนึ่ง (5-10 ปี) แล้วจึงหมุนเวียนมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่เดิมอีกครั้ง จุดเด่นที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ โดยการทำการเกษตรตามภูมิปัญญาที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางวัฒนธรรม การเคารพธรรมชาติและเกื้อกูลต่อระบบนิเวศ ทั้งเน้นในการเพาะปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนเพื่อยังชีพเป็นหลัก ไม่เน้นการสร้างผลผลิตส่วนเกินสำหรับขาย

เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ และไร่หมุนเวียน มีแนวคิดและหลักการที่ใกล้เคียงกันค่อนข้างมาก ซึ่งในบางครั้งเรียกการเกษตรเหล่านี้ว่า “เกษตรกรรมทางเลือก” (alternative agriculture) ที่หมายถึง การผลิตทางการเกษตรและวิถีการดำเนินชีวิตเกษตรกรที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ การฟื้นฟูและดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศที่สิ่งแวดล้อม โดยมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นธรรม ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค รวมทั้งการพัฒนาสถาบันทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อความผาสุกและความอยู่รอดของมนุษย์

สรุปรูปแบบการเกษตร ได้ 6 รูปแบบ ดังนี้

1. ไร่หมุนเวียน เป็นการเพาะปลูกพืชแบบผสมผสานในพื้นที่หนึ่ง ในช่วงเวลา

หนึ่งจากนั้นจึงย้ายไปเพาะปลูกในพื้นที่ใหม่เพื่อปล่อยให้พื้นที่เดิมฟื้นฟูอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ระยะเวลาหนึ่ง (5-10 ปี) แล้วจึงหมุนเวียนมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่เดิมอีกครั้ง จุดเด่นที่ต้องมีการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ โดยการทำการเกษตร ตามภูมิปัญญาที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางวัฒนธรรม การเคารพธรรมชาติและเกื้อกูลต่อระบบ นิเวศ ทั้งเน้นในการเพาะปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนเพื่อยังชีพเป็นหลัก ไม่เน้นการ สร้างผลผลิตส่วนเกินสำหรับขาย

2. เกษตรป่าไม้ หรือ วนเกษตร เป็น “กลยุทธ์” “เครื่องมือ” หรือ “วิธี” ของการ จัดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างผสมผสานระหว่างกิจกรรมด้าน การป่าไม้ การเกษตร รวมทั้ง การเลี้ยงสัตว์พื้นที่เดียวกัน หรือสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปเพื่อให้ได้ผลผลิตอย่างสม่ำเสมอ ตลอดไปทำการเกษตรในพื้นที่ป่า โดยไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าเดิม หรือการนำผลผลิตออก จากป่ามาใช้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ มีจุดเด่นที่ดำรงอยู่ร่วมกันของพื้นที่ป่ากับ การเกษตร และเน้นการเพิ่มพื้นที่ป่าให้กับประเทศ มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีระบบเกื้อกูล กันและกันในระบบการเกษตร

3. เกษตรผสมผสาน เป็นการผลิตทางการเกษตรตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปในพื้นที่ เดียวกันและในเวลาเดียวกัน มีการประสานเกื้อกูลกันและกันระหว่างกิจกรรมต่างๆเป็นวงจร เกื้อกูลประโยชน์เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและมีประโยชน์ต่อเกษตรกร ซึ่งมีจุดเด่นเพื่อ รักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง การลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก การประหยัดและ ความมั่นคงทางด้านรายได้

4. เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นระบบการเกษตรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชได้พระราชทานให้แก่เกษตรกรไทย ถือเป็นระบบที่แตกแขนงออกมาจากเกษตร ผสมผสาน การเกษตรที่มีการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิด ประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งพื้นที่การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน ในอัตราส่วน 30:30:30:10 เป็นพื้นที่ขุด สระน้ำ : พื้นที่ปลูกข้าว : พื้นที่ปลูกพืชไร่/พืชสวน/สมุนไพร/ไม้ใช้สอย: ที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ปลูก พืชสวนครัว อื่นๆ เน้นการกักเก็บน้ำให้เพียงพอต่อการปลูกพืชและการใช้สอยตลอดปี การปลูก ข้าวเพื่อให้มีข้างบริโภคทั้งปี และการทำการเกษตรอื่นๆเพื่อให้มีผลผลิตไว้บริโภคและขายได้ การ ดำเนินงานแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการผลิต การรวมกลุ่มและการดำเนินธุรกิจ

5. เกษตรอินทรีย์ เป็นระบบการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมีสารและสาร กำจัดศัตรูพืช แต่จะอาศัยการปลูกหมุนเวียนเศษซากพืชมูลสัตว์ พืชตระกูลถั่ว ปุ๋ยพืชสดการใช้ธาตุ อาหารจากการผสมของหินแร่รวม ทั้งการใช้หลักการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีภาพการปลูกพืช หมุนเวียนและผสมผสานการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ ควบคุม การกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี ไม่ใช่

ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ฮอร์โมน และสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม และเป็นการเกษตรที่มีจุดเด่นในการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง รักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ไม่กระทำการใดๆที่รบกวนกระบวนการสะสมธาตุอาหารที่ดำเนินการโดยสิ่งมีชีวิตเล็กๆในดิน ผลผลิตมีคุณภาพที่ดีและปลอดภัยจากโรันาสารอินทรีย์

6. เกษตรธรรมชาติ ระบบเกษตรกรรมที่สร้างผลผลิตพืชและสัตว์ให้สอดคล้องกับนิเวศของพื้นที่ โดยพยายามแทรกแซงการใช้ปัจจัยและเทคโนโลยีทางการผลิตต่างๆให้น้อยที่สุด เพื่อให้ระบบเกษตรกรรมและธรรมชาติสามารถเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นองค์รวม โดยวางรากฐานการทำการเกษตรแบบธรรมชาติไว้ คือ การไม่ไถพรวนดิน การไม่ใช้ใส่ปุ๋ยเคมีหรือทำปุ๋ยหมัก การไม่กำจัดวัชพืช การไม่ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช

7. เกษตรชีวภาพ เป็นระบบเกษตรที่พยายามสร้างสมดุลของระบบนิเวศภายในฟาร์ม มนุษย์ต้องทำงานร่วมกับธรรมชาติแต่จะไม่แทรกแซงในสิ่งที่ธรรมชาติทำเองได้ ระบบฟาร์มของกลุ่ม Biodynamic จะคล้ายกับ เกษตรกรรมอินทรีย์ เช่น ไม่ใช้สารเคมี การหมุนเวียนของเสียกลับมาใช้ใหม่ มีการปลูกพืชและสัตว์เลี้ยงสัตว์หลายชนิดหมุนเวียนเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน

2.6 ระบบการปลูกพืช

ซิมเป มูรากามิ (2547) ได้เสนอระบบการปลูกพืชไว้ 2 ระบบ คือ

1. ระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและการปลูกพืชซ้ำ ที่เป็นระบบการปลูกพืชทั่วไปในเกษตรกรรมแผนปัจจุบัน ซึ่งในทางนิเวศขัดกับธรรมชาติโดยสิ้นเชิง เป็นการปลูกพืชชนิดเดียวหรือไม่กี่ชนิดที่ทำให้กำไรสูง และการปลูกพืชซ้ำเดิม หมายถึง การปลูกพืชชนิดเดิมซ้ำๆ ในผืนดินเดิมทุกปี หรือปลูกซ้ำเป็นฤดูกาล

2. ระบบการปลูกพืชทางเลือกที่ ประกอบด้วย การปลูกพืชหลากหลาย การปลูกพืชหมุนเวียน และการปลูกพืชผสมผสาน

2.1 การปลูกพืชหลากหลาย เป็นการปลูกพืชในไร่นาให้มีความหลากหลายมากที่สุด ทั้งชนิดของพืชที่ต่างกัน และสายพันธุ์ ต้องมีการแบ่งไร่นาออกเป็นสวนย่อยและเรียงลำดับ

2.2 การปลูกพืชหมุนเวียน เป็นระบบการปลูกพืชที่มีการสับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูกบนผืนดินเดิม ช่วยบรรเทาปัญหาต่างๆ การวางแผนปลูกพืชหมุนเวียนต้องคำนึงถึงลักษณะของพืชแต่ละชนิด โดยพิจารณาปัจจัยของการใช้ธาตุอาหารของพืชและความต้านทานโรค

2.3 การปลูกพืชแบบผสมผสาน เป็นการปลูกพืชแบบหลากหลายอีกวิธีหนึ่ง เป็นการปลูกพืชหลายชนิดในแปลงเดียวกัน เป็นการปลูกพืชพื้นบ้านที่พบในหลายประเทศและการปลูกควรคำนึงระบบรากของพืช และความทนต่อร่มเงา

สัมฤทธิ์ เพื่อจันทร (2527: 3-8) เสนอระบบการปลูกพืชไว้ 4 รูปแบบดังนี้

1. ระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ การปลูกพืชชนิดเดียวกันบนพื้นที่เดิมต่อเนื่องทุกปี เกษตรกรไทยทั่วไปทำการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเนื่องจากมีพื้นที่จำกัด และมีนิสัยที่เคยชินต่อการบริโภคเป็นอาหารหลัก เช่น การทำนา และการปลูกพืชสวนที่เห็นได้ชัด คือการปลูกไม้ผล การปลูกพืชระบบนี้ ทำให้ธาตุอาหารในดินถูกทำลาย จึงต้องมีการปรับปรุงดินและใช้ปุ๋ย

2. ระบบการปลูกพืชประสม คือ การปลูกพืช 2 ชนิดหรือมากกว่าปนลงไปบนพื้นดินเดียวกัน การปลูกพืชในระบบนี้ในระบบพืชไร่ จะมีพืชหลักและพืชเสริม สัตว์ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับสภาพดินในท้องถิ่น สภาพภูมิอากาศ และชนิดของพืชที่เหมาะสม ระบบการปลูกพืชประสมในพืชสวนต้องมีการให้น้ำอย่างเพียงพอมากกว่าพืชไร่ การปลูกพืชแบบประสมเกษตรกรจะได้ประโยชน์ที่โอกาสความล้มเหลวของการปลูกพืชมีน้อย

3. ระบบการปลูกพืชหมุนเวียน คือ การปลูกพืชต่างชนิดอย่างมีรูปแบบบนพื้นที่ผืนเดียวกันจุดประสงค์เพื่อรักษาสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินระบบการปลูกพืชหมุนเวียนช่วยให้การไหลเวียนของธาตุอาหารพืชเป็นไปอย่างทั่วถึง ไม่ใช่แร่ธาตุชนิดใดชนิดหนึ่งมากเกินไป การปลูกพืชหมุนเวียนปกติจะทำกันในพืชผัก พืชไร่และไม้ดอกไม้ประดับ ส่วนไม้ผลจะทำในไม้ผลอายุสั้น เช่น สตรอเบอร์รี่ มะละกอ ถั่ว

4. ระบบการปลูกพืชทบทวี คือ การปลูกพืชมากกว่าหนึ่งชนิดเว้นช่วงพืชเหลื่อมวัยกัน แต่ภายในปีเดียวกันบนพื้นที่เดิม จำเป็นต้องอาศัยระบบขนประทาน สภาพอากาศที่เหมาะสม โดยอุณหภูมิไม่หนาวจัดเกินไปช่วงความยาวของแสงเฉลี่ย 166-246 ชั่วโมงต่อเดือน และต้องอาศัยเทคนิคต่างๆเข้าช่วย เช่น การใช้พันธุ์พืชพันธุ์เบา การเลือกใช้ชนิดพืชที่ปลูกร่วมกันได้และมีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นการปลูกพืชแบบทบทวีนิยมใช้กับพืชล้มลุกที่เป็นพืชไร่และพืชผัก

สรุประบบการปลูกพืชสามารถสรุปได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. ระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ การปลูกพืชชนิดเดียวกันบนพื้นที่เดิมต่อเนื่องทุกปี เป็นระบบการปลูกพืชทั่วไปในเกษตรกรรมแผนปัจจุบัน ซึ่งในทางนิเวศขัดกับธรรมชาติโดยสิ้นเชิง เป็นการปลูกพืชชนิดเดียวหรือไม่ก็ชนิดที่ทำให้กำไรสูง เกษตรกรไทยทั่วไปทำการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเนื่องจากมีพื้นที่จำกัด และมีนิสัยที่เคยชินต่อการบริโภคเป็นอาหารหลัก เช่น การทำนา และการปลูกพืชสวนที่เห็นได้ชัด คือการปลูกไม้ผล การปลูกพืชระบบนี้ ทำให้ธาตุอาหารในดินถูกทำลาย จึงต้องมีการปรับปรุงดินและใช้ปุ๋ย

2. ระบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน หรือ ระบบการปลูกพืชประสม คือ การปลูกพืช 2 ชนิดหรือมากกว่าปนลงไปในพื้นดินเดียวกัน เป็นการปลูกพืชพื้นบ้านที่พบในหลายประเทศและการปลูกควรคำนึงระบบรากของพืช และความทนต่อร่มเงา การปลูกพืชในระบบนี้ในระบบพืชไร่ จะมีพืชหลักและพืชเสริม สัดส่วนจะขึ้นอยู่กับสภาพดินในท้องถิ่น สภาพภูมิอากาศ และชนิดของพืชที่เหมาะสม ระบบการปลูกพืชประสมในพืชสวนต้องมีการให้น้ำอย่างเพียงพอมากกว่าพืชไร่ การปลูกพืชแบบประสมเกษตรกรรมจะได้ประโยชน์ที่โอกาสความล้มเหลวของการปลูกพืชมีน้อย

3. ระบบการปลูกพืชหมุนเวียน เป็นระบบการปลูกพืชที่มีการสลับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูกบนผืนดินเดิม ระบบการปลูกพืชหมุนเวียนช่วยให้การไหลเวียนของธาตุอาหารพืชเป็นไปอย่างทั่วถึง ไม่ใช่แร่ธาตุชนิดใดชนิดหนึ่งมากเกินไป การปลูกพืชหมุนเวียนปกติจะทำกันในพืชผักพืชไร่และไม้ดอกไม้ประดับ ส่วนไม้ผลจะทำในไม้ผลอายุสั้น เช่น สตรอเบอร์รี่ มะละกอ ถั่ว ระบบการปลูกพืชหมุนเวียน จะช่วยบรรเทาปัญหาต่างๆ การวางแผนปลูกพืชหมุนเวียนต้องคำนึงถึงลักษณะของพืชแต่ละชนิด โดยพิจารณาปัจจัยของการใช้ธาตุอาหารของพืชและความต้านทานโรค

4. ระบบการปลูกพืชทบทวี หรือระบบการปลูกพืชหลากหลาย เป็นการปลูกพืชในไร่ทำให้มีความหลากหลายมากที่สุด ทั้งชนิดของพืชที่ต่างกัน และสายพันธุ์ เว้นช่วงพืชเลื่อมวัยกัน แต่ภายในปีเดียวกันบนพื้นที่เดิม จำเป็นต้องอาศัยระบบชลประทาน สภาพอากาศที่เหมาะสม โดยอุณหภูมิไม่หนาวจัดเกินไป ช่วงความยาวของแสงเฉลี่ย 166-246 ชั่วโมงต่อเดือน และต้องอาศัยเทคนิคต่างๆเข้าช่วย เช่น การใช้พันธุ์พืชพันธุ์เบา การเลือกใช้ชนิดพืชที่ปลูกร่วมกันได้และมีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น การปลูกพืชแบบทบทวีนิยมใช้กับพืชล้มลุกที่เป็นพืชไร่นาและพืชผัก

2.7 การใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์ (2531) สรุปการใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การนำที่ดินมาใช้บำบัดความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัย เป็นต้น ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร หมายถึง การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตทางการเกษตร การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรให้ตรงตามหลักการข้างต้นมีแนวทางในการดำเนินการ การใช้ที่ดินให้ตรงตามสมรรถนะของที่ดิน ในพื้นที่ที่ทำการเกษตรจำเป็นต้องเหมาะสมในด้านกายภาพของพื้นที่ คือ ควรเป็นพื้นที่ราบหรือค่อนข้างราบ ไม่สูงชันมากนัก เพราะจะไม่ทำให้เกิดการสูญเสียดินไปกับน้ำไหลบ่าหน้าดินได้ พืชบางชนิดต้องการลักษณะทางกายภาพของดินแตกต่างกันออกไป จึงจำเป็นต้องศึกษาความต้องการ

ของพืชแต่ละชนิด เช่น ข้าวต้องการพื้นที่ลุ่มน้ำขัง หรือข้าวโพดต้องการดินที่มีการระบายน้ำดี เป็นต้น ความเหมาะสมในด้านกายภาพชี้ให้เห็นได้จากสมรรถนะของที่ดิน ที่ดินใดมีสมรรถนะในทางเกษตรสูง หมายความว่าผลผลิตที่ได้รับจากการใช้ที่ดินนั้นสูงและมีขีดจำกัดในการใช้น้อย นอกจากนั้นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมควรอยู่ใกล้แหล่งน้ำ การคมนาคมขนส่งสะดวก ตลอดจนอยู่ใกล้ตลาด เพื่อสะดวกในการขายผลผลิตและลดต้นทุนในการผลิต สำหรับที่ดินซึ่งมีสมรรถนะที่ดินสูงสำหรับการเกษตรกรรมไม่ควรนำที่ดินนั้นมาใช้เพื่อการขยายตัวเมือง อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม และควรมีมาตรการใช้ที่ดินนั้นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น กำหนดเขตปลูกพืชและระบบการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศและสมรรถนะของดิน รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปแบบของสหกรณ์เพื่อรองรับการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมเกษตร ทั้งต้องเลือกชนิดเกษตรกรรมเหมาะสม นอกจากความเหมาะสมของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรแล้ว การเลือกชนิดพืชและสัตว์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ สภาพลมฟ้าอากาศและความต้องการของตลาดเป็นสิ่งควรคำนึงถึง เพราะจะทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพ มีตลาดรับซื้อให้ราคาดี การผลิตจึงจะประสบผลสำเร็จได้รับผลประโยชน์ตอบแทนคุ้มค่า

ซึ่งจากการศึกษาเอกสารทางวิชาการของ นฤมล เจริญรัตน์ (2526: 84) ได้เสนอการใช้ประโยชน์ที่ดินสามารถแบ่งการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรออกเป็น 7 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ที่อยู่อาศัย หมายถึง ที่ดินที่ใช้ในการปลูกบ้านพัก ยุ้งฉาง โรงเก็บของ ลานบ้าน คอกสัตว์ รวมทั้งบริเวณรอบบ้านที่ไม่ได้ปลูกพืชชนิดใด
2. ที่นา หมายถึง ที่ดินที่ใช้ในการปลูกข้าวและที่ว่างหว่าน ตลอดจนถึงจอมปลวก คันนาและคูนา
3. ที่ปลูกพืชไร่ หมายถึง ที่ดินที่ใช้ปลูกพืชไร่ต่างๆ
4. ที่ปลูกไม้และไม้ยืนต้น หมายถึง ที่ดินที่ใช้ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น
5. ที่ปลูกสวนผักและไม้ดอก หมายถึง ที่ดินที่ใช้ปลูกพืชผักและไม้ดอกไม้ประดับ
6. ที่ป่า หมายถึง ที่ดินที่ทำการถือครองอยู่ แต่ยังไม่สามารถทำการเพาะปลูกพืชได้เพราะเป็นป่าละเมาะพุ่มไม้ที่ไม่ได้บุกเบิก
7. ที่อื่น ๆ ได้แก่ พุ่มหญ้าเลี้ยงสัตว์ ถนน ทางในไร่นา ตลอดจนที่ดินที่ไม่สามารถนำมาทำการเกษตรได้เพราะไม่เหมาะสม

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2549: 13) กล่าวถึงข้อกำหนดในการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่กล่าวถึงหน้าที่ของเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรผู้ได้รับมอบที่ดินให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน โดยเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรมีหน้าที่

ปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยการให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรผู้ได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมปฏิบัติเกี่ยวกับการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน พ.ศ. 2535 ข้อ 7 ดังนี้

1. ต้องทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองเต็มความสามารถและไม่นำที่ดินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน ไปให้บุคคลอื่นไม่ว่าจะโดยการขาย ให้เช่า หรือเข้าทำประโยชน์ หรือโดยพฤติกรรมใดๆที่แสดงให้เห็นในลักษณะนั้น
2. ยินยอมทำสัญญาเช่า หรือสัญญาเช่าซื้อหรือสัญญา จัดให้โดยมีค่าเช่าและต้องปฏิบัติตามสัญญาดังกล่าว
3. ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพที่ดิน จนเป็นเหตุให้ที่ดินเสื่อมสภาพความเหมาะสมแก่การประกอบเกษตรกรรม
4. ไม่ขุดบ่อเพื่อการเกษตรกรรมเกินร้อยละห้าของเนื้อที่ที่ได้รับมอบ
5. ไม่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ เว้นแต่การปลูกสร้างตามสมควรสำหรับโรงเรือนที่อยู่อาศัย ฝูงนาง หรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรของเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรนั้น
6. ดูแลรักษาหมุดหลักฐานของ ส.ป.ก. และหลักเขตที่ดินในที่ดินที่ได้รับมอบมิให้เกิดชำรุด เสียหาย หรือเคลื่อนย้ายไปจากตำแหน่งเดิม
7. ไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างในโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรอื่นและสภาพแวดล้อม
8. ปฏิบัติตามมติของคณะกรรมการและคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด
9. ปฏิบัติตามสัญญาคุ้มภัยที่ทำกับ ส.ป.ก. และปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีอยู่กับสถาบันการเงินหรือบุคคลที่ดำเนินงานร่วมกับ ส.ป.ก.

การที่กฎหมายกำหนดหน้าที่ของเกษตรกร หรือสถาบันเกษตรกร ตามข้อกำหนดดังกล่าวก็เพื่อผลในการพัฒนาสภาพของเกษตรกรในการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับอย่างเต็มความสามารถ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินโดยเมื่อได้รับสิทธิในที่ดินแล้ว สิทธิดังกล่าวก็จะอยู่คู่กับเกษตรกรตลอดไป เพื่อดูแลรักษาที่ดินให้อยู่ในสภาพดี เอื้อประโยชน์ต่อการทำการเกษตร ตลอดจนเป็นการปฏิบัติตามข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบของทางราชการ ซึ่งหากเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรฝ่าฝืน ส.ป.ก.จังหวัด ก็จะมีหนังสือเตือนให้เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรระงับการกระทำหรือปฏิบัติให้ถูกต้องหรือทำให้ที่ดินกลับสู่สภาพเดิมภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าหากผู้นั้นยังคงฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามโดยไม่มีเหตุผลก็จะถือว่าผู้นั้นสิ้นสิทธิ หรือสิ้น

สิทธิการทำประโยชน์ในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดิน ส.ป.ก.จังหวัด ก็จะดำเนินการให้ผู้นั้นออกจากที่ดินต่อไป

เมื่อกล่าวถึงการถือครองที่ดินจากเอกสารทางวิชาการของไชยรงค์ ชูชาติ (2517: 1) ได้กล่าวถึง การถือครองที่ดินที่เป็นเครื่องชี้บอกถึงความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจของประเทศและประชาชน และระบบถือครองที่ดินนี้เองยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การกระจายรายได้ของคนกลุ่มต่างๆขาดความเป็นธรรมและไม่มีความเสมอภาคด้วย การถือครองที่ดิน เป็นสิทธิที่บุคคลมีต่อที่ดิน รวมถึงสิทธิ ในการใช้และ/หรือสิทธิในการเป็นเจ้าของ ซึ่งการถือครองที่ดินนั้นต้องมีการทำประโยชน์ในที่ดินควบคู่ไปด้วยกันเพื่อส่งผลต่อการผลิตทางเกษตร ต่อรายได้ที่ให้ผู้ถือครองที่ดินมีความมั่นคงในที่ดิน

2.8 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (<http://th.wikipedia.org>,31 กรกฎาคม 2556) ได้ให้ความหมายของ ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นฐานความรู้ ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม ความสามารถในการแก้ไขปัญหา โดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัว และดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา อันเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวให้เข้ากับสภาพต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนเหล่านั้นตั้งถิ่นฐานอยู่รวมทั้งได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่น ภูมิปัญญาไทยหมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งทางตรง และทางอ้อม ที่ประกอบด้วยแนวคิดในการแก้ปัญหาของตนเองจนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวความคิดสำหรับแก้ปัญหาที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งสามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามกาลเวลา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนงมักถูกมองว่าล้าหลัง ไม่ค่อยให้ความสำคัญและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกกล่าวกันเป็นการภายใน สามารถจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 ลักษณะได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา มีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้นได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม โดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดำรงที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในสังคม ภูมิปัญญา

ประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่างๆมาบริโภคอีกด้วย

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน ถือว่าเป็นการผ่อนคลาย โดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายอยู่ทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิด ความเชื่อของบรรพบุรุษเป็นอย่างดี

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน ที่แสดงออกถึงความสนุกสนานและยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคม ซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่างๆ

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรม เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นการประดิษฐ์กรรมและนวัตกรรมขั้นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญา หากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรมและนวัตกรรมให้แก่เยาวชน จะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่

เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนวอนเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย

สุรพล กาญจนะจิตร (2542: 213-246) กล่าวถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านและเทคโนโลยีท้องถิ่นยากต่อการแยกออกจากกันให้เด่นชัด ภูมิปัญญาก่อให้เกิดเทคโนโลยีหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเทคโนโลยีท้องถิ่นเป็นผลผลิตของภูมิปัญญา เมื่อมีการใช้ภูมิปัญญาประดิษฐ์คิดค้นที่สามารถนำมาใช้ นำมาแก้ไขปัญหาและได้รับการถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ต่อมา ภูมิปัญญาของชาวมุขมพรด้านการเกษตรซึ่งจังหวัดชุมพรในอดีต ดำรงชีวิตแบบผสมผสานพึ่งพาอาศัยตนเองมาช้านาน อาชีพของชาวมุขมพร ประกอบอาชีพผสมผสานแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีทั้งการทำไร่ ทำนา ทำสวน ทำประมงและการเลี้ยงสัตว์ การทำสวนที่นิยมทำกัน คือ การทำสวนไม้ผล สวนมะพร้าว กาแฟ ปัจจุบันมีการทำสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันเพิ่มขึ้น ผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดชุมพร เงาะ ทุเรียน มังคุด ส้มโอ และมะพร้าวที่มีในทุกพื้นที่ ด้านการประมง ที่มักมีการทำประมงชายฝั่ง การเลี้ยงสัตว์ ประเภทใช้งาน มีช้าง วัว ควาย ที่เลี้ยงกันมากในอดีต ส่วนหมู เป็ด ไก่ ซึ่งนิยมเลี้ยงเป็นอาหารแทบทุกครัวเรือน ส่วนการทำไร่ จังหวัดชุมพร อดีตมีพื้นที่ป่ามาก มีฝนตกชุกเกือบทั้งปีจนได้ชื่อว่า “เมืองฝนแปดแดดสี่” ชาวบ้านนิยมการถางป่าเพื่อทำไร่ ซึ่งมีทั้งไร่เลื่อนลอยและไร่ที่ตัดแปลงเป็นสวนภายหลัง พืชไร่ ที่นิยมปลูก ได้แก่ ข้าว ถั่ว งา ข้าวโพด และพืชผักอื่นๆ การทำนา ทำทั่วไปแทบทุกบ้านแต่ส่วนใหญ่ทำเพื่อเลี้ยงครอบครัว ถ้ามีเหลือจึงขายและเก็บไว้บริโภคในปีต่อไป การทำนาถือว่าเป็นอาชีพหลักเหมือนภาคกลางและภาคอีสาน หากกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดชุมพรที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต สามารถจำแนกตามลักษณะได้ ดังนี้

1. การทำมาหากิน คนในอดีตดำรงชีวิตแบบผสมผสานพึ่งพาอาศัยตนเองมาช้านาน แต่ไม่ได้สนใจกำหนดไว้เป็นแบบอย่าง อาชีพของคนจังหวัดชุมพรเป็นอาชีพที่มีความหลากหลายผสมผสานตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การทำสวนไม้ผล กาแฟ มะพร้าว ฯลฯ การทำประมงชายทะเล และการเลี้ยงสัตว์ การทำนา ทำไร่ ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการทำเครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ การจับสัตว์บก ด้วย บ่วง แร้ว ค้าง การนั่งห้ามจับช้างป่า การใช้กรงดักลิง และการฝึกหัดลิงเพื่อขึ้นมะพร้าว ขั้นตอนการทำนาและเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา การใช้สารไล่แมลง การขุดเรือ

2. การรักษาโรค ด้วยสมุนไพร เป็นการนำเสนอการรักษาโรคด้วยตำรายาที่พบในจังหวัดชุมพร เช่น ยาแก้กษัยท้องเป็นดาน ยาลมจับเสมหะ ยาแก้เมื่อย ยาแก้หอบหืด และยาแก้โรคต่างๆ

3. การกินอยู่ ประกอบด้วย ด้านโภชนาการ ที่ประกอบด้วยการทำอาหารที่บ้าน และการถนอมอาหารต่างๆ

4. เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ที่นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาดัดแปลงใช้ให้เกิดการใช้ประโยชน์ เช่น การทำขลุ่ยต่อนกแก้ว ตะกร้อสอยผลไม้ หมาดักน้ำ ตะกรี โละโตะ ตะขบไต้สัตว์

2.9 ความเชื่อ

ราชบัณฑิตยสถาน (2525: 278) สรุปสาระสำคัญของความเชื่อ (Beliefs) ว่าเป็น ธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้น เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาทภัย ต่างๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มียุทธิพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจประโยชน์ แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย (2524: 42) ให้ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อไว้ 2 นัยด้วยกันคือ

1. การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งได้ว่าเป็นความจริง การยอมรับเช่นนี้โดยสารัตถะสำคัญแล้วเป็นการรับเชิงพุทธิปัญญา แม้ว่าจะมีอารมณ์สะเทือนใจเข้ามาประกอบด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตขึ้นในบุคคลซึ่งอาจจะเป็นพื้นฐาน สำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคล ความเชื่อ อาจจะมีพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อได้หรือมีพื้นฐานจากความเดียดฉันท์จากการนึกรู้เอาเอง หรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดความเข้าใจไขว้เขวก็ได้ เพราะฉะนั้น ความเชื่อจึงมิได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเนื้อหาความเชื่อแปลกวิถดถารก็ได้ คนเราอาจจะกระทำการอย่างแข็งขันจริงจัง หรืออย่างบ้าคลั่งด้วยความเชื่อที่ผิดได้เท่าๆ กับที่ทำด้วยความเชื่อที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม การทำที่ใช้สติปัญญาใดๆ ก็ตาม ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ แต่สติปัญญาเองนั้นอาจใช้มาทดสอบความเชื่อและตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องพื้นฐานความเชื่อ นั้นได้

2. การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่า เป็นจริงโดยที่ยังมิได้พิสูจน์ได้โดยวิธีการของวิทยาศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (www.udru.ac.th , 31 กรกฎาคม 2556) ได้กล่าวถึงความเชื่อของมนุษย์ที่มีวิวัฒนาการตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อระดับต่ำสุดของมนุษย์ คือความเชื่อในธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเกิดอยู่ข้างเคียงกับมนุษย์ มนุษย์เกิดมาลิ้มตาในโลก สิ่งแรกที่มนุษย์ได้เห็นได้สัมผัสก่อนสิ่งอื่นคือธรรมชาติรอบตัวมนุษย์และธรรมชาติต่างๆ เหล่านั้น ได้แก่ ความมืด ความสว่าง ความหนาว ความร้อน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว แม่น้ำลำธาร ต้นไม้ ฟาโร่งฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด มนุษย์เชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษและสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงเกรงกลัวและกราบไหว้ ดังนั้น การนับถือธรรมชาติจึงนับเป็นขั้นแรกแห่งความเชื่อของมนุษย์

2. ความเชื่อในคติถือผีสาร เทวดา วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่น มนุษย์มีความสงสัยว่าความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฟาโร่งฟ้า แม่น้ำ แม้ภูเขาและต้นไม้ใหญ่ที่สามารถบันดาลให้เกิดความผันแปรไปได้ต่างๆ ในตัวธรรมชาติเหล่านั้น และมีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงสร้างรูปเทวดาบ้าง รูปมนุษย์บ้าง หรือรูปครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์บ้าง เช่น พระกัมเ้าที่ แม่ย่านางเรือ และเทพารักษ์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อบูชาธรรมชาติเหล่านี้คงมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งสิ่งสถิตอยู่ อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นได้นั้น เรียกว่า เจตภูตหรือวิญญาณ เจตภูตที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้น อาจเป็นมารร้ายหรือ ผีสารอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนที่นำความสุขมาให้ อาจเป็นทေးประเภทใดประเภทหนึ่ง และในขั้นนี้ เจตภูตที่ทรงอำนาจสิงอยู่ในธรรมชาตินั้นๆ อาจแบ่งออกได้อีกเป็น 3 ลำดับแห่งวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ดังนี้

2.1 เริ่มจากธรรมชาติแต่ละอย่างก่อน แล้วกว้างออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลก โดยเชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกมีวิญญาณสิงสถิตอยู่

2.2 เชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้นมีอำนาจไปแต่ละอย่าง อาจบันดาลความดีความชั่ว ความสุข และความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้แต่ละอย่างตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่ วิญญาณเหล่านั้นต้องมีรูปร่าง แต่ไม่สามารถเห็นได้

2.3 เริ่มสร้างขึ้นด้วยความนึกคิดของตนเอง ภาพที่ตนนับถือ เรียกว่า พระเจ้า หรือเทพเจ้าหรือผีสารเทวดาก็ตามเกิดขึ้นมาแต่ครั้งนั้น ความเชื่อเช่นนี้เป็นมูลเหตุอีกประการหนึ่งของศาสนา นักปราชญ์ในสังคมมนุษย์โบราณเรียกความเชื่อนี้ถือว่าวิญญาณหรือเจตภูต

2.4 ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษได้แก่ มารดา บิดา ปู่ย่าและตายายที่ตายไปแล้ว วิญญาณของบุคคลเหล่านั้นไม่ได้ไปไหน ยังคงอยู่เพื่อ ปก ปกักรักษาดูแลบุตรหลานของพวกเขา ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ โดยสังเกตตัวอย่างได้ ที่ การบังสุกุลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของคนไทย และการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษของคนจีน

2.5 ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ ความคิดของมนุษย์ได้พัฒนาติดต่อกมาจาก ความคิดเรื่องสร้างภาพเทพเจ้าตามมโนคติของตน โดยคิดเห็นว่าธรรมชาติอย่างใดควรจะมีรูปเป็น อย่างไร และธรรมชาติอย่างไรหนามีอำนาจสูงกว่ากันอย่างไร บางพวกเชื่อว่าพระอาทิตย์เป็นเทพ เจ้าสูงสุด บางพวกเชื่อว่าฟากฟ้าเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ บางพวกเชื่อว่าพระจันทร์เป็นเทพเจ้าสูงสุดกว่า เทพเจ้าองค์ใด เทพเจ้าแต่ละองค์มีอำนาจลดหลั่นกัน และมีหน้าที่แตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี (www.udru.ac.th , 31 กรกฎาคม 2556) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อ ที่สำคัญที่อยู่ 5 ประการคือ

1. มนุษย์ไม่อาจขาดความเชื่อหรือความคิดได้ เพราะหากขาดความเชื่อเสียแล้ว มนุษย์จะไม่เข้าใจตนเอง และไม่เข้าใจโลกหรือสภาพสิ่งแวดล้อมได้ ถ้าไม่เข้าใจสิ่งเหล่านั้นแล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ ตัวอย่าง หากไม่รู้ว่าคุณเป็นใครชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ก็จะไม่อาจติดต่อกับผู้อื่นได้ หากไม่มีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมก็ไม่อาจใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม หรืออาจถูกภัยอันตรายจากสภาพแวดล้อมได้ การเข้าใจหรือมีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ จึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

2. ชีวิตมนุษย์ มีทั้งสิ่งที่เห็นได้ พิสูจน์ได้ เข้าใจได้ หากมนุษย์ไม่มีความคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้เป็นฐานไว้บ้างแล้ว มนุษย์ก็จะไม่สามารถประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นได้ เช่น อนาคตเป็นสิ่งที่ยังมองไม่ถึง ศิหรือเทวดาเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น ความรักความซัง ความดีความชั่วก็วัดไม่ได้ มนุษย์จะต้องอาศัยความเชื่อหรือสร้างความคิดเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ไว้เป็น ทุน เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นเพื่อเสริมต่อจากสิ่งเหล่านั้นได้ถูกต้อง

3. ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจ เช่น เมื่อมนุษย์เชื่อว่าเครื่องบินสามารถบินในอากาศได้ มนุษย์สามารถควบคุมเครื่องบินให้ถลาขึ้นสู่อากาศได้ มนุษย์เชื่อว่าตนมีกำลังกายดี ก็จะมี ความมั่นใจในการต่อสู้ เพราะเชื่อว่าล้มมาอาชีพเป็นการทำได้แม้ยากลำบากก็มีกำลังใจฝ่าฟันทำ เป็นต้น

4. ความเชื่อทำให้เกิดความสบายใจ เช่น เชื่อในเจตนาของพระเจ้าที่จะทดลอง ความอดทนทุกข์ยาก จึงทำให้เจ็บปวดไม่หายหรือทำความพยายามแล้วไม่สำเร็จ คนไข้เชื่อ ความสามารถของหมอ จึงยอมให้ผ่าตัด (ด้วยความสบายใจ)ความเชื่อของมนุษย์มีอยู่มากมาย แต่ละ

ภูมิภาคอาจจะมีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

4.1 ความเชื่อทั่วไป หรือความเชื่อธรรมดา (beliefs) ซึ่งคนส่วนใหญ่จะมีอยู่ สามารถแบ่งย่อยออกไปได้ดังนี้

4.1.1 ความเชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้จากการที่มนุษย์ในสมัยแรกๆ อาศัยธรรมชาติเป็นอยู่ เมื่อฝนตก ฟ้าร้อง ก็กลัว บางทีเกิดฟ้าผ่าลงมาตนได้รับอันตรายก็เข้าใจว่าธรรมชาติลงโทษเพราะพระเจ้าท่านพิโรธ เมื่อน้ำท่วมใหญ่หรือฝนแล้ง ก็ว่าพระเจ้าลงโทษ จึงหาวิธีกราบไหว้อ้อนวอนมิให้ท่านลงโทษ

4.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้าน ความเชื่อในเรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เจ็บป่วย ไม่สามารถประกอบอาชีพ ก็หาหูกยาอันเป็นสมุนไพรรักษาหายบ้างไม่หายบ้าง เพราะยาออกฤทธิ์ช้า เช่น คนปากเป็นนกรจะจอกก็เอาเปลือกแคมาเคี้ยว เป็นตาแดงให้เคี้ยวกระเทียมเป่าที่ตา

4.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิต ผืน การประกอบพิธีต่างๆ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองต่อไปภายหน้า เช่น ขึ้นบ้านใหม่ก็หาฤกษ์ยาม จะเดินทางไกลไปค้าขายก็หาฤกษ์ยาม ออกเดินทางทิศใดจึงจะดี ส่วนความฝันหรือนิมิตนั้น เชื่อกันว่ามีส่วนของความจริง ทำให้บางคนถือเอามาเป็นภาระในการกระทำต่างๆ ถ้าฝันดีก็หวังว่าจะโชคดีมีความสุข หากฝันร้ายก็จะหาวิธีปิดเป่าโดยแก้ฝันตามแม่น้ำบ้าง ทางสี่แพร่งบ้าง

4.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์ มนุษย์ได้คลุกคลีอยู่ด้วยกันเป็นเวลานาน ย่อมจะนำเอาลักษณะที่ดีด้วยของกันและกันมาพิจารณา แล้วสรุปเอาว่าน่าจะเป็นอย่างนี้น่าจะเป็นอย่างนั้น แล้วบอกเล่าสืบต่อกันมา เช่น บอกว่าคนที่หน้ากรือ คอสั้น ห้ามคบหรือหญิงที่เดินกางแขนเหมือนชาย เป็นสตรีโทษ ห้ามแต่งงานด้วย กรณีเกี่ยวกับสัตว์ เช่น ควายที่จะนำมาใช้งานต้องดูว่าที่ตัวมีกี่ขี้ขี้ ถ้ามีไม่ครบตามลักษณะที่กำหนดถือว่าไม่ดี

4.1.5 ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา แต่ละศาสนาสอนให้คนเชื่อด้วยวิธีต่างๆ กัน แต่จุดหมายปลายทางคือความสุขในชีวิตเช่นเดียวกัน เช่น ศาสนาคริสต์ สอนให้รักเพื่อนมนุษย์ ผู้กระทำความผิดมีการสารภาพบาปต่อพระเจ้าจะหมดบาปได้ ศาสนาพุทธสอนให้เชื่อในการกระทำและผลของการกระทำ

4.1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ มนุษย์ต้องประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด การเพาะปลูกต่างๆ จะได้ผลดีจึงมีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ เช่น ห้ามยืมเวลาปลูกข้าวโพด จะทำให้ฝักข้าวโพดมีเมล็ดห่างๆ เวลาต้นไม่มีดอกข้อห้ามนี้จะทำให้ผลเน่า

4.1.7 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี แต่ละภูมิภาคมีประเพณีมากมาย เพราะความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นมีอย่างนั้น มีการประกอบพิธีตามความเชื่อในประเพณีอยู่ด้วย เช่น ประเพณีชิงเปรตในภาคใต้ ประเพณีทำบุญคุณลานในอีสาน ประเพณีสงกรานต์

4.1.8 ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ด มนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งที่ไม่ดีจะกลายเป็นดีได้เมื่อได้แก้เคล็ดแล้ว เช่น เชื่อว่าเกิดมามีอายุเท่านั้นเท่านั้นจะถึงชาติ ก็ทำพิธีสืบชะตาต่ออายุ หรือตัดกรรม จะทำให้อายุยืนอยู่ไปได้นาน หรือผู้ผลิตเบ็งเชื้อสุราเมื่อตากเบ็งเชื้อ ก็จะไม่นอนคลุ่มโปงทำเป็นที่ว่าเมา จะทำให้เบ็งเชื้อมีคุณภาพดี

4.1.9 ความเชื่อเกี่ยวกับ นรก สวรรค์ ชาติ ภพ เป็นความเชื่อของมนุษย์ ที่มีมานานแล้วว่าการทำไม่ดีจะตกนรก ถูกขมบาลทรมาน ถ้าทำดีจะมีสุขขึ้นสวรรค์ เชื่อว่าตายแล้วไปเกิดในชาติหน้าต่อไป เป็นความเชื่อที่เนื่องมาจากศาสนาเช่นกัน เป็นความฉลาดของคนโบราณที่ใช้อุบายสอนคนเพื่อให้เป็นคนดี มีความหวังในชีวิต

4.1.10 ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย ตัวเลขนับว่าเป็นสิ่ง ที่เชื่อว่าจะให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ เช่น ชาวตะวันตก เชื่อว่าเลข 13 เป็นตัวเลขอัปโชค ก็จะหลีกเลี่ยง การกระทำที่เกี่ยวกับเลขนี้ คนไทยเชื่อว่าเลข 9 ดี ทำอะไรก้าวหน้าก็จะประกอบพิธีในวันที่เป็นเลข เก้า นอกจากนั้นยังเชื่อในวันจันวันฟู ตามหลักโหราศาสตร์อีกด้วย

4.2 ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ (superstition) ไสยศาสตร์ คือ การเชื่อถือโดยรู้สึกเกรงขามหรือกลัวในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือในสิ่ง ลึกลับ อันไม่สามารถจะทราบด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ และสิ่งนั้นอาจจะให้ดีหรือร้ายแก่ผู้ ที่เชื่อถือก็ได้

จิตรา วิบรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 306-315) กล่าวถึง การดำรงชีวิต ของคนในภาคใต้ที่ประกอบขึ้นด้วยคนไทยและคนอีกหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันในคาบสมุทร มี คนมาเลย์ คนจีน และคนที่มาจากอินเดียฝ่ายใต้ หากแต่กลุ่มคนที่มีจำนวนมากที่สุด คือไทยสยาม โดยภูมิศาสตร์เป็นคาบสมุทรแหลมทอง มีทะเลกว้างขวางอยู่สองข้าง มีทรัพยากรธรรมชาติอุดม สมบูรณ์ทั้งในทะเล ที่ราบชายฝั่งในป่าเขา การเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำเพื่อมาตั้งหลักแหล่ง และทำมาค้าขายเป็นเวลาติดต่อกันหลายพันปี มีการตั้งถิ่นฐานทำมาหากินหลายลักษณะทั้งบริเวณ ชายทะเล ที่ราบชายฝั่งทะเลกับเทือกเขา หลังเขา ตามสายน้ำน้อยใหญ่จำนวนมากที่ไหลจาก เทือกเขาลงสู่ทะเลทั้งสองด้าน ภูมิปัญญาของภาคใต้จึงมีความหลากหลายทั้งที่ได้มีพัฒนาการจาก การปรับตัวจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และที่คนได้นำมาจากแหล่งอารยธรรมอื่นๆแล้วหลอม รวมกันเข้าอยู่เคียงข้างกันในหลายลักษณะ ชาวใต้มีความเชื่อทำนองเดียวกับคนในภูมิภาคอื่นๆ

3. แนวคิดการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

3.1 ความเป็นมาของการจับจองและการจัดที่ดินในประเทศไทย

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2554: 1-12) ความเป็นมาของการจับจองและการจัดที่ดินในประเทศไทย โดยแบ่งเป็น 3 ช่วง ดังนี้

สมัยสุโขทัย หลักฐานชิ้นสำคัญที่ทำให้ทราบเรื่องราวต่างๆ ในสมัยสุโขทัยและเรื่องราวเกี่ยวกับการจับจองที่ดินเพื่อทำการเกษตร ก็คือศิลาจารึก โดยเฉพาะในศิลาจารึกหลักที่ 1 ระบุว่า “เมืองสุโขทัยนี้ดินน้ำมีปลาในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า จัมน้ำไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองคำ ใครจักใคร่ค้าผ้าหน้าใส...” จึงทำให้ทราบว่า สุโขทัยนี้ ราษฎรทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และขายได้เสรี สุดแล้วแต่กำลังความสามารถของผู้นั้นและมีความอุดมสมบูรณ์ ใครเข้าจับจองเพาะปลูกก็ยกให้และสามารถรับมรดกได้

สมัยกรุงศรีอยุธยา มีกฎหมายบัญญัติชัด โดยเฉพาะกฎหมายที่ดินที่ประกาศใช้ตั้งแต่สมัยพระราชบิดาที่ 1 คือ กฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ 35,42 และ 43 สาระสำคัญของกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ เห็นได้ว่า การจับจองที่ดินในสมัยอยุธยา ไม่ได้มีหลักเกณฑ์อย่างปัจจุบัน ถ้าผู้ใดหักร้างถางพงทำไร่นาเรียกสวนได้ก็ให้แจ้งแก่เจ้าหน้าที่เพื่อจักได้ออกโฉนดให้ไว้ การทำเช่นนี้เพื่อป้องกันการหลีกเลียงภาษีอากร เป็นสำคัญ หากลักลอบกันสร้างจะมีความผิด มีโทษ 6 สถาน ในการจับจองที่ดินนั้นก็ไม่จำกัดเนื้อที่ถือครองใครมีกำลังเท่าไรก็ได้ทำตามกำลังความสามารถ ที่ดินที่จับจองได้เพียงสิทธิทำกินเท่านั้น ไม่สามารถจับจองเป็นเจ้าของ หากมีความกันผู้เข้ามาทำกินทีหลังต้องชดใช้ให้ ห้ามซื้อขายกัน

สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ใช้ตัวบทกฎหมายเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยาที่ใช้ลักษณะกฎหมายเบ็ดเสร็จ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนปลาย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ที่ทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตก ทำให้ต้องมีการออกพระราชกำหนดกฎหมายต่างๆ พิทักษ์ผลประโยชน์ เช่น ในด้านที่ดินก็ทรงออกประกาศว่าด้วยเขตที่ซึ่งฝรั่งจะเช่าหรือเช่าซื้อได้ (พ.ศ. 2399) ครั้งรัชกาลที่ 5 ที่มีการปฏิรูปการปกครองใหม่ ทั้งมีการปรับปรุงที่ดินควบคู่ไปกับการปรับปรุงสิทธิในที่ดินด้วย ดังนี้

1. การปรับปรุงที่ดิน เนื่องจากในช่วงนั้นประเทศไทยมีการส่งข้าวเป็นพืชส่งออกที่สำคัญ ราคาข้าวจึงสูง จึงให้มีการจับจองพื้นที่เพื่อปลูกข้าวเป็นจำนวนมาก และมีการขุดคลองเพื่อใช้น้ำ ทำให้ทรงออกประกาศขุดคลอง จ.ศ. 1239 (พ.ศ. 2420) ซึ่งในประกาศฉบับนี้พยายามที่จะจำกัดการจับจองที่นา มิให้ปล่อยรกร้างว่างเปล่าโดยระยะระยะเวลาไว้ และเป็นการจูง

ใจให้คนเร่งทำการผลิตมากขึ้น จึงมอบสิทธิพิเศษแก่ราษฎรที่ได้แรงงาน ออกแรงช่วยในการขุดคลอง โดยการเพิ่มอายุตราจองขึ้นจาก 2 ปี เป็น 5 ปี

2. การปรับปรุงสิทธิในที่ดิน ที่ในสมัยนี้มีการตรากฎหมายออกใช้หลายฉบับ เช่น

2.1 ใบเหยียบย่ำ

2.2 ตราจองหรือใบจอง

2.3 หนังสือแสดงว่าได้นำวัดเพื่อรับโฉนดที่ดิน

2.4 หนังสือสำคัญการแสดงกรรมสิทธิ์

ในรัชกาลที่ 6 ก็ยังทรงยึดแนวพระราชปฏิบัติเช่นเดียวกับรัชกาลที่ 5 ขณะเดียวกัน ทรงเริ่มการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรชาวนา โดยอาศัยพระราชบัญญัติสมาคม (เพิ่มเติม) พ.ศ. 2459 ต่อมาในรัชกาลที่ 7 ได้วางโครงการในเรื่องที่ดินโดยร่างกฎหมายควบคุมวิธีการจับจองที่ดินว่างเปล่า เพื่อให้คนไทยได้มีส่วนเป็นเจ้าของที่ดินขนาดย่อยตามความเหมาะสมแก่ครอบครัว ซึ่งเรียกว่า พระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2479

3.2 ปรัชญาความคิดของการปฏิรูปที่ดินและความหมายของการปฏิรูปที่ดิน

ไชยยงค์ ชูชาติ (2519: 37-41) กล่าวถึงปรัชญาความคิดของการปฏิรูปที่ดินว่า “ปรัชญาแนวความคิดของการปฏิรูปที่ดินอย่างแท้จริงที่ดำเนินอยู่ในโลกปัจจุบันมิได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่มีวิวัฒนาการมาเรื่อยๆ ตั้งแต่สมัย David Ricardo นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษที่ได้นำเสนอทฤษฎีค่าเช่า ในหนังสือ Principles of Political Economy and Taxation (1817) และ Thomas Spencer ในหนังสือชื่อ Meridian Sun of Liberty ที่กล่าวว่าค่าเช่าควรเป็นของบ้านเมืองหรือหมู่บ้านในฐานะที่ดินเป็นของส่วนร่วม William Ogilvig (1736-1891) และ J.B. O'Brien (1805-1894) เห็นควรให้มีการเลิกอภิสิทธิ์ในที่ดิน A.R. Wallace (1982-1913) ในหนังสือ Land Nationalization, Its Necessity and Its Aims เห็นว่าการให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นเป็นการทำลายหลักการอยู่ร่วมกันด้วยความทัดเทียม ทำให้คนส่วนน้อยกลายเป็นคนร่ำรวยและคนส่วนใหญ่กลายเป็นคนยากจน และคนอื่นๆ อีกหลายท่าน โดยที่ข้อเสนอของเฮนรี จอร์จ นักปฏิรูปที่ดินของสหรัฐ ได้เขียนหนังสือชื่อ Out Land and Land Policy (1871) ที่เสนอทฤษฎีการเก็บภาษีตามมูลค่าที่ดิน ที่ให้มีการเก็บภาษีที่ดินแต่อย่างเดียวและการแนะนำให้เก็บภาษีที่ดินตามมูลค่าที่ดินเพื่อป้องกันการเก็งกำไร จะทำให้ที่ดินมีราคาต่ำ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นักปฏิรูปที่ดินหลายท่านได้เสนอให้มีการเก็บภาษีที่ดินตามที่ตั้งของที่ดินด้วย เพื่อป้องกันมิให้เจ้าของที่ดินทิ้งที่ดินว่างเปล่า ไม่ทำประโยชน์ การเก็บภาษีที่ดินในส่วนเกินไปให้กลับมาเป็นของรัฐตามทฤษฎีของจอร์จ กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในโครงการปฏิรูปที่ดินสมัยใหม่ในอันที่จะทำให้เจ้าของที่ดินกระจายการถือครองที่ดินและใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่มากขึ้น นโยบายการปฏิรูป

ที่ดินเพื่อระบบการถือครองที่ดินมีความคล่องตัวเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยได้ดี

สรุปแนวความคิดของการปฏิรูปที่ดิน ตั้งอยู่บนพื้นฐาน การกระจายการถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ทำให้เกิดการกระจายของทรัพยากรและรายได้สู่ชาวไร่นาน้อยอย่างพอเพียงและมากกว่าเดิม และเป็นการนำมาซึ่งการใช้ที่ดินให้เป็นแหล่งผลิตที่มีประสิทธิภาพ ดำรงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์

3.3 ความหมายของการปฏิรูปที่ดิน

ไชยยงศ์ ชูชาติ (2519: 36) กล่าวถึงความหมายในอดีตของการปฏิรูปที่ดิน หมายถึง การกระจายที่ดินอันเป็นบ่อเกิดแห่งความมั่งคั่งสมบูรณ์ของเจ้าสัวที่ดินมาให้แก่เกษตรกรผู้ยากไร้ที่ทำกิน มีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการตื่นตัวของประเทศต่างๆ ที่ใช้มาตรการการปฏิรูปที่ดินมาเป็นมาตรการสำคัญในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรให้ก้าวหน้า และความในปัจจุบันว่า การปฏิรูปที่ดิน หมายถึง การปรับปรุงระบบการถือครองที่ดินเพื่อพัฒนาการเกษตรให้ก้าวหน้า โดยมุ่งหวังให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ตลอดจนการปรับปรุงสถาบันชนบทของเกษตรกร ที่มีความสอดคล้องกับ หลักและแนวความคิดของการปฏิรูปที่ดินของสุทธิพร จิระพันธุ์ (2540: 27-32) ว่าการดำเนินการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบงานปฏิรูปที่ดิน โดยเฉพาะการปฏิรูปการถือครองที่ดินที่เป็นหัวใจสำคัญของงานปฏิรูปที่ดินและมีความสอดคล้องกับการปฏิรูปการเกษตรที่มีความหมายครอบคลุมถึง

1. การปฏิรูปการถือครองที่ดินจะมีการกระจายสิทธิการถือครองจากบรรดาเจ้าของที่ดินรายใหญ่มาสู่เกษตรกรรายเล็ก และผู้รับจ้างทำการเกษตรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

2. การปฏิรูปการผลิต ที่ต้องมีการจัดรูปแบบใหม่ที่ดิน โดยรวบรวมที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อยเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ในการผลิต ส่งเสริมให้เปลี่ยนการปลูกพืชดั้งเดิม มาเป็นพืชชนิดใหม่ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าเดิม สามารถลดความเสี่ยงและสร้างเสถียรภาพมากขึ้นภายใต้การใช้เทคโนโลยีใหม่ หรือการปรับปรุงให้ดีขึ้น

3. การปฏิรูปการบริการสนับสนุน จะปรับปรุงการช่วยเหลือของรัฐให้แก่เกษตรกรในรูปแบบต่างๆ เช่น การส่งเสริมการเกษตร การจัดให้สินเชื่อ การยุบราคาตลอดจนการจัดตั้งสถาบันชนบทเพื่อรวมกลุ่มชาวไร่ชาวนา ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

3.4 คำโครงเศรษฐกิจกับการปฏิรูปที่ดิน ขบวนการที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย และวิวัฒนาการการออกกฎหมายปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2554: 13-19) ได้นำเสนอคำโครงเศรษฐกิจกับการปฏิรูปที่ดินไว้ว่า หลังจากวันที่ 24 มิถุนายน 2475 “คณะราษฎร” ได้ยึดครองอำนาจการปกครอง และสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้น นอกจากนี้ คณะราษฎรได้แถลงถึงหลักการสำคัญในการปกครองประเทศไว้ดังนี้

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันน้อยลงให้มากที่สุด
3. จะต้องบำรุงความสุขความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจให้รัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทำจะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ โดยไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง
4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาค
5. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสรีภาพ มีความเป็นอิสระเมื่อเสรีภาพไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น
6. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ฉะนั้นข้อ 3 จึงเป็นที่มาของคำโครงเศรษฐกิจ ซึ่งการที่จะ “บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” นั้น รัฐบาลจะต้องคำนึงถึงส่วนประกอบของเศรษฐกิจอันได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และเงินทุน เพราะ “การเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของสังคมจะดีจะเลว จะเจริญก้าวหน้า หรือเสื่อมโทรมก็อยู่ที่ภาวะเศรษฐกิจเป็นสำคัญ” และวิธีการที่รัฐบาลจะหาที่ดินทำกิน แรงงาน เงินทุน ด้วยหลักการที่สำคัญจะคำนึงคือ รัฐบาลจะต้องดำเนินการด้วยวิธีละมุนละม่อม คือต้องอาศัยความร่วมมือจากคนมีกับคนจน รัฐบาลต้องไม่ประหัดประหารคนมี ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้ร่าง “เค้าร่างพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจ” เพื่อเป็นหลักประกันหรือเพื่อมีอำนาจในการปฏิบัติอีกด้วย ในหมวดที่ 1 ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน ที่ได้นำเสนอว่า ให้รัฐบาลมีอำนาจซื้อบรรดาที่ดินทั้งหลาย นอกจากที่อยู่สำหรับครอบครัวของเอกชน และเอกชนจากที่ดิน ซึ่งเอกชนได้รับอนุญาตหรือสัมปทานให้ประกอบเศรษฐกิจในที่ดินนั้น บรรดาที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งยังไม่ได้อยู่ในความครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ของผู้ใดนั้น ผู้ใดจะขอครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเหล่านั้นไม่ได้ นอกจากได้รับสัมปทานจากรัฐบาล การกำหนดราคาที่ดินให้เจ้าของที่ดินและรัฐบาลต่างฝ่ายต่างตั้งอนุญาโตตุลาการฝ่ายละหนึ่งคน และตั้งผู้ชี้ขาดหนึ่งคน การกำหนดราคาต้องไม่เกินกว่าที่เป็นอยู่ ณ วันที่ 24 มิถุนายน 2472 ในการชำระราคาให้รัฐบาลจ่ายเงินตรา หรือใบฎีกาให้แก่เจ้าของที่ดินตามราคาที่ดินซึ่งรัฐบาลซื้อใบฎีกานั้น ให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยในขณะที่ซื้อขาย แต่ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราสูงสุดในเวลานั้น แต่คำโครงเศรษฐกิจไม่สามารถดำเนินการได้

สืบเนื่องมาจากเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่เป็นเชื้อพระวงศ์ มักจะขัดขวางเพื่อรักษาสภาพของตนไว้ และเค้าโครงเศรษฐกิจไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงเท่าที่ควร เนื่องจากการนำระบบกรรมสิทธิ์รวมมาใช้ในประเทศไทย ไม่ได้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการต่อสู้ระหว่างชนชั้น ย่อมเป็นไปได้ยาก แต่มีแผนงานบางอย่างก็ได้ถูกนำมาปฏิบัติ ซึ่งยังความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศชาติ เช่น ธนาการชาติ สลากกินแบ่งรัฐบาล และการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2549: 39) ได้นำเสนอขบวนการที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปที่ดินมีความเป็นมาของการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทยว่า หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีกลุ่มชาวไร่ชาวนา นักศึกษา นักการเมือง เดินขบวนเรียกร้องหลายครั้ง สาเหตุสำคัญมาจาก ปัญหาที่ดินทำกินและการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน รัฐบาลในสมัย ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์จึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยประกาศใช้พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2518 โดยมีหลักการและเหตุผลดังนี้ "ปัจจุบันปรากฏว่า เกษตรกรกำลังประสบความเดือดร้อน เนื่องจากต้องสูญเสียสิทธิในที่ดิน และกลายเป็นผู้เช่าที่ดินต้องเสีย ค่าเช่าในอัตราสูงเกินควร ที่ดินขาดการบำรุงรักษา จึงทำให้อัตราผลิตผลเกษตรกรรมอยู่ในระดับต่ำ เกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรม และเสียเปรียบจากการเช่าที่ดิน จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวโดยด่วนที่สุด โดยวิธีการปฏิรูปที่ดิน เพื่อช่วยให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินและให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์มากที่สุด" ผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2518 เรียกโดยย่อว่า ส.ป.ก. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการปรับปรุง สิทธิการถือครองที่ดิน การกระจายสิทธิในที่ดิน ทั้งในที่ดินของรัฐและที่ดินของเอกชน ที่มีมากเกินความจำเป็น ให้ไปสู่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินพร้อมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาอาชีพ ปรับปรุง ส่งเสริม และสนับสนุน ปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต่าง ๆ และให้มีการจัดตั้งกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อเป็นทุนหมุนเวียน และใช้จ่ายเพื่อการปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

วิวัฒน์ อริยะวิริยานันท์ (2552) กล่าวถึงวิวัฒนาการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะการออกกฎหมายปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ. 2475-2518) สามารถสรุปได้ 3 ระลอก ดังนี้

1. นโยบายปฏิรูปที่ดินระลอกแรก (พ.ศ. 2476) ที่มาจากความตั้งใจที่จะแก้ไข ปัญหาการถือครองที่ดินซึ่งดำรงอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 ของ คณะราษฎรสายพลเรือนนำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากคณะเจ้าและขุนนาง ข้าราชการชั้นสูงรวมทั้งส่วนหนึ่งของคณะราษฎร เพราะนโยบายปฏิรูปที่ดินด้วยการรวมที่ดิน ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อการถือครองที่ดินของคณะเจ้าและขุนนางข้าราชการชั้นสูง

2. นโยบายปฏิรูปที่ดินระลอกที่สองในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

(พ.ศ. 2497) ซึ่งดำเนินนโยบายทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมแบบชาตินิยมตามแนวคิดของหลวงวิจิตรวาทการเพื่อปลดพันธนาการของต่างชาติที่ครอบงำเศรษฐกิจของไทย รวมทั้งความต้องการส่งเสริมการพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมตามขั้นตอนของการพัฒนาแนวทฤษฎีของ โรสทาว (Rostow) เพื่อให้ราษฎรไทยอยู่ดีกินดีขึ้น แต่ชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีที่นาของตนเองในขณะที่ผู้มีอิทธิพลในสังคมใช้ทั้งเล่ห์เพทุบาย การข่มขู่ และช่องว่างของกฎหมายฉกฉวยเอาที่ดินจากราษฎรไปจนเกิดเป็นกรณีพิพาทจำนวนมาก รัฐบาลสามารถตราพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม และพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลที่ดิน 2497 ซึ่งมีเนื้อหาสาระในการจำกัดการถือครองที่ดินทั้งในการประกอบการเกษตร อุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัยได้ โดยสะดวกก็เพราะการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถกุมอำนาจบริหารในฐานะหัวหน้าคณะรัฐประหารโดยมีกองทัพสนับสนุนอยู่ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497 ในส่วนที่เกี่ยวกับการจำกัดการถือครองที่ดิน (มาตรา 34 ถึงมาตรา 49 และมาตรา 94 อนุมาตรา 5 ของประมวลกฎหมายที่ดิน 2497) ได้ถูกยกเลิกโดยประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 49 ลงวันที่ 13 มกราคม 2502 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพราะการจำกัดการถือครองที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในระบบทุนนิยมขัดแย้งกับหลักการเศรษฐกิจเสรีตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจของธนาคารโลกที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ไปรับมาเพื่อพัฒนาประเทศไทยในช่วงเวลานั้น ซึ่งทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทอย่างสูงโดยการอยู่เบื้องหลังในการผลักดันนโยบายสำคัญ ๆ ของรัฐบาลประเทศไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

3. การปฏิรูปที่ดินระลอกที่สามซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียกร้องของสหพันธ์ชาวนา

ชาวไร่ที่มาชุมนุมเรียกร้องที่ดินทำกินต่อรัฐบาลเฉพาะกาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ในช่วงสถานการณ์ทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวของพลังภาคประชาชนในยุคที่ประชาธิปไตยกำลังเบ่งบานในปี พ.ศ. 2517 จนสามารถประกาศใช้เป็นกฎหมายได้อย่างเป็นทางการในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชและได้ใช้มาจนถึงทุกวันนี้หลังจากที่ถูกปิดกั้นมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยเผด็จการทหารในสมัยคณะปฏิวัติ กฎหมายฉบับนี้ไม่ถูกต้องด้านหรือยกเลิกเหมือนกฎหมายปฏิรูปที่ดินฉบับก่อนหน้าเพราะเนื้อหาสาระเป็นการจัดสรรที่ดินรกร้างว่างเปล่าหรือที่ดินของรัฐ (มาตรา 26 อนุ 3) เพื่อให้เกษตรกรทำกินในจำนวนเนื้อที่ดินที่ไม่ส่งผลกระทบกระเทือนต่อการถือครองที่ดินของกลุ่มทุนแต่เป็นเพียงการผ่อนคลายความตึงเครียดจากการถูกกดขี่ขูดรีดของระบบทุนนิยมซึ่งเท่ากับเป็นการปรับตัวของระบบทุนนิยมเพื่อให้สามารถขูดรีดต่อเนื่องต่อไปได้เท่านั้น นอกจากนั้นที่ดิน ส.ป.ก. ส่วนใหญ่ยังถูกผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น นักการเมืองรวมทั้งนายทุนสวมสิทธิในการเป็นเกษตรกรเป็นจำนวนมากด้วย

3.5 การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

ศุทธิมาส ดาวงศ์ (2548: 111-114) สรุปความเป็นมาของนโยบายการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย ไว้ว่า จุดเริ่มของนโยบายการปฏิรูปที่ดินของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ

1. ความคิดริเริ่มของกระบวนการปฏิรูปที่ดิน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2476 โดยนายปรีดิพนมยงค์ สมาชิกของคณะราษฎร ได้เสนอแนวความคิดการจัดการระบบการถือครองที่ดินไว้ในสมุดปกเหลืองหรือเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ที่กล่าวว่า “ให้รัฐบาลซื้อที่ดินจากประชาชนที่ต้องการขายแล้วนำมาพัฒนา และใช้วิชาการสมัยใหม่ แล้วจึงให้ราษฎรมาเป็นลูกจ้างประกอบการเกษตรของรัฐบาล” ความคิดของนายปรีดิพนมยงค์ ถูกคัดค้านเป็นอย่างมาก โดยถูกกล่าวหาว่าเป็นวิธีการของลัทธิคอมมิวนิสต์ แนวคิดการปฏิรูปที่ดินจึงไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมไทย

2. ช่วงการเคลื่อนไหวเรียกร้องกฎหมายที่ดิน ภายหลังจากความคิดริเริ่มของนายปรีดิพนมยงค์ หลายประเทศในเอเชียได้เริ่มน่านโยบายการปฏิรูปที่ดินมาใช้ ประเทศสาธารณประชาชนจีน ได้หวั่น เริ่มดำเนินการ พ.ศ. 2492 ประเทศญี่ปุ่น เริ่มดำเนินการระหว่าง พ.ศ. 2488-2494 และประเทศฟิลิปปินส์ เริ่มมีกฎหมายปฏิรูปที่ดินใน พ.ศ. 2493-2495 เมื่อการปฏิรูปที่ดินในประเทศดังกล่าวประสบความสำเร็จ ทำให้ประเทศไทยให้ความสนใจเรื่องการปฏิรูปที่ดินและเริ่มก่อตัวในประเทศไทย โดยมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐบาลเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรจากบุคคลหลายกลุ่ม มีทั้งข้าราชการ นักการเมือง ชาวไร่ ชาวนา

หน่วยงานราชการที่ริเริ่มสนใจการปฏิรูปที่ดิน คือกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ มี ดร.ไชยงค์ ชูชาติ รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน ได้ศึกษาปัญหาการถือครองที่ดินของเกษตรกร โดยเฉพาะในภาคกลาง และได้เสนอโครงการปรับปรุงระบบการถือครองที่ดินและการจัดรูปที่ดินขึ้น เพื่อพิจารณากำหนดเป็นนโยบาย

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2513 นายพจน์ สารสิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ได้เสนอโครงการฯ ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ โดยให้เหตุผลว่าหน่วยงานราชการในกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติได้มีความเห็นสอดคล้องกัน สมควรเริ่มดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคม คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรับไปพิจารณาร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

ความเคลื่อนไหวของกรมพัฒนาที่ดิน ที่ยังไม่สามารถทำให้มีการปฏิรูปที่ดินแต่รัฐบาลได้จัดตั้ง “กองทุนเพื่อจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกร” ขึ้นในเดือนพฤษภาคม 2513 เพื่อใช้ในการจัดหาที่ดินแปลงใหญ่ที่เหมาะสมแก่การเกษตรมาจัดสรรให้เกษตรกรซื้อผ่อนส่งภายใน 15-30 ปี

โดยคิดดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 10 ต่อปี ทั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาเรื่องการปฏิรูปที่ดิน

เมื่อมีการปฏิวัติรัฐประหาร เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 คณะกรรมการบริหารกองทุนจึงได้รวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานราชการต่างๆทำงานด้านนี้และได้มอบหมายให้ ดร.ไชยชงค์ ชูชาติ จัดทำโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อนำเสนอคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2515 สภาได้ลงมติเห็นชอบในหลักการและนำเสนอคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติพิจารณาต่อไป เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2515 ได้มีมติให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย รองปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นประธาน ผู้แทนกรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการปกครอง กรมประชาสงเคราะห์ กรมที่ดิน และผู้แทนสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นอนุกรรมการ เพื่อทำหน้าที่พิจารณาศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน โดยอนุกรรมการได้นำเสนอหลักการและยกร่างเค้าโครงการปฏิรูปที่ดิน ต่อคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติพิจารณา และมีมติเห็นชอบในการประชุมครั้งที่ 12/2515 เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2515 ร่างเค้าโครงการปฏิรูปที่ดินของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ จึงได้ถูกนำเสนอต่อสภาบริหารของคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2515 แต่สภาบริหารของคณะปฏิวัติ ลงมติให้ “รอการพิจารณาไว้ก่อน” เมื่อมีการโค่นล้มรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร เปลี่ยนมาเป็นรัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516

ในอดีตชาวไร่ ชาวนาไม่มีการเรียกร้องสิ่งใดเพราะขาดการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจัง นอกจากกลุ่มสหกรณ์ที่ทางราชการจัดตั้ง ในปี พ.ศ. 2514 เริ่มมีผู้นำชาวนาเข้ามาเรียกร้องต่อรัฐบาลในเรื่องปัญหาที่ดินทำกิน ปี พ.ศ. 2516 ชาวนาจากจังหวัดพิษณุโลก นครสวรรค์ พิจิตร ประมาณ 100 คน ได้ยกขบวนมาชุมนุมเรียกร้องที่ทำเนียบรัฐบาล เนื่องจากถูกนายจ้างซื้อโกงยัดที่นา หลังจากนั้นก็เกิดเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องสิทธิต่างๆ จนเกิดเหตุลุลกลามใหญ่โต เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ต่อมาปลายเดือนพฤษภาคม 2517 มีชาวนาจากนครสวรรค์มาร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับสิทธิการถือครองที่ดิน ที่ถูกนายทุนบุกรุกข่มขู่ ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดมติ ครม. ในวันที่ 4 มิถุนายน 2517 ให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ให้ได้รับความเป็นธรรม ที่มีอำนาจให้ชาวไร่ ชาวนา ได้กลับเข้ามาทำประโยชน์ในอัตราเช่าที่สมควรกับสภาพท้องที่ แต่การทำงานของคณะทำงานไม่ได้ผลเท่าที่ควร ชาวนาได้เดินขบวนเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาลึก และได้ยื่นข้อเสนอ 7 ข้อ พอสรุปได้ว่า ต้องการให้รัฐบาลมีความจริงจังต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของชาวไร่ ชาวนา ในระยะยาวด้วยการปฏิรูปที่ดิน การเคลื่อนไหวของชาวไร่ ชาวนา ถือว่าเป็นกลุ่มผลักดันทางการเมืองที่สำคัญ เพราะมีการรวมกลุ่มกันเกือบทั่วประเทศ มีการตั้งสมาพันธ์ชาวไร่ ชาวนาแห่งประเทศไทยและกลุ่มอื่นๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนิสิตนักศึกษาเพื่อเรียกร้อง

ให้รัฐบาลช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินอย่างเร่งด่วน เป็นผลให้รัฐบาลเร่งประกาศใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินอย่างรวดเร็ว

1. ช่วงประกาศใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดิน ภายหลังจากโค่นล้มอำนาจของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร แล้ว ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ พร้อมกับการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติจากประชาชนทุกอาชีพมาร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งระยะนี้ได้เกิดกรณีพิพาทระหว่างชาวไร่ ชาวนานายทุนที่ดินเพิ่มขึ้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงได้บัญญัติเรื่องการปฏิรูปที่ดินไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 81 “ให้รัฐบาลพึงส่งเสริมให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์และสิทธิที่ดิน เพื่อประกอบการเกษตรอย่างทั่วถึง โดยการปฏิรูปที่ดินและวิธีการอื่นๆ” เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกันพิจารณาไว้ก่อนนั้น และแต่งตั้งคณะกรรมการอีกคณะหนึ่ง ร่วมกันพิจารณาเค้าโครงปฏิรูปที่ดิน ที่ได้เสนอสภาบริหารคณะปฏิวัติ มีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายปรีดา กรรณสูต) เป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่นอีก 16 นาย เป็นกรรมการร่างนโยบายและมาตรการในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรรม เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อนำเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

คณะรัฐมนตรีโดยนายเถลิง ชำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอร่างกฎหมายปฏิรูปที่ดิน ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2517 ซึ่งอยู่ในช่วงนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติแห่งชาติรับหลักการและตั้งกรรมการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณา ต่อมาวันที่ 17 มกราคม 2518 สภานิติบัญญัติแห่งชาติอนุมัติกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2518 ด้วยคะแนนเสียงเห็นด้วย 65 เสียง และมีผู้คัดค้าน 47 เสียง กฎหมายฉบับนี้จึงได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในวันที่ 5 มีนาคม 2518 ซึ่งมีการแก้ไขพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร 2 ครั้ง คือครั้งแรกในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2519 และแก้ไขครั้งที่ 2 ในสมัยพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2532

สุทธิพร จิระพันธุ์ (2540: 36) สรุปความหมายของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรรม ว่า เป็นการปรับปรุงสิทธิการถือครองพร้อมกับการให้ความช่วยเหลือด้านบริการต่างๆ แก่เกษตรกร สำหรับการบริการสนับสนุนการครองชีพของเกษตรกรรวมถึงการให้สวัสดิการ การสาธารณสุข การศึกษาและการสาธารณสุข ดังปรากฏในอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร ตามมาตราที่ 19 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร ที่เน้นหนักในการให้กรรมสิทธิ์แก่เกษตรกรการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

พร้อมทั้งการจัดระบบการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร โดยให้ความสำคัญเป็นธรรมแก่เกษตรกร และลดความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรมทำให้เกษตรกรผู้เช่าที่ดิน ผู้ไร้ที่ดินทำกิน และผู้ประสงค์จะเป็นเกษตรกร ได้มีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดิน หรือมีที่ดินสำหรับการเกษตรเป็นของตนเองอย่างถาวรต่อไป

2. เพื่อพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมและใช้ทรัพยากรที่ดินให้มีประสิทธิภาพด้วยการปรับปรุงปัจจัยการผลิต ให้บริการด้านสินเชื่อและการตลาดเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น

3. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสถาบันเกษตรกร ส่งเสริมพัฒนาอาชีพนอกการเกษตร ให้การศึกษา บริการสาธารณสุข โภค เพื่อเพิ่มสวัสดิการและเสริมสร้างความเจริญในท้องถิ่นทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก) มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. ดำเนินการจัดหาที่ดินเอกชน และที่ดินของรัฐ มาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ตลอดจนการจัดที่อยู่อาศัย จัดที่ดินให้เกษตรกรเช่า/เช่าซื้อ การให้กรรมสิทธิ์และการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประสานงานส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งการศึกษา ค้นคว้าวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการปฏิรูปที่ดินและวิชาการด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน จำแนกการใช้ประโยชน์พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และรักษาพื้นที่เพื่อเกษตรกรรม

4. บริหารกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและค่าใช้จ่ายเพื่อการปฏิรูปที่ดิน การบริหารจัดการที่ดินของรัฐ การกู้ยืมเงินสำหรับการพัฒนาอาชีพ และการใช้เงินกองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรมิให้สูญเสียสิทธิในที่ดิน รวมทั้งการจัดทำข้อมูลสารบบที่ดินเพื่อการปฏิรูปที่ดินหมุนเวียน

5. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหรือตามที่กระทรวงและคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

3.6 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นในการประกาศใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินว่า “ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกรที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นรากฐานเบื้องต้นของการผลิตทางเกษตรกรรม แต่ปัจจุบันปรากฏว่าเกษตรกรกำลังประสบความเดือดร้อน เนื่องจากต้องสูญเสียสิทธิในที่ดินและกลายเป็นผู้เช่าที่ดิน ต้องเสียค่าเช่าที่ดินในอัตราสูงเกินสมควร ที่ดินขาดการบำรุงรักษา จึงทำให้อัตราผลผลิตเกษตรกรรมอยู่ในระดับต่ำ เกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรม และเสียเปรียบจากระบบการเช่าที่ดินและการจำหน่ายผลผลิตตลอดมา ซึ่งส่งผลให้เกิดภาวะความยุ่งยากทั้งในเศรษฐกิจสังคม การปกครองและการเมืองของประเทศเป็นอย่างมาก จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยด่วนที่สุด โดยวิธีการปฏิรูปที่ดินเพื่อช่วยให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินและให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์มากที่สุด พร้อมกับการจัดระบบการผลิตและจำหน่ายผลผลิตเกษตรกรรม เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่เกษตรกร ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนองนโยบายแห่งรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคมตามที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น” ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

3.6.1 ประเภทที่ดินที่นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

การจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ การจัดที่ดินของรัฐและการจัดที่ดินเอกชน

1) ที่ดินของรัฐ ที่ดินของรัฐที่จะนำมาทำการปฏิรูปที่ดินได้นั้นกฎหมายกำหนดเอาไว้ในมาตรา 26 ของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ก. ที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม เป็นที่ดินที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม ซึ่งไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับเป็นสภาพป่าเหมือนเดิมได้ และมีสภาพที่ดินเหมาะสมต่อการเกษตร คณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน โดยมีพระราชกฤษฎีกาประกาศกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน ทำให้มีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติในที่ดินแปลงนั้น โดยไม่ต้องเพิกถอนตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติอีก

ข. ที่สาธารณประโยชน์ เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งพลเมืองเลิกใช้ประโยชน์ หรือเปลี่ยนสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันแล้ว ส.ป.ก.จะดำเนินการเมื่อสภาพเดิมมีมติยืนยันสภาพข้อเท็จจริงในการเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกันของพลเมือง และเห็นสมควรให้นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้ โดยผ่านความเห็นชอบจากอำเภอและ

จังหวัด เมื่อมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินแล้วจะมีผลเป็นการเพิกถอนสภาพตามประมวลกฎหมายที่ดิน

ค. ที่จำแนกๆ ตามมติคณะรัฐมนตรีเป็นที่ดินที่คณะกรรมการพัฒนาที่ดินได้จำแนกการใช้ประโยชน์ในพื้นที่และนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา เมื่อคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้จำแนกพื้นที่ส่วนใดออกจากป่าไม้ถาวรเพื่อจัดสรรเป็นที่ดินทำกินให้ราษฎรแล้ว ในกรณีที่เป็นพื้นที่ค่อนข้างใหญ่มีความเหมาะสมต่อการเกษตรและยังไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติพิจารณาให้ ส.ป.ก.รับมาดำเนินการ

ง. ที่อื่นๆ ได้แก่ ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้ประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะหรือที่ราชพัสดุ ซึ่งกระทรวงการคลังเป็นผู้ดูแลหรือที่รกร้างว่างเปล่า เมื่อได้รับความยินยอมจากทางราชการว่าไม่มีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นแล้ว เมื่อมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินในพื้นที่นั้น ก็จะมีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือที่ราชพัสดุนั้น โดยมีต้องดำเนินการถอนสภาพตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุ

2) ที่ดินเอกชน ที่จะนำมาทำการปฏิรูปที่ดินได้นั้นกฎหมายกำหนดเอาไว้ในมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้อำนาจสำนักงานการปฏิรูปที่ดินดำเนินการจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินในส่วนที่เกิน 50 ไร่

ก. ที่ดินจัดซื้อเป็นที่ดินที่ส.ป.ก. ได้จากการจัดซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดินเกินสิทธิ ตาม พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือเจ้าของที่ดินประสงค์ขายที่ดินนั้นให้แก่ ส.ป.ก.

ข. ที่ดินพระราชทาน ที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานที่ดินให้แก่เกษตรกร ผ่านกระบวนการปฏิรูปที่ดิน

ค. ที่ดินบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศล เป็นที่ดินเอกชนซึ่งเจ้าของที่ดินมีจิตศรัทธามอบที่ดินให้ส.ป.ก.นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

3.6.2 ผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดินตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มี 3 ประเภท

1) เกษตรกร ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มาตรา 4 ให้ความหมายของ เกษตรกร ว่า ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และให้หมายความรวมถึงบุคคลผู้ยากจนหรือผู้จบการศึกษาทางเกษตรกรรม หรือผู้เป็นบุตรของเกษตรกร ซึ่งไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเองและประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

- 2) สถาบันเกษตรกร หมายความว่า กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร ชุมชนสหกรณ์การเกษตรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์
- 3) บุคคลทั่วไปที่ประสงค์จะขอรับการจัดที่ดิน สำหรับกิจการอื่นที่เป็น การสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ตามมาตรา 30 วรรค 5
- 4) องค์กรในการดำเนินงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ประกอบด้วย องค์กรควบคุมด้านนโยบาย และ องค์กรด้านปฏิบัติงาน

3.6.3 องค์กรควบคุมด้านนโยบาย ประกอบด้วย

1) คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปก.) ตามมาตราที่ 12 ของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ประกอบด้วย 36 ท่าน ประกอบด้วย รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ มีปลัดกระทรวง หัวหน้าส่วนราชการ และกรรมการอื่นอีกไม่เกินเก้าคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้แทนเกษตรกรหกคนและผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกินสามคน มีเลขธิการ ส.ป.ก.เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่รับผิดชอบในการกำหนดนโยบาย มาตรการ ข้อบังคับ หรือระเบียบที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ของ ส.ป.ก. ตลอดจนการควบคุมการบริหารงานของ ส.ป.ก.

2) คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.) จัดตั้งขึ้นตามมาตราที่ 13 ของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เมื่อมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในเขตอำเภอหนึ่งอำเภอใดในจังหวัดใดแล้ว คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด นายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอในท้องที่ที่มีการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และผู้แทนเกษตรกรในจังหวัดนั้นอีกสี่คนซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้ง มีปฏิรูปที่ดินจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่รับผิดชอบกำหนดมาตรการและวิธีการปฏิบัติงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด

องค์กรด้านปฏิบัติงาน ที่ประกอบด้วย

3) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นหน่วยงานระดับกรมสังกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดตั้งขึ้นตามมาตราที่ 7 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นหน่วยงานกลางเพื่อการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมให้เป็นไปตามกฎหมายปฏิรูปที่ดิน

4) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก.จังหวัด) จัดตั้งขึ้นเมื่อมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในเขตอำเภอหนึ่งอำเภอใดในจังหวัดใดแล้ว มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้โครงการบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนการควบคุมดูแลติดตามผลงานรวมทั้งประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

5) กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดตั้งขึ้นตามมาตราที่ 9 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยจัดตั้งขึ้นในกระทรวงการคลัง รายได้ที่ ส.ป.ก. ได้รับจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กฎหมายให้นำส่งเข้าบัญชีกองทุน โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน การใช้จ่ายเงินกองทุนให้กระทำได้เฉพาะการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยกระทรวงการคลังเป็นผู้เบิกจ่ายได้

3.6.4 หลักเกณฑ์ในการจัดที่ดิน

การนำที่ดินมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมีขั้นตอนและหลักเกณฑ์ดังนี้

1) การจัดที่ดินของรัฐ ที่ดินของรัฐที่นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินจะมีผู้ถือครองที่ดินอยู่เต็มพื้นที่ การจัดที่ดินของ ส.ป.ก.จะดำเนินการจัดที่ดินให้แก่ผู้ถือครองเดิมตามขั้นตอน ดังนี้

-รังวัด ตรวจสอบการถือครองที่ดินตามผู้ถือครองนำชี้

-สอบสวนสิทธิการถือครอง เพื่อทราบถึงลักษณะการทำประโยชน์

และระยะเวลาถือครอง

-การกระจายสิทธิการถือครอง ดำเนินการในกรณีที่เกษตรกรถือครอง

ที่ดินเกินกว่า 100 ไร่ โดยการเจรจาให้ผู้ถือครองที่ดินแสดงความประสงค์โดยสมัครใจ สละหรือลดขนาดการถือครองที่ดิน เพื่อนำที่ดินส่วนที่เกิน ไปจัดให้แก่เกษตรกรผู้รับการกระจายสิทธิรวมทั้งให้ผู้รับการกระจายสิทธิแสดงเจตนาขอรับการกระจายสิทธิ และจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้ถือครองที่ดินตามอัตราที่ คปจ.กำหนด

-คัดเลือกเกษตรกรตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการคัดเลือกเกษตรกร ซึ่งจะมีสิทธิได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2535 โดย คปจ.ออกประกาศให้เกษตรกรยื่นคำร้องขอเข้าทำประโยชน์ รวมทั้งคำร้องขอสิทธิรับการจัดที่ดินตามที่อยู่ถือครอง แต่ไม่เกิน 100 ไร่ ในกรณีที่ถือครองที่ดินมาก่อนเวลาที่คปจ.กำหนด คือก่อนพ.ศ. 2524 ทั้งนี้ตามมติ คปจ.ครั้งที่ 4/2538 เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2538 เมื่อได้รับคำร้องแล้ว ส.ป.ก.จังหวัดจะดำเนินการรวบรวมคำร้องพร้อมความเห็นเสนอ คปจ.เพื่อพิจารณาคัดเลือกเกษตรกร โดย คปจ.อาจแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อ

ทำหน้าที่คัดเลือกเกษตรกรก็ได้ ตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจตามมาตรา 21 ความว่า “ให้คณะกรรมการหรือคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดมีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการคณะหนึ่งหรือหลายคณะ เพื่อพิจารณาเรื่องต่างๆหรือปฏิบัติหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดตามที่ คปก.หรือ คปจ.มอบหมาย” ผลการคัดเลือกเกษตรกรจะปิดประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน ณ ศาลากลางจังหวัด ส.ป.ก.จังหวัด ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการกำนันท้องที่ และที่ชุมชนในท้องที่ซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน

-จัดเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน โดยให้เกษตรกรลงชื่อในหนังสือรับมอบที่ดิน (ส.ป.ก.4-28) และออกหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.4-01) ให้แก่เกษตรกรไว้เป็นหลักฐาน

2) การจัดที่ดินเอกชน ถ้าที่ดินที่ส.ป.ก.จัดซื้อมามีขนาดเนื้อที่ที่สามารถแบ่งแยกเป็นแปลงใหม่ได้ตามกำหนดที่เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ ส.ป.ก.จะทำการรังวัดที่ดินก่อนแล้วจึงดำเนินการจัดที่ดินตามขั้นตอนดังนี้

-คัดเลือกเกษตรกร ดำเนินการเช่นเดียวกับที่ดินของรัฐ โดยออกประกาศให้เกษตรกรยื่นคำร้องขอรับ การคัดเลือก แต่ถ้าที่ดินมีจำกัดและในขณะที่ส.ป.ก. รับโอนกรรมสิทธิ์มานั้นมีผู้เช่าอยู่แล้วหรือมีเกษตรกรผู้ได้รับการคัดเลือกเกษตรกรได้โดยไม่ต้องมีประกาศ

-จัดเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในที่ดินและสัญญาเช่าหรือสัญญาเช่าซื้อที่ดินกับส.ป.ก.ตามที่เกษตรกรแสดงความจำนง

3) การคัดเลือกเกษตรกร

หลักเกณฑ์การคัดเลือกเกษตรกรเข้าทำกินและอยู่อาศัยในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นไปตามระเบียบ คปก. ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการคัดเลือกเกษตรกร ซึ่งจะ มีสิทธิได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2535 (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2537 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2538 ได้กำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิรับการคัดเลือก และขั้นตอนการคัดเลือกเกษตรกรเข้าทำประโยชน์ที่ดิน ดังนี้

(1) เกษตรกรผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดินต้องมีคุณสมบัติดังนี้มีสัญชาติไทย บรรลุนิติภาวะ หรือเป็นหัวหน้าครอบครัว มีความประพฤติดีและซื่อสัตย์สุจริต มีร่างกายสมบูรณ์ ขยันขันแข็ง และสามารถประกอบการเกษตรได้ ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ไม่มีที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมเป็นของตนเองหรือของบุคคลในครอบครัวเดียวกัน หรือมีที่ดินเพียงเล็กน้อย แต่ไม่เพียงพอแก่การประกอบเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพ

(2) การคัดเลือกเกษตรกรร.ส.ป.ก.จังหวัด จะประกาศรับสมัครคัดเลือกเกษตรกร ให้มายื่นคำขอคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน เมื่อ คปจ.มีมติเห็นชอบตามที่ส.ป.ก.จังหวัดเสนอให้ดำเนินการจัดเกษตรกรเข้าทำประโยชน์หรือเช่าอยู่อาศัยในที่ดินตามโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เมื่อประกาศแล้วให้เกษตรกรยื่นคำร้องขอเข้าทำประโยชน์ในที่ดินต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในระยะเวลา และสถานที่ คปจ.กำหนดระยะเวลาดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่า 15 วัน ในกรณีที่มีเหตุผลสมควร คปจ.อาจประกาศให้ขยายเวลาได้ แต่รวมแล้วต้องไม่เกิน 90 วัน ในประกาศยื่นคำร้องขอเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน จะต้องมียรายละเอียดเกี่ยวกับคุณสมบัติของเกษตรกรที่มีสิทธิยื่นคำร้อง และผู้ไม่มีสิทธิขอรับการจัดให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน พร้อมทั้งกำหนดให้ผู้ยื่นคำร้องนำหลักฐานมาประกอบคำร้องและให้มีแผนที่สังเขปแสดงที่ตั้งที่ดินที่นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

3.6.7 ขนาดการถือครองที่ดิน

ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้กำหนดขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกร มาตรา 30 ไว้ดังนี้

-ไม่เกิน 50 ไร่ สำหรับเกษตรกรและบุคคลในครอบครัวเดียวกันใช้ประกอบเกษตรกรรม

-ไม่เกิน 100 ไร่ สำหรับเกษตรกรและบุคคลในครอบครัวเดียวกันใช้ประกอบเกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ใหญ่ ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประกาศกำหนด

-เท่าจำนวนที่ถือครองแต่ไม่เกิน 100 ไร่ สำหรับเกษตรกรที่ถือครองทำกินในที่ดินก่อนเวลาที่ คปจ.กำหนด

3.6.8 สิทธิของเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือก

คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ออกกฎระเบียบเกี่ยวกับสิทธิของเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์ โดยได้กำหนดให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินทุกประเภทที่นำมาทำการปฏิรูปที่ดิน เกษตรกรที่ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินสามารถมีสิทธิต่างๆ ได้ตามระเบียบที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด และตามมติคปจ. ครั้งที่ 3/2533 เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2533 ได้กำหนดสิทธิในที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับการปฏิรูปที่ดินแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สิทธิเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน เป็นสิทธิที่เกษตรกรจะได้รับเมื่อเกษตรกรได้รับการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์จะต้องปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยการให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรผู้ได้รับที่ดิน จากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ปฏิบัติเกี่ยวกับการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน พ.ศ.2535 ซึ่งกำหนดหน้าที่ให้เกษตรกรผู้ได้รับการจัดที่ดินมีหน้าที่ ดังนี้

-ต้องทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองเต็มความสามารถและไม่นำที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนไปให้บุคคลอื่นไม่ว่าจะโดยการขาย ให้เช่า หรือเข้าทำประโยชน์ หรือโดยพฤติกรรมใดๆที่แสดงให้เห็นในลักษณะนั้น

-ยินยอมทำสัญญาเช่า หรือสัญญาเช่าซื้อ หรือสัญญาจัดให้ทำประโยชน์ โดยมีค่าเช่าและต้องปฏิบัติตามสัญญาดังกล่าว

-ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพที่ดินจนเป็นเหตุให้ที่ดินเสื่อมสภาพความเหมาะสมแก่การประกอบเกษตรกรรม

-ไม่จับบ่อเพื่อการเกษตรเกินร้อยละ 5 ของพื้นที่ที่ได้รับมอบ

-ไม่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ เว้นแต่การปลูกสร้างตามสมควรสำหรับโรงเรือนที่อยู่อาศัย ยุ้งฉาง หรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆที่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรของเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรนั้น

-ดูแลหมุดหลักฐานของ ส.ป.ก. และหลักเขตที่ดินในที่ดินที่ได้รับมอบมิให้เกิดชำรุด เสียหาย หรือเคลื่อนย้ายไปจากตำแหน่งเดิม

-ไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างในโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การทำประโยชน์ในที่ดินเกษตรกรอื่น และสภาพแวดล้อม

-ปฏิบัติตามมติของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด

-ปฏิบัติตามสัญญากู้ยืมที่ทำกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีอยู่กับสถาบันการเงิน หรือบุคคลที่ดำเนินงานร่วมกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2. สิทธิจากการเช่าและเช่าซื้อที่ดิน เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าทำสัญญาเช่า หรือสัญญาเช่าซื้อที่ดินกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแล้ว สิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อดังกล่าวเป็นของเกษตรกรผู้ทำสัญญา แต่จะมีข้อกำหนดห้ามโอนและแบ่งแยกไว้ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 ผู้เช่าจึงไม่สามารถโอนที่ดินนั้นให้แก่บุคคลอื่นได้ ยกเว้นการโอนสิทธิให้แก่กันได้หรือตกทอดทางมรดกได้เฉพาะตาม

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด กรรมสิทธิ์ในที่ดินให้เกษตรกรเข้าถือครองนี้ ยังคงเป็นของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

3. สิทธิการโอนและการตกทอดทางมรดกสิทธิที่ดินที่เกษตรกรได้รับสิทธิจากการปฏิรูปที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของส.ป.ก.เกษตรกรไม่สามารถโอนไปยังบุคคลอื่น โดยผลการเว้นแต่จะเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด การโอนและการตกทอดทางมรดกแยกพิจารณารายละเอียดได้ดังนี้

1. การโอนไปซึ่งสิทธิในที่ดิน กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการโอนเอาไว้ตามประเภทของสิทธิที่เกษตรกรได้รับคือ

1) การโอนสิทธิไปซึ่งสิทธิเข้าทำประโยชน์ ตามหนังสือรับมอบที่ดิน (ส.ป.ก.4-28) หรือหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก. 4-01) การโอนไปตามมติคปก. ครั้งที่ 5/2533 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2533 ซึ่งกำหนดให้โอนสิทธิให้แก่เฉพาะสามี ภรรยา หรือบุตรที่บรรลุนิติภาวะ

2) การโอนสิทธิตามสัญญาเช่าหรือสัญญาเช่าซื้อ การโอนสิทธิประเภทนี้เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการโอนและการตกทอดทางมรดกสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อที่ดินในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2533 ซึ่งกำหนดให้โอนสิทธิได้เฉพาะแก่คู่สมรส หรือบุตร หรือเครือญาติ โดยการโอนให้แก่บุตรหรือเครือญาติจะต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสด้วย

การโอนตามข้อ 1) และข้อ 2) เกษตรกรผู้ที่ได้รับการจัดสรรที่ดินเข้าทำประโยชน์ สามารถโอนให้แก่บุคคลได้เพียงคนเดียวเท่านั้น เว้นแต่ที่ดินที่จะโอนมีขนาดเนื้อที่ที่สามารถแบ่งแยกได้และเพียงพอแก่การครองชีพ ส่วนผู้รับโอนต้องเป็นผู้ที่ประกอบเกษตรกรรม และไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเพียงพอแก่การครองชีพอยู่ก่อนแล้ว

2. การตกทอดทางมรดก เมื่อเกษตรกรที่ได้รับสิทธิจากการปฏิรูปที่ดินตายลง สิทธิดังกล่าวจะตกทอดทางมรดกแก่ทายาทตามหลักเกณฑ์ดังนี้

สิทธิการเข้าทำประโยชน์ตามหนังสือรับมอบที่ดินหรือหนังสือเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน การตกทอดทางมรดกเป็นไปตามมติ คปก. ครั้งที่ 3/2533 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2533 ซึ่งกำหนดให้สิทธิตกทอดแก่สามี ภรรยา เป็นอันดับแรก ถ้าไม่มีหรือมีแต่ไม่ประสงค์จะขอรับสิทธิ จึงจะให้สิทธิตกแก่บุตรที่เป็นเกษตรกรและบรรลุนิติภาวะเพียงรายเดียว ถ้ามีบุตรหลายคนให้บุคคลเหล่านั้นตกลงกันเอง ถ้าตกลงกันไม่ได้และที่ดินมีขนาดที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ ให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดพิจารณาให้บุตรเพียงคนเดียวเป็นผู้ได้รับสิทธิ

3. สิทธิตามสัญญาเช่าหรือสัญญาเช่าซื้อ การตกทอดทางมรดกเป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการโอนและการตกทอดทางมรดก สิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2533 ซึ่งกำหนดให้สิทธิตกทอดตามลำดับดังนี้

- 1) ตกทอดแก่คู่สมรสเป็นลำดับแรก
- 2) ถ้าไม่มีคู่สมรสหรือคู่สมรสไม่สมประสงค์จะรับสิทธิ

หรือขาดคุณสมบัติให้สิทธิตกทอดแก่บุตร

- 3) ถ้าไม่มีบุตรหรือบุตรไม่ประสงค์จะรับสิทธิ หรือขาดคุณสมบัติ

ให้สิทธิตกทอดแก่เครือญาติ

ทั้งนี้บุตรหรือเครือญาติที่จะได้รับสิทธิมีเพียงคนเดียว เว้นแต่ที่ดินจะมีขนาดเนื้อที่ที่สามารถแบ่งแยกได้และเพียงพอแก่การครองชีพ นอกจากนี้ถ้าเกษตรกรประสงค์จะกำหนดลำดับทายาทโดยไม่เรียงตามลำดับที่กล่าวในข้อ 1) – 2) ก็สามรถกำหนดทายาทที่ดินประสงค์ให้ได้รับมรดกสิทธิการเช่าหรือเช่าซื้อหากตนเองตายลงไป โดยทำเป็นหนังสือตามแบบที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด พร้อมคำยินยอมของคู่สมรสยื่นต่อ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเพื่อเก็บรักษาไว้

อนึ่งตามมติคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ครั้งที่ 3/2533 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2533 ซึ่งกำหนดให้โอนหรือตกทอดทางมรดกได้เฉพาะสามีหรือภรรยาหรือบุตรที่บรรลุนิติภาวะโดยให้โอนหรือตกทอดทางมรดกแก่คู่สมรสเป็นอันดับแรก หากไม่มีบุคคลดังกล่าวจึงโอนให้แก่บุตรที่บรรลุนิติภาวะ แต่ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้ คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้มีมติครั้งที่ 4/2535 เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2536 และมติครั้งที่ 1/2538 เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2538 กำหนดว่าถ้าปฏิบัติตามมติครั้งที่ 3/2533 ไม่ได้เนื่องจากเหตุผลและความจำเป็น จะโอนหรือตกทอดทางมรดกสิทธิดังกล่าวให้แก่สามีหรือภรรยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส บิดา มารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน และหลานของเกษตรกรได้ แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมก่อน โดยเกษตรกรผู้รับโอนหรือตกทอดทางมรดกสิทธิดังกล่าวต้องไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ

3.6.9 การสิ้นสุดสิทธิและผลของการสิ้นสุดสิทธิการเช่าทำประโยชน์ในที่ดิน

การสิ้นสุดสิทธิและผลของการสิ้นสุดสิทธิการเช่าทำประโยชน์ในที่ดินมีข้อกำหนดกำหนดเอาไว้ครอบคลุม 3 เรื่องด้วยกัน คือ การสิ้นสุดสิทธิการเช่าทำประโยชน์ในที่ดิน การอุทธรณ์ และการเพิกถอนหนังสืออนุญาตเช่าทำประโยชน์ในที่ดินมีรายละเอียดดังนี้

1) การสิ้นสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกร
สิ้นสิทธิหรือจะสิ้นสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดิน ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ตาย เลิกสถาบันเกษตรกร หรือสละสิทธิ เว้นแต่มีการตกทอด
ทางมรดก ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

(2) โอนสิทธิการเข้าทำประโยชน์ การเช่า เช่าซื้อ หรือการจัดให้เช่า โดยมี
ค่าเช่าเชย ไปยังบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

(3) ขาดคุณสมบัติตามระเบียบ คปจ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และ
เงื่อนไขการคัดเลือกเกษตรกร และสถาบันเกษตรกร ซึ่งจะมีสิทธิได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรม พ.ศ.2533 การขาดคุณสมบัติที่สำคัญคือ

ก. ไม่ได้ถือสัญชาติไทย

ข. มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือของบุคคลในครอบครัวเดียวกัน
เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพอยู่แล้ว ก่อนดำเนินการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน

(4) ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเข้าทำประโยชน์ในที่ดินและไม่ปฏิบัติ
ตามคำเตือนของปฏิรูปที่ดินจังหวัด การฝ่าฝืนที่สำคัญคือไม่ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง

การสิ้นสิทธิตามข้อ 1 และ 2 ปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะรายงานให้ คปจ.
ทราบ และการสิ้นสุดสิทธิย่อมมีผลทันทีที่เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นขึ้น

สำหรับกรณีตามข้อ 3 และ 4 คปจ. จะมิมติให้เกษตรกรหรือสถาบัน
เกษตรกรสิ้นสิทธิและให้มีผลเป็นการสิ้นสิทธิหลังจากพ้นระยะเวลาอุทธรณ์ เว้นแต่มีการอุทธรณ์
ให้การสิ้นสิทธิมีผลเมื่อคณะกรรมการอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยยืนตามมติ คปจ.

ปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะมีหนังสือแจ้งคำสั่งการสิ้นสิทธิให้เกษตรกรหรือ
สถาบันเกษตรกรทราบภายใน 50 วัน นับแต่ คปจ.มีมติ พร้อมทั้งแจ้งระยะเวลาที่ คปจ.กำหนดให้
เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรพร้อมบริวารออกจากที่ดิน หากไม่ยอมออกจากที่ดินให้ปฏิรูปที่ดิน
ดำเนินการตามกฎหมาย

2) การอุทธรณ์ หากเกษตรกร หรือสถาบันเกษตรกรผู้ถูกสั่งให้สิ้นสิทธิการ
เข้าทำประโยชน์ในที่ดินเห็นว่าคำสั่งนั้นไม่เป็นธรรม ให้ยื่นอุทธรณ์ต่อ ส.ป.ก.จังหวัดแห่งท้องที่
ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งสิทธิหรือวันที่ได้ปิดคำสั่ง โดยแสดงหลักฐานอ้างอิง
ประกอบ เมื่อยื่นอุทธรณ์แล้ว ส.ป.ก.จังหวัดจะรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการอุทธรณ์ส่งไปยัง
ส.ป.ก.จังหวัดภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์เพื่อนำเสนอคณะกรรมการอุทธรณ์ต่อไป

คณะกรรมการอุทธรณ์นี้กฎหมายกำหนดคณะบุคคลและหน้าที่เอาไว้ใน
มาตรา 41 – 42 ให้ทำการวินิจฉัยอุทธรณ์ ให้เสร็จสิ้นภายในกำหนด 90 วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์

ในระหว่างการพิจารณาอุทธรณ์เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรที่ คปจ.สั่งให้สิ้นสิทธิอาจอยู่ทำประโยชน์ในที่ดินต่อไปจนกว่าคณะกรรมการอุทธรณ์มีคำสั่งวินิจฉัย

เมื่อคณะกรรมการอุทธรณ์วินิจฉัยแล้ว ส.ป.ก. จะแจ้งคำวินิจฉัยไปยัง ส.ป.ก.จังหวัดภายใน 15 วัน นับตั้งแต่ที่มีคำวินิจฉัย จากนั้นปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะมีหนังสือแจ้งคำวินิจฉัยให้ผู้อุทธรณ์ทราบภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำวินิจฉัยจาก ส.ป.ก. ในกรณีที่คำวินิจฉัยขึ้นตามคำสั่ง คปจ. จะแจ้งระยะเวลาให้ผู้อุทธรณ์พร้อมทั้งบริวารออกจากที่ดินตามที่ คปจ.กำหนดไปพร้อมคำวินิจฉัยด้วย ผู้อุทธรณ์จะต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการอุทธรณ์

3) การเพิกถอนเอกสาร ส.ป.ก.4-01 ในกรณีที่เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรถูกสั่งให้สิ้นสิทธิ เลขานุการ ส.ป.ก. หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะมีหนังสือเรียกสัญญาเช่าหรือสัญญาเช่าซื้อหรือสัญญาจัดให้ โดยมีคำขอชดเชยหรือหนังสือรับมอบที่ดินให้แก่ ส.ป.ก. ภายใน กำหนด 30 วัน และดำเนินการเพิกถอน ส.ป.ก.4-01

การเพิกถอนเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ได้กำหนดระเบียบเอาไว้ในระเบียบ คปจ. ว่าด้วยการออกหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2536 กำหนดให้การเพิกถอน ส.ป.ก. 4-01 ทำได้ 3 กรณี ดังนี้

(1) เมื่อผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินสิ้นสิทธิทำประโยชน์ในที่ดิน คือ เป็นเกษตรกรแต่ขาดคุณสมบัติในสาระสำคัญหรือฝ่าฝืนระเบียบว่าด้วยการเข้าทำประโยชน์ ส.ป.ก.จังหวัดจะรายงานให้ คปจ.ทราบ เพื่อมีมติให้เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรสิ้นสิทธิ ถ้าเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรยื่นอุทธรณ์ ภายหลังจากได้วินิจฉัยคำอุทธรณ์แล้ว มีมติขึ้นตามความเห็น คปจ.ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยได้รับมอบอำนาจจากเลขานุการ ส.ป.ก.จะสั่งเพิกถอนเอกสาร ส.ป.ก. 4-01

(2) เมื่อปรากฏว่าหนังสืออนุญาตออกให้โดยผิดพลาด

(3) เมื่อเกษตรกรเช่าหรือเช่าซื้อที่ดินแปลงนั้นโดยมิชอบ

กรณีที่สองและที่สาม เป็นกรณีที่ไม่ได้เป็นเกษตรกรถือได้ว่าเป็นการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายปฏิรูปที่ดินและระเบียบ คปจ.ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคัดเลือกเกษตรกรถือว่าการออกเอกสาร ส.ป.ก.4-01 ให้แก่ผู้นั้นเป็นการออกโดยผิดพลาด และถ้าหากเกษตรกรผู้นั้นได้สัญญาเช่าหรือเช่าซื้อที่ดินแปลงนั้นก็ถือว่าเป็นการจัดให้เช่าหรือเช่าซื้อโดยมิชอบในกรณีเช่นนี้ ส.ป.ก.จังหวัดจะเสนอรายงานให้ คปจ. มีมติให้สิ้นสิทธิและเพิกถอนเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ผู้ว่าราชการจังหวัดก็จะทำการสั่งให้เพิกถอนเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ตามมติ คปจ.ต่อไป

3.7 นโยบายและพัฒนาการการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

สุกัญญา แสงอร่าม (2555: 26-33) ได้กล่าวถึงนโยบายการปฏิรูปที่ดินที่ผ่านมา ดังนี้

3.7.1 นโยบายการปฏิรูปที่ดินที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินในมาตรา 80 และมาตรา 81 ที่มีผลทำให้เกิดพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ที่มีผลบังคับใช้ถึงปัจจุบัน สาระดังนี้

มาตรา 80 รัฐพึงจัดระบบการถือครองกรรมสิทธิ์และการครอบครองที่ดินเพื่อประโยชน์แห่งการส่งเสริมการเกษตรหรืออุตสาหกรรม และพึงกำหนดพันธะให้เจ้าของที่ดินให้เป็นตามความเหมาะสมของสภาพที่ดิน

มาตรา 81 รัฐพึงส่งเสริมให้ราษฎรมีกรรมสิทธิ์และสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง โดยวิธีการปฏิรูปที่ดินและโดยวิธีอื่นๆ

2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินในมาตรา 67 ที่มีสาระสำคัญไม่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 โดยมีจุดเน้นให้รัฐเร่งรัดดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

3) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2535 กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินไว้ในมาตรา 36 ที่ค่อนข้างครอบคลุมองค์ประกอบของการปฏิรูปที่ดิน สาระสำคัญ ดังนี้

มาตรา 36 รัฐดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินอย่างทั่วถึงเพื่อประกอบเกษตรกรรม โดยการปฏิรูปที่ดินและการจัดรูปที่ดินหรือวิธีอื่น

รัฐพึงจัดหาและดูแลการใช้น้ำของเกษตรกรให้เพียงพอและเหมาะสมแก่การเกษตรกรรม

รัฐพึงคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในด้านการผลิต การเก็บรักษาและการจำหน่ายผลผลิต เพื่อเกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรมและส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวเพื่อรักษาผลประโยชน์ดังกล่าวโดยการจัดตั้งเป็นสหกรณ์หรือวิธีอื่น

4) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ทำให้การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน และส่วนสนับสนุนงานปฏิรูปที่ดินมีความชัดเจนขึ้น ได้กำหนดไว้ใน มาตรา 83 มาตรา 84 และมาตรา 85

มาตรา 83 รัฐต้องดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

มาตรา 84 รัฐต้องจัดระบบการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินได้อย่างเหมาะสมจัดหาแหล่งน้ำเพื่อเกษตรกรรมให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง รักษาผลประโยชน์ของเกษตรกร ส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อวางแผนการเกษตรและรักษาผลประโยชน์ร่วมของเกษตรกร

มาตรา 85 รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์

5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินไว้ในมาตรา 85 ที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินดังนี้

มาตรา 85(2) รัฐต้องดำเนินการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งการจัดแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

3.7.2 นโยบายการปฏิรูปที่ดินในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529)

กำหนดนโยบายการปฏิรูปที่ดินมีสาระสำคัญ ให้มีการเร่งรัดการจัดที่ดินที่มีการประกาศเขตฯตั้งตั้งแต่ปี 2518 เน้นการปฏิรูปที่ดินในที่ดินเอกชน เน้นการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินมากกว่าการพัฒนา สนับสนุนอุตสาหกรรมเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน จัดตั้งองค์กรเกษตรกร พัฒนาอาชีพ และเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร

2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

กำหนดนโยบายการปฏิรูปที่ดินมีสาระสำคัญ ให้มีการเร่งรัดการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน เร่งรัดการจัดที่ดินในที่ดินเอกชน มีการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินเพิ่มเติม ดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดิน และสนับสนุนให้ออกกฎหมายที่เกื้อกูลงานปฏิรูปที่ดิน ขยายความร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาการเกษตรให้กว้างขวางและเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร

3) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

กำหนดนโยบายการปฏิรูปที่ดินมีสาระสำคัญ คือ นโยบายการส่งเสริมกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน โดยการเร่งรัดการปฏิรูปที่ดิน ดูแลการบังคับใช้กฎหมายการเช่าที่ดินและพิจารณาการถือครองที่ดินแต่ละประเภทให้เหมาะสม นโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท โดยการเร่งรัดการออกเอกสารสิทธิ์ทั่วประเทศ จำแนกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรมมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน การยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร นโยบายพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ เร่งรัดการ

แก้ปัญหาการใช้ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม เร่งรัดการปฏิรูปที่ดิน เน้นการกระจายสิทธิในที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชน

4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

กำหนดนโยบายการปฏิรูปที่ดินไว้ภายใต้ยุทธศาสตร์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญ เกี่ยวกับด้านการบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมระบบเกษตรกรรมทางเลือกมาใช้ในเขตปฏิรูปที่ดิน การให้ความรู้ การสนับสนุนและฝึกอบรม และสนับสนุนเงินทุน และเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อลดปัญหาการละทิ้งที่ดิน การใช้ที่ดินนอกการเกษตรและการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ และด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปรับระบบการจัดการด้านการปฏิรูปที่ดินให้สามารถแก้ไขปัญหาเกษตรกรไร้ที่ดิน ทั้งการออกเอกสารสิทธิ์ การติดตามการตรวจสอบเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างจริงจัง

5) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินสรุปดังนี้

(1) กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่สมควรอนุรักษ์เป็นพื้นที่เกษตรกรรมควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจผ่านมาตรการสินเชื่อ ภาษีและระบบการตลาด เพื่อกระจายสิทธิการถือครองที่ดินในพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกษตรแต่มิได้ทำการเกษตร

(2) ให้มีกลไกสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อรับซื้อที่ดินซึ่งเจ้าของประสงค์จะจำหน่ายจ่ายโอนและนำมาให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเช่าทำการเกษตร

6) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินสรุปดังนี้

(1) จัดทำระบบฐานข้อมูลและทะเบียนการบุกรุกใช้ประโยชน์เพื่อวางระบบการกระจายการถือครองให้คนยากจนมีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง

(2) กำหนดเขตการใช้ประโยชน์และกระจายการถือครองที่ดินร่วมกับท้องถิ่นกำหนดเขตการใช้ที่ดินและผังเมือง จัดระเบียบการบุกรุกการใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐและป่าอนุรักษ์

7) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินสรุปดังนี้

(1) รักษาป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตรและสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยมีที่ดินเป็นของตนเองหรือมีสิทธิในที่ดินทำกิน

(2) เร่งรัดให้มีการจัดซื้อที่ดินเอกชน เพื่อนำมาปฏิรูปที่ดินและใช้

มาตรการทางภาษีเพื่อบังคับและจูงใจให้ผู้ถือครองที่ดินทำประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการสนับสนุนการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม

(3) เร่งรัดให้มีการจัดให้มีองค์กรและระบบบริหารจัดการที่ดินให้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว เพื่อเป็นกลไกในการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และการดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการประกอบอาชีพเกษตรกรอย่างทั่วถึง สนับสนุนการใช้ที่ดินของรัฐอย่างคุ้มค่า โดยเกษตรกรและชุมชน เร่งรัดการออกเอกสารสิทธิ์หรือจัดสรรสิทธิในที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ไร้ที่ดินทำกินให้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

3.7.3 นโยบายของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (รัฐบาลปัจจุบัน ปี 2555)

ดังนี้

1) กำหนดนโยบายปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคการเกษตร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน คือ ส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ดำเนินการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม สร้างความเข้มแข็งภาคการเกษตร ปรับโครงสร้างและจัดที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรผู้ยากไร้ กลุ่มครองที่ดินเพื่อเกษตรกร

2) นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน คือ การสร้างความเป็นธรรมและเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติโดยการปฏิรูปการจัดการที่ดินให้มีการกระจายสิทธิที่ดินอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนโดยใช้มาตรการทางภาษีและจัดตั้งธนาคารที่ดินแก่คนยากจนและเกษตรกรรายย่อย

3.8 ผลที่ได้รับจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร

ไชยยงค์ ชูชาติ (2519: 83) กล่าวว่า การปฏิรูปที่ดินจะเป็นวิธีนำไปสู่การปฏิรูปการเกษตร ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจและสังคมของชาวไร่ ชาวนาในชนบทเจริญก้าวหน้าอันนำมาสู่ความเป็นธรรมทางสังคม บังเกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ-สังคมและความมั่นคงของชาติ ทั้งนี้กล่าวถึงผลที่ได้รับจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร ไว้ดังนี้

3.8.1 ผลทางเศรษฐกิจ โครงการปฏิรูปที่ดินจะทำให้

1) กระจายระบบการผูกขาดที่ดินจากเจ้าสัวที่ดินมาสู่เกษตรกรผู้ผลิตมากขึ้นทำให้เกษตรกรซึ่งเกษตรกรผู้เช่าผู้ไม่มีที่ดินทำกิน และผู้บุกรุกทำลายป่าซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 แสนครอบครัว ได้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

2) ที่ดินเพื่อการเกษตรที่มีอยู่อย่างจำกัดไม่น้อยกว่า 70 ล้านไร่จะได้รับบริการปรับปรุงและพัฒนาให้มีการใช้ผลิตอาหารและผลิตพืชผลเกษตรต่างๆ ให้เพียงพอกับความต้องการมากยิ่งขึ้น

- 3) รายได้ของเกษตรกรและของชาติจะเพิ่มขึ้น จะทำให้ความเป็นอยู่และสวัสดิการของเกษตรกรดีขึ้น
- 4) จะทำให้ชาวชนบทมีการทำงานทั้งในด้านเกษตรและด้านอื่นๆในชนบทจะมีมากขึ้น การว่างงานหรือการทำงานไม่เต็มที่จะมีน้อยลง
- 5) ทำให้เกษตรกรขึ้นเลิกพ้นจากความยากจน เป็นหนี้และพ้นจากการเอาเปรียบจากผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ
- 6) ป้องกันมิให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น จนเกษตรกรไม่สามารถซื้อที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นของตนเองได้
- 7) ยับยั้งมิให้ที่ดินเพื่อการเกษตรต้องตกไปเป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้มีได้เป็นเกษตรกรอีกต่อไป
- 8) ป้องกันมิให้มีการบุกรุกทำลายป่าอีกต่อไป
- 9) พัฒนาการเกษตรให้เจริญก้าวหน้าอันเป็นรากฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศต่อไป
- 10) กระจายชุมชนที่หนาแน่นในเมืองไปสู่ชนบท ทำให้ชนบทมีความเจริญมากขึ้น

3.8.2 ผลทางสังคม โครงการปฏิรูปที่ดินจะทำให้

- 1) ก่อให้เกิดความธรรมทางสังคม ความแตกต่างระหว่างรายได้จะลงน้อยลงและเกิดความสงบในสังคมชนบทมากขึ้น
- 2) เมื่อเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้สูง การศึกษาและความเป็นอยู่ตลอดจนสวัสดิการต่างๆของชนบทดีขึ้น
- 3) ชาวไร่ ชาวนา จะกลายเป็นผู้นำในท้องถิ่นที่มีความภาคภูมิใจ มีศักดิ์ศรีทัดเทียมกัน และร่วมมือกับรัฐบาลท้องถิ่น รัฐบาลกลาง และ โครงการต่างๆ ของรัฐมากขึ้น
- 4) ความปลอดภัยในชนบทจะมีมากขึ้นเมื่อชาวชนบทอยู่ดีกินดี อาชญากรรมจะลดลง

3.8.3 ผลทางการเมือง โครงการปฏิรูปที่ดินจะทำให้

- 1) ป้องกันการขัดแย้งระหว่างชนชั้นชาวไร่ชาวนากับเจ้าของที่ดินที่อาจจะมีมากขึ้นในอนาคต
- 2) ป้องกันการปฏิรูปที่ดินแบบคอมมิวนิสต์ที่ใช้ความรุนแรงในการยึดที่ดินจากเจ้าสัวโดยไม่มีการจ่ายค่าชดเชย

- 3) ให้ประชาชน 40 กว่าล้านคน เห็นได้ชัดแจ้งว่ารัฐเริ่มโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรส่วนใหญ่โดยแท้
- 4) จำกัดและกำจัดมิให้เจ้าสัวที่ดินมีอิทธิพลทางการเมืองเหนือประชาชนส่วนใหญ่ได้ต่อไป
- 6) เสริมสร้างระบบประชาธิปไตยตั้งแต่ชนบทจนถึงรัฐสภา ให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีอนาคตที่แจ่มใส มีความรักผืนดินไทย รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และระบอบประชาธิปไตยให้มั่นคงตลอดไป

3.9 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิรูปที่ดิน

สุทธิพร จิระพันธุ์ (2540: 119-126) กล่าวว่า iva การปฏิรูปที่ดินจะมีบทบาทในการพัฒนาชนบทมากขึ้นเรื่อยๆ การดำเนินงานเป็นได้ดีและรวดเร็วยิ่งขึ้น เมื่อมีการสรุปบทเรียนปัญหาและอุปสรรคของการปฏิรูปที่ดินให้ชัดเจน พร้อมทั้งหาแนวทางในแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้น เมื่อสังเกตจะเห็นว่า อุปสรรคของการปฏิรูปที่ดินส่วนใหญ่มักจะคล้ายกับอุปสรรคที่สกัดกั้นการพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาชนบทของประเทศ ทั้งสรุปปัญหาและอุปสรรคในการปฏิรูปที่ดินไว้ว่า

- 1) การดำเนินงานของ ส.ป.ก. ในระยะแรกผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและความหมายของการปฏิรูปที่ดินแตกต่างกัน การประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดความสับสนทั้งผู้กำหนดบทบาทและผู้ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในหลายรัฐบาลทำให้นโยบายไม่ต่อเนื่อง ทำให้การปฏิรูปขาดทิศทางที่แน่นอน และบุคลากรของ ส.ป.ก. ขาดประสบการณ์ในการปฏิรูปที่ดินและมีพื้นฐานวิชาชีพแตกต่างกันไป รวมทั้งการมีความเข้าใจการปฏิรูปที่ดินที่แตกต่างกันด้วย การดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่ไม่ยึดถือระเบียบและกฎหมายการปฏิรูปที่ดิน

- 2) ปัญหาการเกิดแหล่งชุมชนที่มีระดับความเจริญที่แตกต่างกัน ตั้งแต่หมู่บ้านเล็กๆ ไปจนถึงที่ตั้งอำเภอและชุมชนพาณิชย์กรรมระดับอำเภอในบางท้องที่ การมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ที่ ส.ป.ก. ได้มาก่อนปี 2532 ทำให้ต้องมีการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ขัดกับกฎหมายที่ต้องใช้เวลาในการแก้ไขระยะยาว และต้องทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อมิให้เกิดปัญหา

3. การจัดซื้อที่ดินเอกชนที่ไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ก็คือปัญหาราคาที่ดินที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง กล่าวคือ ราคาที่เจ้าของที่ดินต้องการขายและราคาที่เกษตรกรสามารถซื้อได้นั้นมีความแตกต่างกันมาก แม้ว่าได้มีวิธีการปรับปรุงประเมินมูลค่าที่ดินไปแล้ว การจัดซื้อที่ดินเอกชนจะทำได้รวดเร็ว ถ้ารัฐบาลแสดงเจตน์จำนงที่จะเวนคืนที่ดินจาก

เจ้าของที่ดินที่ไม่ได้ทำประโยชน์โดยตนเอง และต้องดำเนินการควบคุมกับมาตรการด้านภาษี ด้านการวางผังชนบท ด้านการใช้ที่ดิน และการตั้งศาลเกษตร เพื่อทำหน้าที่พิจารณาแก้ไขข้อพิพาทต่างๆ เกี่ยวกับที่ดิน

4. ความแตกต่างระหว่างสิทธิที่ได้จากการปฏิรูปที่ดิน กับสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยที่สิทธิของการปฏิรูปที่ดิน มีเงื่อนไขในการห้ามจำหน่าย จ่าย โอน ตามมาตราแห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส่วนสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินโดยตรงนั้น มีเงื่อนไขเพียงเล็กน้อย ที่สำคัญมีเวลาสิ้นสุด สามารถจ่าย โอนเมื่อครบกำหนดได้ ส่วนการได้มา ของเกษตรกรตามการปฏิรูปที่ดินฯ เกษตรกรต้องชำระค่าชดเชยหรือค่าเช่าซื้อ แต่เกษตรกรตามประมวลกฎหมายที่ดินโดยตรง จ่ายเพียงค่าธรรมเนียม ทำให้เกิดความแตกต่างสับสนในหมู่ประชาชนที่ไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจนว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนี้

5. การขาดมาตรการบางประการที่จะสนับสนุนการปฏิรูปที่ดิน เช่น การกำหนดภาษีบำรุงท้องที่ในอัตราก้าวหน้าและเหมาะสม การกำหนดภาษีทรัพย์สิน(ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์) การกำหนดผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ การควบคุมค่าเช่าที่ดินให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ซึ่งอำนาจหน้าที่ที่กล่าวมาอยู่นอกเหนือขอบเขตหน้าที่ของ ส.ป.ก. ที่รัฐบาลต้องให้การสนับสนุน

ในท้ายสุด อุปสรรคของการปฏิรูปที่ดินจะลดน้อยลงหากมีความตั้งใจในการแก้ไขปัญหาด้านพื้นฐานในทางการเกษตรซึ่งเป็นสาเหตุของการปฏิรูปที่ดิน สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงได้เริ่มต้นขึ้นโดยเกษตรกร แต่จะต้องสานต่อโดยรัฐ ถ้าหากรัฐสนับสนุนต่อเนื่องเพื่อที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของชาวนาชนบททุกเหล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เช่าและผู้ไ้ที่ดินทำกินที่ยากจนให้ดีขึ้น การปฏิรูปที่ดินก็สามารถที่จะดำเนินไปได้เร็ว ยังผลให้มีการพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างของสังคมชนบทไปในทิศทางที่ถูกที่ควร

วิระชัย นาควิบูลวงศ์ (2555: 14-21) กล่าวถึง การดำเนินงานของ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่า ในระยะเริ่มแรกของการดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ในปี พ.ศ. 2518-2519 การดำเนินงานของ ส.ป.ก.เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปก.) และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.) ประกอบด้วยการสำรวจที่ดินเพื่อนำมาปฏิรูปที่ดิน การออกพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน การรับแจ้งที่ดินจากเจ้าของที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน กรเจรจาซื้อที่ดินเอกชนเพื่มาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน การสำรวจรังวัดของเขตที่ดินของรัฐ การแบ่งแปลงที่ดินเพื่อจัดสรรเกษตรกรเช่า เช่าซื้อ หรือเข้าทำประโยชน์ เป้าหมายเพื่อการจัดที่ดินทำกิน ส่วนบทบาทด้านงานพัฒนาที่ ส.ป.ก.ได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงมาใช้ในการดำเนินงาน ส.ป.ก. จึงได้วางแนวทางในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน ในเขตปฏิรูปที่ดินไว้ ดังนี้

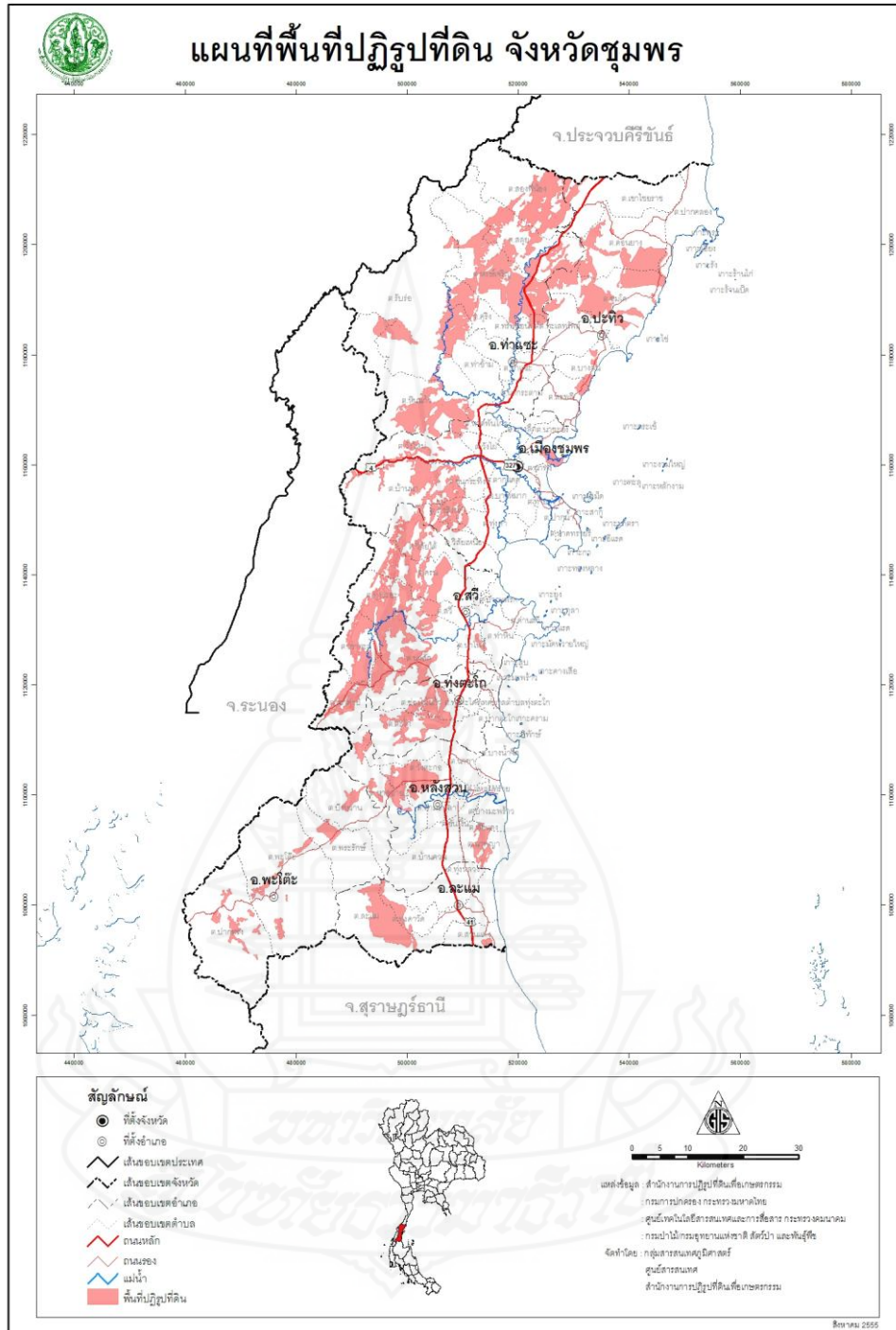
1. การพัฒนาแนวความคิดและองค์ความรู้ แก่เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน คือ ต้องให้เกษตรกรมีความเข้าใจ มีองค์ความรู้สามารถวิเคราะห์ วางแผน และจัดการกับสิ่งต่างๆที่อยู่ในชุมชนได้อย่างเหมาะสม สิ่งที่ ส.ป.ก.ให้ความสำคัญมาก คือ กระบวนการเรียนรู้ โดยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. ขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านกลไกท้องถิ่น ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการเชิญ คัดเลือกบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นกลไกในการสร้างองค์ความรู้และสนับสนุนการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่ชุมชน ทั้งระดับปัจเจกและกลุ่มองค์กร
3. การพัฒนากลุ่มและเชื่อมโยงเครือข่าย ส.ป.ก.สนับสนุนการรวมกลุ่มการจัดตั้งกลุ่มและการเชื่อมโยงเครือข่ายของเกษตรกรให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจและสังคมที่จับต้องได้มากขึ้น
4. การพัฒนารายพื้นที่ เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง จากการพัฒนาของ ส.ป.ก. ที่ไม่ทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาโดยการเลือกพื้นที่เฉพาะเพื่อการทำงานเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ เพื่อสร้างรูปธรรมในการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ สามารถใช้เป็นต้นแบบที่ดีในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง ที่ต้องดำเนินการร่วมกับท้องถิ่นโดยใช้กลไกท้องถิ่นเป็นแกนสำคัญในการขับเคลื่อน ที่ต้องให้กลุ่มคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ อนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน ศักยภาพของชุมชน ร่วมคิด ร่วมหาคำตอบ ร่วมลงมือทำและร่วมประเมินผลและสรุปบทเรียน

3.10 การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรในจังหวัดชุมพร

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (2543: 1-4) ได้กล่าวว่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2531 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2518 ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในท้องที่จังหวัดใดแล้ว ให้จัดตั้งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนั้น ท้องที่ที่ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ครอบคลุม 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอท่าแซะ อำเภอปะทิว อำเภอเมืองชุมพร อำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก อำเภอหลังสวน อำเภอละแม และอำเภอพะโต๊ะ พื้นที่ประกาศเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร จำนวน 651,954 ไร่ ดำเนินการอนุญาตให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์แล้วจำนวน 29,179 ราย 39,294 แปลง 484,310 ไร่ ดังนี้

1. พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินอำเภอปะทิว ประกอบด้วยตำบลปากคลอง เขาไชยราช บางสน ทะเลทรัพย์ สะพลี ชุมโค ดอนยาง จัดที่ดินให้เกษตรกรแล้ว จำนวน 2,581 ราย 3,154 แปลง เนื้อที่ 60,158 ไร่
2. พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินอำเภอท่าแซะ ประกอบด้วยตำบลหินแก้ว ทรัพย์อนันต์ สองพี่น้อง ท่าแซะ คูริง สลุย รับร้อ ท่าข้าม หงส์เจริญ จัดที่ดินให้เกษตรกรแล้ว จำนวน 9,365 ราย 12,059 แปลง เนื้อที่ 159,166 ไร่
3. พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินอำเภอเมืองชุมพร ประกอบด้วยตำบลบ้านนา ถ้ำสิงห์ วังใหม่ หุงคา วิสัยเหนือ หาดพันไกร จัดที่ดินให้เกษตรกรแล้ว จำนวน 3,415 ราย 4,656 แปลง เนื้อที่ 43,237 ไร่
4. พื้นที่ปฏิรูปที่ดินอำเภอสวี ประกอบด้วยตำบลเขาทะลุ เขาค่าย สวี หุงระยะ ครน วิสัยไต้नाสัก จัดที่ดินให้เกษตรกรแล้ว จำนวน 6,813 ราย 9,550 แปลง เนื้อที่ 111,079 ไร่
5. พื้นที่ปฏิรูปที่ดินอำเภอทุ่งตะโก ประกอบด้วยตำบลตะโกและช่องไม้แก้ว จัดที่ดินให้เกษตรกรแล้ว จำนวน 1,483 ราย 2,090 แปลง เนื้อที่ 19,922 ไร่
6. พื้นที่ปฏิรูปที่ดินอำเภอหลังสวน ประกอบด้วยตำบลวังตะกอก หาดยาย นาทพญา นานา จัดที่ดินให้เกษตรกรแล้ว จำนวน 2,387 ราย 3,134 แปลง เนื้อที่ 33,626 ไร่
7. พื้นที่ปฏิรูปที่ดินอำเภอละแม ประกอบด้วยตำบลละแม หุงควัด จัดที่ดินให้เกษตรกรแล้ว จำนวน 2,213 ราย 3,179 แปลง เนื้อที่ 45,001 ไร่
8. พื้นที่ปฏิรูปที่ดินอำเภอพะโต๊ะ ประกอบด้วยตำบลพระรักษ์ ปังหวาน ปากทรง พะโต๊ะ จัดที่ดินให้เกษตรกรแล้ว จำนวน 1,134 ราย 1,473 แปลง เนื้อที่ 12,120 ไร่
(ฐานข้อมูลการจัดที่ดินของรัฐ : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร, 2556)

ภาพที่ 2.1 แสดงเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มิลลี วัชรานนท์ (2529) ได้ศึกษาถึงผลการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ในช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดินและหลังการปฏิรูปที่ดิน เพื่อศึกษาปัญหาต่างๆ ในการประกอบอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร และเพื่อศึกษาการดำเนินงาน ความต้องการและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการปฏิรูปที่ดิน

ผลการศึกษา พบว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน รายได้ที่เป็นเงินสดของเกษตรกรน้อยกว่า หลังการปฏิรูปที่ดิน และหนี้สินหลังการปฏิรูปที่ดินจะสูงกว่าก่อนการปฏิรูปที่ดิน ซึ่งแหล่งเงินกู้ของเกษตรกรทั้งก่อนและหลังการปฏิรูปที่ดินจะมาจาก ธ.ก.ส. รองลงมาคือพ่อค้าและนายทุน แต่หลังการปฏิรูปที่ดินจะกู้ยืมแหล่งเงินทุนของรัฐมากขึ้น จำนวนเกษตรกรที่กู้ยืมเงินหลังการปฏิรูปที่ดินมีจำนวนเกินครึ่งของเกษตรกร สาเหตุเนื่องจากต้นทุนในการทำนาเพิ่ม ราคาข้าวตกต่ำ และปัจจัยการผลิตมีราคาสูง ก่อนการปฏิรูปที่ดินเกษตรกรมีเครื่องมือเครื่องจักรเป็นของตนเอง เช่น รถไถเดินตาม เครื่องสูบน้ำ หลังการปฏิรูปที่ดินครอบครัวมีเครื่องมือเครื่องจักรเป็นของตนเองเพิ่มขึ้น และได้มีการฝึกอบรมทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกร ได้แก่ ที่ดินที่ได้รับการจัดสรรเป็นดินเปรี้ยว ต้องมีการปรับปรุงดิน และใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี ใช้แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.13 คน เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องจ่ายหนี้เงินกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยสูงร้อยละ 34.04 ต่อปี และมีการใช้สารเคมีโดยได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ และใช้เครื่องทุ่นแรงในครัวเรือนของเกษตรกรเอง ปัญหาที่เกษตรกรประสบ คือ ปัญหาสภาพดิน การตลาด เงินทุน โรคแมลง แหล่งน้ำ ปัจจัยการผลิต การขนส่ง และความรู้ด้านวิชาการตามลำดับ ด้านความต้องการและข้อเสนอแนะ คือ ความต้องการรับสิทธิในที่ดินโดยการเช่าต่อไป ระยะเวลาในการเช่าควรเป็น 11-15 ปี และต้องการให้รัฐขยายวงเงินกู้เพื่อนำมาใช้ในการเกษตร ความต้องการให้รัฐเข้ามาช่วยเหลือหลังการปฏิรูปที่ดิน คือ ด้านการตลาด การปรับปรุงบำรุงดิน การจัดหาเงินทุน การรวมกลุ่ม การจัดหาแหล่งน้ำ ปัจจัยการผลิต การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การฝึกอบรมทางการเกษตร การคมนาคมขนส่ง การจัดรูปแปลงที่ดิน และการฝึกอบรมวิชาชีพ ตามลำดับ

พิมพ์สิริ มุกดีพร้อม (2531) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการปฏิรูปที่ดินที่มีผลต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินบางเลน จังหวัดนครปฐม วัตถุประสงค์ใน

การศึกษาเพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาพทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินและเกษตรกรนอกเขตปฏิรูปที่ดิน ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและข้อเสนอแนะต่อการปฏิรูปที่ดินของเกษตรกรในเขตและนอกเขตปฏิรูปที่ดิน

ผลการศึกษา พบว่า สภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินและนอกเขตปฏิรูปที่ดิน มีความแตกต่างในการถือครองที่ดิน โดยเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีเนื้อที่การถือครองที่ดินน้อยกว่าเกษตรกรนอกเขตทั้งก่อนและหลังการปฏิรูปที่ดิน ส่งผลมาจากการปฏิรูปที่ดิน ทำให้การถือครองที่ดินของเกษตรกรลดลง สภาพทางสังคมมีความแตกต่างกันเล็กน้อยในด้านการกำหนดอาชีพของบุตรหลานเกษตรกร คือ เกษตรกรนอกเขตปฏิรูปที่ดินมีความต้องการให้บุตรหลานทำการเกษตรมากกว่าเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน สื่อในการรับข่าวสารของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับข่าวทั่วไป และรายการบันเทิง ส่วนเกษตรกรนอกเขตฯจะรับสื่อโทรทัศน์มากที่สุด และส่วนใหญ่จะให้ความสนใจข่าวทั่วไป และข่าวการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรในชุมชน เกษตรกรที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินจะเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่าเกษตรกรนอกเขตฯ ส่วนทัศนคติของเกษตรกรต่อการปฏิรูปที่ดิน พบว่าเกษตรกรมีทัศนคติทั้งทางบวกและทางลบ โดยทัศนคติทางบวก คือ เกิดความมั่นใจในการถือครองที่ดิน ได้รับการจัดหาปัจจัยการผลิตราคาต่ำ และด้านลบ คือ การได้รับบริการในการจัดซื้อจัดหาปัจจัยการผลิตที่ล่าช้า ทัศนคติหลังการดำเนินการปฏิรูปที่ดิน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และให้ข้อเสนอแนะ ตามลำดับ ดังนี้ การส่งเสริมอาชีพนอกจากการทำนา ความเร่งรัดและเพิ่มการให้บริการสินเชื่อ และต้องปรับปรุงถนนและคูส่งน้ำให้อยู่ในสภาพที่ดีและสามารถใช้งานได้

เสรี คงอยู่ (2535) ได้ศึกษาถึงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ป่าสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน และนอกเขตปฏิรูปที่ดินในช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ.2518-พ.ศ.2520) และหลังการปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ.2521-พ.ศ.2533) เพื่อศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน และนอกเขตปฏิรูปที่ดิน ในช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ.2518-พ.ศ.2520) และหลังการปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ.2521-พ.ศ.2533) เพื่อศึกษาผลกระทบของการพัฒนาขั้นพื้นฐานของ ส.ป.ก. หรือหน่วยงานอื่นต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรของครัวเรือนเกษตรกร ในเขตปฏิรูปที่ดินป่าสำราญ และเพื่อ

ศึกษาความต้องการและข้อเสนอแนะของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินป่าสำราญ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน มีความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ กับครัวเรือนเกษตรกรนอกเขตปฏิรูปที่ดิน ในช่วงหลังการปฏิรูปที่ดิน คือ รายได้ การถือครองที่ดิน ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน เครื่องมือเครื่องจักร โดยที่ครัวเรือนเกษตรกรในเขตฯ มีรายได้ และการถือครองที่ดินต่ำกว่านอกเขตฯ แต่ในด้านภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน เครื่องมือเครื่องจักรในเขตฯ มีสูงกว่านอกเขตฯ ส่วนความต้องการสินเชื่อในอนาคตนั้น ไม่มีความแตกต่างกัน คือ ยังมีความต้องการอยู่ทั้งในเขตฯ และนอกเขตฯ และเมื่อได้เปรียบเทียบช่วงก่อนหลังการปฏิรูปที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรในเขตฯ พบว่ามีความแตกต่างกัน ด้านรายได้ การถือครองที่ดิน ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน และเครื่องมือเครื่องจักร ซึ่งแตกต่างไปจากช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน โดยมีลักษณะของความแตกต่างที่สูงขึ้น ในด้านสังคมในเขตฯ มีความแตกต่างกับนอกเขตฯ ในช่วงหลังการปฏิรูปที่ดิน คือ ด้านการเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยที่ในเขตฯ เป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่า นอกเขตฯ ส่วนในด้านการได้รับการฝึกอบรม การอพยพแรงงานมีความแตกต่างกันทั้งในเขตฯ และนอกเขตฯ และเมื่อได้เปรียบเทียบช่วงก่อนหลังการปฏิรูปที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรในเขตฯ พบว่ามีความแตกต่างกันในด้านการเป็นสมาชิกกลุ่ม การฝึกอบรม ซึ่งแตกต่างไปจากช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน โดยมีลักษณะของความแตกต่างที่สูงขึ้น สำหรับในเรื่องของการอพยพแรงงานนั้น ในช่วงหลังการปฏิรูปที่ดินยังมีเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน และนอกเขตปฏิรูปที่ดิน ในช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ.2518-พ.ศ.2520) และหลังการปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ. 2521-พ.ศ. 2533) พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความแตกต่างทางด้านการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ ในที่ดินครัวเรือนเกษตรกร นอกเขตปฏิรูปที่ดิน ในช่วงหลังการปฏิรูปที่ดิน คือ รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เช่น การทำนาและทำไร่ โดยนอกเขตมีการทำมากกว่า ส่วนทำสวนไม่แตกต่างกัน ในด้านการเปลี่ยนแปลงการปลูกพืช มีความแตกต่างกันในลักษณะของการปลูกเหมือนเดิม การเลิกปลูกและการปลูกเพิ่ม ในด้านลักษณะการปรับปรุงบำรุงดิน มีความแตกต่างกันคือมีการทำฝายกั้นน้ำ และการปลูกพืชบำรุงดิน โดยนอกเขตฯ มีมากกว่า ส่วนการปรับระดับดิน และการทำนานั้น ไม่มีความแตกต่างกัน เมื่อได้เปรียบเทียบช่วงก่อนหลังการปฏิรูปที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรในเขตฯ พบว่ามีความแตกต่างกันในด้านการทำไร่ คือ มีการทำไร่ลดลง และมีการทำสวนเพิ่มขึ้น ส่วนการทำนานั้น ไม่แตกต่างไปจากช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน ในด้านลักษณะการปรับปรุงบำรุงดิน มีการทำฝายกั้นน้ำ ปรับระดับดิน ปลูกพืชบำรุงดิน และทำคันนาเพิ่มขึ้น จากช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน

ผลกระทบของการพัฒนาขั้นพื้นฐานของ ส.ป.ก. หรือหน่วยงานอื่นต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของครัวเรือนเกษตรกร ด้านการใช้แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในปี พ.ศ.2518 ถึงปี พ.ศ.2520 คือก่อนการปฏิรูปที่ดิน ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนทำการเกษตร มีการใช้น้ำจากห้วยและสระน้ำที่ขุดเองเล็กน้อย หลังจากการปฏิรูปที่ดินแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรอย่างละครั้งมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำของ ส.ป.ก. โดยส่วนใหญ่ใช้ทำนา รองลงไปใช้เลี้ยงสัตว์ ทำสวนและทำไร่ การใช้ถนนของ ส.ป.ก. นั้น ครัวเรือนเกษตรกรเกือบทั้งหมดใช้ประโยชน์ โดยส่วนใหญ่ใช้ทั้งเดินทางและลำเลียงผลผลิต และเมื่อทำการเปรียบเทียบผลของรายได้มีเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากการสร้างแหล่งน้ำ และถนนของ ส.ป.ก. แล้ว พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

ความต้องการและข้อเสนอแนะของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินป่าสำราญในด้านความต้องการงานปฏิรูปที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่มีความต้องการร้อยละ 60.0 ไม่ต้องการ 25.8 และไม่แน่ใจ 12.3 ตามลำดับ โดยในส่วนของความต้องการนั้น พบว่าต้องการมีที่ดินเป็นของตนเองและถูกต้องตามกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ รองลงไปเพราะได้รับความสะดวก และได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ในส่วนของความไม่ต้องการพบว่าจำกัดสิทธิในการซื้อขาย และที่ดินถือครอง ร้อยละ 16.8 รองลงไปไม่เป็นอิสระในที่ดิน 3.2 ตามลำดับ ด้านวิธีการได้รับสิทธิในที่ดิน พบว่าให้ได้กรรมสิทธิ์แบบ น.ส. 3 เป็นส่วนใหญ่ ครัวเรือนเกษตรกรนั้นยังมีความพอใจที่ได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดิน และยังได้รับประโยชน์จากการปฏิรูปที่ดิน เพราะทำให้มีที่ดินทำกิน มีการพัฒนาขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ มีการพัฒนาที่ดินและพัฒนาการเกษตร ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสียของการปฏิรูปที่ดิน ครัวเรือนเกษตรกรให้ความคิดเห็นว่า ถูกแบ่งที่ดินและจำกัดเนื้อที่ถือครอง ไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ที่ดินไม่สามารถซื้อขาย จำนอง ด้านความต้องการให้ช่วยเหลือ ต้องการให้จัดหาแหล่งน้ำ การจัดหาปัจจัยการผลิต การจัดหาตลาดผลิตผลเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ข้อเสนอแนะพบว่าต้องการให้ปรับปรุงแหล่งน้ำ ประกันราคาพืชผล จัดหาเงินทุนเปลี่ยนแปลงเอกสารสิทธิ์ให้คล้ายกับ น.ส.3 ตลอดจนจัดหาปัจจัยการผลิตในรูปแบบของสินเชื่อ

สมชอบ อินทונה (2537) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวชนบท : กรณีศึกษาบ้านโคกศรี ตำบลอุ่มเม่า อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ คือ การผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ถ้าผลิตเหลือจึงนำไปขายบ้างเล็กน้อยสภาพการผลิตได้ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม มีการผลิตได้ทั้งปี สามารถส่งผลผลิตด้านการเกษตรออกสู่ตลาดทั้งปี

เนื่องจากการคมนาคมสะดวก มีรถโดยสารแล่นผ่านหมู่บ้าน ทำให้มีอาชีพใหม่เกิดขึ้นหลายอาชีพ เช่น การทำนมสดปรุงรสจำหน่าย การซ่อมรถจักรยานยนต์ การหล่อเสาปูน และท่อคอนกรีต การเกษตรได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต เช่น การใช้รถไถนาเดินตาม เครื่องสูบน้ำ ไซ้เมล็ดพันธุ์พืชชนิดใหม่ทำให้ผลผลิตเพิ่ม มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี ยาปราบศัตรูพืช เพิ่มขึ้น ทำให้พืชมีความเจริญงอกงามตามความต้องการของตลาด การผลิตจึงเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อกินเป็นเพื่อการค้า ทำให้มีรายได้เศรษฐกิจดีขึ้นมาก ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี ขวัญ ประเพณี และความเชื่ออื่นๆ แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เช่น การรักษาพยาบาล การพักผ่อนหย่อนใจ และการบันเทิง วัฒนธรรมในการบริโภคอาหาร การแต่งกาย การปลูกสร้างบ้านเรือน การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวก ทำให้ครอบครัวจะต้องค้ำจุนสร้างฐานะให้ทัดเทียมกับคนอื่น ความเป็นตัวของตัวเองมีสูง ทำให้การพึ่งพาอาศัยกันมีน้อยลงส่วนบทบาทครูและโรงเรียนยังมีความสำคัญเช่นเดิม ด้านผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจมีผลกระทบกว้างขวางกว่าด้านอื่น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการเพิ่มผลผลิต มีการลงทุน การมีหนี้สิน การกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. เพิ่มขึ้น รวมทั้งทัศนคติต่อฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้เปลี่ยนไปจากอดีต ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบตามมา คือ การมีสิ่งอำนวยความสะดวก และเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทันสมัยมากขึ้น การส่งให้บุตรหลานมีการศึกษาสูง การยอมรับสิ่งใหม่ๆ เช่น การนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการเกษตร การวางแผนครอบครัวเพื่อคุมกำเนิดให้มีบุตรตามที่ต้องการ และการมีบุตรเมื่อมีฐานะทางเศรษฐกิจที่พร้อม ทัศนคติของวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก ทำให้เกิดปัญหาสังคม เช่น การดื่มสุราอาละวาด การเล่นหวยเถื่อน การชกต่อย ทะเลาะวิวาท และการเสพสิ่งเสพติด ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งพบว่า ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน การมีไฟฟ้าใช้ในครัวเรือน การแพร่กระจายวัฒนธรรมของสังคมเมืองสู่ชุมชน ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเรื่องการกิน การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน การรักษาพยาบาล การศึกษา จึงทำให้มีค่านิยมแบบสังคมเมือง ปัจจัยทางการสื่อสารมวลชน ปัจจัยทางด้านภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามาให้ความรู้ ข้อเสนอแนะ การช่วยเหลือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ส่วนปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา คือ สิ่งแวดล้อม ลักษณะดิน แหล่งน้ำ ปัจจัยด้านบุคลิกภาพของผู้นำในชุมชนทำให้ชุมชนมีการพัฒนา และการยอมรับสิ่งใหม่ของชาวบ้าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

นรินทร์ มนะเกษตรธาร (2538) ได้ศึกษาการละทิ้งที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม:ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในโครงการปฏิรูปที่ดินป่าทับเสลาฝั่งขวา บ้านซับป่าพลู หมู่ที่ 6 ตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี พบว่า เกษตรกรที่ละทิ้งที่ดินส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นครอบครัวขนาดเล็ก 1-4 คน มีแรงงานในครัวเรือนไม่เกิน 2 คน เกษตรกรค่อนข้างมีความใกล้ชิดกันน้อยและค่อนข้างมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินน้อย สภาพทางเศรษฐกิจของผู้ละทิ้งที่ดินจะมีใกล้เคียงกับเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินอื่นๆ งานวิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ 4 ข้อ คือ

1. ลักษณะทางกายภาพมีผลต่อการละทิ้งที่ดินของเกษตรกร ซึ่งพบว่า ไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ลักษณะทางกายภาพเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมไม่มีผลต่อการละทิ้งที่ดิน
2. ลักษณะของตัวเกษตรกรมีผลต่อการละทิ้งที่ดิน พบว่า มี 4 ปัจจัยที่มีความสำคัญกับการละทิ้งที่ดิน คือ อายุ เกษตรกรอายุมากจะมีการละทิ้งที่ดินสูงกว่าเกษตรกรอายุน้อย จำนวนแรงงานในครัวเรือนน้อยจะละทิ้งที่ดินสูง เกษตรกรที่มีสินเชื้อมากจะละทิ้งที่ดินน้อยกว่าเกษตรกรที่มีสินเชื่อน้อย มูลค่าทรัพย์สินของเกษตรกรมากจะละทิ้งที่ดินน้อยกว่าเกษตรกรที่มีมูลค่าทรัพย์สินน้อยกว่า
3. สภาพชีวิตชุมชนและวัฒนธรรมของเกษตรกรมีผลต่อการละทิ้งที่ดินเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์ในชุมชนจะละทิ้งที่ดินต่ำกว่าเกษตรกรที่อยู่โดดเดี่ยว
4. การดำเนินงานของ ส.ป.ก.ไม่มีผลต่อการละทิ้งที่ดินของเกษตรกร ตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อการละทิ้งที่ดินของเกษตรกรมากที่สุด คือ ปัจจัยเกี่ยวกับภูมิฐานะของเกษตรกร ลักษณะพื้นที่ต่อการทำประโยชน์ รายได้สุทธิ การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.เพื่อกู้ยืมเงินที่บ้านที่เกษตรกรคุ้นเคย ระยะเวลาในการเข้าทำประโยชน์ จำนวนครัวเรือนที่เกษตรกรที่คุ้นเคย ความสม่ำเสมอในการพบปะกับเจ้าหน้าที่ ความรู้เรื่องกฎระเบียบของ ส.ป.ก.และการสร้างความคุ้นเคยกับเกษตรกรรายอื่น

กวี รัชย์พลอริยคุณ (2545) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดพลู วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของบริเวณที่เรียกว่า “ย่านตลาดพลู” ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการปรับตัวของผู้คนในย่านตลาดพลูต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สรุปผลการวิจัยได้ว่า

ชุมชนย่านตลาดพลูมีประวัติความเป็นชุมชนมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ 4 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มชาวไทยซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในพื้นที่นี้มาแต่ดั้งเดิม และต่อมามีกลุ่มที่อพยพจากกรุงศรีอยุธยา และพื้นที่ใกล้เคียงมาสมทบ กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มชาวจีน ซึ่ง

อพยพเข้ามามากในช่วงตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี และในช่วงเวลาต่อมาที่ประเทศจีนเกิดความแห้งแล้ง และขาดแคลนอาหาร กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มชาวมอญ ซึ่งเป็นกลุ่มนายกองมอญขนาดเล็กที่อพยพเข้ามาในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีเชื้อสายของกลุ่มมอญเหล่านี้หลงเหลืออยู่ และกลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มชาวไทยมุสลิม ซึ่งมีการเคลื่อนย้ายมาจากกรุงศรีอยุธยา และจังหวัดใกล้เคียงกลุ่มหนึ่ง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งถูกกวาดต้อนเป็นเชลยสงครามมาจากเมืองปัตตานีในสมัยรัชกาลที่ 1

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนย่านตลาดพลูเกิดขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญอยู่ 3 ประการคือ 1) นโยบายของภาครัฐ 2) ประชากร 3) ค่านิยมและการศึกษา ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และก่อให้เกิดผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน โดยการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เริ่มขึ้นเมื่อมีการขุดคลองในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช (พ.ศ. 2065) และหลังจากนั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2444) รัฐบาลได้มีนโยบายสร้างทางรถไฟผ่านเข้ามาในย่านตลาดพลู ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพื้นที่ และเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจไปจากเดิมซึ่งมีการเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมี “พลู” เป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ การพัฒนาของภาครัฐในเวลาต่อมาคือการตัดถนนผ่านเข้ามาในย่านนี้อีก 3 สาย ได้แก่ ถนนเทอดไท ถนนรัชดา – ท่าพระ และถนนตากสิน – เพชรเกษม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและทางเศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัด จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นจากความเจริญทางการค้าในบริเวณตลาดพลู และ ค่านิยมทางการศึกษาสมัยใหม่เป็นปัจจัยสำคัญอีก 2 ประการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเสื่อมค่านิยมในการกินหมากและพลู ทำให้ย่านตลาดพลูซึ่งเคยเป็นแหล่งปลูกพลูที่มีชื่อเสียงในย่านบางกอก มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกสังคมซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและลบต่อคนในสังคม ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในย่านตลาดพลูได้ส่งผลต่อสถาบันครอบครัวและระบบเครือญาติ ทำให้เกิดมีครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าแบบแผนและลักษณะการประกอบอาชีพได้เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ดีในด้านวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละกลุ่มชนในย่านตลาดพลูพบว่าสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีไว้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยมุสลิม ส่วนชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีนได้รับผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ไปบ้าง โดยมีประเพณีบางอย่างถูกลดความสำคัญลงซึ่งมีเงื่อนไขมาจากปัจจัยด้านค่านิยมและสภาพเศรษฐกิจ งานวิจัยชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) พัฒนาการของชุมชนย่านตลาด

พลูที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองมาถึง 3 ยุคสมัย และ 2) ลักษณะและกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบไปยังวิถีชีวิตและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดการปรับตัวของผู้คนในย่านตลาดพลูในลักษณะการยอมรับการเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาต่อสิ่งที่เกิดขึ้นของคนในชุมชน

บุญกร ลำโรง (2546) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องการศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำนาข้าวในเขตปฏิรูปที่ดินทุ่งกุลาร้องไห้ : ศึกษากรณีบ้านฮ่องสังข์ ตำบลทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีความมุ่งหมายในการศึกษาลักษณะการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำนาในเขตปฏิรูปที่ดิน ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำนาข้าวในเขตปฏิรูปที่ดิน และศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำนาข้าวในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยแบ่งการศึกษาเป็น 2 ช่วง คือช่วงที่ 1 ศึกษาก่อนการปฏิรูปที่ดิน ก่อน พ.ศ. 2524 ช่วงที่ 2 หลังการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2524-ปัจจุบัน

ผลการศึกษา พบว่า ชาวบ้านฮ่องสังข์มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำนาคมาเป็นการทำนาหว่าน เนื่องจากหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิต การเป็นหนี้ การศึกษา การซื้อขายการแลกเปลี่ยน และการเคลื่อนย้ายของแรงงาน สาเหตุการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำนาคมาเป็นนาหว่าน 6 ประการ ดังนี้ 1) ช่วยประหยัดแรงงานและทุนทรัพย์ 2) ไม่เหน็ดเหนื่อย งานไม่หนัก 3) เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและดินฟ้าอากาศ 4) ไม่ยุ่งยาก ไม่หลายขั้นตอน 5) ใช้แรงงานน้อย และสอดคล้องกับภาวะขาดแคลนแรงงาน 6) ไม่ต้องเสี่ยงกับสภาพดินฟ้าอากาศ ฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อม แนวโน้มและการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำนา พบว่า เกษตรกรที่ทำนาคามีเวลาว่าง และต่างใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการปลูกผัก ผลไม้ ทำสวนครัว รับจ้างภายนอกชุมชน มีการทำอาชีพเสริม ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บข้าวเปลือกไว้บริโภค ขายข้าวเปลือกเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ต้นทุนการทำนาหว่านจะน้อยกว่าการทำนาคา ผลกระทบจากการทำนาหว่านต่อสังคมและสภาพแวดล้อม พบว่า มีผลทางบวก สามารถใช้เวลาว่างและยังคงยึดถือปฏิบัติพิธีกรรมเช่นเดิม แต่มีการเลิกพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา 2 พิธีกรรม คือ บุญคูณลาน และบุญคุ้มข้าวใหญ่ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการทำนา โดยใช้รถยนต์จนข้าวไม่มีการกองข้าวในนาแล้ว ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพหรือละอ้อย ซึ่งเกษตรกรมีความคิดเห็นว่าการทำนาหว่านจะเพิ่มขึ้นเพราะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น และเกษตรกรมีความพร้อมในการปรับเปลี่ยนจากนาคาเป็นนาหว่าน

วิทยา บุญบงค์ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 – 2547งานวิจัยนี้

เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505-2547 โดยมุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มี 4 ประการ คือ

1) ด้านประชากร เช่น ประชากรมีอัตราการตายน้อยลง ประชากรมีอัตราการเกิดน้อยลง ประชากรมีการศึกษาสูงขึ้น 2) ด้านภูมิศาสตร์ เช่น พื้นที่เหมาะแก่การทำอาชีพประมง พื้นที่ซึ่งเป็นดินกรวดปนทรายไม่เหมาะกับการเพาะปลูก เป็นต้น 3) ด้านเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพ การค้าขาย และสินค้าที่นำมาขาย 4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การปกครอง การเกิดกลุ่มองค์กรชาวบ้าน เป็นต้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร 2) การเปลี่ยนแปลงด้านครอบครัว 3) การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ 4) การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา 5) การเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง 6) การเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพอนามัย 7) การเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงด้านอาหาร 2) การเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัย 3) การเปลี่ยนแปลงด้านเครื่องนุ่งห่ม 4) การเปลี่ยนแปลงด้านการรักษาโรค 5) การเปลี่ยนแปลงด้านการพักผ่อน 6) การเปลี่ยนแปลงด้านการแสดงอารมณ์ 7) การเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อความหมาย 8) การเปลี่ยนแปลงด้านการจรรยาบรรณ 9) การเปลี่ยนแปลงการแสวงหาความสุขทางใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต และ 10) การเปลี่ยนแปลงด้านการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ เช่น มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น รายได้ของประชากรลดลงแต่รายจ่ายเพิ่มขึ้น ฐานะความเป็นอยู่ของประชากรยากจนลง เป็นต้น ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้านได้รับการสืบทอดน้อยลง มีการสาธารณสุขที่ดีขึ้น เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อปรับปรุงสาธารณประโยชน์และการประกอบอาชีพ เป็นต้น ด้านสภาพแวดล้อม เช่น การพัฒนาสาธารณูปโภคสะดวกขึ้นแต่ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และมีการกัดเซาะชายฝั่งของพื้นที่มากขึ้น

สัญลักษณ์ ยิ้มเฟื่อง (2548) ได้ศึกษาการพัฒนาเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยที่

ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนมอญปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผลการศึกษา พบว่า จังหวัดนนทบุรีเดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมได้พัฒนาเป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นขึ้น สภาพทางภูมิศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงจากเรือสวนไร่นา มาเป็นบ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์ ศูนย์กลางทางการค้า หน่วยงานราชการเกิดขึ้นมาแทนที่ และยังมีผลต่อการประกอบอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ที่ต้องเปลี่ยนจากการทำเกษตรกรรม เป็นอาชีพอื่นๆ เช่น รับราชการ พนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม รัฐวิสาหกิจ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป และการบริการ จึงเหมาะเป็นแหล่งที่พักอาศัยของประชาชน เนื่องจากการเดินทางที่สะดวกต่อการเดินทางไปประกอบอาชีพ และการย้ายของสถานที่ราชการเข้ามาตั้งที่นนทบุรี จึงทำให้ประชากรเข้ามาอาศัยในพื้นที่เพิ่มขึ้น เมื่อมีประชากรมากขึ้น การสาธารณสุข การศึกษา การสาธารณูปโภคต่างๆ ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น จนเป็นเทศบาลนครปากเกร็ด และกลายเป็นเมืองใหญ่อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดกับหนุ่มสาวชาวมอญที่เริ่มแต่งงานกับคนไทย หรือคนไทยเชื้อสายอื่นมากขึ้น เด็กๆ ลูกหลานชาวมอญก็ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นตามความต้องการ การสาธารณสุขก็มีการรักษาในสถานพยาบาลในชุมชน ส่วนการพักผ่อนก็ดูโทรทัศน์ และฟังวิทยุอยู่กับบ้าน ด้านวัฒนธรรมที่ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายมอญจะปลูกบ้านติดกัน ไฟฟ้าและน้ำประปาเข้าถึงบ้านทุกหลัง ส่วนภาษามอญก็มีใช้กันในหมู่ผู้สูงอายุเท่านั้น การประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น รับราชการ พนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขายและรับจ้างทั่วไป การแต่งกายตามสมัยนิยม วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต เกือบไม่มีปฏิบัติแล้ว ความเชื่อเรื่องผีบ้าน ผีเรือนก็มีผู้นับถือน้อยมาก ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน เช่น ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านการคมนาคม ปัจจัยด้านสาธารณสุขและปัจจัยด้านการศึกษา

ศุทธมาศ ดาวงศ์ (2548) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการนำนโยบายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปปฏิบัติ: ศึกษาทัศนคติของข้าราชการ 10 จังหวัดภาคเหนือ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายปฏิรูปที่ดินไปปฏิบัติและความสำเร็จของนโยบาย ศึกษาการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ทำงานในพื้นที่การจัดสรรที่ดินได้ตามเป้าหมายในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการปฏิรูปไปปฏิบัติ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม กับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับสังคมและปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายฯ ไปปฏิบัติและความสำเร็จของนโยบายไปปฏิบัติและความสำเร็จของการปฏิรูปที่ดิน ที่เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง 112 ราย ที่เป็นข้าราชการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดภาคเหนือ 10 จังหวัด

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจนโยบายการปฏิรูปที่ดินอย่างดี และมีทัศนคติในแง่บวกกับนโยบายการปฏิรูปที่ดิน และปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มตัวอย่าง เช่น ปัจจัยด้านอายุ รายได้ อายุการทำงานและระดับขั้นเงินเดือน มีผลต่อความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความสำเร็จของนโยบายฯ

ถาวร คำพิระ (2548) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมและกระบวนการปรับตัวของชุมชนบ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพ ชุมชนแก่งไฮประกอบอาชีพการทำไร่ ทำนา รองลงมาเป็นการเลี้ยงสัตว์ ผลผลิตส่วนใหญ่นำมาบริโภคภายในครัวเรือน มีเพียงบางชนิดที่นำไปขาย ต่อมามีการเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก เช่น ข้าวโพด ทำสวนไม้ผล เพาะพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับ ปลูกขิง และกระชายดำ มันฝรั่งและหอมพู่จี ส่งผลทำให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป มีรายได้เพิ่มขึ้น พร้อมกันรายจ่ายก็เพิ่ม ทั้งค่าใช้จ่ายในการลงทุนและค่าใช้จ่ายประจำวัน ทำให้เกิดเป็นหนี้ รูปแบบการบริโภคเปลี่ยนไป พึ่งพาธรรมชาติน้อยลง สิ่งอำนวยความสะดวกได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเป็นการเปลี่ยนแปลงตามกระแส โดยเฉพาะด้านอาชีพ ซึ่งเห็นว่าใครประสบความสำเร็จก็จะทำตามกัน สภาพความเป็นอยู่เดิมเรียบง่าย อยู่ตามธรรมชาติไม่พึ่งพาเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติเพื่อนบ้านแน่นแฟ้น มีการพึ่งพาอาศัยกัน เคารพผู้ใหญ่ แต่เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนทำให้มีการดำรงชีวิตแบบสังคมเมือง เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการทำงาน เมื่อเกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้าไปในหมู่บ้านทำให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่และความทันสมัย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุเป็นหลัก ความเชื่อและประเพณีทางศาสนา ความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก รูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจมักเป็นการดูโทรทัศน์มากขึ้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีหลายปัจจัย แต่ละปัจจัยมีความเชื่อมโยงกัน สรุปได้ว่าประกอบด้วย ปัจจัยด้านนิเวศวิทยาที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ ปัจจัยด้านสาธารณูปโภคเป็นผลมาจากการพัฒนาของรัฐ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองสู่ชุมชน ความทันสมัยของการสื่อสาร และการที่หน่วยงานภาครัฐนำนโยบายของรัฐมาส่งเสริมในชุมชน และบทบาทของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เข้าสู่ชุมชน และปัจจัยด้านบุคลิกภาพของคนในชุมชนเอง ทั้งนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองจากสื่อและการติดต่อกับภายนอกชุมชน ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจด้านบวก กล่าวคือ การเกิดอาชีพใหม่ในชุมชน การเพิ่มขึ้นของรายได้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ทำให้ผลผลิตเพิ่ม ด้านลบทำให้ค่าใช้จ่ายของครอบครัวเพิ่มขึ้น ผลกระทบต่อสังคม ทำให้ภาวะการว่างงานในชุมชนน้อยลง

การแพทย์สมัยใหม่ทำให้ลดความเสี่ยงด้านสุขภาพ คุณภาพชีวิตดีขึ้น มีรายได้มากขึ้นทำให้เป็นอยู่ดีขึ้น และทำให้สามารถส่งเสียบุตรหลานให้มีการศึกษาสูงขึ้น แต่ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว และในชุมชนลดลง ด้านวัฒนธรรมส่งผลไม่มากนักเป็นเพียงภายนอกเท่านั้น แต่วัฒนธรรมด้านจิตใจยังคงเหนียวแน่น แต่การแพร่กระจายของวัฒนธรรมด้านวัตถุจากภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การแต่งกาย ภาษา และการบริโภค

กระบวนการปรับตัวของคนในชุมชนไม่เสียสมดุลมากนักแต่ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ด้านเศรษฐกิจมีการปรับตัวด้านการประกอบอาชีพให้หลากหลายขึ้นตามความต้องการของตลาด ด้านวิธีการผลิตชาวบ้านนำเทคโนโลยีมาใช้แทนการผลิตแบบดั้งเดิม ทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น การนำเงินทุนมาใช้ต้องปรับตัวกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งต่างๆ ตลอดจนมีการปรับตัวรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจเพื่อต่อรองและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การปรับตัวด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุขดีขึ้น และมีการปรับตัวด้านวัฒนธรรมให้เป็นสากลมากขึ้น

พัชรินทร์ ฤทธิ์ท่าแดง (2549) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนชนานเมือง ศึกษาใน 2 ช่วงเวลา คือช่วงปี พ.ศ. 2503 และช่วงปี พ.ศ. 2548 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ความเป็นปัจเจกบุคคล และวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ การสื่อสารมวลชน และการขยายตัวของเมือง ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมชุมชน

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องเกี่ยวกับการผลิต ที่ปรับเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนไปสู่การผลิตเพื่อขาย การจัดการผลผลิตที่ปรับเปลี่ยนจากผู้อาวุโสในครัวเรือนเป็นตามหน้าที่ของบุคคลที่ประกอบอาชีพ และการอุปโภค บริโภค เปลี่ยนจากการยังชีพภายในครัวเรือนสู่การบริโภคตามกระแสนิยม ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพจากอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพนอกการเกษตร

การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ในเรื่องการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม การจัดระเบียบของสังคมและความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวหรือเครือญาติและชุมชน โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนจากการมีความสัมพันธ์ในทุกด้านไปสู่การมีความสัมพันธ์เฉพาะส่วน การจัดระเบียบทางสังคม เปลี่ยนจากการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ไปสู่การกฎหมายเข้ามาควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

และความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือข่ายเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น ทำให้ระบบความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติน้อยลง

การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงในเรื่องการประพฤติปฏิบัติ โดยมีแบบแผนของชีวิตที่ยึดมั่นในความเชื่อ กฎเกณฑ์ ค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม น้อยลง ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาที่ลดลง

ทองพูน วงษา (2549) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ : กรณีศึกษาบ้านหินลับศิลามงคล ตำบลหนองสวรรค์ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ภายในหมู่บ้านบ้านหินลับศิลามงคล ตำบลหนองสวรรค์ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู 2) ศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ภายในหมู่บ้านบ้านหินลับศิลามงคล ตำบลหนองสวรรค์ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติและระบบครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป โดยมีการพึ่งพากันน้อยลง มีการพึ่งพาทุนจากสถาบันการเงินมากกว่าญาติพี่น้อง การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา ปัจจุบันคนในชุมชนนิยมส่งเสียบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นเพราะอยากให้บุตรหลานได้ทำงานรับราชการ ทำงานบริษัทเอกชนเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว โดยแรงจูงใจในการสนับสนุนให้บุตรหลานได้เรียนต่อเนื่องจากสามารถกู้ยืมเงินจากภาครัฐ เมื่อจบแล้วจึงค่อยส่งใช้เงินกู้ และดอกเบี้ยไม่สูงมากนัก การเปลี่ยนแปลงด้านสาธารณสุขชาวบ้านนิยมรักษาพยาบาลแผนใหม่จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่สถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน ด้านการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและประเพณี ด้านความเชื่อชาวบ้านยังคงปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด ด้านประเพณี ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตาเป็นอย่างมาก และประเพณีการปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน การตาย ชาวบ้านยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัด การเปลี่ยนแปลงด้านศาสนา เช่น การบวชที่ปัจจุบันเป็นเพียงการบวชที่ใช้ระยะเวลาสั้นๆ เนื่องจากไม่มีเวลาเพราะไม่สามารถทำงานได้นาน การรับเอาวัฒนธรรมการเมืองและค่านิยมในการบริโภค ซึ่งวัยรุ่นจะรับวัฒนธรรมการแต่งกาย และรับเอาเทคโนโลยีใหม่ และเรื่องอำนวยความสะดวกมาใช้ ด้านการบริโภคของชาวบ้านในฤดูฝนชาวบ้านจะหาอาหารจากหนองน้ำธรรมชาติ ฤดูแล้งจะหาอาหารด้วยการซื้อหาจากร้านค้าในชุมชนและอาหารที่พ่อค้านำมาขายในชุมชน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีหลายปัจจัย โดยแบ่งเป็น 1) ปัจจัยภายนอกด้านสาธารณูปโภค เช่น เส้นทางคมนาคม ไฟฟ้า โทรศัพท์ และด้านนโยบายของรัฐในการ

พัฒนาแหล่งน้ำ และการพัฒนาอาชีพ 2) ปัจจัยภายใน ด้านนิเวศวิทยา สภาพดิน การค้าภายในชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน

จارقา ศิริธวานนท์ (2552) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 2) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 3) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผลการศึกษา พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ดเป็นการเปลี่ยนแปลงระดับปานกลาง ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ศึกษาในชุมชน ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนมีมาก เมื่อเปลี่ยนไปประกอบอาชีพและศึกษาในชุมชนเมือง ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนไม่ใกล้ชิดมากนัก ทำให้ความคิด ความเชื่อ ประเพณีของบรรพบุรุษจากส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นเพียงสิ่งที่ต้องปฏิบัติหรือควรปฏิบัติเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางสังคม พฤติกรรมทางสังคมและแบบแผนทางวัฒนธรรม พบว่า อยู่ระดับปานกลาง อดีตครอบครัวเป็นครอบครัวขยายเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว มีเวลาให้กันน้อยลงเพราะการศึกษาและหน้าที่การงานของสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นปัจเจกมากขึ้น กิจกรรมส่วนรวมลดน้อยลง แต่การเคารพนับถือผู้ใหญ่ยังคงมีอยู่และยึดถือปฏิบัติกันอยู่มาก แบบแผนทางวัฒนธรรมมีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมน้อยลงไป ในบางประเพณี ความเชื่อ ยังคงมีอยู่แต่องค์ประกอบเปลี่ยนแปลงไป

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นว่ามีหลายปัจจัย ได้แก่ เจตคติที่มีต่อวัฒนธรรม ด้านสื่อสารมวลชน ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา ด้านประชากร ปัจจัยด้านนโยบายของภาครัฐ ปัจจัยด้านการศึกษาและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด สามารถสรุปได้ 1) ความต้องการพัฒนาชุมชนโดยมีภาครัฐเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนกิจกรรม ได้แก่ ต้องการให้ภาครัฐฟื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของมอญ ภาครัฐต้องสอบถามความต้องการของคนในชุมชนและต้องมีการศึกษาให้ลึกซึ้ง ว่าการพัฒนาส่งผลเสียอย่างไรต่อประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น การสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอกับการพัฒนาชุมชน และควรค้นหากฎมิปัญหาในชุมชน การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ศูนย์เรียนรู้ภาษามอญ และสนับสนุนงบประมาณในการสร้างห้องน้ำสาธารณะ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชน มีมาตรการรักษาความปลอดภัยและการกำจัดขยะและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2) ความต้องการพัฒนาชุมชนโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนเอง ได้แก่ ต้องการพ

และสร้างความใกล้ชิดต่อกันให้มากขึ้น การให้ความร่วมมือและความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน ให้เพิ่มขึ้นกว่าเดิม และการรักษาความสะอาดในชุมชน อย่าปล่อยให้สัตว์เลื้อยถ้ำมูลตามถนน

พุทธินันท์ บุญเรือง (2556) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 3) ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 4) ผลกระทบ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการศึกษา พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปจากการกระทำสิ่งๆที่เรียบง่ายทำกันภายในชุมชน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในชุมชน ศึกษาในชุมชน ความผูกพันในครอบครัวมีมาก การเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางสังคม พฤติกรรมทาง สังคม แบบแผนทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง เริ่มเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์กับทุกด้าน มาเป็นการความสัมพันธ์เฉพาะส่วน การเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีมี น้อยลง

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 5 ประการ คือ การเพิ่มขึ้นของประชากร ภาวะน้ำท่วมพื้นที่นา อำนาจของภาครัฐ การคมนาคม และการเข้ามาของพืชเศรษฐกิจ ทำให้การดำเนิน ชีวิตจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย การใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มมากขึ้น ระบบ การลงแขกลดลงมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น และใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต ชาวบ้านมีหนี้สิน เพิ่มขึ้น การพึ่งพากันน้อยลง การแพร่กระจายทางสังคมทำให้ชาวบ้านเริ่มรับความทันสมัย

ผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและภูมิ ทัศน์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการเข้าไปครอบครองทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อทำการเกษตร และการเข้าไปปลูางพื้นที่ป่าเพื่อปลูกทุเรียนและยางสาด มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ปัจจุบันเกิดหมอก ควันจากการเผาป่าเป็นมลพิษทางอากาศ ด้านบ้านเรือน สถาปัตยกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก จากเดิมนิยมสร้างบ้านไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างโล่ง ขนาดกลาง สมาชิกอยู่ร่วมกันหลายวัย มาเป็นการ สร้างบ้านปูนและทิ้งรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ด้านหัตถกรรมและเทคโนโลยีพื้นบ้าน มีการ เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีโดยการส่งเสริมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนด้านการ สาธารณสุข การแพทย์ การพยาบาล ยังคงมีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาแต่เพียงน้อย ส่วน ใหญ่ใช้การรักษาด้านแพทย์สมัยใหม่ที่โรงพยาบาลของรัฐ ด้านสิ่งทอ การแต่งกายนิยมแต่งกายตาม สมัยนิยมมากขึ้น ด้านการผลิต การประกอบอาชีพ ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น

การทำนา การทำไร่ เลี้ยงสัตว์ การประมง ช่างไม้ ช่างแกะสลัก ช่างปั้น ทั้งนี้ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมี 2 ประการ คือ รายจ่ายและหนี้สินเพิ่มสูงขึ้น และปัญหาสังคม เช่น การพนัน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร: กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร การศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ปัจจัยที่เป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร 2 ช่วงเวลา คือ ก่อนการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537 และช่วงการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538-2556 ทั้งเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร การศึกษาวิจัยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้การศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสารเอกสาร วารสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และใช้ในการแสวงหาความรู้จากข้อมูลภาคสนาม

1. การเลือกพื้นที่

การคัดเลือกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยใช้วิธีการเลือกเจาะจง (Purposive) กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้นำเกษตรกร เกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร และเป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ได้รับการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 114 ตอนที่ 77 ก วันที่ 27 ธันวาคม 2540 ประกาศให้พื้นที่ป่าเสียบฉนวนและป่าทาสาร ตำบลถ้ำสิงห์ เป็นพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2554:63) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ได้เริ่มดำเนินการเข้ารังวัดปี พ.ศ. 2537 และได้ดำเนินการอนุญาตให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน(มอบ ส.ป.ก.4-01) มีเกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดิน จำนวน 669 ราย 925 แปลง เนื้อที่ 8,336 ไร่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นเกษตรกรที่ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 และเป็นผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์หรือเขตปฏิรูปที่ดินตำบลใกล้เคียงและหมายรวมถึงเกษตรกรที่เป็นบุตรหลาน หรือทายาทของเกษตรกรที่ได้รับการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบเลือกความตั้งใจ (Purposive Sampling) เฉพาะกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ผู้นำชุมชน คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ประกอบด้วยกำนันตำบลถ้ำสิงห์ 1 ราย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1, 2, 4, 6 นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ถ้ำสิงห์ 1 ราย ผู้นำเกษตรกร จำนวน 2 ราย เกษตรกรในชุมชน จำนวน 20 ราย ที่สามารถให้ข้อมูลในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินได้ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง ทั้งแบบบุคคลและแบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบอิสระ ใช้แบบสังเกตไม่มีส่วนร่วม โดยมีแนวทางในการสร้างเครื่องมือและพัฒนาเครื่องมือดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

3.2 การนำข้อมูลที่ได้อาจจากการศึกษามาประมวลผลและกำหนดประเด็นการศึกษาให้ตรงกับวัตถุประสงค์ เพื่อกำหนดเป็น โครงสร้างหลักของเครื่องมือวิจัยและขอบเขตของเนื้อหา

3.3 การสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนด ใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และมีการตรวจสอบการเรียงลำดับของข้อความ มีความชัดเจนและครอบคลุมเนื้อหาในประเด็นต่างๆ ครบถ้วน

3.4 การนำแบบสัมภาษณ์ ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อความกับประเด็นย่อย และประเด็นหลักที่ต้องการวัด เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วจึงนำเครื่องมือมาทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มเกษตรกรที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ทราบถึงข้อบกพร่องของเครื่องมืออีกครั้ง

3.5 การเรียบเรียงและจัดพิมพ์เครื่องมือเพื่อนำไปใช้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่าง 15 ราย การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร 20 ราย โดยมีวิธีการดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และนำมาศึกษาตามขอบเขตของด้านเนื้อหา
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ การทำสนทนากลุ่ม โดยการบันทึกคำสัมภาษณ์ในเครื่องบันทึกเสียง และการจดบันทึกตามความเหมาะสม

4.1 ชั้นรวบรวมข้อมูล

โดยมีวิธีการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

4.1.1 ข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งค้นคว้ารวบรวมจากหนังสือตำรา บทความ งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ

4.1.2 ข้อมูลภาคสนาม ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก โดยดำเนินการ ดังนี้

- 1) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สังเกตพฤติกรรมต่างๆ แบบแผนการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์

2) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างรายบุคคล ดำเนินการสัมภาษณ์ ประชาชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรที่เข้าไปส่งเสริมด้านอาชีพ ส่งเสริมการเรียนรู้ใน ตำบลต้าสิงห์

3) การสนทนากลุ่มกับเกษตรกรในชุมชน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลและ ยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์รายบุคคล

4) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แบบ สัมภาษณ์และการสังเกต

4.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2.1 ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอ ข้อมูลและขอสัมภาษณ์

4.2.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการตรวจสอบและแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลงเก็บ ข้อมูลในสนาม ระหว่างวันที่ 20 ธันวาคม 2555 – 15 กุมภาพันธ์ 2556

4.2.3 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจากภาคสนามมารวบรวม ข้อมูล

4.2.4 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผล

4.3 การจัดทำข้อมูล

4.3.1 นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ที่รวบรวมได้ไปจัดแยกข้อมูล และจัดระเบียบข้อมูลตามขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษา

4.3.2 ถอดความจากการการสัมภาษณ์ที่บันทึกในเครื่องบันทึกเสียง สรุปสาระสำคัญ แยกข้อมูลที่ได้ตามขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษา

4.3.3 นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึก แยกข้อมูลและจัดระเบียบข้อมูลตามขอบเขต เนื้อหาที่ศึกษา

4.3.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา ข้อมูล ตามขอบเขตที่ศึกษา

4.3.5 นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูล มารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามขอบเขตที่ ทำการศึกษา

4.4 การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้อง สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีการตรวจสอบข้อมูล 2 วิธี

4.4.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาว่ามีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด โดยการตรวจสอบกับแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ซึ่งงานวิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์กับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่หมู่บ้านต่างกันและกำหนดช่วงเวลาเดียวกันเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล

4.4.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลด้วยการใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันในเรื่องเดียวกัน งานวิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลประเด็นเดียวกันเพื่อเป็นการตรวจสอบและข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ให้ครอบคลุมเนื้อหา ใช้ความเป็นเหตุเป็นผล และความสอดคล้องของข้อมูล จากนั้นนำเสนอบทวิเคราะห์ในลักษณะการพรรณนาและอธิบายความ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัด ชุมพร : กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดย ทำการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะจง การสนทนากลุ่ม จำนวน 35 ราย และใช้การ สังเกต โดยมีผลการวิเคราะห์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

1. ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำเกษตรกร เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
  2. ตอนที่ 2 สภาพพื้นที่ที่ทำการศึกษา
  3. ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่
    - 3.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบล ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
    - 3.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูป ที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
    - 3.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูป ที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
    - 3.4 แนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
  4. ตอนที่ 4 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ
    - 4.1 การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบล ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
    - 4.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูป ที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
    - 4.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
    - 4.4 แนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
- โดยมีรายละเอียดแต่ละตอนดังนี้

1. ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ประชาชนชาวบ้านในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาทำการเกษตรในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์และสามารถบอกกล่าวข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ ซึ่งปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอาศัยอยู่ในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร จำนวน 5 ราย ดังนี้

1.1.1 นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา

เพศ	ชาย	
อายุ	51 ปี	
ศาสนา	พุทธ	
ที่อยู่ เลขที่	76 หมู่ที่ 3	
ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร		
สถานภาพ	สมรส	
การศึกษา	ประถมศึกษา	
อาชีพ	เกษตรกรรม	
อาชีพรอง	-	
พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์		13-3-63 ไร่
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์		42 ปี
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม		40 ปี
ฐานะทางเศรษฐกิจ	ปานกลาง	
ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน	กรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล รองประธานกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ คณะกรรมการหมู่บ้าน	
ตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อาสาปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ผู้แทนเกษตรกรในคณะกรรมการ ปฏิรูปที่ดิน จังหวัดชุมพร พ.ศ. 2555-2557	

จีเอพีอาสา
 หมอดินอาสา
 พลังงานอาสา

สัมภาษณ์วันที่ 22 ธันวาคม 2555

1.1.2 นายไพฑูรย์ คุประเสริฐ

เพศ ชาย

อายุ 78 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 127 หมู่ที่ 1

ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ เกษตรกรรม

อาชีพรอง -

พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์ 7-1-65 ไร่

ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 40 ปี

ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม 40 ปี

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน รองประธานกลุ่มกล้วยหอมทอง

ส่งออก

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

(อสม.)

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ใน

เขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 1

ตำบลถ้ำสิงห์

ตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ -

สัมภาษณ์วันที่ 5 มกราคม 2556

1.1.3 นายวิรัตน์ กำเนิดโทน

เพศ	ชาย
อายุ	67 ปี
ที่อยู่ เลขที่	16 หมู่ที่ 3
ตำบลถ้ำสิงห์	อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
สถานภาพ	สมรส
การศึกษา	ประถมศึกษา
อาชีพ	เกษตรกรกรรม
อาชีพรอง	-
พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์	6-3-67 ไร่
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์	41 ปี
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม	50 ปี
ฐานะทางเศรษฐกิจ	ดี
ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน	ประธานกองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประธานกองทุนหมู่บ้าน ประธานกองทุนสวัสดิการในหมู่บ้าน ครูบัญชีอาสา ผู้ทรงคุณวุฒิประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ ผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบลถ้ำสิงห์
สัมภาษณ์วันที่	6 มกราคม 2556

1.1.4 นายนรินทร์ เกตุพิมล

เพศ	ชาย
อายุ	55 ปี
ที่อยู่ เลขที่	53 หมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
สถานภาพ	สมรส
การศึกษา	มัธยมปลาย
อาชีพ	เกษตรกรกรรม
อาชีพรอง	-
พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์	50-0-00 ไร่
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์	36 ปี

ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม 36 ปี

ฐานะทางเศรษฐกิจ ดี

ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน รองประธานวิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์
ชีวภาพถั่วเฟิง
ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริถั่วเฟิง
รองประธานกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 4
นายกสมาคมฉาบปูนกึ่งสงเคราะห์ลูกค้า
ช.ก.ศ.ชุมพร

ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลถ้ำสิงห์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 4
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน
ในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ ปี
พ.ศ. 2549

อาสาปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ผู้แทนเกษตรกรในคณะกรรมการ
ปฏิรูปที่ดิน จังหวัดชุมพรปี พ.ศ.
2553-2555

จีเอพีอาสา
หมอดินอาสา,หมอดินตำบล

รางวัลเกียรติยศที่เคยได้รับ การประกวดกล้วยหอมทอง มังคุด
ทุเรียน ประจำจังหวัดชุมพร
สวนผสมผสานดีเด่นระดับจังหวัด
ปี 2554

สัมภาษณ์วันที่ 6 มกราคม 2556

1.1.5 นายสำเนา คล้ายประเสริฐ

เพศ ชาย

อายุ 79 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 33 หมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ	เกษตรกรรม	
อาชีพรอง	-	
พื้นที่ที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์		20-1-93 ไร่
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์		50 ปี
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม		50 ปี
ฐานะทางเศรษฐกิจ	ปานกลาง	
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	-	
รางวัลที่เคยได้รับ	-	
สัมภาษณ์วันที่	12 มกราคม 2556	

1.2 ผู้นำทางการในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ถ้ำสิงห์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ ผู้ใหญ่บ้านในเขตปฏิรูปที่ดิน 4 ราย ผู้นำกลุ่มเกษตรกร 2 ราย

1.2.1 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์

นายเยาว์ เชิดชู	
เพศ	ชาย
อายุ	58 ปี
ที่อยู่ เลขที่ 31 หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร	
สถานภาพ	สมรส
การศึกษา	มัธยมศึกษาตอนปลาย
อาชีพ	เกษตรกรรม
อาชีพรอง	ค้าขาย, นักการเมืองท้องถิ่น
พื้นที่ที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์	13-1-01 ไร่
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์	42 ปี
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	40 ปี
ฐานะทางเศรษฐกิจ	ดี
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	นายกองค้การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์
รางวัลที่เคยได้รับ	-
สัมภาษณ์วันที่	18 มกราคม 2556

1.2.2 กำนันตำบลถ้ำสิงห์

นายวันดี วิสัยรัตน์

เพศ ชาย

อายุ 55 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 19 หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

สถานภาพ สมรส

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น

อาชีพ เกษตรกรรม

อาชีพรอง ค้าขาย, กำนันตำบลถ้ำสิงห์

พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์ 12-9-31 ไร่

ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 28 ปี

ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม 28 ปี

ฐานะทางเศรษฐกิจ ดี

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน กำนันตำบลถ้ำสิงห์

รางวัลที่เคยได้รับ -

สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2556

1.2.3 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์

นายประจักษ์ มีมานะ

เพศ ชาย

อายุ 59 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 189 หมู่ที่ 1

ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

สถานภาพ สมรส

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย

อาชีพ เกษตรกรรม

อาชีพรอง ค้าขาย

พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์ 26-1-18 ไร่

ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 41 ปี

ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม 41 ปี

ฐานะทางเศรษฐกิจ ดี

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์
 รางวัลที่เคยได้รับ ผู้ใหญ่บ้านแทนบทองคำ ปี 2555
 สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2556

1.2.4 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลถ้ำสิงห์

นายประชีพ ชูปลอด

เพศ ชาย

อายุ 60 ปี

บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 2

ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

สถานภาพ สมรส

การศึกษา ประถมศึกษา

อาชีพ เกษตรกรรม

อาชีพรอง -

พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์ 11-0-22 ไร่

ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 36 ปี

ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม 36 ปี

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลถ้ำสิงห์

รางวัลที่เคยได้รับ -

สัมภาษณ์วันที่ 19 มกราคม 2556

1.2.5 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์

นายสมศักดิ์ ชัยสังข์

เพศ ชาย

อายุ 44 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 30 หมู่ที่ 4

ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

สถานภาพ สมรส

การศึกษาปริญญาตรี สาขาพัฒนาชุมชน

อาชีพ เกษตรกรรม

อาชีพรอง -

พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์	21-2-43 ไร่
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์	44 ปี
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	40 ปี
ฐานะทางเศรษฐกิจ	ดี
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์
รางวัลที่เคยได้รับ	-
สัมภาษณ์วันที่	18 มกราคม 2556

1.2.6 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลถ้ำสิงห์

นายเล็ก หลวงงาม

เพศ ชาย

อายุ 47 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 26 หมู่ที่ 6

ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

สถานภาพ สมรส

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย

อาชีพ เกษตรกรรม

อาชีพรอง -

พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์	4-3-92 ไร่
--	------------

ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์	44 ปี
---------------------------------	-------

ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	35 ปี
-----------------------------------	-------

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลถ้ำสิงห์

รางวัลที่เคยได้รับ -

สัมภาษณ์วันที่ 19 มกราคม 2556

1.2.7 นายดำรง เสนแก้ว

เพศ ชาย

อายุ 51 ปี

บ้านเลขที่ 34/2 หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

สถานภาพ สมรส

การศึกษา มัธยมศึกษา

อาชีพ	เกษตรกรกรรม
อาชีพรอง	-
พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์	5-3-21 ไร่
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์	35 ปี
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม	35 ปี
ฐานะทางเศรษฐกิจ	ปานกลาง
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ประธานกลุ่มเกษตรกรปลูกกล้วยหอม ทองตำบลถ้ำสิงห์
รางวัลที่เคยได้รับ	วิสาหกิจชุมชนดีเด่นในเขตปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2554 ผู้นำดีเด่น ปี พ.ศ.2555
สัมภาษณ์วันที่	12 มกราคม 2556

1.2.8 นายนิคม ศิลปสร

เพศ	ชาย
อายุ	48 ปี
ที่อยู่ เลขที่	18 หมู่ที่ 1
ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร	
สถานภาพ	สมรส
การศึกษา	ปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีการเกษตร
อาชีพ	เกษตรกรกรรม
อาชีพรอง	ค้าขาย
พื้นที่ได้รับการอนุญาตให้เขาทำประโยชน์	1-1-77 ไร่
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์	43 ปี
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม	25 ปี
ฐานะทางเศรษฐกิจ	ปานกลาง
ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน	ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟ ถ้ำสิงห์ ประธานกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบลถ้ำสิงห์

ตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ   อาสาปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
 จีเอฟไออาสา
 หมออดินอาสา
 อาสาเกษตร
 สัมภาษณ์วันที่   24 ธันวาคม 2555

1.3 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ตำบลลำสิงห์ 2 ราย ประกอบด้วย

1.3.1 นางเพียงฤดี สุขแก้ว

เพศ   หญิง
 อายุ   46 ปี
 บ้านเลขที่ 76/1 หมู่ที่ 2 ตำบลท่าหิน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร
 สถานภาพ   สมรส
 การศึกษา   ปริญญาตรี สาขาเกษตรศาสตร์
 อาชีพ   รับราชการ
 ตำแหน่ง   นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
 ระยะเวลาในการทำงานในพื้นที่ตำบลลำสิงห์   4 ปี
 ฐานะทางเศรษฐกิจ   ดี
 สัมภาษณ์วันที่   4 กุมภาพันธ์ 2556

1.3.2 นายสมชาติ เนื้อแก้ว

เพศ   ชาย
 อายุ   55 ปี
 บ้านเลขที่ 355/4 ตำบลท่าตะเภา ตำบลเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
 สถานภาพ   สมรส
 การศึกษา   ปริญญาตรี สาขาเกษตรศาสตร์
 อาชีพ   รับราชการ
 ตำแหน่ง   นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
 ระยะเวลาในการทำงานในพื้นที่ตำบลลำสิงห์   3 เดือน
 ฐานะทางเศรษฐกิจ   ดี
 สัมภาษณ์วันที่   4 กุมภาพันธ์ 2556

1.4 เกษตรกรในพื้นที่ จำนวน 20 ราย ดังนี้

ภาพที่ 4.1 การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร

คนที่ 1 นายประมูล เพชรพรม อายุ 63 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 38 ปี

คนที่ 2 นายพิพัฒน์ พันธุ์อุบล อายุ 39 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 34/1 หมู่ที่ 2 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 39 ปี

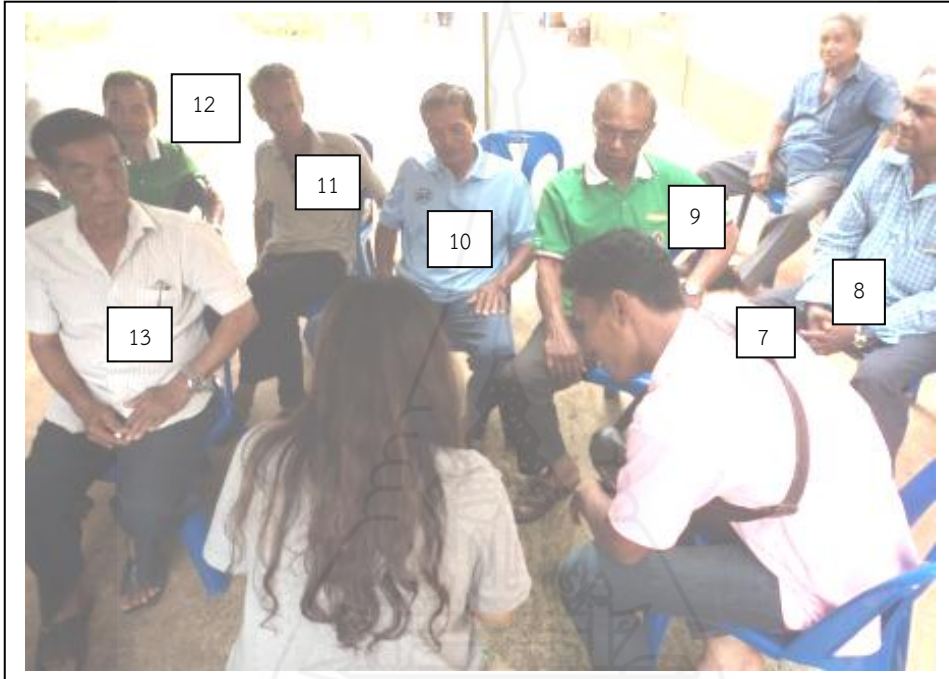
คนที่ 3 นายเจริญ เจียมวิจิตร อายุ 46 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 116/1 หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 20 ปี

คนที่ 4 นางสมจิตร ภูเขาทอง อายุ 48 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 30 ปี

คนที่ 5 นายประดิษฐ์ โพธิ์ทอง อายุ 54 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 82 หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส

ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 30 ปี

คนที่ 6 นายบรรลือ ฉิมะวัฒนากร อายุ 46 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพรสถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 31 ปี

ภาพที่ 4.2 การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร

คนที่ 7 นายวิระพล ศรีเดช อายุ 33 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ โสด
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 33 ปี

คนที่ 8 นายสุตใจ ไทยเทศ อายุ 65 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 234 หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพรสถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 34 ปี

คนที่ 9 นายปราโมทย์ หิตะโกวิทย์ อายุ 66 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 161 หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 39 ปี

คนที่ 10 นายไชยรงค์ เหมาะะสกล อายุ 75 ปี อาชีพ เกษตรกรรม

บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 53 ปี

คนที่ 11 นายประจวบ สังข์ปล้อง อายุ 67 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
 บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 40 ปี

คนที่ 12 นายสันติ เกตุพิมล อายุ 54 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
 บ้านเลขที่ 53/1 หมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพรสถานภาพ สมรส
 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 26 ปี

คนที่ 13 นายปัจจะ เทียมศิริ อายุ 80 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
 บ้านเลขที่ 80 หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 40 ปี

ภาพที่ 4.3 การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร

คนที่ 14 นายชูเกียรติ นารีศรีสวัสดิ์ อายุ 43 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 2 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 9 ปี

คนที่ 15 นายวินัย ไกรวิสินธุ์ อายุ 56 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 5 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 33 ปี

คนที่ 16 นายคัชเช พูลสวน อายุ 32 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 2/1 หมู่ที่ 5 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ โสด
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 32 ปี

คนที่ 17 นายสมชาย น้อยคอนไพร อายุ 49 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 6 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 17 ปี

คนที่ 18 นายอำนาจ น้อยคอนไพร อายุ 53 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 5 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 18 ปี

คนที่ 19 นายสมชาย โอหารส อายุ 49 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 15/1 หมู่ที่ 6 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 16 ปี

คนที่ 20 นายวิรัช ขลิบเคลื่อน อายุ 41 ปี อาชีพ เกษตรกรรม
บ้านเลขที่ 139 หมู่ที่ 6 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สถานภาพ สมรส
ระยะที่อยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 5 ปี

วันที่ทำการสนทนากลุ่ม วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2556 ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
กาแฟถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2. ตอนที่ 2 สภาพพื้นที่ทำการศึกษา

ประวัติชุมชน

ตำบลถ้ำสิงห์ เดิมแยกมาจากตำบลทุ่งคา ซึ่งมีอยู่ 6 หมู่บ้าน และกำนันสมควร
บำรุงราษฎร์ กำนันตำบลทุ่งคา ได้ดำเนินการแบ่งแยกตำบล โดยแยกเป็นตำบลถ้ำสิงห์ เมื่อวันที่ 1
เมษายน พ.ศ. 2533 และต่อมาแยกเป็นหมู่บ้าน จากหมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ มาเป็นหมู่ที่ 6 บ้านหนองตำเสา

เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2538 และเป็นตำบลถ้ำสิงห์จนปัจจุบัน ชื่อตำบล “ถ้ำสิงห์” เดิมเรียกว่า ถ้ำสิงโต คุณลุงผวน ศิลปิน เล่าให้ฟังว่า คุณลุงเป็นผู้บุกเบิกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เมื่อก่อนบริเวณบ้านถ้ำสิงห์ เป็นป่าทึบ ป่าดงดิบ ใช้เป็นที่พักของชาวบ้านที่มาหาของป่า เช่น หวาย สมุนไพร สัตว์ป่า ฯลฯ สาเหตุที่เรียกว่า “ถ้ำสิงห์” เพราะที่ถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่มีลักษณะคล้ายสิงโตมาก เชื่อกันว่าหินรูปสิงโต นี้มีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่เคารพบูชา ของชาวบ้านมาตลอด ชาวบ้านในชุมชนนี้ส่วนใหญ่จะโยกย้ายมาจากภาคกลาง และภาคตะวันตก เช่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี อีกส่วนหนึ่งเป็นคนในท้องถิ่นดั้งเดิมและชาวเกาะสมุย ในตำบลถ้ำสิงห์ จึงมีการผสมผสานของวัฒนธรรม ระหว่างภาคกลางกับภาคใต้ ทั้งภาษาพูด อาหาร การละเล่น ประเพณี และความเชื่อ แต่ระยะเวลาเกือบครึ่งทศวรรษที่ชุมชนแห่งนี้ตั้งขึ้นก็ช่วยหล่อหลอมให้วัฒนธรรม ทั้ง 2 สาย ผสมผสานกันจนแทบจะเป็นเนื้อเดียวกัน

ตำบลถ้ำสิงห์ มีขนาดของพื้นที่ตำบลประมาณ 22, 437 ไร่ หรือ 35,899.2 ตารางกิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์, 2551) เป็นพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ประมาณ 10,744 ไร่ (ศูนย์สารสนเทศ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2551) ประกอบด้วย หมู่ที่ 1, 2, 3, 4 และ 6 พื้นที่การเกษตรประมาณ 13,436 ไร่ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลประกอบอาชีพทางการเกษตร ลักษณะพื้นที่เป็นที่สูง และเป็นภูเขา สภาพของดินเป็นดินเหนียวสีแดงเหมาะแก่การประกอบอาชีพทางการเกษตร สภาพพื้นที่มีความลาดชัน 2-5 % บริเวณดังกล่าวใช้ปลูกยางพารา ไม้ผลต่าง ๆ และพืชไร่บางชนิด ไม้ยืนต้น และพืชผัก และบางพื้นที่ยังคงสภาพป่าธรรมชาติเป็นพื้นที่ภูเขา

ตำบลถ้ำสิงห์ ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอเมืองชุมพร ห่างจากอำเภอเมืองชุมพร ประมาณ 24 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่างๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลบ้านนา ตำบลขุนกระโทก อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ตำบลวิสัยเหนือ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลทุ่งคา อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลวิสัยเหนือ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากข้อมูลประชากรของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ณ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2553 แยกเป็นประชากรชาย 1,539 คน หญิง 1,563 คน เป็นคนไทยเชื้อสายไทย ร้อยละ 90 และเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ร้อยละ 10 ส่วนใหญ่อพยพมาจากภาคกลาง เช่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี และจังหวัดทางภาคใต้ เช่น อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช

การปกครองของตำบลถ้ำสิงห์ แบ่งการปกครองเป็น 6 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 บ้านเขายาว นายประชีพ ชูปลอด เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านควนจำปา นายวันดี วิสัยรัตน์ เป็นกำนันตำบลถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 4 บ้านถ้ำเพิง นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านห้วยแก้ว นายคัชเช พูลสวน เป็นผู้ใหญ่บ้าน และ หมู่ที่ 6 บ้านหนองคำเสา นายเล็ก หลวงงาม เป็นผู้ใหญ่บ้าน

สภาพทางสังคมของพื้นที่วิจัย

ตำบลถ้ำสิงห์เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นประมาณ 55 ปี หลังจากการอพยพเข้ามาเพื่อจับจองพื้นที่ทำการเกษตรหลังจากการสัมปทานป่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบเครือญาติและแบบเพื่อนพ้อง การตั้งบ้านเรือนของเกษตรกรจะตั้งตามแปลงเกษตรกรรม และเรียงรายเป็นแนวยาวตามความยาวของถนนภายในชุมชน บริเวณสี่แยกบ้านถ้ำสิงห์เป็นแหล่งรวบรวมร้านค้า โรงเรียน ศาสนสถาน และตลาดนัด มีร้านค้า ร้านอาหาร และร้านสะดวกซื้อ โดยแต่ละหมู่บ้านก็จะมีจุดรวมของร้านค้าในแต่ละชุมชน ลักษณะบ้านเรือนเป็นบ้านสองชั้นที่ทำด้วยปูนหรือมีบางหลังที่เป็นบ้านปูนผสมไม้ และบ้านไม้มีได้รูปแบบโบราณ ส่วนลักษณะบ้านที่สร้างขึ้นใหม่จะมีลักษณะเป็นบ้านปูนที่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก มีรั้วรอบขอบชิด มีเครื่องอำนวยความสะดวกครบครัน มีรถยนต์ใช้เกือบทุกหลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดและสำนักสงฆ์ เป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมงานประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา จำนวน 3 วัด ได้แก่ วัดถ้ำสิงห์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ วัดห้วยแก้ว ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยแก้ว และสำนักสงฆ์ถ้ำเพิง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านถ้ำเพิง ส่วนประชากรที่นับถือศาสนาคริสต์ ก็จะ去做พิธีทางศาสนาที่โบสถ์สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คือ วัดนักบุญยอแซฟ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ คนในตำบลถ้ำสิงห์มีประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากอพยพมาจากพื้นที่ใกล้เคียงกัน มีเพียงส่วนน้อยที่แตกต่างไปบ้างตามภูมิถิ่นเดิมของประชาชนในพื้นที่ ประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน เช่น งานขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันสารทเดือนสิบ การออกพรรษา ทอดกฐินและงานแข่งเรือในเทศกาลออกพรรษา

การศึกษาในพื้นที่มีสถานศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน ประกอบด้วยโรงเรียน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนบ้านถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ เปิดสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และโรงเรียนบ้านควนจำปา หมู่ที่ 3 บ้านควนจำปา เปิดสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา และมีศูนย์พัฒนาเด็กตำบลถ้ำสิงห์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์

การสาธารณสุขในพื้นที่ มีสถานอนามัยประจำตำบลที่ให้บริการขั้นพื้นฐาน 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลถ้ำสิงห์ ตั้งอยู่บริเวณ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ หากเกินความสามารถของสถานอนามัย ก็จะส่งไปยังโรงพยาบาลชุมพรเขตอุดมศักดิ์ จังหวัดชุมพร

ในตำบลมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งคัดเลือกจากประชาชนในหมู่บ้าน เข้ารับการอบรมด้านสาธารณสุขมูลฐานเพื่อนำไปเผยแพร่ความรู้และข่าวสารให้กับประชาชนในหมู่บ้าน

การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชน อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธร ตำบลวิสัยเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ซึ่งในตำบลถ้ำสิงห์ มีป้อมสายตรวจประจำตำบลถ้ำสิงห์ ตั้งอยู่บริเวณ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์

การคมนาคมและการสื่อสารในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ประกอบด้วย ถนนลาดยางถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนหินคลุก และถนนดินลูกรัง เป็นถนนเชื่อมต่อระหว่าง อบต.ขุนกระทิง อบต.ทุ่งคา อบต.วิสัยเหนือ และอบต.บ้านนา ถนนส่วนใหญ่เป็นถนนดินหินคลุก การเดินทางโดยรถยนต์สาธารณะจะให้บริการ โดยเริ่มต้นจากเขตเทศบาลเมืองชุมพร (บริเวณหลังตลาดชุมพร) ถึงบ้านเขายาว ตำบลวิสัยเหนือ และบ้านถ้ำสิงห์ ถึง เทศบาลเมืองชุมพร โดยรถจะออกเป็นเวลา การโทรคมนาคม / การสื่อสารสื่อสารต่าง ๆ ในเขตตำบลถ้ำสิงห์ ประกอบด้วย ศูนย์ไปรษณีย์ประจำตำบล 1 แห่ง โทรศัพท์สาธารณะ 5 ตู้ โทรศัพท์บ้าน 115 เครื่อง หอกระจายข่าว / เสียงตามสาย 6 จุด กระจายตามหมู่บ้าน สถานีวิทยุชุมชนคนถ้ำสิงห์ 1 สถานี ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์

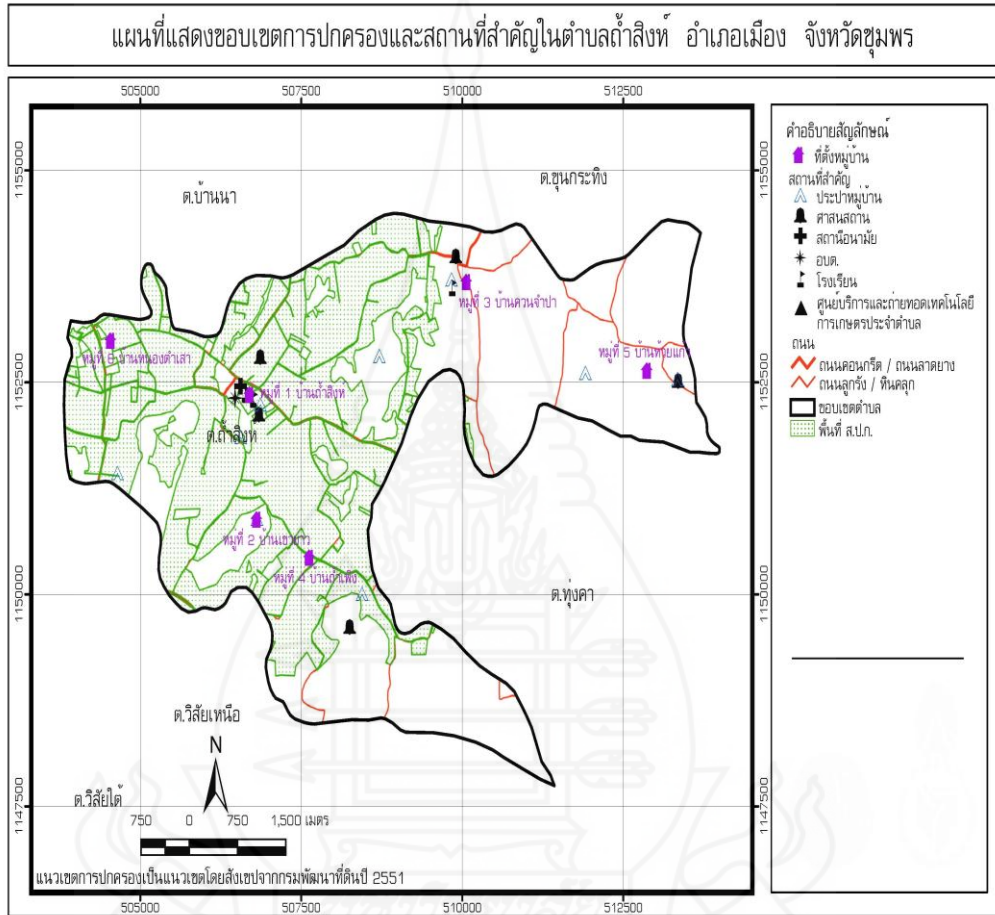
ตำบลถ้ำสิงห์ มีประปาประจำหมู่บ้านภายในตำบลถ้ำสิงห์ 6 แห่ง ได้แก่ ประปาประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 1,2,3,4,5,6 แหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ มี 5 สาย ลำน้ำ และลำห้วย อยู่ในบริเวณ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 บึง สระหนอง จำนวน 7 แห่ง ด้านแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนภายในตำบล จะประกอบด้วย บ่อน้ำตื้น บ่อโยก และแท็งก์น้ำ ฝ่าย 4 แห่ง บ่อน้ำตื้น 112 แห่ง บ่อบาดาล 13 แห่งและสระน้ำ 7 แห่ง ส่วนในแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรหากไม่มีสระน้ำในแปลงเกษตรกรก็จะเตรียมถังเก็บกักน้ำ บ่อซีเมนต์ โองน้ำขนาดใหญ่ อุปกรณ์ในการเก็บน้ำชนิดต่างๆ

สภาพทางเศรษฐกิจของพื้นที่วิจัย

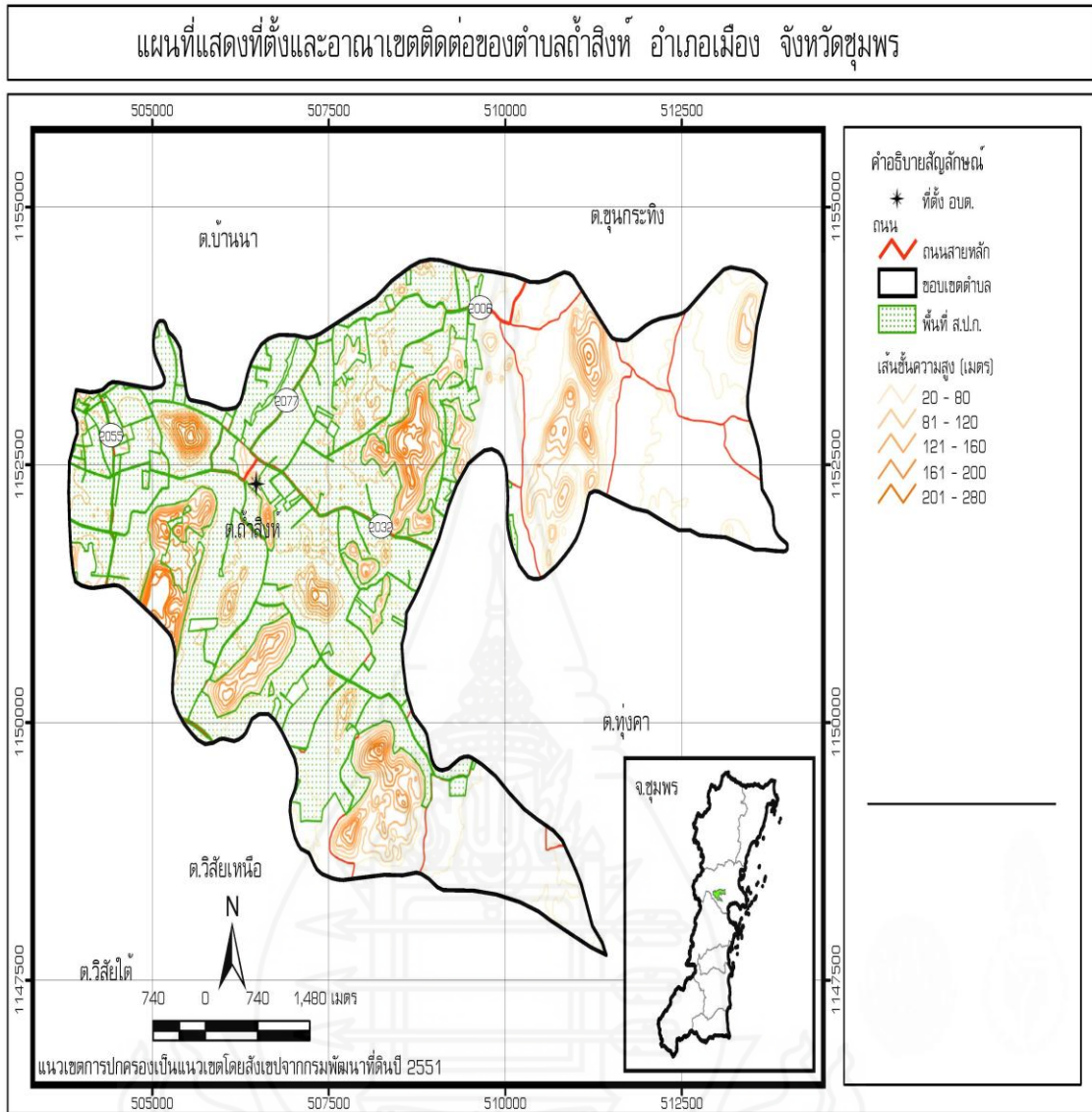
จากสภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่มีความเหมาะสม ทำให้ประชากรในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เน้นการปลูกพืชยืนต้น เช่น กาแฟ ทุเรียน มังคุด ลองกอง กล้วยหอมทอง กล้วยไข่ หมากร มะพร้าวและไม้ผลอื่นๆหลากหลาย ในรูปแบบสวนสมรม ซึ่งระยะหลังเริ่มมีการปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราเพิ่มขึ้นในพื้นที่ ขนาดการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินของเกษตรกรในตำบลเฉลี่ยประมาณ 12.49 ไร่ การเพาะปลูก ในตำบลถ้ำสิงห์ มีพื้นที่ปลูกทุเรียนมากที่สุด จำนวน 2,870 ไร่ รองลงมาคือ ปาล์มน้ำมัน จำนวน 1,548 ไร่ ลองกอง จำนวน 1,355 ไร่ กล้วยหอมทอง จำนวน 1,191 ไร่ มะพร้าว จำนวน 961 ไร่ ยางพารา จำนวน 551 ไร่

รายได้ของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายประชากรในตำบลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนจึงมาจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก และมีประชากรบางส่วนประกอบอาชีพรับจ้าง ทั้งในและนอกภาคการเกษตร ซึ่งรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็น 62,723.90 บาท (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เมืองชุมพร,2552)

ภาพที่ 4.4 แสดงขอบเขตการปกครองและสถานที่สำคัญของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ภาพที่ 4.5 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อและเขตปฏิรูปที่ดินตำบลลำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3. ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบล
ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูป
ที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบล
ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3.4 แนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
วัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบล
ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3.1.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

3.1.2 การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตร

3.1.3 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

3.1.4 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับภูมิปัญญาทางการเกษตร

3.1.5 การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทัศนคติของเกษตรกร

3.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร
จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย สามารถสรุปได้ดังนี้

1) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นราษฎรชาวบ้าน ประกอบด้วย นายสุรินทร์

อินทรวัดนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนาย
ไพบุลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลมีความสอดคล้องกันว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดินเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2506
ถึง พ.ศ. 2537 ตำบลถ้ำสิงห์เป็นชุมชนใหม่ มีอายุประมาณ 50 ปี ช่วงต้นระบบเศรษฐกิจของ
ชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง คราวเรือนเกษตรกรพึ่งตนเองได้ เงินทองเข้ามามี
บทบาทน้อยมากและทำการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของครัวเรือนเป็นหลัก ผลผลิตของ
ครัวเรือนส่วนใหญ่จะผลิตข้าวไว้เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน การผลิตพืชผัก เช่น พริก มะเขือ
กล้วยหอมทอง มะพร้าว การเพาะปลูกแบบง่าย ๆ ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่ผลิตด้วยตนเอง ใช้แรงงาน
ในครัวเรือนเป็นหลัก ขนาดของครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ ที่มีสมาชิกในครอบครัวหลายวัย
ความสัมพันธ์ในครอบครัวเหนียวแน่น สมาชิกทุกคนในครอบครัวทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค

โดยพ่อทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวและนำผลผลิตไปขายที่ตลาดนัดในชุมชนใกล้เคียงและนำไปขายในตัวจังหวัดชุมพร ผลผลิตที่นำไปขายเป็นผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นผักสวนครัว พริกแห้ง กลั้วยหอมทอง ของป่า และหวาย ซึ่งจะนำผลผลิตไปขายเอง บางส่วน ผู้บริโภคจะเป็นเกษตรกรในละแวกใกล้เคียง ในส่วนที่นำไปส่งให้พ่อค้าคนกลาง ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นผู้บริโภคในตัวจังหวัดชุมพรและต่างจังหวัด เช่น ระนอง สุราษฎร์ธานีและประจวบคีรีขันธ์ รายได้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรจะมาจากกลั้วยหอมทองเป็นหลัก ค่าใช้จ่ายมีน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในการบริโภคที่ไม่สามารถผลิตได้และสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน การเพาะปลูกไม่มีต้นทุนการผลิต รายได้ของเกษตรกรค่อนข้างต่ำ แต่ค่าใช้จ่ายต่ำ เกษตรกรไม่มีหนี้สินหรือมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในช่วง พ.ศ. 2516-2537 ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นระบบทุนนิยม ที่ครัวเรือนมีความจำเป็นต้องใช้เงินตราในการลงทุนทางการเกษตรมากขึ้น เนื่องจากการปรับเปลี่ยนระบบการปลูกพืชมาเป็นพืชไร่เชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ฝรั่ง ขมิ้น กาแฟ และพืชไร่อื่นๆ เข้ามาทดแทนข้าวไร่ พืชผัก การผลิตพืชไร่ทำให้เกษตรกรขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่ม แรงงานในครัวเรือนทำเต็ม ทำให้แรงงานไม่เพียงพอ ประกอบกับมีรถไถรับจ้างเข้ามารับจ้างเตรียมดินในพื้นที่ ทำให้เกษตรกรเริ่มมีการจ้างงานร่วมกับการใช้แรงงานในครัวเรือน เงินตราจึงมีความสำคัญกับครัวเรือนมากขึ้น

หลังการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 -2556 ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เนื่องจากเส้นทางมีความสะดวกสบาย มีรถประจำทางให้บริการทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันทำได้ง่าย คนภายนอกชุมชนจึงเดินทางเข้ามาในชุมชน ทำให้ได้รับรู้ข่าวสารมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนปรับเปลี่ยนไปตามระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศ เกษตรกรมีความต้องการใช้เงินเพิ่มขึ้น ผลผลิตของชุมชนเริ่มปรับเปลี่ยนเป็นพืชสวนเชิงเดี่ยว การผลิตสินค้าทางการเกษตรเพื่อการค้า ไม่ผลิตสิ่งที่ครัวเรือนใช้บริโภค เริ่มใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีจำนวนมาก ผลผลิตราคาดี ทำให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น เกษตรกรมีเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดินไม่ต้องเกรงกลัวและหลบหนีเจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ เช่นอดีต การทำมาหากินของคนในชุมชนเริ่มพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพิ่มขึ้น เป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ เกษตรกรเลิกทำหน้าที่ผู้จำหน่ายผลผลิต เนื่องจากผลผลิตมีพ่อค้ามารับซื้อในชุมชน และนำส่งโรงงานทางภาคกลาง รายได้ของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งยังสามารถกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้เพิ่มขึ้นสามารถนำเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ค้ำประกันเงินกู้กับ ธ.ก.ส. ได้ ทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้นด้วย หลังจากการผลิตทุเรียนนอกฤดู ก็ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น แต่รายจ่ายก็เพิ่มเป็นเงาตามตัว ภาวะหนี้สินก็เพิ่มตามเช่นกัน แต่มองแล้ว

เศรษฐกิจภาพรวมดีมาก เกษตรกรมีเงินใช้คล่องมือ ซื่อหาสินค้าได้ง่ายขึ้น ครอบครัวก็ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นคนเมืองมากขึ้น

2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 6 ราย กล่าวว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดินระบบเศรษฐกิจของชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เกษตรกรมีรายได้พอเลี้ยงตนเองและครอบครัว ชาวบ้านไม่ค่อยมีเงิน เศรษฐกิจไม่ดี ทำมาค้าขายยาก เกษตรกรในชุมชนทำกิจกรรมทางการเกษตรเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ไม่ค่อยได้ซื้อหาของกินของใช้ ส่วนใหญ่ใช้การแลกเปลี่ยนกัน มีความเอื้อเฟื้อกันดี ใครมีอะไรก็แบ่งปัน ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ทำการเกษตรแบบโบราณ ไม่มีเครื่องใช้ไม้สอยอะไรมากมาย ผลผลิตในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นข้าวไร่ พันธุ์พื้นเมือง กล้วยหอมทอง ส้มโอ มะพร้าว เงาะ ผลผลิตราคาไม่ดี เกษตรกรรายได้ต่ำ แต่ความสัมพันธ์ในครอบครัวดี ลูกหลานไม่เกเร ใช้จ่ายไม่ถือไม่เถียง ฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่แตกต่างกับปัจจุบัน แม้ไม่ได้เรียนหนังสือก็เป็นเด็กดี ช่วยเหลือพ่อแม่ได้มาก การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมต่าง เช่น การพัฒนาถนน การพัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนาวัด การช่วยเหลืองานสังคมต่างๆก็พร้อมเพรียงกัน

หลังการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2538 -2556 ครอบครัวของเกษตรกรมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นมาก จากการทำสวนกาแฟ สวนทุเรียนนอกฤดู ทำให้ตำบลถ้ำสิงห์มีชื่อเสียงในการผลิตกาแฟและทุเรียน เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นมาก ผลผลิตหลักของชุมชน เช่น กาแฟโรบัสต้า ทุเรียนหอมทอง กล้วยหอมทอง มังคุด ลองกอง หมวก มะพร้าว เกษตรกรมีรายได้จากการทำทุเรียนนอกฤดู มีการซื้อรถยนต์เพื่อใช้ในการเดินทาง ทำให้การเดินทางเป็นไปอย่างสะดวกสบาย การทำการเกษตรระยะหลังเมื่อมีความร่ำรวยก็เริ่มมีการจ้างงานทั้งแรงงานในชุมชนและแรงงานต่างชาติ ความเป็นอยู่ของครัวเรือนของเกษตรกรได้เปลี่ยนแปลงไปเริ่มมีความคิดเป็นคนเมืองมากขึ้น นิยมส่งเสียบุตรหลานให้มีการศึกษาเพิ่มขึ้น ให้ความสำคัญกับช่วยเหลือสังคมน้อยลง ไม่สนใจงานส่วนรวม ต่างคนต่างอยู่

3) แกนนำเกษตรกร ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร และนายดำรง เสนแก้ว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจของชุมชนว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดินเกษตรกรในพื้นที่ทำการผลิตเพื่อการยังชีพไม่เป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ผลิตข้าวไร่กันทุกครัวเรือน แต่เป็นการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก หากครอบครัวใดมีไม่เพียงพอก็สามารถหยิบยืมเพื่อนบ้านหรือนำผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆแลกเปลี่ยนกัน ผลผลิตที่ทำเพื่อการค้า ได้แก่ กล้วยหอมทอง มะพร้าว ไม้ผลพื้นเมือง รายได้ของเกษตรกรส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรกรรม และรายได้ค่อนข้างต่ำหากเทียบกับปัจจุบัน การผลิตในช่วงปีแรกไม่ค่อยมีต้นทุนการผลิตเนื่องจากดินดี อุดมสมบูรณ์

ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำมาก ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่ำ มีเพียงค่าใช้จ่ายในการซื้อของกินที่ไม่สามารถผลิตได้ ส่วนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ น้อยมากเนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกลความเจริญ ครอบครัวยุค เกษตรกรไม่มีความจำเป็นต้องจ้างแรงงาน พ่อแม่มีบุตรหลายคนส่วนใหญ่บุตรหลานไม่ค่อยได้ เรียนต่อ จบชั้นประถมจากโรงเรียนในชุมชน เมื่อจบแล้วก็ต้องออกมาช่วยเหลือพ่อแม่ทำสวน มี บางครอบครัวเท่านั้นที่ส่งเสียให้บุตรหลานได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ทำให้ไม่มีค่าใช้จ่ายด้าน การศึกษา ต่อมาเริ่มมีความเจริญด้านคมนาคมทำให้การเดินทางสะดวก การได้รับข่าวสารเพิ่มมาก ขึ้น ชุมชนจึงติดต่อกับภายนอกมากขึ้น ทำให้กระแสการผลิตพืชไร่ได้รับความนิยมในพื้นที่ เนื่องจากมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อภายในชุมชน ผลผลิตของเกษตรกรปรับเปลี่ยนเป็น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ละครึ่ง กาแฟ มะละกอ ในช่วงการผลิตระยะแรกเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่เมื่อปลูกซ้ำในที่ดิน เดิมหลายปี ทำให้เกิดโรคแมลงสะสมและต้องใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเพิ่มสูงขึ้น จึงทำให้ค่าใช้จ่าย ของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ทั้งต้องจ้างเครื่องจักร/รถไถเพื่อปรับพื้นที่ ประกอบกับช่วงหลังพ่อค้าคน กลางกดราคา ทำให้เกษตรกรจัดตั้งกลุ่มเพื่อรวบรวมผลผลิตไปขายให้กับ โรงงานทางภาค กลาง เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กาแฟ เพื่อแก้ไขปัญหาแต่ทำได้เพียงระยะแรกเท่านั้น เมื่อพ่อค้าคน กลางขึ้นราคาผลผลิตทำให้กลุ่มไม่สามารถรวบรวมผลผลิตได้ สมาชิกไม่ให้ความสำคัญกับกลุ่ม ในระยะนี้เริ่มใช้เงินทุนจากแหล่งทุนภาครัฐ เช่น ธ.ก.ส. แล้ว แ่ดวงเงินกู้ไม่มาก ทำให้เกษตรกร เริ่มเป็นหนี้

หลังการปฏิรูปที่ดิน เป็นช่วงที่เกษตรกรในพื้นที่มีรายได้จากการทำ ทุเรียนนอกฤดู ผลผลิตส่วนใหญ่ของเกษตรกรเป็นทุเรียน ใช้การจ้างแรงงานต่างชาติดำเนิน การกิจกรรมที่อันตราย เช่น การฉีดสารทุเรียน การโยงทุเรียน การทำแขนงทุเรียน ผลผลิตทุเรียนที่ได้ จะมีพ่อค้ามารับซื้อที่หน้าสวน ลักษณะการซื้อขายเป็นการเหมาทั้งแปลง หรือแล้วแต่การตกลงกัน ระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งการขายผลผลิตดังกล่าวผู้ซื้อจะทำหน้าที่ในการเก็บเกี่ยว และขนส่งเอง ตลาดทุเรียนส่วนใหญ่เป็นตลาดต่างประเทศ ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตเพิ่ม สูงขึ้น เมื่อทำการผลิตกันทุกครัวเรือน ผลผลิตจึงมีปริมาณสูง ราคาผลผลิตลดลงและเกิดปัญหา โรค/แมลง ทำให้เกษตรกรรายได้ลดลง ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่ไม่สามารถลดได้ ภาวะ หนี้สินจึงเพิ่มสูงขึ้นตามระบบทุนนิยม ช่วงพ.ศ. 2550-2556 เกษตรกรในพื้นที่ตำบลลำสิงห์ เริ่ม ได้รับการพัฒนาความรู้ในเรื่องการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกษตรกรบางส่วน พยายามปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง โดยการ ปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตและปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตที่พยายามพึ่งตนเอง และพยายามใช้สารอินทรีย์ ร่วมกับการใช้สารเคมี เพื่อปรับปรุงบำรุงดินและลดต้นทุนการผลิต ทั้งในช่วงเวลาดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและ

ประยุกต์ใช้ทางการเกษตร ทั้งได้สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามการส่งเสริมและสนับสนุนก็ไม่แพร่หลายและยังมีเกษตรกรอีกจำนวนมากที่ไม่สนใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ยังคงใช้วิถีการดำรงชีวิตและวิถีการผลิตแบบเดิม

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร และสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร กล่าวว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดินไม่ได้เข้าทำงานในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ แต่ได้ให้รายละเอียดของพื้นที่การเกษตรของจังหวัดชุมพรภาพรวมว่า ก่อน พ.ศ. 2537 ระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านมีลักษณะเป็นแบบพึ่งตนเอง และพัฒนามาสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ตามระบบเศรษฐกิจของประเทศ ชุมชนแต่ละชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากัน เนื่องจาก การคมนาคมและสาธารณูปโภค หากชุมชนเกษตรชุมชนใดอยู่ใกล้ชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดได้ง่ายกว่าชุมชนเกษตรที่ไกลจากตัวเมือง

หลังจากการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 ยังไม่ได้เข้าไปดำเนินงานในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ แต่หลังจากที่เข้าไปดำเนินงานในพื้นที่ประมาณ พ.ศ. 2552 กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ว่า เกษตรกรในพื้นที่ได้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มเกษตรกรเคมีกับกลุ่มเกษตรกรหัวก้าวหน้าที่พยายามจะปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนให้หันมาพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะเป็นเกษตรกรที่เป็นศูนย์เรียนรู้ฯ ศูนย์ต้นแบบและเกษตรกรเครือข่ายของศูนย์เรียนรู้ฯ และศูนย์ต้นแบบ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารพิษ และวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ พยายามส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรอื่นๆปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของครัวเรือน เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและยกระดับจากการผู้ผลิตสินค้าเกษตรพื้นฐานพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน การผลิตที่ปลอดภัยได้มาตรฐานสามารถสร้างมูลค่าของผลผลิตเพื่อช่วยเหลือให้ครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ก่อตั้งกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในชุมชน การปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตและปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตที่พยายามพึ่งตนเอง และพยายามใช้สารอินทรีย์ร่วมกับการใช้สารเคมี เพื่อปรับปรุงบำรุงดินและลดต้นทุนการผลิต

5) การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลถึงระบบเศรษฐกิจของชุมชนว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน การทำมาหากินของคนในชุมชน ระบบเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน การทำไร่ทำสวนค่อนข้างลำบาก ใช้แรงงานตนเองและแรงงานของสมาชิกในครัวเรือน ใช้ขอบใช้เสียมในการทำสวนต้องทยอยทำไปเรื่อยๆมีเวลาส่วนใหญ่อยู่ในสวน เริ่มปลูกข้าวหลังจากการเผาป่า เพื่อบริโภคเป็นข้าวไร่พื้นเมือง การทำสวนเหนื่อยมาก บางที่ต้องขอแรงเพื่อนบ้านหรือใช้การแลกเปลี่ยนแรงงาน ไม่ค่อยมีเงินมีทอง ราคาผลผลิตต่ำ ส่วนใหญ่ปลูกพริก ปลูกมะเขือ กล้วยหอมทอง การนำไปขายต้องใช้สาแหรกหาบออกไป ไล่เกวียนเพื่อนบ้าน การ

เดินทางก็ต้องไปตั้งแต่มืดกว่าจะถึงตลาดก็เข้าพอดี ผลผลิตที่นำไปขายที่ละไม่มากเพราะการเดินทางลำบาก ต้องไปกันหลายๆคน เมื่อขายผลผลิตมีเงินแล้วก็นำเงินไปซื้อกับข้าว หอม กระเทียม การออกไปขายผลผลิตจะไปอาทิตย์ละครั้ง หลังจากนั้นเมื่อถนนเริ่มดีขึ้นมีรถรับจ้างสามารถออกไปสู่ชุมชนอื่นๆง่ายขึ้น ทำให้ต้องใช้เงินเพิ่มมากขึ้น การผลิตต้องตรงกับที่ตลาดรับซื้อเพื่อสร้างรายได้ การทำเกษตรในชุมชนจะคล้ายคลึงกัน ระยะเวลาค่าใช้จ่ายสูงขึ้น เริ่มใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี เริ่มทำสวนกาแฟ และสวนทุเรียน เพราะราคาดี สภาพดินเหมาะสม ทำให้รายได้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม แต่ค่าใช้จ่ายก็เพิ่มขึ้น ทั้งต้องซื้อกับข้าวมาจากตลาดทั้งหมด ซึ่งในขณะนั้นมีตลาดนัดทำให้การจับจ่ายใช้สอยสะดวกขึ้นมาก

หลังการปฏิรูปที่ดิน ชุมชนเริ่มได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นช่วงที่เศรษฐกิจดีมาก เกษตรกรมีรายได้สูง ผลผลิตราคาดี ชีวิตสะดวกสบาย ทุกบ้านมักซื้อรถยนต์เพื่อใช้ในการเดินทาง สินค้าเริ่มแพงขึ้นแต่ไม่ส่งผลกระทบต่อมากนัก เพราะรายได้ดี มาเริ่มลำบากในช่วงที่ทุเรียนเป็นโรคและตายเป็นจำนวนมาก ราคาผลผลิตก็ตกต่ำ ทำให้กู้เงินเพื่อนำมาใช้ในการครัวเรือน เกษตรกรเริ่มมีภาระที่ต้องใช้เงินเพิ่มมากขึ้น ทั้งค่าใช้จ่ายของบุตรหลานที่ส่งไปโรงเรียน นอกชุมชน ค่ารถนักเรียน ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าผ่อนรถยนต์ ค่าเครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการลงทุนทางการเกษตร รวมถึงค่าปุ๋ยเคมีและสารเคมีที่ราคาเพิ่มสูงขึ้นเมื่อโรคทุเรียนเริ่มระบาดหนัก จึงต้องใช้สารเคมีเพิ่มสูง ทำให้เพิ่มค่าใช้จ่ายขึ้นอีก บางปีทำแล้วไม่มีกำไร บางปีไม่มีผลผลิต ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ต้องเลิกทำทุเรียนนอกฤดูไปช่วงหนึ่ง ประมาณ พ.ศ. 2548-2549 ยางพาราและปาล์มน้ำมันได้รับความนิยมสูงเนื่องจากราคาสูงเป็นที่พอใจให้เกษตรกรสูงอายุและเกษตรกรที่ขาดแรงงานในการเกษตรปรับเปลี่ยนมาปลูกยางพาราและปาล์ม น้ำมันเพิ่มขึ้นในพื้นที่ เพราะการดูแลไม่ยุ่งยากเหมือนทุเรียน ไม่ต้องใช้แรงงานมาก และไม่ต้องใช้น้ำเหมือนทุเรียน การผลิตง่ายกว่า ซึ่งยางพาราและปาล์มน้ำมันจะปลูกมากในพื้นที่ หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 4 ซึ่งเป็นเกษตรกรที่อพยพมาจากจังหวัดทางภาคใต้

สรุปการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ก่อนการปฏิรูปที่ดินเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2537 จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร และเกษตรกร ให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า สภาพเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ ได้แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2506 -2515 สภาพเศรษฐกิจของตำบลเป็นเศรษฐกิจพึ่งตนเอง และช่วงที่ 2 พ.ศ. 2516-2537 สภาพเศรษฐกิจของชุมชนเป็นแบบทุนนิยม ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ทำงานในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ กล่าวว่าในช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดินไม่ได้เข้าทำงานในชุมชน จึง

กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจในภาพรวมของพื้นที่การเกษตรของจังหวัดชุมพร ว่า ก่อน พ.ศ. 2537 สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านในพื้นที่การเกษตรมีลักษณะพึ่งตนเอง และพัฒนามาสู่สภาพเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไม่เท่ากันตามความเจริญของแต่ละชุมชน ส่วนสภาพเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ หลังการปฏิรูปที่ดิน กลุ่มเป้าหมายได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกันทั้ง 5 กลุ่ม ว่า เป็นสภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ต่อเนื่องมาจากช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน ช่วงเวลาในการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก ส่งผลมาจากการปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความเจริญทางด้านคมนาคม เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเอกสารทางวิชาการของบุญนาค ตีวกุล (2543: 4-9) ที่กล่าวถึงช่วงเวลาในการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจครัวเรือนของคนในชนบทที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่ได้จัดแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 ก่อน พ.ศ. 2398 ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2398-2503 และช่วงที่ 3 พ.ศ. 2503 ถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นว่ามีแตกต่างกับช่วงเวลาที่ทำการศึกษาของตำบลถ้ำสิงห์ แต่เมื่อพิจารณาถึงระบบเศรษฐกิจที่จัดแบ่งเป็น 2 ระบบ คือ ก่อน พ.ศ. 2398 เป็นระบบเศรษฐกิจหมู่บ้าน ครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ มีการปลูกข้าว ตามสภาพพื้นที่ มีการเลี้ยงสัตว์ ผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน ใช้เทคโนโลยีต่ำ ช่วงที่ 2 และช่วงที่ 3 ที่เป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเพื่อจำหน่าย เลิกผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ มีเวลาว่างและใช้ไปในทางที่ผิด และการเริ่มสนับสนุนให้มีการปลูกพืชไร่ และพืชสวนเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ครัวเรือนเกษตรกรจึงไม่พึ่งพาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ ทำให้สรุปได้ว่า สภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ในช่วงต้นเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองที่ครอบครัวมีบทบาทในการผลิต การบริโภค และการจำหน่ายผลผลิต ซึ่งสมาชิกในครัวเรือนต่างทำหน้าที่ของตนเอง และมีความเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มสังคม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางสังคม มีความผูกพัน นับถือธรรมชาติ มีระบบความเชื่อเพื่อใช้ควบคุมสังคม จนปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตามระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศที่พัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก เช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม การปรับเปลี่ยนบทบาทการทำหน้าที่ของครัวเรือน การลดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สถาบันทางสังคมลง ตลอดจนทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ในชุมชน ซึ่งช่วงเวลาในการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของชุมชนมีความสัมพันธ์กับระบบการเพาะปลูกของชุมชนเป็นหลัก

3.1.2 การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย สามารถสรุปได้ดังนี้

1) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบด้วย นายสุรินทร์

อินทวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบุลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลซึ่งมีความสอดคล้องกันว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดินเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2537 การเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์เป็นการเพาะปลูกพืชด้วยระบบง่าย ๆ เริ่มจากการบุกเบิกป่าแล้ว จึงเผาเศษไม้เพื่อทำพื้นที่โล่งเตียน แล้วเริ่มทำการปลูกข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองที่นำติดตัวมา หรือขอยืมจากเพื่อนบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ก็สามารถประดิษฐ์ได้ด้วยตนเองหรือนำติดตัวมา ซึ่งการบุกเบิกป่า การเผาป่า จะใช้แรงงานผู้ชายที่เป็นผู้นำหัวหน้าครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านใกล้เคียงช่วยกัน เมื่อเตรียมพื้นที่ปลูกข้าวแล้ว จึงเริ่มปลูกข้าวไร่ ซึ่งผู้ชายจะทำหน้าที่เป็นคนแทงสั๊ก ผู้หญิงจะทำหน้าที่หยอดข้าวหรือปลูกข้าวลงในหลุม การทำสวนจะช่วยกันในครอบครัว แต่ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของเพศชาย ผู้หญิงจะทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน อบรมดูแลบุตรหลาน หลังจากการทำข้าวไร่ในปีแรกจะเพาะปลูกพืชผัก กล้ายหอมทอง มะพร้าว ไม้ผล ในช่วงปี พ.ศ. 2516 เกษตรกรในพื้นที่เริ่มปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นการผลิตพืชไร่เชิงเดี่ยวเพื่อการค้าพืชไร่ที่เกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูก คือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ชิง ถั่วลิสง ละหุ่ง ขมิ้น กาแฟและกล้ายหอมทอง ซึ่งจะลดพื้นที่ปลูกข้าวไร่ลงไปเรื่อยๆ หากบุกเบิกพื้นที่ใหม่ก็จะปลูกพืชไร่เพิ่มทำให้เกิดอาชีพใหม่ในชุมชน เช่น การรับจ้างสีข้าวโพด การรับจ้างเตรียมดิน และเมื่อแรงงานในครัวเรือนไม่พอกับพื้นที่เพาะปลูก ทำให้เริ่มใช้การจ้างรถไถเตรียมดินมากขึ้น ใช้การจ้างแรงงานในการปลูกและในการเก็บเกี่ยว มีการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเกิดปัญหาด้านราคาและด้านตลาด จึงเกิดการรวมกลุ่มนำไปขายเองและปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรมาปลูกพืชสวน โดยเสริมด้วยพืชอายุสั้นและพัฒนามาสู่การทำไม้ผลนอกฤดูคุณภาพเพื่อการค้า

หลังการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ.2538-2556 เป็นช่วงที่เกษตรกรในพื้นที่ผลิตทุเรียนนอกฤดูเป็นระบบการเกษตรเพื่อการค้า ต้องใช้การจัดการด้านโรค/แมลง จัดการระบบน้ำในแปลงเกษตรกร จัดหาพันธุ์พืชที่ตรงกับความต้องการของตลาด ต้องพึ่งพาการจ้างงาน พึ่งพาเครื่องจักร มีการแข่งขันกันเองภายในชุมชน เมื่อทุเรียนเป็นโรคตายและราคาไม่เป็นที่จูงใจก็ปรับเปลี่ยนนำพืชชนิดอื่นมาปลูกเสริมในแปลงเกษตรกรรม เช่น มังคุด ลองกอง หมวก กล้ายมะพร้าว กลายเป็นสวนสมรมมากขึ้น

2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลถ้ำสิงห์ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ให้ความเห็นว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน การเกษตรของชุมชนไม่มีรูปแบบชัดเจน เกษตรกรในชุมชนทำกิจกรรมทางการเกษตรที่เหมือนกัน เริ่มจากการปลูกข้าว ปลูกกล้วยหอมทอง และผักที่ใช้บริโภคในครัวเรือน การเพาะปลูกก็ทำง่ายๆ ปลูกอะไรก็ขึ้น ไม่ต้องพินิจพิเคราะห์ เกษตรกรไม่ค่อยสนใจว่าจะต้องปลูกพืชเศรษฐกิจ ปลูกตามๆกัน พันธุ์พืชก็ไม่ต้องซื้อ ปลูกพันธุ์พื้นเมือง ไม่ต้องดูแลรักษามาก การปลูกพืชในระยะแรกไม่เน้นผลผลิต จนมีแกนนำเกษตรกรเป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้าได้นำพืชไร่เข้ามาในพื้นที่และขยายให้เกษตรกรเพื่อนบ้านปลูกทำให้เกษตรกรมีรายได้ดีเมื่อเทียบกับช่วงก่อน เกษตรกรในพื้นที่จึงผลิตพืชไร่แล้วขายให้พ่อค้าที่เข้ามารับซื้อ ระยะแรกเกษตรกรมีรายได้สูง เนื่องจากไม่ต้องจัดการและลงทุนมาก เมื่อปลูกข้าวพืชเดิมไปเรื่อยๆ พืชก็เริ่มโรคราและต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มทำให้ขาดทุนจึงเลิกปลูกและหันมาปลูกกาแฟ เพราะราคาดีและให้ผลผลิตเร็ว เริ่มนำไม้ผลเข้ามาปลูกเสริมในกาแฟ การเกษตรจึงเป็นการปลูกพืชสวน เมื่อกาแฟราคาตกทำให้ผลผลิตน้อยจึงทำลายกาแฟ คงเหลือแต่ทุเรียนระยะหลังเริ่มทำทุเรียนนอกฤดูตามเกษตรกรในอำเภอหลังสวน จนแพร่กระจายทั้งชุมชน เมื่อเกิดปัญหาราคาคาตกต่ำจึงเริ่มปลูกไม้ผลอื่นๆเสริมในแปลงเกษตรกรรมเพื่อสร้างรายได้ เกษตรกรจะปลูกพืชตามๆกัน พืชชนิดใดราคาดีจะนิยมปลูก หากพืชชนิดใดราคาตกต่ำก็จะไม่ให้ความสนใจ

หลังการปฏิรูปที่ดิน รูปแบบการเกษตรของชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักใช้รูปแบบการทำสวนแบบเดิม หลังจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ได้เข้ามาสนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ได้เข้ามาสนับสนุนจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนขึ้นในตำบล โดยการคัดเลือกเกษตรกรที่มีองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงทำสวนแบบพึ่งตนเอง มีกิจกรรมหลากหลายในแปลง เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ทำให้เกษตรกรเครือข่ายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับระบบการเกษตรแบบสวนสมรม ทั้งสนับสนุนให้เกษตรกรในพื้นที่ปลูกพืชผักไว้บริโภคในครัวเรือน และลดต้นทุนการผลิตในแปลงเกษตรกรรมด้วยการผลิตปุ๋ยหมักปุ๋ยอินทรีย์ และสนับสนุนช่วยเหลือให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชน ก็ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่เริ่มเห็นความสำคัญของการทำเกษตรแบบผสมผสานมากขึ้น เนื่องจากสามารถลดความเสี่ยงด้านราคาผลผลิตได้ และสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรเพาะปลูกแบบผสมผสานมากขึ้น

3) แกนนำเกษตรกร ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร และนายดำรง เสนแก้ว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเกษตรของชุมชนว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน การเกษตรของชุมชนเป็นแบบง่ายๆ เริ่มจากการปลูกข้าวเพื่อบริโภคและปลูกพืชหน้าดินเพื่อสร้างรายได้ของครอบครัว

จนมาเป็นระบบการเกษตรแบบพืชไร่เชิงเดี่ยวเพื่อการค้า และพัฒนามาสู่ระบบการปลูกพืชสวนเชิงเดี่ยว การผลิตไม้ผลนอกฤดูเพื่อการค้าและเริ่มพัฒนามาสู่การใช้เทคโนโลยี ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีอย่างมาก การปลูกพืชสวนแบบผสมผสานหรือสวนผสมเพื่อการค้า

หลังการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2556 แกนนําเกษตรกร ซึ่งเป็นประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทองถ้ำสิงห์ และประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ ได้กล่าวถึง ระบบการปลูกพืชของเกษตรกรและสมาชิกในชุมชนว่า จากการที่เกษตรกรในพื้นที่ได้ปรับเปลี่ยนระบบปลูกพืชมาเป็นแบบสวนผสม(ผสมผสาน) ทำให้ผลผลิตของเกษตรกรมีความหลากหลายขึ้น ราคาของผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่แน่นอนทำให้ต้องการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในพื้นที่จึงได้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาการเงินเบื้องต้น เริ่มจากการรวมกลุ่มจากพี่น้อง พ่อแม่ ญาติสนิท เพื่อนบ้าน มาออมเงินรวมกัน และใช้การกู้ยืมในกลุ่มจนพัฒนามาเป็นกลุ่มอาชีพทางการเกษตรทั้ง 2 กลุ่ม ใช้แก้ไขปัญหาหาค่าผลผลิตทางการเกษตรของสมาชิก โดยกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง จะทำหน้าที่เป็นจอร์รับซื้อผลผลิตของสมาชิก เช่น กล้วยทุกชนิด มังคุด ลองกอง มะละกอ และทำหน้าที่เป็นจอร์รวบรวมและส่งผลผลิตไปขายยังตลาด ซึ่งตลาดมีทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ เน้นการผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารพิษส่งประเทศญี่ปุ่น ที่ได้รับการสนับสนุนจากจังหวัดชุมพร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ที่เห็นศักยภาพ จึงดำเนินโครงการนิคมการเกษตรกล้วยหอมทองเพื่อส่งออก และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ส.ป.ก.และจังหวัดชุมพร เพื่อสร้างอาคารและงบประมาณในการพัฒนาแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร เช่น การขุดลอกแหล่งน้ำ การขุดเจาะบ่อบาดาล และเครื่องมือเครื่องจักรที่ใช้ในสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรฯ และเกษตรกรในชุมชน ทั้งมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการจัดการอบรมให้ความรู้ในโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ปี 2553 ในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลถ้ำสิงห์ (นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา) เกษตรกรเป้าหมายจำนวน 30 ราย ทั้งนี้ยังมีการให้ความรู้ด้านการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agriculture Practices: GAP) แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรเพื่อรองรับการกำหนดมาตรฐานในอนาคต ทั้งประสานงานกับสำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ ตลอดจนให้การสนับสนุนเงินทุนเป็นเงินทุนหมุนเวียนแก่วิสาหกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนด้วย

วิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ รวมตัวกันจัดตั้งเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกร ในพื้นที่ปลูกพืชผสมผสาน และต้องการอนุรักษ์พันธุ์กาแฟโรบัสต้าที่ปลูกในตำบลถ้ำสิงห์ให้มีชื่อเสียงเช่นเดิม โดยที่กาแฟเป็นพืชที่สามารถปลูกผสมผสานกับพืชอื่นได้ และเกษตรกร

ยังสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้หลายช่วงเวลา เกษตรกรมีรายได้หมุนเวียนทั้งปีเพียงพอต่อการจับจ่ายใช้สอยในภาวะเศรษฐกิจที่ไม่มีความแน่นอน และอีกประการหนึ่งซึ่งถือเป็นข้อดีของการปลูกพืชผสมผสาน คือ โรคและแมลงศัตรูพืชจะไม่ระบาดรุนแรงถึงขั้นทำความเสียหายให้กับต้นพืชได้ เพราะความหลากหลายของพืชที่ปลูกทำให้พืชบางชนิดมีความต้านทานกับโรคและแมลงที่ระบาดกับพืชอีกชนิดหนึ่งในแปลงเดียวกัน เช่น การปลูกกาแฟสายพันธุ์โรบัสต้า กล้วยหอมทอง ทุเรียน ลองกอง พืชเหล่านี้สามารถปลูกรวมกันในแปลงเดียวกันได้และผลผลิตก็มีคุณภาพ เนื่องจากสภาพดินของถ้ำสิงห์มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยลักษณะของดินที่เป็นดินเหนียวปนดินร่วนสีแฉะมีแร่ธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์กับพืชมาก การที่กาแฟราคาตกต่ำในช่วงต้น เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ก็ปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากกาแฟเป็นพืชชนิดอื่น บางรายนำกล้วยหอมทองเข้ามาทดแทน ทำให้ลดจำนวนพื้นที่ปลูกกาแฟลง ซึ่งวิสาหกิจชุมชนฯต้องการให้กาแฟถ้ำสิงห์กลับมาสร้างความอยู่ดีกินดีให้กับเกษตรกรตำบลถ้ำสิงห์เช่นเดิม จึงหันมารวมกลุ่มกันปลูก ช่วยกันดูแลรักษาต้นกาแฟ ผลกาแฟ เก็บเกี่ยวอย่างถูกวิธี ตลอดจนการแปรรูปผลผลิต เพื่อจัดจำหน่ายและทำการตลาดด้วยตัวเกษตรกรเอง ให้เกิดความแตกต่างจากอดีตที่เกษตรกรเป็นเพียงผู้ผลิตให้กับพ่อค้าไม่แปรรูปผลผลิต และไม่มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่ดี การขายทุกอย่างอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของพ่อค้าคนกลางหรือบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตเท่านั้น จึงริเริ่มก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มกาแฟบ้านถ้ำสิงห์เมื่อ พ.ศ. 2551 ทำการผลิตกาแฟครบวงจร เริ่มต้นด้วยการผลิตต้นกล้ากาแฟ นำผลผลิตที่ได้มาสีและคั่วบดให้เป็นกาแฟสำเร็จรูป และจัดจำหน่ายในรูปแบบ กาแฟถ้ำสิงห์ 3 in 1 กาแฟถ้ำสิงห์ 4 in 1 ที่มีผสมดอกกาแฟเป็นส่วนผสมที่ช่วยลดน้ำตาลในเลือดและลดไขมันในเลือด ผลิตเมล็ดกาแฟสดทั้งกาแฟแก้ว – บด การทำร้านกาแฟสด ร้านของฝากของวิสาหกิจชุมชน การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวทำให้พื้นที่การเพาะปลูกกาแฟของตำบลถ้ำสิงห์ไม่สูญหายไปและปัจจุบันมีเกษตรกรเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นจำนวน 250 คน พื้นที่ปลูกกาแฟประมาณ 1,500 ไร่ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย สังกัด สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร และสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร ไม่สามารถให้ข้อมูลในช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดินได้ แต่กล่าวว่า หลังการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ได้เข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ ได้มีความรู้เกี่ยวกับการทำพืชสวนที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ทุเรียน มังคุด ลองกอง กล้วยหอมทอง ทั้งได้นำความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชปลอดภัยได้มาตรฐานในพืชสวน เช่น การปฏิบัติในการผลิตไม้ผลเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยปลอดศัตรูพืชและได้มาตรฐาน (Good Agriculture Practices: GAP) เช่น การผลิตทุเรียน มังคุด ลองกอง กล้วยหอมทอง และกาแฟ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้กับ

การเกษตร หลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน การส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มโครงการยุวเกษตรกรในโรงเรียน การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและความรู้เกี่ยวกับการเกษตรอื่นๆ เห็นว่าระบบการเกษตรในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์เป็นระบบการเกษตรแบบผสมผสาน ที่เกษตรกรให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อการค้าโดยเฉพาะ และเป็นเกษตรกรเคมีเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงเกษตรกรเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ทำการลดต้นทุน และใช้สารอินทรีย์ชีวภาพ รูปแบบการเกษตรเป็นการเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า เช่น ทุเรียน ขางพารา ปาล์มน้ำมันและกล้วยหอมทอง ส่วนระบบเกษตรผสมผสานเพื่อการค้าเกษตรกรในพื้นที่จะเริ่มปรับเปลี่ยนมาใช้ระบบนี้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม

5) การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลถึงการเกษตรของชุมชนว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน การเกษตรของชุมชนทำได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากเครื่องมือเครื่องใช้ไม่ทันสมัย ได้ผลผลิตเพียงพอกับการบริโภคเท่านั้น รูปแบบและวิธีการทำเกษตรได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ บรรพบุรุษเป็นหลัก เมื่อแกนนำเกษตรกรได้นำพืชไร่เข้ามาในชุมชน ซึ่งมีผลผลิตสูงและขายได้ราคาดี ทำให้เกษตรกรปลูกเต็มพื้นที่ การทำเกษตรจึงทำตามกันไป เริ่มจากการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ฝรั่ง ขมิ้น และพืชไร่อื่นๆ ซึ่งใช้การจ้างรถไถในการเตรียมดิน จึงทำได้รวดเร็วขึ้น เริ่มใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต มีพ่อค้ามารับซื้อในพื้นที่ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นเมื่อพืชไร่เป็นโรคก็เริ่มปลูกกาแฟ ทุเรียน และไม้ผลอื่นๆ จนกลายเป็นการปลูกผสมปนเป็นพืชหลายชนิดในแปลงเป็นแบบสวนโบราณหรือสวนสมรม

หลังการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ.2538-2556 รูปแบบการปลูกพืชของเกษตรกรในปัจจุบันแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1) ระบบพืชสวนเชิงเดี่ยว เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรที่ใช้ปลูกพืชหลัก/พืชเศรษฐกิจเพียงชนิดเดียวในแปลงเกษตรกรรม พืชส่วนใหญ่ที่เกษตรกรนิยมปลูกมากในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ได้แก่ ทุเรียน กล้วยหอมทอง ปาล์มน้ำมัน ขางพารา กล้วยหอมทอง และมะพร้าว ที่มีลักษณะการปลูกเป็นพืชเพียงชนิดเดียวไม่ปลูกร่วมกับพืชชนิดอื่นๆ และส่วนใหญ่เป็นการเกษตรที่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเป็นหลัก และ 2) ระบบการปลูกพืชสวนแบบสวนสมรม/ผสมผสานเป็นระบบการปลูกพืชในที่ดินหลากหลายชนิดร่วมกันในแปลงเกษตรกรรม มีการเกี่ยวคู่ซึ่งกันและกันระหว่างพืชแต่ละชนิด ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินคุ้มค่า รูปแบบการเพาะปลูกมีหลายรูปแบบ เช่น การปลูกไม้ผลเสริมด้วยพืชอายุสั้น เช่น กล้วยชนิดต่างๆ (กล้วยหอมทอง กล้วยไข่ กล้วยเล็บมือนาง) พืชผักและสมุนไพร ปลูกหมาก มะพร้าว ในแปลงเกษตรกรรม โดยการปลูกพืชหลักที่มีกาแฟเป็นพืชเดิมเสริมด้วยไม้ผล เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่จะปลูกทุเรียน กล้วยหอมทอง และนำกล้วยมาปลูกเสริมเพื่อให้ร่มเงา และสร้างรายได้ระยะเริ่มต้น เมื่อทุเรียนตายก็จะเริ่มเสริมด้วยลองกอง มังคุด บริเวณที่ว่างระหว่างทุเรียน ในบริเวณรอบแปลงเกษตรกรรม เกษตรกรนิยมปลูกหมาก มะพร้าว เพื่อเป็น

แนวเขตแดน ป้องกันแสงแดดและลมได้อีกทางหนึ่ง ทั้งนี้แปลงเกษตรกรรมบางส่วนมีการปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ใช้สอยใช้บริเวณรอบนอกเขตพื้นที่ที่เป็นรอยต่อกับภูเขาหรือบริเวณใกล้กับแปลงเกษตรกรรมของเพื่อนบ้านเพื่อประโยชน์ใช้สอย อนุรักษ์น้ำและเป็นแนวเขตแดน แต่อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรรมบางรายที่มีการปลูกไม้เศรษฐกิจปะปนกับพืชหลักในบริเวณแปลงเกษตรกรรม เช่น มีการปลูกไม้จำปาทองในแปลงทุเรียนและไม้ผลอื่นๆ แต่ความหนาแน่นของไม้เศรษฐกิจค่อนข้างน้อย มีเพียงไม่กี่ต้นเท่านั้น เหตุผลเพื่ออนุรักษ์น้ำและความชื้นในแปลงเกษตรกรรม ทั้งนี้มีเกษตรกรรมบางรายที่ยังคงปลูกยางพารา/ปาล์มน้ำมันเพิ่มในแปลงเกษตรกรรมร่วมกับไม้ผลและพืชชนิดอื่นๆ ด้วย

สรุประบบการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ก่อนการปฏิรูปที่ดิน จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร และเกษตรกร ให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า ระบบการเกษตรในชุมชนช่วงปีแรกๆ เป็นระบบการเกษตรแบบง่ายๆ เริ่มจากการบุกเบิกป่าแล้วถางและใช้การจุดไฟเผาเศษไม้ เพื่อทำการเพาะปลูกข้าวไร่เพื่อใช้เป็นอาหารของครัวเรือนใช้พันธุ์พืชท้องถิ่น ไม่เน้นการเพิ่มผลผลิต มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค เป็นการเกษตรแบบพึ่งตนเองทั้งพืชและสัตว์ ใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน ไม่มีการใช้สารเคมีในการผลิต ใช้แรงงานในครัวเรือน การออกปากขอแรงไม่จ้างงาน จนมาพัฒนาสู่ระบบการเกษตรแบบพืชไร่เชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ที่ต้องซื้อหาพันธุ์พืชให้ตรงตามความต้องการของตลาด เริ่มใช้เครื่องมือเครื่องใช้ทันสมัย ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการเพิ่มผลผลิต ซึ่งระบบการเพาะปลูกดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อสนับสนุนให้เกิดการเกษตรเพื่อการค้า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรในชุมชนอย่างรวดเร็ว เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้คนในชุมชนได้มากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้การเกษตรระบบเข้มข้นเพื่อการค้าทำให้มีการบุกเบิกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้และสัตว์ป่าอย่างมากมาย เมื่อคนในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยวมาผลิตพืชสวนเชิงเดี่ยว และพัฒนามาสู่การทำพืชสวนนอกฤดู ที่ได้รับการส่งเสริมความรู้จากภาคเอกชนเพื่อเพิ่มมูลค่าราคาสินค้าเกษตร ทำให้คนในชุมชนให้ความนิยมนกันอย่างแพร่หลาย เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว โดยไม่คำนึงถึงต้นทุนการผลิตและความเสียหายของสภาพแวดล้อมในชุมชน มุ่งเน้นการยกระดับรายได้ การยกระดับความอยู่ของครัวเรือน ไม่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างกันชุมชน

หลังการปฏิรูปที่ดิน การเกษตรของชุมชนก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนักแต่เริ่มให้ความสำคัญกับการผลิตไม้ผลแบบสวนสมรม เนื่องจากทุเรียนเป็นโรคและทยอยตาย จนทำให้รายได้ลด หนี้สินเพิ่ม จึงปรับเปลี่ยนมาปลูกไม้ผลแบบสวนสมรมเช่นคนโบราณ เพื่อลดความเสี่ยงด้านราคา ประกอบกับช่วงหลังกระแสการทำเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการ

ส่งเสริม สนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรในชุมชน ทำให้เกษตรกรหัวก้าวหน้าในพื้นที่เริ่มปรับเปลี่ยนมาทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งเน้นการเกษตรแบบพึ่งตนเอง และการพัฒนากลุ่มองค์กรของเกษตรกรในชุมชนเพื่อช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจและเน้นการผลิตพืชที่ปลอดภัยและได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต และสามารถยกระดับราคาผลผลิตทางการเกษตร และยังมุ่งเน้นให้เกิดการรวมตัวเพื่อก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาผลผลิตของชุมชนขึ้น จึงสรุปได้ว่าในชุมชนมีพัฒนาการทางการเกษตร ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระบบการเกษตรเพื่อใช้บริโภค

ช่วงที่ 2 ระบบการเกษตรพืชไร่เชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ระบบ

การเกษตรพืชสวนเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าและระบบการเกษตรพืชสวนผสมเพื่อการค้า

เมื่อนำระบบการเพาะปลูกของชุมชนมาเปรียบเทียบกับเอกสารทางวิชาการของอนันต์ ปินตารักษ์ (www.ap.mju.ac.th, 13 มิถุนายน 2555) ทำให้เห็นว่ามีคุณสมบัติคล้ายกัน โดยเริ่มจากการทำไร่เลื่อนลอย (Shifting Cultivation) เป็นระบบแรกของมนุษย์ ลักษณะที่เด่นชัดคือ การหักร้างถางป่า เมื่อเศษพืชแห้งก็เผา เพื่อหยอดเมล็ดพืชปลูก แล้วมาปรับเปลี่ยนเป็นระบบการเกษตรเพื่อยังชีพ (Subsistence Farming) ชุมชนต้องการหลักแหล่ง มีการพัฒนาเทคโนโลยีระดับหนึ่ง มีความหลากหลายของระบบ ชุมชนยังได้รับประโยชน์จากธรรมชาติในแง่การเป็นอาหาร มีการชดเชย ความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ระบบ เช่น ใช้มูลสัตว์ มีการชลประทานขนาดเล็ก ถึงแม้จะลงทุนน้อยในแง่การปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนามาสู่ระบบการเกษตรแบบเข้มข้น (Intensive Farming) เกิดขึ้นจากกระแสการพัฒนาสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เน้นการผลิตเพื่อขาย จึงเรียก “Cash Farming” เป็นระบบการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีมาก ต้องการปัจจัยการผลิตสูง เริ่มในประเทศตะวันตก ปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าแบบเดี่ยว (Monoculture) หากนำระบบการเพาะปลูกของตำบลถ้ำสิงห์ มาเปรียบเทียบกับเอกสารวิชาการของ สัมฤทธิ์ เฟื่องจันทร์ (2527:1-2) ทำให้เห็นว่ามี ความแตกต่าง โดยระบบการเพาะปลูกของเอกสารดังกล่าวได้กล่าวถึง ระบบการเพาะปลูกระบบแรก คือระบบการเพาะปลูกแบบการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย ที่ใช้การตัดไม้เผาป่าเพื่อทำการเกษตรเพียง 1-2 ครั้ง เมื่อความอุดมสมบูรณ์ของดินลดน้อยลงก็จะย้ายไปที่แห่งใหม่และจะกระทำกันต่อเนื่องไป อาจเนื่องจากระบบการทำไร่เลื่อนลอยไม่ค่อยมีปรากฏในจังหวัดทางภาคใต้ของไทย และตำบลถ้ำสิงห์เป็นตำบลที่เกิดขึ้นใหม่ วัตถุประสงค์หลักของเกษตรกรที่เข้าบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและเป็นการอพยพเข้ามาของคนทางภาคใต้ และภาคกลาง ทำให้ในช่วงปีแรกระบบการเพาะปลูกเป็นการเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงชีพที่เป็นภูมิปัญญาและความรู้ของคนในพื้นที่จังหวัดชุมพรและคนที่อพยพมาจากทางใต้ของไทย ส่วนระบบการเกษตรแบบพืชไร่เชิงเดี่ยวเป็นการนำเข้ามาจากเกษตรกรที่อพยพมาจากทางภาคกลางที่มี

ประสบการณ์ในการเพาะปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว ซึ่งพืชไร่นำเข้ามาปลูกในระยะแรก เช่น ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ละหุ่ง เป็นพืชที่ปลูกทางภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ ปัจจัยที่มีส่วนในการส่งเสริมให้มีการเพาะปลูกในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น พืชไร่ พืชสวน ไม้ผล ยางพาราและปาล์มน้ำมัน หรือพืชอื่นๆ คือ ปัจจัยด้านราคาผลผลิต ปัจจัยที่เกี่ยวกับแหล่งรับซื้อ

3.1.3 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินของ ตำบลลำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

1) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบูลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดินเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2500เกษตรกรเริ่มเข้ามาจับจองพื้นที่ในระยะแรกการจับจองที่ดินในปริมาณที่สามารถทำได้ด้วยแรงงานในครัวเรือน ครอบครัวใดมีขนาดใหญ่ ขนาดการจับจองจะมีปริมาณสูง เมื่อแผ้วถางแล้วจะสร้างที่พักแบบง่ายๆ และเริ่มทำการเกษตร เมื่อสมาชิกในครอบครัวเดินทางเข้ามาอยู่อาศัยจะเริ่มปลูกสร้างบ้านเรือนแบบยกพื้นที่มีขนาดตามจำนวนสมาชิกของครัวเรือน และสร้างขุ้งฉางเพื่อเก็บผลผลิตทำด้วยวัสดุในท้องถิ่น บริเวณบ้านเรือนจะมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่พื้นเมือง หมูพื้นเมือง การปลูกสร้างโรงเรือนเลี้ยงสัตว์แบบง่ายๆ ในแปลงเกษตรกรรมไม่ได้มีการจัดแบ่งพื้นที่แน่นอน การเพาะปลูกแบบผสมผสานกันไปและยังมีพื้นที่ที่ยังไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์เป็นป่าอยู่ในบริเวณแปลงเกษตรกรรม ใช้น้ำฝนหรือใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง เกษตรกรบางรายอาจมีการขุดบ่อน้ำตื้น บ่อวง แต่มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่เกษตรกรจะมีโอ่งเพื่อกักเก็บน้ำ การจัดแบ่งพื้นที่ของเกษตรกรส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันทั่วพื้นที่ในตำบล เมื่อเกษตรกรเริ่มปรับเปลี่ยนการผลิตมาผลิตพืชไร่เชิงเดี่ยว เริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและการดำรงชีวิต เลิกปลูกข้าว เลิกเลี้ยงสัตว์ ทำให้ขุ้งข้าวไม่มีความสำคัญอีกต่อไป ในบางครัวเรือนก็อาจรื้อทำลายทิ้ง ในบางครัวเรือนที่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีก็เปลี่ยนสภาพจากขุ้งข้าว มาเป็นโรงเรือนเก็บปัจจัยการผลิต หรือปรับเปลี่ยนจากคอกสัตว์มาเป็นโรงเรือนเก็บปัจจัยการผลิต พื้นที่ที่ยังไม่ทำประโยชน์หรือพื้นที่ป่าในแปลงเกษตรกรรม ก็ถูกเกษตรกรใช้ประโยชน์ทั้งหมด พื้นที่ในแปลงของเกษตรกรเริ่มมีถนนเพื่อใช้ในการขนส่งผลผลิตในระยะแรกเป็นถนนดินที่รถสามารถวิ่งเข้าได้ เมื่อเกษตรกรเริ่มผลิตกาแฟและมีรายได้สูง จึงเริ่มมีการสร้างลานดิน สร้างลานคอนกรีตเพื่อใช้ตากเมล็ดกาแฟสดก่อนนำไปสี ทำให้ที่อยู่อาศัยของเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่มีลานตากกาแฟเพิ่มขึ้น หลังจากที่เกษตรกรในพื้นที่เริ่มปลูกพืชสวน ไม้ผลในแปลงเกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรใช้น้ำในการเกษตรเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ป่าลดน้อยลงจากที่เกษตรกรแผ้วถางเพื่อทำประโยชน์ ทำให้ปริมาณฝนน้อยลง เกษตรกรมีความเดือดร้อนในการใช้น้ำ จึงเริ่มจัดหา/จัดสร้างวัสดุกักเก็บน้ำในพื้นที่ ระยะแรกเกษตรกรนิยมซื้อหาโอ่งใส่ น้ำขนาดใหญ่

วางในพื้นที่การเกษตร หรือเกษตรกรบางรายที่มีทุนก็จะสร้างอ่างเก็บน้ำซีเมนต์ขนาดใหญ่ เกษตรกรบางรายที่เลิกปลูกกาแฟ ก็นำลานกาแฟมาสร้างเป็นอ่างเก็บน้ำ ในบางปีเกษตรกรในพื้นที่ ส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาเรื่องน้ำมาก ต้องลงทุนซื้อรถและซื้อถังบรรจุน้ำเพื่อใช้ขนส่งน้ำใช้ในแปลง หรือใช้รับจ้างบรรทุกน้ำขายในพื้นที่

การถือครองที่ดินก่อนการปฏิรูปที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินเป็นหน้าที่ของผู้นำครอบครัว การถือครองที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่ จะถือครองที่ดินด้วยหัวหน้าครอบครัวที่ทำหน้าเป็น สามี หรือ บิดา ขนาดการถือครองที่ดินค่อนข้างมาก แต่หลังจากที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ได้เข้ารังวัดแปลงที่ดินของครอบครัวเกษตรกร ซึ่งครอบครัวของเกษตรกรสามารถถือครองที่ดินรวมทั้งสิ้นได้ไม่เกิน 50 ไร่ต่อครอบครัว ส่งผลทำให้การถือครองที่ดินของเกษตรกรที่มีจำนวนมากต้องกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้แก่ทายาท จึงทำให้ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรลดลง แต่ในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยที่ต้องกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้ทายาท เนื่องจากการถือครองที่ดินของเกษตรกรในพื้นที่ไม่เกินที่ ส.ป.ก.กำหนด หรือหากมีมากเกินไป พรบ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนดก็จะกระจายสิทธิการถือครองให้ทายาท ซึ่งในช่วงแรกการดำเนินการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ ก็ประสบกับปัญหาข้างเล็กน้อย เกษตรกรบางรายไม่มีความต้องการเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 เพราะเกรงว่าหากได้รับ ส.ป.ก. 4-01 แล้ว จะไม่สามารถขายที่ดินได้ การใช้ประโยชน์ที่ดินในแปลงเกษตรกรรม ภายในบริเวณที่อยู่อาศัยจะประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย โรงรถ โรงเรือนเก็บปัจจัยการผลิต ถังกักเก็บน้ำหรือภาชนะกักเก็บน้ำ ถนนภายในแปลงเกษตรกรรม ในบริเวณที่อยู่อาศัยได้จัดแบ่งพื้นที่เป็นที่ปลูกพืชผัก ดอกไม้ และที่เหลือเป็นพื้นที่สวนที่เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ในการปลูกพืชหลัก พืชเสริม และพืชริมเขตแดน เกษตรกรบางรายเพิ่มพื้นที่ป่าด้วยการปลูกป่าและไม่เศรษฐกิจในแปลงเกษตรกรรม บางแปลงมีการผลิตปุ๋ยหมัก อาจทำในแปลงเกษตรกรรมโดยการจัดแบ่งพื้นที่กองปุ๋ยหมัก เกษตรกรบางรายจะมีโรงเรือนปุ๋ยหมักและน้ำหมัก เกษตรกรบางรายก็จัดแบ่งที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบธุรกิจค้าขาย เป็นร้านขายของชำ ขายอาหารเพื่อเป็นอาชีพเสริม เกษตรกรบางรายจัดแบ่งพื้นที่เพื่อเป็นร้านขายปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เช่น ร้านขายปุ๋ยเคมีและสารเคมี

2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน กล่าวสอดคล้องกันว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยการตั้งบ้านเรือน โรงเรือน ยุ้งฉาง การตั้งของบ้านเรือนจะตั้งภายในพื้นที่เพาะปลูก รูปแบบบ้านเรือนก็ง่ายๆไม่คงทนถาวรเท่าที่ควร หากบ้านไหนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีรูปแบบการสร้างบ้านเรือนจะมีขนาดใหญ่โต การแบ่งพื้นที่ก็ไม่ตายตัว การใช้พื้นที่เพาะปลูกแบบ

หลวมๆ ไม่เต็มพื้นที่ มีต้นไม้ใหญ่หรือป่าหลงเหลือบ้าง เมื่อเริ่มทำพีชไร์ ทำให้ใช้พื้นที่เต็มเพื่อเพาะปลูก การถือครองที่ดินของเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ ยกเว้นหมู่ที่ 5 บ้านห้วยแก้ว ถือครองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติโครงการป่าเสียบญวนและป่าท่าสาร ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ การจับจองที่ดินของเกษตรกรในช่วงแรกเป็นการจับจองมือเปล่า การถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินมีเพียงใบรับรองสิทธิทำกิน (สทก.) ของกรมป่าไม้ การเปลี่ยนสิทธิผู้ถือครองที่ดิน การขายที่ดิน การเปลี่ยนมือ ทำได้อย่างอิสระ เกษตรกรบางรายที่บุกเบิกและถือครองที่ดินตั้งแต่ช่วงแรกบางคนก็ขายที่ดินและออกจากตำบลถ้ำสิงห์ไปหาบุญกรูพื้นที่ใหม่ เนื่องจากการใช้ชีวิตที่ไม่ระแวงระวัง มีการกู่หนี้ยืมสิน หรือบางคนก็เป็นหนี้พินัน

หลังการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2556 เมื่อช่างสำรวจจริงวัดของ ส.ป.ก. เข้ารังวัดแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกร ช่างรังวัดจะดำเนินการรังวัดแปลงเกษตรกรรมที่มีการทำประโยชน์เท่านั้น พื้นที่ที่ไม่มีการทำประโยชน์ในที่ดินจะไม่มีการรังวัด ในพื้นที่ที่มีความลาดชันเกิน 35 เปอร์เซ็นต์ จะไม่สามารถรังวัดและไม่สามารถได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. ได้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความลาดชันไม่เหมาะสมในการทำเกษตร ทั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าด้วย สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ได้ดำเนินการสอบสวนสิทธิอนุญาตให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (มอบส.ป.ก.4-01) ใน พ.ศ. 2542 หลังจากที่ดินสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ได้ดำเนินการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ป่าเสียบญวนและป่าท่าสาร ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร ครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2542 ถึงปัจจุบัน มีเกษตรกรได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ประมาณ 650 ราย หลังการมอบเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ ประมาณ 10 ไร่ต่อครัวเรือน นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ กล่าวเสริมว่า เมื่อ ส.ป.ก. ได้โอนภารกิจด้านโครงสร้างพื้นฐานให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อปี 2542 ทำให้หมู่บ้านมีความเจริญขึ้น สามารถดำเนินการในส่วนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน (น้ำ ไฟฟ้า ถนน) ได้เอง องค์กรบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ (อบต.ถ้ำสิงห์) ก็เข้ามามีบทบาทให้การช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างทันสมัย แตกต่างจากอดีตที่ต้องรอจากหน่วยงานราชการ นอกเหนือจากการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานแล้ว อบต.ถ้ำสิงห์ ก็เข้ามาสนับสนุนด้านอาชีพ สนับสนุนกลุ่มอาชีพ แต่การพัฒนาทำได้ยาก เนื่องจากเกษตรกรมีรายได้สูง และไม่มีเวลาเข้ามามีส่วนร่วม อบต.ถ้ำสิงห์ เห็นความสำคัญของงานประเพณีต่างๆ ในชุมชน เช่น งานวันปีใหม่ งานวันสงกรานต์ วันสาทรไทย วันตรุษจีน วันผู้สูงอายุ งานทำบุญกลางบ้าน ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งเรือ ฯลฯ ก็ให้การสนับสนุนเงินงบประมาณในส่วนนี้เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ในชุมชน อบต.ถ้ำสิงห์ให้การดูแลสถาบันการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บริเวณ

ใกล้เคียงเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลถ้ำสิงห์ ผู้โทรศัพท์สาธารณะ และเสา สัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ มีหอกระจายข่าวทุกหมู่บ้านเพื่อสื่อสารข่าวให้ทราบทั่วกัน และมีป้อม สายตรวจประจำตำบล ซึ่งสถานที่สำคัญต่างๆตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 ใกล้กับ อบต.ถ้ำสิงห์ เพื่อสะดวกในการติดต่อของเกษตรกรในพื้นที่ และมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมไปได้ทุกหมู่และเป็นจุดศูนย์กลางของตำบลถ้ำสิงห์

3) แกนนำเกษตรกร ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร และนายดำรง เสน แก้ว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ก่อนการปฏิรูปที่ดิน เมื่อเริ่มตามพ่อแม่เข้ามาอยู่ในพื้นที่การทำประโยชน์ของเกษตรกรในพื้นที่มีลักษณะเป็นการทำไร่ข้าว ปลูกพืชล้มลุกและไม่ผลหลากหลายชนิด มีบ้านอยู่อาศัยที่ท่าแบบง่าย บริเวณบ้านมีการเลี้ยงสัตว์เล็กน้อยมีการปลูกพืชผักสวนครัวในบริเวณบ้านที่ อยู่อาศัย ขนาดครอบครัวที่ค่อนข้างมีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมากกว่าปัจจุบัน การทำสวนจะ ทำด้วยแรงงาน พ่อแม่ลูก บทบาทหน้าที่ของพ่อจะเป็นผู้นำครอบครัว เป็นผู้หารายได้หลัก แม่มี บทบาทในการเลี้ยงดูลูกและทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน หากมีเวลาว่างจะช่วยเหลือทำงานในสวน การศึกษาของลูกหลานจะเรียนในโรงเรียนในชุมชนซึ่งจะเรียนในระดับชั้นประถม เมื่อจบแล้ว ก็ ไม่ค่อยได้เรียนต่อ จึงช่วยงานในสวนของครอบครัว มีบางครอบครัวเท่านั้นที่ส่งเสียบุตรหลานให้ เรียนต่อ การเดินทางที่ค่อนข้างลำบาก และเป็นช่วงที่ต้องใช้แรงงานเพื่อบุกเบิกทำไร่ทำ สวน คนในชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษา และไม่มีเงินทองที่จะสามารถส่งเสียบุตร หลานได้ การถือครองที่ดินของเกษตรกรในชุมชน เป็นการถือครองที่ดินแบบมือเปล่า ไม่มี เอกสารสิทธิ การซื้อขายที่ดินใช้เพียงการบอกกล่าวให้ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่า ผู้แก่ที่ได้รับการนับถือจาก คนในชุมชนทราบ ใช้การประมาณเนื้อที่แบบคร่าวๆใช้วัดความกว้าง ความยาวแบบง่าย แล้วตกลง ขายกัน ไม่มีหนังสือสัญญาซื้อขาย การถือครองที่ดินในขณะนั้นไม่มีการเสียภาษีที่ดิน ไม่มีปัญหา การบุกรุกที่ดินเช่นปัจจุบัน คนในชุมชนที่เข้ามาซื้อที่ดินในระยะหลังจะมาจากหลายพื้นที่ โดยการ ชักนำและเชิญชวนของคนในพื้นที่ ทำให้ในตำบลถ้ำสิงห์มีคนจากหลายจังหวัดเข้ามาอยู่ร่วมกัน ซึ่งในพื้นที่หมู่ที่ 1 และ 6 ส่วนใหญ่อพยพมาจากทางภาคกลาง หมู่ 2 และ 4 มาจากทางภาคใต้ ส่วน หมู่ที่ 3 จะมีทั้งภาคกลางและภาคใต้ ส่วน หมู่ที่ 5 จะเป็นคนที่เข้ามาจับจองในครั้งแรก และส่วน ใหญ่เป็นคนพื้นเพจังหวัดชุมพร แต่อย่างไรก็ตามคนในชุมชนก็มีความสัมพันธ์กันอย่างดี

หลังการปฏิรูปที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรเริ่มเปลี่ยนแปลง เป็นการเกษตรที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เหลือพื้นที่ว่างในแปลง เกษตรกรรม การเปลี่ยนลักษณะการเพาะปลูกมาเป็นไม้ผลไม่ยืนต้น บ้านเรือนเริ่มเปลี่ยนแปลงมี ความมั่นคงถาวร มีสิ่งอำนวยความสะดวก เริ่มมีการซื้อรถยนต์ เนื่องจากมีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร เข้าสำรวจจริงวัดแปลงถือครองที่ดินให้เกษตรกร

เป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรในพื้นที่ทำประโยชน์ที่ดินเพิ่ม เนื่องจากจะไม่ได้รับการจัดที่ดินหากปล่อยทิ้งไม่ทำประโยชน์ที่ดิน การถือครองที่ดินของเกษตรกรเป็นการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ได้รับการอนุญาตให้เข้าประโยชน์ในครั้งแรก ผู้ถือครองที่ดินเป็นเกษตรกรสูงอายุ และขาดแคลนแรงงานทางการเกษตรที่ต้องจ้างแรงงาน บุตรหลาน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่อยู่ในพื้นที่เนื่องจากต้องออกไปศึกษาในพื้นที่ และบางรายก็ไม่อยากทำการเกษตร เกษตรกรในพื้นที่มีการเปลี่ยนสิทธิการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพิ่มขึ้น จากหลายสาเหตุ บางรายนำที่เอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ไปใช้หนี้ บางรายนำที่ดิน ส.ป.ก. ขายเพื่อชำระหนี้ ซึ่งภาวะหนี้ของเกษตรกรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ระบบการเกษตรที่มุ่งเฉพาะพืชหลักเพียงชนิดเดียว ตลอดจนการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตที่พึ่งพิงภัยภายนอกสูง ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการเกษตรและค่าใช้จ่ายภาคครัวเรือนสูง ในส่วนที่ตั้งของกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เกษตรกรก็ได้สิทธิการใช้พื้นที่ของตนเองเพื่อคืนให้ ส.ป.ก. กันเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรหรือวิสาหกิจชุมชนขอใช้พื้นที่จัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกร หรือจัดตั้งเป็นโรงงานแปรรูปและโรงงานผลิตสินค้าของชุมชน จากการที่เกษตรกรในพื้นที่ขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร และเนื่องจากสภาพพื้นที่ของตำบลไม่สามารถขุดแหล่งน้ำขนาดใหญ่ได้ ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ใช้น้ำจากบ่อบาดาลที่เกษตรกรขุดเจาะเองและมีจำนวนมากในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย สังกัดสำนักงานเกษตร

อำเภอเมืองชุมพร และสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร ไม่สามารถให้ข้อมูลก่อนการปฏิรูปที่ดินได้ แต่กล่าวว่าปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ ใช้ประโยชน์ที่ดินได้เต็มประสิทธิภาพ การปลูกพืชหลายระดับ และมีรูปแบบการใช้ประโยชน์หลายรูปแบบ เช่น การปลูกเดี่ยว การปลูกแบบผสมผสาน 2-3 ชนิด และการปลูกพืชผสมผสานมากกว่า 3 ชนิดขึ้นไป ทั้งเกษตรกรบางรายยังมีการจัดแบ่งพื้นที่ในบริเวณที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบธุรกิจทั้งด้านการเกษตรและนอกภาคเกษตร เอื้อประโยชน์ต่อการอยู่อาศัย มีทั้งร้านค้า ร้านอาหาร ที่ทำการกลุ่มอาชีพ โรงงานแปรรูปขนาดเล็กในชุมชน และสภาพผิวจราจรเป็นถนนลาดยางเป็นส่วนใหญ่ การเดินทางสะดวก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตปฏิรูปที่ดินทำให้การถือครองที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่ถือครองเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ทั้งยังกล่าวอีกว่า ตำบลถ้ำสิงห์เป็นพื้นที่ที่กลุ่มองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถดำเนินธุรกิจได้หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยของตำบลถ้ำสิงห์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพบ้านถ้ำเพิง

5) การทำสนทนากลุ่มเกษตรกร จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลถึงการใช่ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรก่อนการปฏิรูปที่ดิน ว่าเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ปลูกพืชไม่มีระเบียบ เริ่มจากพื้นที่ที่ใกล้ที่พักอาศัยและทยอยบุกเบิกเข้าไปเรื่อยๆ ปีหนึ่งๆทำได้ไม่มากนัก

เพราะเครื่องมือเครื่องใช้ไม่ทันสมัยและทำด้วยแรงงานของตนเองและครัวเรือน มีการออกปากเพื่อนบ้านขอแรงกัน เมื่อเริ่มมาปลูกพืชไร่เพื่อการค้า การทำเกษตรมีรายได้เข้ามารับจ้าง ทุกครัวเรือนสามารถทำเกษตรเพิ่มขึ้นมาก ใช้นเวลาน้อยลง ในระยะแรกการปลูกสร้างบ้านเรือนแบบง่ายๆ เพราะไม่มีเงินส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ มีโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ หรือไม้ก็เลี้ยงตามไต้ต้น ไม้แบบง่ายๆ เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นจึงเริ่มปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้าน และจัดแบ่งพื้นที่ในบริเวณบ้านเป็นที่จอดรถ เก็บปุ๋ยเคมี เริ่มมีทางสาธารณะเข้าถึงที่อยู่อาศัย เมื่อมีการปลูกกาแฟจึงมีลานตากกาแฟเกือบทุกบ้าน เมื่อเลิกปลูกก็เปลี่ยนลานตากกาแฟใช้ตากหมากแทน และบางสวนก็ต่อเติมเป็นโรงรถยนต์ หรือไม้ก็ต่อเติมบ้านเพิ่ม หรือสร้างเป็นที่เก็บกักน้ำ รูปแบบบ้านก็เปลี่ยนเป็นบ้านที่สร้างด้วยครึ่งไม้ครึ่งปูน แต่ปัจจุบันบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านที่มีรูปแบบเป็นบ้านปูนชั้นเดียว หรือ สองชั้น ตามฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน การถือครองที่ดินในขณะนั้นไม่มีเอกสารสิทธิการถือครอง

หลังการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรส่วนใหญ่เป็นสวนไม้ผลแบบผสมผสาน มีพืชหลายชนิด เกษตรกรส่วนใหญ่มีบ้านอยู่ในแปลงเกษตรกรรม การเพาะปลูกเป็นสวนแบบถาวร ปลูกพืชที่ให้ผลผลิตได้นาน ไม่มีการปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว รูปแบบสวนมีทั้งพืชสวนเชิงเดี่ยวและสวนไม้ผลผสม หลายรูปแบบ การถือครองที่ดินของเกษตรกรเป็นการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

**สรุปการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินของตำบล
ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร**

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 5 กลุ่ม สามารถให้ข้อมูลได้ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และกลุ่มเกษตรกร สามารถให้ข้อมูลได้ แต่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ไม่สามารถให้ข้อมูลก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2537 ได้ ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่มได้ให้ข้อมูลที่มีความคล้ายคลึงกัน ดังนี้

การทำประโยชน์ในแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรในชุมชน ระยะแรกเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย สร้างยุ้งฉาง สร้างโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ ขุดบ่อน้ำดื่มใกล้ที่อยู่อาศัย ส่วนพื้นที่ที่เหลือก็ใช้ทำการเกษตรแบบไม่เต็มพื้นที่ เนื่องจากไม่มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย ใช้แรงงานครัวเรือน และเพื่อนบ้าน ทำเพื่อบริโภคเป็นหลัก ไม่มีการจัดแบ่งพื้นที่ในแปลงเกษตรกรรม ไม่มีแบบแผนในการเพาะปลูก ทำการเกษตรแบบง่ายๆ มีที่ป่าในแปลงเกษตรกรรม เมื่อพัฒนารูปแบบการผลิตเพื่อปลูกพืชไร่ ทำให้เพิ่มการใช้พื้นที่ทำการเกษตรขึ้น บุกเบิกพื้นที่ใหม่ เมื่อสภาพเศรษฐกิจครัวเรือนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นก็มีการปรับเปลี่ยนต่อเติมที่อยู่อาศัยเพิ่มเติม หรือปรับเปลี่ยนยุ้งฉางเป็นที่เก็บปัจจัยการผลิต มีการสร้างที่เก็บรถยนต์

ซึ่งการใช้พื้นที่ก็ปรับเปลี่ยนไปตามระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนและระบบการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไป การถือครองที่ดินก่อนการปฏิรูปที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดิน ใช้เพียงเอกสารที่ใช้เสียภาษีบำรุงท้องที่ ภบท. 5 (ภาษีบำรุงท้องที่ตามพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ.2508 ซึ่งในมาตรา 7 ให้ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินในวันที่ 1 มกราคมของปีใด ทำหน้าที่เสียภาษีบำรุงท้องที่สำหรับปีนั้นจากราคาปานกลางของที่ดิน โดยราคากลางของที่ดินจะมีการประเมินทุกๆ 4 ปี ซึ่งจะไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับว่าที่ดินตั้งอยู่ในพื้นที่ใด การตีราคากลางของที่ดินจะตีเป็นหน่วยตำบล) การเปลี่ยนมือ ขายที่ดินเป็นไปอย่างเสรีเพียงบอกกล่าวผู้นำให้รับทราบเท่านั้น หลังการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา การใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรไม่มีเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ต้องมีการใช้ประโยชน์เพื่อการทำเกษตรเป็นหลัก หรือใช้ประโยชน์ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) ซึ่งส่งผลทำให้เกษตรกรต้องมีการอนุรักษ์พื้นที่ป่า หรือต้องมีการปลูกไม้ยืนต้นหรือไม้เศรษฐกิจในแปลงเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น ทำให้รูปแบบทางการเกษตรจึงเป็นรูปแบบที่หลากหลาย การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในชุมชนมีความสอดคล้องกับเอกสารวิชาการของ นฤมล เจริญรัตน์ (2526: 84) ที่กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร สามารถแบ่งเป็นที่อยู่อาศัย ที่นา ที่ปลูกพืชไร่ ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ปลูกผักสวนครัว ที่ป่า และที่อื่นๆ หากมองในมุมของการใช้ประโยชน์ในที่ดินของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่กล่าวถึงการใช้ประโยชน์ด้วยตนเอง ไม่สามารถนำมาขายหรือให้เช่าได้ การไม่เปลี่ยนสภาพที่ดินจนเป็นเหตุให้เกิดการเสื่อมสภาพ การขุดสระน้ำบ่อน้ำไม่เก็บร้อยละ 5 ของเนื้อที่ที่ได้รับการจัดที่ดิน การปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่อประโยชน์ทางการเกษตรภาพรวมของตำบลถ้าสิ่งเป็นการถือครองและได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.4-01) จากการสอบถามพบว่า ปัจจุบันการถือครองเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ได้เปลี่ยนตัวผู้ถือครอง ที่ไม่ใช่ทายาททางการเกษตร ส่งผลต่อการถือครองที่ดินผิระเบียบของการปฏิรูปที่ดิน ที่สามารถพบได้ในชุมชน เนื่องจากปัญหาที่เกิดจากรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรไม่เพียงพอจ่ายค่าใช้จ่าย ทำให้มีหนี้สิน และต้องขายที่ดินเพื่อชำระหนี้ หรืออาจเพราะการทำเกษตรขาดทุน ต้องนำที่ดินไปให้แก่นายทุนเพื่อชำระหนี้ ซึ่งเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น แต่มีจำนวนเท่าไรไม่สามารถทราบได้ เพราะการกระทำดังกล่าวผิด พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (พรบ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) หาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก. ชุมพร) ทราบต้องดำเนินการตามระเบียบ ฯ ทำให้ข้อมูลการเปลี่ยนผู้ถือครองที่ดินไม่ได้รับการเปิดเผย จากการดำเนินงาน ตาม พรบ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ก็ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่เปลี่ยนสิทธิการถือครองที่ดินทำให้ไม่สามารถได้รับสิทธิในการถือครองที่ดินแทนเกษตรกรรายเดิมและเกิดเป็นปัญหาสำคัญของชุมชนต่อไป

3.1.4 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์

อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย สามารถสรุปได้ดังนี้

1) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบด้วยนายสุรินทร์ อินทรวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบูลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลซึ่งมีความสอดคล้องกันว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ เป็นพื้นที่ที่เกษตรกรบุกกรุกหลังการทำสัมปทานป่าไม้ ทำให้ในระยะแรกเกษตรกรต้องเข้ามาบุกกรุกและแผ้วถางไม้ในพื้นที่ ซึ่งการแผ้วถางจะใช้แรงงานคนเป็นหลักเครื่องมือเครื่องใช้ไม่ทันสมัย เช่น ขวาน เลื่อยท่อนหาม ทำให้เกิดภูมิปัญญาในการแผ้วถางป่าเพื่อบุกเบิกพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรที่เข้ามาบุกกรุกจะนำภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเข้ามาในพื้นที่การเข้ามาแผ้วถางป่าจะทำการ “โหรงป่า” ก่อน แล้วเมื่อไม้แห้งจึงนำมา “เผาปรน” แล้วจึงเริ่มการเพาะปลูกข้าวไร่ ซึ่งการทำข้าวไร่พื้นเมือง เกษตรกรต้องมีการประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์ในการเพาะปลูกด้วยตนเอง ทำให้เกิดภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆตามมา เช่น การทำไม้สัก กระจบอกนำข้าว แกะหรือมัน การทำหุ่นไล่กา การใช้ตะขาบไล่สัตว์ เพื่อไล่ศัตรูของข้าวไร่ และภูมิปัญญาในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ รวมถึงการสร้างขุ้งฉางที่ทำด้วยวัสดุในท้องถิ่น ตำบลถ้ำสิงห์เป็นตำบลที่สามารถปลูกพืช ไม้ผลหลากหลายชนิด ทำให้เกิดภูมิปัญญาทางการเกษตร เช่น การปราบวัชพืช การกำจัดศัตรูพืชด้วยสมุนไพร ตลอดจนมีความสามารถในการประดิษฐ์เครื่องมือใช้ไม้สอยต่างๆ ที่ทำมาจากวัสดุในท้องถิ่น เช่น การทำขลุ่ยต่อนกกวัก ตะกร้อสอยผลไม้ หมาดักน้ำ เครื่องมือดักจับสัตว์ เช่น แร้ว ดั้ง หรือ

หลังการปฏิรูปที่ดิน การเกษตรในพื้นที่เป็นการเกษตรระบบเข้มข้นเพื่อการค้าโดยเฉพาะ หลังจากการทำทุเรียนนอกฤดูที่ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก จนทำให้ผลผลิตทุเรียนเพิ่มมากขึ้น ราคาผลผลิตต่ำลงมากและเกษตรกรใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทุเรียนเริ่มมีความต้านทานต่อสารเคมี ผลผลิตจึงไม่ออกตามที่ต้องการ จำเป็นต้องใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นเพิ่มขึ้น และต้องปรับเปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัยมากขึ้น รวมถึงการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี จึงทำให้เกษตรกรเลิกใช้ภูมิปัญญาในการผลิต เนื่องจากซ้ำและไม่เห็นผลทันการ ทั้งโรคและแมลงที่มีความทนทานต่อยาและสารเคมี ทำให้ต้องใช้สารเคมีในปริมาณที่เพิ่มขึ้น และในบางครั้งก็ต้องใช้สารเคมีที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเรื่อยๆ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เกษตรกรในพื้นที่ไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมมาสู่คนรุ่นหลัง ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมสูญหายไป และจากสาเหตุที่ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่โดยเฉพาะ ป่าไม้ ที่ถูกชาวบ้านบุกกรุกและแผ้วถางเพื่อทำการเกษตร ทำให้สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัยและลดจำนวนลงมาก ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการ

ดำรงชีวิต เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ได้สูญหายไป และไม่มีทางเลือกทอดให้คนรุ่นหลัง เช่น แร้ว หรีง ค้าง และเครื่องมืออื่นๆ ตลอดจนเมื่อมีถนนหนทางดีขึ้น การเข้ามาของเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ระยะเวลาและแรงงานในการผลิต ก็เป็นเหตุที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหายอีกประการหนึ่ง ทั้งเครื่องมือเครื่องใช้บางชนิดสามารถใช้สิ่งอื่นเข้ามาทดแทน

2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค้ำการบริหาร ส่วนตำบลลำสิงห์ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน กล่าวสรุปว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2510-2537 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกษตรกรใช้ในชุมชนมีมากมายหลายอย่าง เช่น การทำเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เกษตรกรในพื้นที่สามารถประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ได้เกือบทุกครัวเรือน ทำให้ไม่ต้องไปหาซื้อเครื่องมือจากภายนอก ทั้งยังนำเอาวัสดุในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เพื่อลดรายจ่าย ทั้งผู้นำบางคนก็มีความสามารถในการประดิษฐ์และสามารถฝึกหัดลิงให้เก็บมะพร้าวแทนเครื่องมือเครื่องใช้ในการเก็บมะพร้าว เช่น ตะขอเกี่ยวมะพร้าว ก็มีข้อจำกัดที่ต้องหาไม้ยาวๆ มาเกี่ยวให้ถึงหลายมะพร้าว ถ้าสูงเกินความยาวไม้ก็ไม่สามารถสอยได้ รอให้มะพร้าวหล่นลงมาเอง ดังนั้นจึงหันมาใช้ลิงเพื่อเก็บมะพร้าว ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่น่าสัตว์ที่มีในท้องถิ่นมาใช้ พื้นที่ตำบลลำสิงห์ใช้ลิงในการเก็บมะพร้าว และมีอาชีพรับจ้างเก็บมะพร้าวมาตั้งแต่อดีต

หลังการปฏิรูปที่ดิน ชุมชนเริ่มมีความสะดวกสบายมากขึ้น ถนนหนทางในชุมชนสะดวก ทำให้การเข้ามาของปุ๋ยเคมีและสารเคมีง่ายและสะดวก รวมทั้งกระแสการทำทุเรียนนอกฤดูก็ยังแพร่หลาย ทำให้เกษตรกรในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการใช้ภูมิปัญญาเดิมในการผลิต และผลจากการใช้สารเคมีที่ให้ผลรวดเร็ว และได้รับผลผลิตสูง ทำให้เกษตรกรใช้สารเคมีกันอย่างแพร่หลาย นิยมทำทุเรียนนอกฤดูกันเกือบทั้งตำบล ทุเรียนนอกฤดูที่ราคาสูง รายได้สูง จึงเป็นจุดสนใจของเกษตรกรโดยทั่วไป ทั้งยังบุกกรุกพื้นที่ป่าเพื่อสร้างสวนทุเรียนเพิ่ม ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย สัตว์ป่าก็ไม่มีเหมือนอดีต การซื้อหาคับข้าวกับปลาที่สะดวกสบาย มีตลาดนัดในชุมชน และการเดินทางเข้าตลาดชุมพรที่สะดวกสบายไม่ต้องหาสัตว์ป่าเพื่อบริโภคเช่นอดีต ไม่มีความจำเป็นต้องผลิตเครื่องมือเครื่องใช้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นเดิม

3) แกนนำเกษตรกร ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร และนายดำรง เสน แก้ว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาทางการเกษตรก่อนการปฏิรูปที่ดิน พ่อแม่ได้เล่าให้ฟังว่า อดีตเกษตรกรในชุมชนมีความรู้ ความสามารถในการประดิษฐ์ คิดค้นเครื่องมือ เครื่องใช้ทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยเฉพาะคนที่เดินทางมาจากภาคใต้ เช่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งพื้นเพเดิม ทำสวน ทำนา มีความรู้ ความสามารถ รู้จักประดิษฐ์ ถ่ายทอดความรู้เพื่อใช้พึ่งตนเอง หากเกษตรกรคนใดไม่มีความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นติดตัวมาจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ลำบาก เนื่องจากการเดินทางออกสู่ภายนอกชุมชนต้องใช้เวลาและเส้นทางก็ไม่

สะดวกสบาย และเงินทองก็มีไม่มาก การโค่นต้นไม้หากไม่มีภูมิปัญญาอาจทำให้เสียชีวิตได้ และอดีตในชุมชนก็มีสัตว์ป่ามากมายต้องระวังอันตราย มีไข้จับสั่น ทำให้ต้องมีภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพ และต้องมีความรู้เรื่องสมุนไพรเพื่อใช้เป็นยารักษาโรคและใช้เป็นสารกำจัดแมลง

หลังการปฏิรูปที่ดิน ได้ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันในชุมชนเกษตรส่วนใหญ่ยังคงใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการผลิตทุเรียนอยู่เป็นส่วนมาก แต่อย่างไรก็ตามระยะหลังได้มีหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้สารชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์ในการผลิต ประกอบกับในกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีนายดำรง เสน แก้วเป็นประธานกลุ่มฯ ได้ผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารพิษส่งขายประเทศญี่ปุ่น ทำให้สมาชิกในกลุ่มผลิตกล้วยหอมทองแบบปลอดภัย และเริ่มหันกลับมาใช้สารชีวภาพ ใช้น้ำหมัก ปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุในแปลงเกษตรกรรม เพื่อลดต้นทุนการผลิต และวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ ก็รณรงค์ให้สมาชิกในกลุ่มใช้สารกำจัดแมลงแบบชีวภาพ และทำเกษตรรูปแบบสวนสมรมเพื่อลดการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีซึ่งจะทำให้เกิดระบบนิเวศน์และเกิดการกำจัดศัตรูพืชด้วยแมลง ปัจจุบันทำได้ในวงจำกัดและทำได้เพียงในแปลงตัวอย่าง แปลงเรียนรู้ในชุมชนแต่ไม่ค่อยได้รับนิยมจากคนในชุมชนมากนัก

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย สังกัด สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร และสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร กล่าวถึงการใช้อยู่มีปัญญาของเกษตรกรในพื้นที่เกษตรของจังหวัดชุมพร ในภาพรวมว่า ก่อน พ.ศ. 2537 การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเริ่มเข้ามา มีบทบาทตั้งแต่หลังพายุภัยปี 2532 เนื่องจากการปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรของเกษตรกรที่เริ่มปรับเปลี่ยนจากการทำสวนสมรมมาเป็นการสวนไม้ผลเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ทำให้เกษตรกรเริ่มหันมาใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต ซึ่งเป็นช่วงที่จังหวัดชุมพร ได้รับการส่งเสริมให้ปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่อื่นๆ แต่พื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ มีสภาพดินดี ดินอุดมสมบูรณ์ปาล์มน้ำมันจึงไม่แพร่เข้าไปในพื้นที่มากนัก แต่การเกษตรของคนในชุมชนมุ่งเน้นการทำทุเรียนนอกฤดู เนื่องจากแกนนำในชุมชน และผู้นำ ได้ไปเรียนรู้มาจากสวนนายคำ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร และราคาทุเรียนนอกฤดูราคาสูง จึงเป็นจุดสนใจของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในพื้นที่ การแพร่เข้ามาของปุ๋ยเคมีและสารเคมีอย่างรวดเร็ว ทำให้เป็นเกษตรกรเคมีเกือบเต็มพื้นที่ เกษตรกรในพื้นที่มีรายได้สูงขึ้น ทำให้เกิดการผลิตนอกฤดูกันอย่างแพร่หลาย และส่งผลให้การใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมสูญหาย และไม่ให้ความสำคัญกับการผลิตแบบวิธีดั้งเดิม ทั้งการปรับเปลี่ยนพันธุ์ทุเรียนให้เหลือเพียงพันธุ์หมอนทองเพียงชนิดเดียว ตามความต้องการของตลาดในขณะนั้น

หลังจากการปฏิรูปที่ดิน ภูมิปัญญาด้านการเกษตรไม่ค่อยนำมาใช้แล้ว ส่วนใหญ่จะใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากภายนอกชุมชน ปัจจุบันใช้ในแปลงเกษตรกรที่เป็นศูนย์เรียนรู้ฯ และเครือข่าย จะเป็นการผลิตน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยน้ำจากพืช จากสัตว์ การใช้น้ำส้มควันไม้ไล่แมลง และเป็นยาฆ่าแมลง ตลอดจนมีการใช้เชื้อไตรโคเดอร์มาเพื่อกำจัดราดำ สารสกัดชีวภาพ การใช้น้ำหมักเอนไซม์พืชแต่ไม่แพร่หลายในพื้นที่ ทั้งที่หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและส่งเสริมแต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากเกษตรกรไม่เห็นคุณค่าและไม่เห็นผลทันใจ

5) จากทำสนทนากลุ่มเกษตรกร จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลถึงภูมิปัญญาทางการเกษตรของชุมชนก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ ปี 2506-2537 ว่าคนที่เข้ามาในพื้นที่รุ่นแรกๆ เข้ามานุกเบิกพื้นที่ต้องมีความรู้ ความสามารถและมีภูมิปัญญาที่คิดตัวมา จึงจะเข้ามาอยู่อาศัยได้ เนื่องจากในพื้นที่ยังมีสภาพเป็นป่า มีสัตว์ป่าชุกชุม และคูร้าย ต้องมีความรู้ในการสร้างหাঁงที่ปัก การดักจับสัตว์ และต้องอยู่ร่วมกัน เวลากลางคืนยิ่งอันตรายต้องนอนรวมกันหลายๆคน ทั้งในพื้นที่มีไข้ป่าชุกชุมต้องมีความรู้เรื่องสมุนไพรในการรักษาโรค และต้องรู้วิธีหาของป่าล่าสัตว์ และเก็บรักษาถนอมอาหารไว้กินให้นาน หากใครไม่มีความรู้ต้องพยายามเรียนรู้จากเพื่อนที่อยู่ร่วมกัน แต่เมื่อความเจริญเข้ามาในพื้นที่ภูมิปัญญาดั้งเดิมก็ยังคงมีในตัวผู้เฒ่า ผู้แก่ ไม่ได้นำมาใช้ ทั้งคนสมัยปัจจุบันมองว่า เขย ไม่ทันสมัย เทียบกับเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ได้ เสียเวลาเห็นผลช้าไม่ทันการณ์

สรุปการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาด้านการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 5 กลุ่ม สามารถให้ข้อมูลได้ 5 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร กล่าวในทิศทางเดียวกันว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2537 เกษตรกรในชุมชนมีภูมิปัญญาที่ใช้ในการช่วยเหลือตนเองมากมาย เช่น ภูมิปัญญาในการโค่นไม้ การทำข้าวไร่ การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร การเก็บเมล็ดพันธุ์พืช การสร้างที่พัก บ้านเรือน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่และบรรพบุรุษ สภาพพื้นที่ของจังหวัดชุมพรสามารถเพาะปลูกพืชได้หลากหลาย จึงทำเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมาย หลังการปฏิรูปที่ดินเมื่อความเจริญเข้ามาในชุมชนและประกอบกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกทำให้เกษตรกรในชุมชนเลิกใช้ภูมิปัญญาปรับเปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัยและเน้นการเพิ่มพื้นที่การผลิต เน้นการใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต แต่หลังจากกระแสการดูแลสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคทำให้เกษตรกรในชุมชนได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในการผลิตทาง

การเกษตรจากภาครัฐ และภาคเอกชนภายนอกชุมชนมาใช้ในการเพาะปลูก เช่น การทำน้ำหมัก สารสกัดชีวภาพ การใช้น้ำส้มควันไม้ การใช้เชื้อไตรโคเดอร์มา มีการเผยแพร่เป็นเอกสารทางวิชาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการ สารชีวภาพในแปลงเกษตรกรรม ทำให้แกนนำเกษตรกรหัวก้าวหน้ายอมรับความรู้และนำมา ทดลองปฏิบัติในแปลงเกษตรกรรมเมื่อได้รับประโยชน์ก็มีการบอกต่อผู้เครือข่าย แต่เมื่อเทียบกับ ปริมาณเกษตรกรในชุมชน กลุ่มเกษตรกรที่มีการผลิตและใช้สารอินทรีย์ชีวภาพ น้อยมากจากการ บอกเล่าไม่เกิน ร้อยละ 10 ของเกษตรกรในพื้นที่ เมื่อกล่าวถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่ ปัจจุบันไม่มีการนำมาใช้ เนื่องจากความเจริญของชุมชน การเข้ามาของเครื่องอำนวยความสะดวก และเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมถึงสามารถซื้อหาได้ง่ายแม้ร้านค้าในชุมชนก็มีจำหน่าย คนในชุมชน ไม่มีความจำเป็นที่ต้องประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนและพฤติกรรมการบริโภคของคนใน ชุมชนที่เปลี่ยนแปลงหันมาพึ่งพาปัจจัยภายนอกด้วยการซื้อหาด้วยเงินตรา รวมถึงฐานะทาง เศรษฐกิจของเกษตรกรที่ดีขึ้น มีรายได้สูงขึ้นจึงทำให้ไม่สนใจเรียนรู้และพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ เช่นอดีต ส่งผลทำให้ไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ทั้งคนรุ่นใหม่มี ความคิดและทัศนคติเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นเรื่องล้าสมัยและไม่เชื่อในประสิทธิภาพ เนื่องจากเห็นผลช้าไม่ทันใจ ไม่สามารถใช้ในการแข่งขันการเพิ่มผลผลิตตามระบบทุนนิยม เกษตรกรในชุมชนนิยมผลิตสินค้าขึ้นปฐมภูมิให้กับพ่อค้าคนกลางเพื่อการค้าเป็นหลัก ไม่มีการ พัฒนาผลผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ทำให้เกษตรกรในชุมชนต้องแข่งขันกันเองทั้งการผลิตและต้องใช้เวลา ในการผลิตมากขึ้นเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต เพิ่มรายได้ของครอบครัว แต่ไม่ได้จัดการกับผลผลิตให้ เพิ่มมูลค่าสูงขึ้น ดังเช่น กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง และวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ ที่มี การจัดการผลผลิตตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำครบวงจร ทำให้กลุ่มเกษตรกรมี ความสามารถในการจัดการผลผลิตของตนเองและสามารถสร้างรายได้ทางการเกษตรแบบยั่งยืน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเกษตรกรหรือวิสาหกิจชุมชนจะให้ความสำคัญกับการผลิต ด้วยการใช้องค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและใช้เทคโนโลยีในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้มีการเพิ่ม มูลค่าผลผลิตของเกษตรกรในชุมชน ทำให้เห็นว่า หากคนในชุมชนเห็นความสำคัญของการ รวมกลุ่ม ทำให้ระบบเศรษฐกิจครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถสร้างความสัมพันธ์ สามารถช่วยเหลือระหว่างกลุ่มคนในชุมชนได้ ทำให้เกิดความรักสามัคคี และกระตุ้นให้เกิดการ พัฒนากลุ่มในชุมชนที่เข้มแข็งได้อีกทางหนึ่ง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลภูมิปัญญาของจังหวัด ชุมพรของสุรพล กาญจนะจิตรา (2542: 213-246) กล่าวถึงภูมิปัญญาทางการเกษตรของชุมพรใน ด้านต่างๆ ทำให้ทราบว่าภูมิปัญญาของคนในชุมชนเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพ บุรุษตามคำบอกเล่า และมีการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกันไป จากการ

สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง 5 กลุ่ม สังเกตได้ว่าผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในอดีตได้ดี จะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไปและเป็นเกษตรกรพื้นเพจังหวัดชุมพร หรือพื้นเพเดิมจากทางภาคใต้ ส่วนเกษตรกรที่มีพื้นเพเดิมจากภาคกลางสามารถให้ข้อมูลได้จากการได้รับการถ่ายทอดจากเพื่อนบ้าน ส่วนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหนุ่มสาวจะไม่สามารถให้ข้อมูลได้หรือได้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย ทำให้ทราบว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนไม่ได้มีการถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่ได้ทราบ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่มีการศึกษาดีจะมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมน้อย ส่วนภูมิปัญญาจากภายนอกชุมชนที่เข้ามาจะนำมาใช้โดยแกนนำเกษตรกร ประชาชนชาวบ้านเครือข่ายของประชาชนชาวบ้านเป็นหลัก ส่วนผู้นำชุมชนไม่ค่อยนำภูมิปัญญามาใช้หรือมีใช้น้อย ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีเวลา โดยจะให้ความสำคัญกับบทบาท ภาระหน้าที่เป็นผู้นำและทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน ทำให้บทบาทการเป็นเกษตรกรน้อยกว่าประชาชนชาวบ้านและแกนนำเกษตรกร

3.1.5 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเชื่อ ทัศนคติของเกษตรกรตำบล

ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

การศึกษาความเชื่อของคนในตำบลถ้ำสิงห์ ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

- 1) ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือนในแปลงเกษตรกรรม
- 2) ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- 3) ความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน
- 4) ความเชื่อทางศาสนา
- 5) ความเชื่อเรื่องอื่นๆ

1) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนชาวบ้านประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบุลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลซึ่งมีความสอดคล้องกันว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดินพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์เป็นพื้นที่ป่าดงดิบ การเข้ามาของคนในรุ่นแรก เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์มีความเชื่อมากมาย เมื่อกกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือน การตั้งบ้านเรือนต้องดูทิศทางลม ดูแสง ความลาดชัน จะเลือกที่ดินที่เป็นมงคล ซึ่งส่วนใหญ่จะดูสภาพดินที่เป็นสีอ่อน หรือดินสีแดง สีเหลือง ส่วนใหญ่จะมีผู้เฒ่าผู้แก่มาดูทิศทางที่ตั้งบ้านเรือนให้ โดยมีข้อสังเกตว่าเมื่อสูดอากาศแล้วต้องหายใจไม่ติดขัด จะไม่ตั้งบ้านเรือนในบริเวณที่ดินเป็นชายธง บริเวณทางสามแพร่ง การปลูกเรือนของคนในพื้นที่จะมีความเชื่อ ดังนี้ การคัดเลือกเสาเรือน เสาเอก ต้องไม่มีตำหนิ มีตา ไม่ตกน้ำมัน จะไม่ใช่ไม้ตะเคียนไม้ส้มกบ มาทำเรือน เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะไม่ดังกล่าว่ามีวิญญาณ/ผีสิงอยู่และมีอำนาจร้ายแรง ถ้าจะปลูกเรือนให้ปลูก " ตามตะวัน" คือ หันข้างเรือนไปทางทิศเหนือหรือทิศใต้มักจะหันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันออก บันไดห้ามใช้จำนวนขั้นคู่ ไม่หันหัวนอนไปทางทิศตะวันตก ไม่นอนขวาง

ประตุ ไม่นั่งที่ขึ้นบันได ห้ามปลูกเรือนค่อม และต้องทำศาลพระภูมิ ไหว้พระภูมิ หรือไหว้เจ้าเป็น พิธีกรรมที่ทำขึ้นเพื่อบวงสรวงผู้เป็นเทพารักษ์ประจำพื้นที่และบ้านเรือน ส่วนในแปลง เกษตรกรรม คนโบราณจึงมีความเชื่อเรื่อง “โจ” ที่ทำขึ้นเพื่อใช้ป้องกันการลักขโมยผลไม้นในสวน เนื่องจากการแขวนโจที่ต้นไม้จะเป็นการบอกให้รู้ว่าได้มีการกำกับคาถาอาคมไว้ หากผู้ใดเก็บผลไม้ จากต้นไม้ที่มีการแขวนโจไปรับประทาน จะทำให้เจ็บป่วย เกี่ยวกับโรคทางเดินอาหารในลักษณะต่าง ๆ เช่น ปวดท้อง ท้องบวม ท้องป่อง เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีความเชื่อเกี่ยวกับการเช่นไหว้เจ้าที่ สวน โดยมีความเชื่อว่าการเช่นไหว้เจ้าที่สวนจะทำให้ได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพและได้ปริมาณ ผลผลิตดี ทั้งคนในชุมชนยังมีความเชื่อเรื่องผี/วิญญาณ/ประเพณี / พิธีกรรม ที่ได้รับการปลูกฝัง ต่อๆกันมาในเรื่องภูติผี ปีศาจ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกลิ่นรูปในยามวิกาล ต้องใส่บาตรแผ่ส่วน กุศลให้ในวันรุ่งขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับงานศพ คนในตำบลถ้าถึงหามีความเชื่อเกี่ยวกับห้ามเผาศพ วันศุกร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญ 7 วัน และ 100 วัน ความเชื่อเกี่ยวกับการไปงานศพ ส่วน ใหญ่คนที่ไปงานศพจะต้องนำของแหม่มติดตัวไปด้วย และความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด เช่น ความ เชื่อเกี่ยวกับฝังรกเด็กและความเชื่อเกี่ยวกับแม่ชื้อเด็ก ความเชื่อทางศาสนา ที่ประกอบด้วย ความเชื่อ เกี่ยวกับวันสารทเดือนสิบและความเชื่อเกี่ยวกับวิบากกรรม

หลังการปฏิรูปที่ดินซึ่งถือว่าชุมชนมีความเจริญขึ้นมากกว่าเดิม มีสื่อต่างๆ เข้ามาในชุมชน ทำให้ความเชื่อของคนเปลี่ยนแปลงไปมาก และเมื่อวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าทำให้ ความเชื่อเรื่องต่างๆ ได้สูญหายไปมาก พ่อแม่ก็เลิกการปลูกฝังให้บุตรหลานมีความเชื่อ เช่น เรื่องผี และเรื่องต่างๆ ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ เมื่อการศึกษาของคนในชุมชนสูงขึ้น ทำให้ไม่มีความ เชื่อแบบเก่าหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ มีเพียงคนเฒ่า คนแก่เท่านั้นที่ยังคงมีความเชื่อหลงเหลืออยู่ และ คนที่นับถือศาสนาคริสต์จะไม่มี ความเชื่อในเรื่องที่กล่าวมาทั้งหมด แต่จะเน้นหนักการพิสูจน์ทาง วิทยาศาสตร์มากกว่า หลักศาสนาจะไม่สอนให้เชื่อในเรื่องที่มมาย

2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วน ตำบลถ้าสิงห์ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ได้กล่าวสรุปว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน คนในชุมชนมีความเชื่อ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในเรื่องการดำเนินชีวิต ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องการเกษตร และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งได้กล่าวในลักษณะใกล้เคียงกันว่า ก่อนการบุกเบิกแผ้วถางป่าก็ต้อง บอกกล่าวเจ้าป่าเจ้าเขาก่อนเพราะมีความเชื่อว่า ในป่าจะมีเจ้าป่าเจ้าเขารักษาป่า หากไม่บอกกล่าว อาจจะเกิดอันตรายและไม่สามารถอยู่อาศัยและทำการเกษตรได้ ในชุมชนมีความเชื่อเรื่องผี/ วิญญาณมากมายหลายเรื่อง เช่น การไปงานศพต้องนำของแหม่ม หนามมะกรูด มะนาวติดตัวไป ด้วยเพื่อกันผี/วิญญาณ เมื่อได้กลิ่นรูปก็ห้ามพูดห้ามทัก เพราะผี/วิญญาณจะตามกลับมาบ้าน ศพก็ ต้องมีคนเฝ้าห้ามให้แมวคำข้ามศพเพราะจะทำให้ศพฟื้นขึ้นมา เมื่อฝันถึงคนที่ตายแล้ว จะต้อง

ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ การเพาะปลูกต้องไหว้เจ้าที่สวนเพื่อรักษาผลผลิต ส่วนการตั้งบ้านเรือนก็ต้องตั้งที่ดินเป็นมงคลห้ามห้ามปลูกบ้านตรงพื้นที่เฉาะและ สกปรก ดินเลนสีดำ ดินมีหลากสี มีกลิ่นไม่บริสุทธิ์ ห้ามปลูกบ้านเดือน 4 ให้ปลูกบ้านเดือน 10 การทำบันไดบ้านต้องหันไปทางทิศตะวันออก ห้ามใช้เสาตอกน้ำมัน ไม่นำไม้ที่ขึ้นบริเวณใกล้น้ำมาปลูกบ้าน เนื่องจากมีความเชื่อว่าเป็นไม้มีวิญญาณสิงอยู่ ห้ามใช้ข้อฟ้า ไบระกา เครื่องวัด เครื่องหลวงหรือเครื่องประดับชั้นสูงในบ้าน ห้ามปลูกเรือนค่อม ห้ามปลูกต้นไม้ที่ปลูกในวัด ได้แก่ ต้นโพธิ์ ต้นหวาย ต้นโมกข์ ต้นไทร ต้นนนทรี ต้นตะเคียน แต่ทั้งนี้จะรวมถึงต้นไม้ที่ไม่เป็นสิริมงคล เช่น ต้นโศก ต้นระกำ ต้นยาง ที่มักนำมาทำโลงศพ ต้นตำโรงที่ดอกมีกลิ่นเหม็น ซึ่งไม่เป็นสิริมงคล จึงไม่นิยม นำมาปลูกในบริเวณบ้าน ส่วนความเชื่อเรื่องอื่นๆที่คนในตำบลถ้ำสิงห์ให้ความสำคัญและนับถือ คือ ความเชื่อเรื่องพ่อตาถ้ำสิงห์ ในการเข้ามาครั้งแรกจะต้องมาพักในบริเวณถ้ำที่มีหินงอกหินย้อยลักษณะคล้ายสิงโต ทำให้ชาวบ้านเกิดการขนบานสานกล่าวในสิ่งที่ตนเองต้องการ เมื่อได้สมความปรารถนาแล้วชาวบ้านก็จะนำของมาแก้บนและให้การนับถือจากนั้นมา

หลังการปฏิรูปที่ดินความเชื่อต่างๆได้สูญหายไปกับคนเฒ่าคนแก่ เด็กสมัยใหม่ไม่มีความเชื่อในเรื่องต่างๆ เนื่องจากไม่มีการปลูกฝังและพ่อแม่ผู้ปกครองก็ไม่มีเวลาปลูกฝังและสั่งสอนหรือบอกกล่าวให้บุตรหลานได้รับรู้ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติก็ถูกทำลายหมดไป การปลูกสร้างบ้านเรือนก็จะปลูกตามบริเวณแนวถนน ไม่ให้ความสำคัญว่าจะหันหน้าบ้านไปทางทิศไหน คำนี้เพียงให้หันหน้าไปหาถนนเพื่อความสะดวกเท่านั้น ส่วนความเชื่อที่มีในปัจจุบัน ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการไหว้เจ้าที่สวน ความเชื่อเกี่ยวกับพ่อตาถ้ำสิงห์ และความเชื่อเกี่ยวกับทำประกอบพิธีในงานศพ ที่ต้องมีการทำบุญ 7 วัน 100 วัน

3) แกนนานเกษตรกร ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร และนายดำรง เสนแก้ว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อของคนในชุมชน ว่า ในอดีตก่อนการปฏิรูปที่ดิน คนเฒ่า คนแก่ มีความเชื่อมากมาย โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี/วิญญาณ ที่มีมากมายหลายเรื่องส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการเกษตรที่เคยได้ยินมา เช่น ความเชื่อเรื่อง ใจ ที่เป็นไสยศาสตร์ ทำขึ้นเพื่อป้องกันการจโมยผลไม้ และทราบว่าหากใครกินผลไม้ที่มี ใจ แขนงอยู่แล้วจะทำให้ท้องป่อง แต่ไม่เคยเห็น และการเช่นไหว้เจ้าที่สวนที่มีกระทำกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญเครื่องเช่นไหว้ จะประกอบด้วย เหล้า หมู ไก่ และดอกไม้รูปเทียน ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับพ่อตาถ้ำสิงห์ก็เป็นความเชื่อที่คนในตำบลโดยเฉพาะคนในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 ให้ความสำคัญจนถึงปัจจุบัน คนในพื้นที่จะนิยมขนานเกี่ยวกับการคัดเลือกทหารกองเกินของบุตรหลาน และกราบไหว้เพื่อขอให้เดินทางอย่างปลอดภัย ซึ่งคนที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อจะอยู่ในกลุ่มคนวัย 50 ปีขึ้นไป

หลังการปฏิรูปที่ดิน ความเชื่อต่างๆลดความน่าเชื่อถือลงอย่างมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า บางความเชื่อก็ไม่มีแล้วในชุมชน และมีเพียงบางความเชื่อเท่านั้นที่คนในชุมชนความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย สังกัด สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพรและสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร ไม่สามารถให้ข้อมูลความเชื่อในอดีตได้ แต่จากการสังเกตในปัจจุบันหลัง พ.ศ. 2552 ว่า ความเชื่อของคนตำบลถ้ำสิงห์ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับพ่อตา ถ้ำสิงห์ที่มีการบนบานศาลกล่าว และมีการทรงเจ้าพ่อถ้ำสิงห์ การไหว้เจ้าที่สวนของคนในชุมชนที่จะทำกันประมาณ เดือนพฤษภาคม –กรกฎาคม ซึ่งเป็นช่วงหลังการเก็บเกี่ยว การสวดกลางบ้าน และการทำบุญพิธีศพของคนในชุมชน

5) จากทำสนทนากลุ่มเกษตรกร จำนวน 20 ราย ให้กล่าวสรุปว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน ความเชื่อที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ จะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการบอกกล่าวเจ้าที่ การไหว้เจ้าที่สวน การตั้งบ้านเรือนและการก่อสร้างบ้านเรือน ความเชื่อเรื่องโจ ความเชื่อเรื่องจอมปลวก เมื่อขึ้นอยู่บริเวณใดของบ้านจะทำพิธีรับขวัญปลวกโดยเอาผ้าแดงใหม่ๆ พันรอบ ทำหลังคา กันแดดกันฝนให้ปลวก ทำพิธีเช่นไหว้ เพราะเชื่อว่าจะเกิดสิริมงคลแก่บ้าน และปลวกนั้นจะให้ลาภต่าง ๆ และห้ามปัสสาวะรดปลวก ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับพิธีสวดกลางบ้านเป็นประเพณีที่สำคัญและเก่าแก่อย่างหนึ่งของจังหวัดชุมพร ซึ่งถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ มีจุดมุ่งหมายเพื่อขับไล่เสนียดจัญไร ภูติ ผี ปีศาจ โรคภัยไข้เจ็บ ความเชื่อเรื่องผีแม่หม้ายตามกระแสที่ได้รับจากชุมชนอื่น ๆ ความเชื่อในการดำเนินชีวิตอื่นๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการห้ามใส่ชุดดำเยี่ยมคนป่วย ความเชื่อเกี่ยวกับจิ้งจกร้องทัก ห้ามออกจากบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับนกแสกเกาะหลังคาบ้านเกิดกลางร้าย ความเชื่อเกี่ยวกับคนหลายเสียงคบไม่ได้ ความเชื่อเกี่ยวกับ มีปาน แสดงว่าเคยเกิดมาแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับห้ามตัดผมวันพุธ ความเชื่อเกี่ยวกับตาเขม่น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งทำรังในบ้าน มีโชค ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกก้าวเท้าก่อนออกจากบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับมือชนกันขณะกินข้าวจะมีแขกมาเยือน ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ทั้งนี้ยังมีความเชื่อเรื่องผี/วิญญาณ ที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มผู้นำ หลังการปฏิรูปที่ดินความเชื่อในตำบลถ้ำสิงห์ที่หลงเหลืออยู่และยึดถือเหนียวแน่นมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับห้ามเผาศพวันศุกร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญ 7 วัน และ 100 วัน ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีสวดกลางบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับวันสารทเดือนสิบ ความเชื่อพ่อตาถ้ำสิงห์ ความเชื่อที่ปัจจุบันมีหลงเหลือและเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคล เช่น ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเกี่ยวกับกลิ่นรูปในยามวิกาล ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ซื้อเด็ก ความเชื่อเกี่ยวกับการไปงานศพ ความเชื่อเกี่ยวกับจิ้งจกร้องทัก ห้ามออกจากบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับนกแสกเกาะหลังคาบ้านจะเกิดกลางร้าย ความเชื่อเกี่ยวกับเมื่อตัวเงินตัวทองกลานเข้าบ้าน ความเชื่อ

เกี่ยวกับคนหลายเสียงคบไม่ได้ ความเชื่อเกี่ยวกับห้ามตัดผมวันพุธ ความเชื่อเกี่ยวกับตาเขม่น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งทำรังในบ้าน มีโชค ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกก้าวเท้าก่อนออกจากบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันในลักษณะ เรียกว่า บุรพนิมิต ซึ่งความเชื่อที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความเชื่อที่ปัจจุบันยังคงมีหลงเหลืออยู่เฉพาะตัวบุคคล และความเชื่อที่ไม่มีในปัจจุบันแล้ว ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีแม่หม้าย ความเชื่อเกี่ยวกับกลางคืนได้ยินเสียงร้องเรียกห้ามขานรับ ความเชื่อเกี่ยวกับผีรกเด็ก ความเชื่อเกี่ยวกับมีปานแสดงว่าเคยเกิดมาแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับมือชนกันขณะกินข้าว จะมีแขกมาเยือน

สรุปการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเชื่อ ทศนคติของเกษตรกรตำบล

ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 5 กลุ่ม สามารถให้ข้อมูลได้ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน แกนนำชุมชนและกลุ่มเกษตรกร ซึ่งกลุ่มเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ไม่สามารถให้ข้อมูลได้แน่ชัด แต่สามารถให้ข้อมูลได้ในส่วนที่พบเห็นในระหว่างการเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งการให้ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ให้ข้อมูลที่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2506 – 2537 อดีตชุมชนมีความเชื่อมากมายทั้งความเชื่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับการทำการเกษตร ความเชื่อด้านศาสนา และความเชื่ออื่นๆ ความเชื่อส่วนใหญ่เป็นความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังมาจากพ่อแม่สืบต่อกันมา การปลูกฝังของความเชื่อต่างๆเป็นการปลูกฝังเพื่อให้เกิดความกลัวและไม่กระทำการละเมิดต่อธรรมชาติหรือละเมิดต่อผู้อื่น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ และความเชื่อที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นมาช้านาน โดยเฉพาะในชุมชนที่ไม่มีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่กลับกันชุมชนที่มีความเชื่อต่างๆมากมาย ความวุ่นวายในสังคมก็จะมึนน้อย เนื่องจากคนในชุมชนมีความกลัวที่จะกระทำผิดและกลัวผลที่เกิดจากการกระทำที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ เช่นเดียวกับตำบลถ้ำสิงห์ ก่อนการบุกรุกหรือการทำลายป่า ก็ต้องมีการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางก่อน การไม่ตัดไม้ที่อยู่บริเวณริมน้ำมาใช้ประโยชน์เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะมีผี/วิญญาณสิงอยู่ การกราบไหว้เช่นไหว้เจ้าที่สวน ตลอดจนความเชื่อในอดีตเป็นการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ด้วย และบางความเชื่อก็สามารถช่วยให้คนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน เช่น การทำบุญสวดกลางบ้าน การทำบุญงานศพ การทำบุญวันสารท และบางความเชื่อก็น่าจะเป็นกุศโลบายเพื่อใช้ในการสั่งสอน เช่น การไม่นอนขวางประตู เนื่องจากเป็นทางผีผ่าน การไม่นั่งคาจันบันได จะคลอตกไม่ออกเนื่องจากการกระทำได้กล่าวทำให้เกิดอันตรายและกีดขวาง จากการสอบถามผู้ให้ข้อมูลหลัก บางความเชื่อก็ไม่สามารถบอกได้ว่าทำไมจึงมีความเชื่ออย่างนั้นเพียงแต่ได้รับการบอกเล่ามาจากพ่อแม่

สืบต่อกันมา หลังการปฏิรูปที่ดิน เมื่อมีความเจริญก้าวหน้าเข้ามาในชุมชนทั้งด้านการคมนาคม การสาธารณสุข โภค และการเข้ามาของเทคโนโลยี สื่อและสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนคนในชุมชนได้รับการศึกษาที่เพิ่มขึ้นมากกว่าอดีต ทำให้ความเชื่อต่างๆของชุมชนเริ่มน้อยลง และเมื่อความเป็นวิทยาศาสตร์เข้าสู่ในชุมชนทำให้ความเชื่อที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ เช่น ความเชื่อเรื่องผีแม่หม้าย ความเชื่อเกี่ยวกับกลางคืนได้ยินเสียงร้องเรียกห้ามขานรับ ความเชื่อเรื่องโจ หมดไปจากชุมชน ปัจจุบันความเชื่อในชุมชนคงเหลือเพียงกลุ่มคนที่เป็นผู้สูงอายุ และคนรุ่นเก่าของชุมชนเท่านั้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายสังเกตว่าคนหนุ่มสาวไม่สามารถให้ข้อมูลได้ แตกต่างกับผู้สูงอายุที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างดี และผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนจะมีความเชื่อที่คล้ายคลึงกันและส่วนใหญ่จะมีพื้นเพมาจากที่เดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันความเชื่อได้ลดความสำคัญลงไปมากและคนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับความเชื่อที่เป็นประเพณีและเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เช่น วันสารท เดือนสิบ การทำบุญงานศพ 7 วัน 100 วัน และการแต่งกายสีดำไปงานศพ และการไม่แต่งชุดดำไปเยี่ยมผู้ป่วย เมื่อนำความเชื่อที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในชุมชน 5 ด้าน ประกอบด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือน การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต ความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อเรื่องอื่นๆ ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีความสอดคล้องกับเอกสารทางวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (www.udru.ac.th, 31กรกฎาคม 2556) ที่กล่าวถึงความเชื่อของมนุษย์ที่มีอยู่มากมายและมีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถแบ่งความเชื่อได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ความเชื่อทั่วไปหรือความเชื่อธรรมดาซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อในปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ความเชื่อในฤกษ์ยาม นิมิต ผีน ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์ ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อเกี่ยวกับการแก้เคล็ด ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ และความเชื่อเกี่ยวกับเลข กลุ่มที่ 2 คือ ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือไสยศาสตร์ ที่ไม่สามารถพิสูจน์ตามหลักวิทยาศาสตร์ ทั้งความเชื่อของคนพื้นเพจังหวัดชุมพร ก็ยังคงมีความเชื่อที่คล้ายคลึงกับคนที่อพยพมาจากจังหวัดทางภาคใต้และจากภาคกลาง ทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน มีความสอดคล้องกับงานวิชาการของจิตรา วิรุรินทร์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548:306-315) กล่าวถึง การดำรงชีวิตของคนในภาคใต้ที่ประกอบขึ้นด้วยคนไทยและคนอีกหลายชาติพันธุ์ที่อยู่รวมกัน ทำให้ภูมิปัญญาของภาคใต้จึงมีความหลากหลายทั้งที่ได้มีพัฒนาการจากการปรับตัวจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และที่คนได้นำพามาจากแหล่งอารยธรรมอื่นๆแล้วหลอมรวมกันเข้าอยู่เคียงข้างกันในหลายลักษณะ ชาวใต้มีความเชื่อทำนองเดียวกับคนในภูมิภาคอื่นๆ

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจ ด้านระบบการเกษตร ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน ด้านภูมิปัญญาทางการเกษตร ด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกร ส่งผลต่อองค์การและสถาบันทางสังคม ดังนี้

1. ครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ส่งผลต่อครอบครัว ซึ่งทำให้ขนาดของครอบครัวเล็กลง บทบาทการทำหน้าที่ของครอบครัวเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก เพื่อแสวงหารายได้เพิ่มขึ้น ครอบครัวได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกพืชเพื่อการค้า ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ทำให้รายได้ลงน้อย จึงต้องเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก จึงทำให้เวลาส่วนใหญ่ของเกษตรกรอยู่ในแปลงเกษตรกรรม ภายหลังจากเมื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามามีบทบาทในชุมชน บทบาทของครอบครัวจึงเลิกผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ หันมาใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สามารถเพิ่มพื้นที่และประหยัดเวลาและแรงงานในครัวเรือน จึงมีค่านิยมส่งให้บุตรหลานให้มีการศึกษาที่สูงขึ้น ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพของบุตรหลาน และสามารถยกระดับชนชั้นทางสังคมให้สูงขึ้นได้ ทั้งเมื่อบุตรหลานได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นก็ส่งผลทำให้พ่อแม่ปรับเปลี่ยนบทบาทการทำหน้าที่มาให้ความสำคัญกับความคิด ความเห็นของบุตรเพิ่มมากขึ้น เพราะถือว่าบุตรหลานมีความรู้มากกว่าตน และบุตรหลานจึงให้ความสำคัญกับพ่อแม่น้อยลง เพราะมองว่าพ่อแม่มีการศึกษาต่ำกว่าตนเอง ทำให้สมาชิกในครอบครัวปรับเปลี่ยนบทบาท เมื่อฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น ก็ส่งผลต่อพฤติกรรมต่างๆในครอบครัว เช่น พฤติกรรมการบริโภคอาหารที่เปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวไม่ประกอบอาหารบริโภคในครัวเรือน รสนิยมในการเลือกใช้ชีวิต สิ่งของ รูปแบบการสร้างบ้านเรือน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตามฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน

2. สถาบันทางการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ส่งผลต่อสถาบันทางการศึกษาในชุมชน ที่ทำให้สถาบันการศึกษาในชุมชน ครู ลดบทบาทการทำหน้าที่ในการเรียนการสอนลงมาก เนื่องจากคนในชุมชนให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรมากขึ้นและนิยมส่งบุตรหลานให้ไปเรียนในตัวจังหวัด เนื่องจากระยะทางที่ใกล้ตัวจังหวัด การคมนาคมสะดวก และมีรถรับส่งจากชุมชนไปถึงโรงเรียนในตัวจังหวัด และความไม่เชื่อมั่นในการสอนของครู อาจารย์ในชุมชน โดยมีความต้องการให้บุตรหลานได้เล่าเรียนในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงของจังหวัด เพื่อที่จะสอบแข่งขันเข้าเรียนในสถานศึกษาที่ดีต่อไป บุตรหลานจะได้มีงานทำที่ดี ได้เป็นเจ้าคนนายคน ไม่ต้องลำบากและเหนื่อยยากแบบตนเอง ทั้งยังมองว่าบุคคลากรทางการศึกษาในชุมชนไม่เก่ง ไม่มีคุณภาพ และไม่สามารถสั่งสอนบุตรหลานของตนเองให้มีความรู้เท่าเด็กในเมืองได้

ทำให้จำนวนนักเรียนในโรงเรียนในชุมชนมีน้อย งบประมาณที่มาสนับสนุนโรงเรียนจึงน้อยตามไปด้วย

3. สถาบันศาสนา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้าสิ่งส่งผลกระทบต่อสถาบันทางศาสนา กล่าวคือ จากการปรับเปลี่ยนด้านความเชื่อของคนในชุมชนส่งผลให้ลดความสำคัญกับความเชื่อในด้านต่างๆ ลง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติและความเชื่อทางศาสนา จึงทำให้สถาบันทางศาสนาลดบทบาทในการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนคนในชุมชน สถาบันทางศาสนาจึงไม่สามารถเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนได้ทั้งบุคคลากรทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ หรือ กรรมการของวัด ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมุ่งเน้นการสร้างวัตถุ และมุ่งแสวงหาผลประโยชน์เพื่อก่อให้เกิดรายได้ คนในชุมชนส่วนใหญ่มองว่า บุคคลากรทางศาสนาในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และเน้นวัตถุมากกว่าการให้การสั่งสอนตามหลักพุทธศาสนา ทำให้คนในชุมชนไม่มีความศรัทธา ส่งผลทำให้ไม่ยอมไปทำบุญและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ส่วนเด็กและเยาวชนก็ไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาน้อยลง ซึ่งจะมีความแตกต่างกับศาสนาคริสต์ ที่ชาวคริสต์จะไปโบสถ์ทุกวันอาทิตย์เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

4. สถาบันเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้าสิ่งส่งผลกระทบต่อสถาบันทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ การที่คนในชุมชนมุ่งหารายได้ ด้วยการเพิ่มพื้นที่การผลิตและการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต ส่งผลต่อการเพิ่มต้นทุนในการดำเนินชีวิต และต้นทุนทางการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อการทำการผลิต จำเป็นต้องจัดตั้งสถาบันเศรษฐกิจขึ้นในชุมชนโดยการนำเงินมาลงหุ้นกัน เพื่อใช้กู้ยืมในระหว่างสมาชิก เป็นกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนสามารถนำไปใช้เป็นทุนหมุนเวียนทางการเกษตรได้และใช้ทุนจากสถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธ.ก.ส. ในช่วงแรกได้รับการสนับสนุนเงินกู้ยืม เมื่อมีสิทธิในการถือครองที่ดิน ทำให้สามารถใช้เอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ค่าประกันเงินกู้ ธ.ก.ส. ได้มากขึ้น เมื่อนโยบายของภาครัฐที่สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกองทุนต่างๆขึ้นในชุมชน เช่น กองทุนเงินล้าน เพื่อสนับสนุนจะช่วยเหลือให้ชุมชนบริหารแหล่งเงินทุนของตนเอง ที่เป็นทั้งผลดีและผลเสีย ทำให้ในชุมชนเกิดสถาบันทางเศรษฐกิจด้านการเงินเพิ่มขึ้น หากมองสถาบันเศรษฐกิจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปัญหาาราคาสินค้าเกษตรและต้องการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตในชุมชนและมีแนวโน้มการเติบโตของสถาบันเศรษฐกิจของชุมชนที่ดีขึ้น

5. สถาบันการเมือง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้าสิ่งส่งผลต่อสถาบันทางการเมือง คือ อดีตสถาบันทางการเมืองในชุมชนไม่เป็นทางการ ใช้การนับถือผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ที่มีอิทธิพลทางจิตใจ แต่หลังจากที่ได้มีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ทำให้เกิดสถาบันทางการเมืองในทุกชุมชน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนตำบล (อบต.) ที่เข้ามาทำหน้าที่สถาบันทางการเมือง มีงบประมาณในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนต่างๆ และเจ้าหน้าที่ของ อบต. จะมาจากข้าราชการพลเรือน และนักการเมืองท้องถิ่นที่ต้องแข่งขันเพื่อให้ได้เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารองค์กร ซึ่งในตำบลถ้าสิ่งส่งผลต่อเมืองท้องถิ่นเป็นจุดเริ่มต้นของความแตกแยกของชุมชน เกิดการแบ่งพรรค แบ่งพวก หากใครได้เลือกตั้งให้มาทำหน้าที่จะมีอำนาจในการบริหารและจัดการงบประมาณในการพัฒนาชุมชน จึงเป็นที่มาของความขัดแย้งและความแตกแยกทางความคิด ทั้งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน

6. สถาบันศิลปะและนันทนาการ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้าสิ่งส่งผลต่อสถาบันศิลปะและนันทนาการ สรุปได้ว่า การที่คนในชุมชนมุ่งหารายได้ ทำให้ระบบเศรษฐกิจครัวเรือนดีขึ้น และพยายามยกระดับครอบครัวได้มีการกินดีอยู่ดี โดยการซื้อหาเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรที่ทันสมัย การซื้อหาอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือนอย่างครบครัน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องซักผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือน และอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัย เครื่องคอมพิวเตอร์ และอื่นๆอีกมากมาย ทำให้คนในชุมชนได้พักผ่อนหย่อนใจอยู่กับบ้าน ดูโทรทัศน์ ดูหนังฟังเพลง ได้อย่างสะดวกสบาย ส่งผลต่อการเข้าร่วมงานรื่นเริงของชุมชน หรือเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่น้อยลงกว่าเดิม ทั้งเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษาก็สามารถใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยและสามารถเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ ทั้งความเจริญทางด้านเทคโนโลยีก็สามารถทำให้รับรู้ศิลปะและความบันเทิงได้ทั่วโลก ทำให้เด็กและเยาวชนปรับเปลี่ยนค่านิยมและทัศนคติให้ความสำคัญกับศิลปะหรือความบันเทิงจากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ซึ่งก็มีอิทธิพลต่อรสนิยมด้านต่างๆที่เปลี่ยนแปลงไปได้ เช่น การแต่งกาย ทรงผม การกินอยู่ ฯลฯ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

7. สถาบันอนามัย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้าสิ่งส่งผลต่อสถาบันอนามัย ในอดีตสถาบันอนามัยไม่เป็นรูปแบบเนื่องจากคนในอดีตมีความรู้และภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพสภาพและมีความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง การกินอยู่ที่ปลอดภัยมีการปลูกพืชผักกินเอง ไม่มีสารพิษปนเปื้อน ตลอดจนการผลิตที่ไม่ได้ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี ทำให้สุขภาพร่างกาย

แข็งแรง และไม่ค่อยมีโรคภัยไข้เจ็บเช่นปัจจุบัน ทั้งในครอบครัวขยาย มีคนหลายวัยอยู่ร่วมกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน ครอบครัวจึงทำหน้าที่เป็นสถาบันอนามัย แต่เมื่อความเจริญเข้าสู่ชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญา ด้านระบบการเกษตรที่ใช้สารเคมีในปริมาณที่สูงทำให้คนในชุมชนเกิดปัญหาสุขภาพ จึงต้องให้ความสำคัญกับสถาบันอนามัยของรัฐและของเอกชนที่ต้องทำหน้าที่ในการดูแลรักษาสุขภาพทั้งในและนอกชุมชน ทำให้ต้องมีการจัดสร้างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลขึ้นในตำบลเพื่อทำหน้าที่ให้บริการรักษาสุขภาพเบื้องต้นแก่คนในชุมชน ซึ่งในชุมชนเป็นเกษตรกรสูงอายุที่ต้องให้การดูแลมากขึ้น ตลอดจนต้องให้การดูแลแรงงานต่างชาตินี้เข้ามารับจ้าง ทำให้บทบาทของสถาบันอนามัยเข้ามามีบทบาทในชุมชนสูง

8. สถาบันภาษาและการสื่อสาร

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้าสิ่งส่งผลกระทบต่อสถาบันภาษาและการสื่อสาร สรุปว่า ในอดีตชุมชนใช้การสื่อสารจากคนสู่คน ด้วยการบอกกล่าวส่งต่อกันไป ทำให้การแพร่กระจายของข่าวสารไม่รวดเร็วและไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าปัจจุบัน เมื่อชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงให้มีความเจริญขึ้นในหลายด้าน จึงทำให้ส่งผลการสื่อสารและเครื่องมือที่ใช้สื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้นแพร่กระจายเข้ามาในชุมชนมากขึ้น เนื่องจากคนในชุมชนมีรายได้ สามารถซื้อหามาใช้ได้ทุกครัวเรือน ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและสามารถรับรู้ข่าวสารได้รวดเร็ว ทำให้ความเชื่อบางอย่างในชุมชนหมดไป ทั้งยังมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคเครื่องมือสื่อสารของวัยรุ่นในชุมชน ที่ต้องซื้อหามาใช้เพื่อกระตุนตนเองให้ทันสมัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง ทำให้ครอบครัวต้องมุ่งหารายเพิ่ม ทั้งภาษาที่ใช้ในชุมชนก็มีเปลี่ยนแปลงไปตามสื่อหรือสมัยนิยมทำให้เกิดช่องว่างในครัวเรือนระหว่างพ่อแม่และบุตรทำให้เกิดปัญหาสังคมได้

9. สถาบันคมนาคมขนส่ง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้าสิ่งส่งผลกระทบต่อสถาบันคมนาคมขนส่ง เมื่อระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนดีขึ้น ครัวเรือนก็มีความสามารถในการซื้อหาเทคโนโลยี และซื้อหาพาหนะเพื่อใช้ในการเดินทางและขนส่งสินค้าทางการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่คนในชุมชนมีรถยนต์ใช้เกือบทุกครัวเรือนและบางครัวเรือนหากฐานะทางเศรษฐกิจดี จะมีรถยนต์ใช้มากกว่า 1 คัน ทำให้การเดินทางและการขนส่งได้สะดวกมากกว่าอดีตมาก ทั้งเส้นทางคมนาคมในพื้นที่ก็มีการพัฒนาให้พื้นผิวจราจรดีขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่หลักในปัจจุบัน คือ อบต.ที่ทำหน้าที่พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระดับตำบล ส่วนใหญ่เกษตรกรจะให้ความสำคัญกับถนนลาดยางหรือคอนกรีต จึงทำ

ให้หน่วยงานในชุมชนต้องพยายามจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการ เพื่อการรักษาฐานเสียงของตนเองสามารถทำให้ได้รับเลือกเข้ามาบริหารต่อไปหลังจากหมดวาระ จึงทำให้งบประมาณมาลงทุนในกิจกรรมด้านโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าด้านการจัดการเรียนรู้ที่ผู้นำมองว่าไม่มีความจำเป็น

10. สถาบันวิทยาศาสตร์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ส่งผลต่อสถาบันวิทยาศาสตร์ สรุปได้ว่า อดีตครอบครัวถือได้ว่าเป็นสถาบันวิทยาศาสตร์ เนื่องจากทุกครัวเรือนมีองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การเกษตร การประดิษฐ์เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ การเลี้ยงดูบุตร และความรู้เรื่องต่างๆ ซึ่งเป็นความรู้ที่ผ่านการทดลองกับตนเอง จึงสามารถขยายผลต่อเนื้อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ เมื่อความเจริญเข้ามาสู่ในชุมชน ทำให้ครอบครัวลดบทบาทด้านวิทยาศาสตร์ลง แต่หันมามุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้บทบาท หน้าที่ของสถาบันวิทยาศาสตร์ของชุมชนในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงจากครัวเรือนเกษตรทั่วไปมาเป็นหน้าที่ของครัวเรือนปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำเกษตร หรือผู้นำ ที่ได้รับการคัดเลือกจากหน่วยงานราชการเพื่อจัดตั้งให้เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน หรือศูนย์ต้นแบบต่างๆ ที่สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาจากภายนอกหรือนำความรู้ที่มีในตัวเอง เรียนรู้และทดลองปฏิบัติใช้ให้เหมาะกับครัวเรือนของตนเอง และมีการเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ให้กับเครือข่ายหรือเกษตรกรที่สนใจในชุมชน ส่วนร้านขายปัจจัยการเกษตรในพื้นที่ก็ทำหน้าที่ในการให้ความรู้และข้อมูลในส่วนที่เป็นการทำเกษตรเคมีที่ตนเองยึดถือหรือปฏิบัติใช้เช่นเดียวกัน แล้วแต่ว่าเกษตรกรจะเลือกรับรู้ เรียนรู้และปฏิบัติด้วยวิธีใด

หากมองในแง่ขององค์การทางสังคม ทำให้ทราบว่าการทำงานหน้าที่ของครัวเรือนที่มุ่งในบทบาทหน้าที่เพื่อเพิ่มรายได้เป็นหลัก พฤติกรรมของสมาชิกในครัวเรือนที่เปลี่ยนแปลงเป็นพฤติกรรมบริโภคนิยม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคที่พึ่งพาอาหารจากภายนอกครัวเรือน ขนาดของครอบครัวที่เป็นครัวเรือนขนาดเล็ก ประกอบด้วย พ่อแม่และบุตร การศึกษาของบุตรสูงขึ้นและใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียนมากกว่าการช่วยเหลือพ่อแม่ ทั้งเมื่อระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนดี จะนิยมให้บุตรหลานไปเล่าเรียนในสถานศึกษาในชุมชนเมือง เนื่องจากไม่มีความเชื่อมั่นในสถานศึกษาภายในชุมชน และการศึกษาทำให้บุตรหลานของเกษตรกรในชุมชนปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมต่างๆ ทั้งเป็นการปรับเพิ่มชนชั้นทางสังคมจากชนชั้นล่างเป็นชนชั้นกลางได้ โดยใช้การศึกษาเพื่อยกระดับชนชั้น เมื่อเศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นส่งผลต่อกลุ่มคนในสังคม ทำให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มสังคมมีน้อยลง เวลาส่วนใหญ่นำไปใช้เพื่อสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้น ความพึ่งพาระหว่างกลุ่มคนในสังคมน้อยลง เมื่อความเจริญเข้ามาสู่ในชุมชนและเศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ชุมชนต้องมีการจัดตั้งสถาบันทางสังคมต่างๆ ขึ้น อาจเป็นกลุ่มทางการเงิน

เพื่อทำหน้าที่ให้กู้ยืมเงิน กลุ่มอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของภาครัฐที่ต้องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และเป็นหน่วยงานที่ดูแลและพัฒนาชุมชน ให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) มีบทบาทภาระหน้าที่หลักที่ให้การพัฒนาชุมชนในทุกด้าน และเป็นองค์กรที่มีอำนาจทางการเมืองและกุมอำนาจในการบริหารชุมชน เป็นองค์กรสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดก็ได้

ตารางที่ 4.1 สรุปผลศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดชุมพร

ประเด็น	ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	
	ช่วงการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537	ช่วงหลังการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537-2556
การเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจ	<p>ระยะที่ 1 ช่วง พ.ศ.2506-2515</p> <ul style="list-style-type: none"> - ระบบเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจหมู่บ้าน - คริวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ในเชิงเศรษฐกิจ - เงินตรามีความสำคัญน้อยมาก - เกษตรกรเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้จัดจำหน่าย ผลผลิตนำไปขายในตลาดท้องถิ่น <p>ระยะที่ 2 ช่วง พ.ศ.2516-2537</p> <ul style="list-style-type: none"> - ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม - เงินตราเข้ามามีบทบาทสำคัญ - เกษตรกรเป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐมภูมิ ไม่บริโภคผลผลิตและพ่อค้าคนกลางเข้ามาหน้าจัดจำหน่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี - คริวเรือนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ - เงินตรามีความสำคัญมากในชุมชน - เกษตรกรผลิตสินค้าขั้นปฐมภูมิเชิงเดี่ยว เน้นการผลิตที่ใช้ต้นทุนการผลิตสูง - เกษตรกรเป็นผู้ผลิตหลัก - ผู้บริโภคจากภายนอกชุมชน - พ่อค้าคนกลางทำหน้าที่ในการส่งออกและจำหน่ายผลผลิต
การเปลี่ยนแปลง ระบบการเกษตร	<p>ระยะที่ 1 ช่วง พ.ศ.2506-2515</p> <ul style="list-style-type: none"> - ระบบการเกษตรแบบตัดและเผาเริ่มปลูกพืชไร่ใช้บริโภคในครัวเรือน ไม่ใช้เทคโนโลยีในการผลิต - ระบบการเกษตรเพื่อยังชีพ เพื่อเป็นแหล่งอาหารของครัวเรือน ใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน รูปแบบการเกษตรที่หลากหลาย ใช้เมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์พื้นบ้าน <p>ระยะที่ 2 ช่วง พ.ศ.2516-2537</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ระบบการเกษตรแบบพืชสวนเชิงเดี่ยว พัฒนามาสู่ระบบการเกษตรแบบสวนผสม - ระบบการเกษตรแบบเข้มเพื่อการค้า - การผลิตนอกฤดูที่ใช้ต้นทุนการผลิตสูง การใช้สารเคมีในปริมาณสูง - การจัดการผลิตที่ต้องคู่กับการลงทุน - การจัดการโรคและแมลงมากขึ้น - การพึ่งพาแรงงานภายนอกชุมชน - พึ่งพาเครื่องมือเครื่องจักร

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเด็น	ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	
	ช่วงการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537	ช่วงหลังการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537-2556
	-ระบบการเกษตรแบบเข้มข้น ที่ต้องการผลผลิตต่อไร่สูง - การปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว พืชสวน เชิงเดี่ยวและการผลิตนอกฤดู การผลิต พืชต้นทุนสูง	-ระบบการปลูกพืช แบ่งเป็น 2 แบบ คือ เชิงเดี่ยว และสวนสมรม ตั้งแต่พืช 2 ขึ้นไป
การเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ ที่ดินและการถือครอง ที่ดิน	-ขนาดการจอบพื้นที่ในปริมาณที่ สามารถทำได้ด้วยแรงงานในครัวเรือน การใช้ที่ดินที่สร้างที่พักขนาดเล็ก และ ปลูกข้าวไร่ มีทุ่งฉาง ซึ่งทำด้วยวัสดุใน ท้องถิ่น ในบริเวณบ้านเรือนจะมีการ เลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน มีพื้นที่ป่าใน แปลงเกษตรกรรม การถือครองไม่มีเอกสารสิทธิ	-ขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรมี ขนาดเล็กลง มีการกระจายสิทธิการถือ ครองที่ดิน ตาม พรบ.การปฏิรูปที่ดิน - สร้างที่อยู่อาศัยถาวรในแปลง เกษตรกรรม มีโรงรถ โรงเรือน ที่เก็บ กักน้ำ มีถนน การจัดแบ่งพื้นที่เป็นที่ ปลูกพืชผัก ดอกไม้ และที่เหลือเป็นที่ ปลูกพืชสวน ไม่มีป่าไม้หลงเหลือใน แปลง
การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาทางการเกษตร	- ภูมิปัญญาในการแคว่ถางป่า - ภูมิปัญญาในการเพาะปลูกพืช - ภูมิปัญญาในการสร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ทางการเกษตรและภูมิปัญญา ในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ การคัดเลือก เมล็ดพันธุ์ - ภูมิปัญญาทางการเกษตร (การปราบ วัชพืช การกำจัดศัตรูพืชด้วยสมุนไพร ในท้องถิ่น) - ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์เครื่องมือ สอยต่างๆ ที่ทำมาจากวัสดุในท้องถิ่น	- ละเลยและเลิกใช้ภูมิปัญญาทาง การเกษตรดั้งเดิม - นำภูมิปัญญาจากภายนอกชุมชนเข้ามาใช้ เช่น การใช้น้ำส้มควันไม้ การใช้น้ำ หมักชีวภาพ/สมุนไพรไล่แมลง การใช้ เชื้อไตรโคเดอร์มาและ การใช้วิธีกำจัด แมลงด้วยชีววิธี

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเด็น	ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	
	ช่วงการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537	ช่วงหลังการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2537-2556
การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับด้านความเชื่อ ทศนคติของเกษตรกร	<ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือน - ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม - ความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน - ความเชื่อทางศาสนา - ความเชื่อเกี่ยวกับพ่อตาถ้าสิงห์ <p>คนในชุมชนมีความเชื่อที่เหนียวแน่นและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก</p>	<p>ความเชื่อได้ลดความสำคัญลงมาก ความเชื่อมีเพียงคนบางกลุ่มเท่านั้น โดยเฉพาะผู้เฒ่า ผู้แก่ และคนในวัยกลางคน ทั้งความเชื่อในชุมชนไม่มีการถ่ายทอดและเชื่อถือในคนรุ่นใหม่</p>

3.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ผลจากการศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ได้ทำการศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง 5 ประเด็น ดังนี้

- 3.2.1 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ
- 3.2.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตร
- 3.3.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน
- 3.3.4 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาด้านการเกษตร
- 3.3.5 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและทัศนคติของการเกษตรกร

3.2.1 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ รวม 35 ราย พบว่า

1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบูลย์ ภูประเสริฐ ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ในด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

เกษตรกรในชุมชนเกิดการใช้สินค้าฟุ่มเฟือย และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบริโภคเป็นบริโภคนิยม เสพติดสินค้าหรูหรา

- (1) เกิดค่านิยมยึดติดกับวัตถุสิ่งของ
- (2) ค่านิยม นับถือบุคคลที่ทรัพย์สินและเงินตรา
- (3) การปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตเป็นคนเมือง
- (4) เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
- (5) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนลดลง
- (6) สภาพครอบครัวที่มุ่งเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก
- (7) บุคลิกภาพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง เช่น การเห็นแก่ตัว

ไม่สนใจชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมในสังคม

- (8) พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรเปลี่ยนแปลง
- (9) การปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร
- (10) สถานศึกษาและศาสนสถานปรับเปลี่ยนบทบาท

มุ่งเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก

- (11) ปัญหาเด็กติดเกมส์ ติดเพื่อน ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์
- (12) ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูง

2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเขาว์ เจริชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ในด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- (1) คนในชุมชนเห็นแก่ตัวขึ้น
- (2) การพึ่งพาอาศัยระหว่างคนในชุมชนลดลง
- (3) ให้ความสำคัญกับการมุ่งหารายได้ เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ

ของครอบครัว

- (4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมน้อยลง
- (5) ไม่ใส่ใจการส่งเสริมและพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ
- (6) ครัวเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี การรณรงค์หรือการส่งเสริม

ให้พึ่งตนเองเป็นไปได้อย่าง

- (7) ขาดความสามัคคี ประองดองกันในสังคม
- (8) ค่านิยมในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ
- (9) บทบาทการทำหน้าที่ของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป เช่น การเลี้ยงดู

บุตรหลานด้วยเงินเป็นหลัก

- 10) การปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพในสังคม
- (11) ปัญหาสังคม เช่น การลักขโมย อบายมุข

3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วยนาย

นิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ในด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- (1) พฤติกรรมของคนในชุมชนเปลี่ยน เช่น เห็นแก่ตัว เห็นแก่เงินตรา รักความหรูหรา สะดวกสบาย ไม่มีการพึ่งพากัน ให้ความสำคัญกับคนที่ฐานะทางเศรษฐกิจดี
- (2) ฐานะทางเศรษฐกิจดี ทำให้ฟุ่มเฟือย ใช้สินค้าราคาแพง ยึดติดกับวัตถุ การใช้จ่ายใช้สอยเพิ่มขึ้น

(3) ความเจริญในการสื่อสาร ระบบคมนาคม ทำให้ครอบครัวปรับเปลี่ยนให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลาน และนิยมที่ส่งบุตรหลานไปศึกษาภายนอกชุมชนคนรุ่นใหม่เสพติดเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น เครื่องมือสื่อสาร เครื่องอำนวยความสะดวก

- (4) บุตรหลานมีอิทธิพลทางความคิดต่อผู้ประกอบการ และสมาชิก

ในครอบครัวปรับเปลี่ยนบทบาทการทำหน้าที่

- (5) ระบบการเกษตรของชุมชนปรับเปลี่ยนตามความต้องการของตลาด

ภายนอกชุมชน

(6) สถาบันหลักทางสังคมอ่อนแอ และปรับเปลี่ยนการทำหน้าที่ทางสังคม มุ่งเน้นการทำหน้าที่ด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก

- (7) การรวมกลุ่มเป็นไปอย่างยาก มีอุปสรรคในการรวมกลุ่ม
- (8) ความแตกแยกทางความคิด ความเห็นที่แตกต่างเพิ่มสูง

4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ในด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- (1) งานส่งเสริมและพัฒนาของหน่วยงานราชการเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ
  - (2) งานส่งเสริมของภาครัฐได้รับความร่วมมือจากเกษตรกรน้อย
  - (3) เกษตรกรในชุมชนมองว่าการส่งเสริมจากภาครัฐ ทำให้ไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป
  - (4) เกษตรกรไม่สนใจรับรู้ เรียนรู้เท่าที่ควร
  - (5) เกษตรกรไม่เห็นความสำคัญกับการรวมกลุ่มทางการเกษตร เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
  - (6) พฤติกรรมของเกษตรกรในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ต้องการการสนับสนุนที่เป็นปัจจัยการผลิตมากกว่าความรู้ทางการเกษตร
  - (7) ต้นทุนการดำรงชีวิตและต้นทุนการผลิตเพิ่ม
  - (8) เกษตรกรไม่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม มุ่งเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก
  - (9) ระบบครอบครัวในสังคมเปลี่ยนแปลง เช่น ขนาดครอบครัวแรงงานการเกษตร ลดบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรและส่งบุตรหลานให้ครูเป็นผู้อบรมสั่งสอนแทน
  - (10) การพัฒนากลุ่มองค์กรในชุมชนทำได้ค่อนข้างยาก
- 5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 รายให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ในด้านเศรษฐกิจ ดังนี้
- (1) เกษตรกรในชุมชนมุ่งสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ มุ่งหารายได้
  - (2) คนในชุมชนไม่มีเวลาในพบปะกัน
  - (3) ค่าครองชีพสูงและค่าใช้จ่ายสูง
  - (4) ราคาปัจจัยการผลิตสูง
  - (5) บุตรหลานไม่เชื่อฟังและเคารพผู้ปกครอง
  - (6) สถานศึกษาในชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ บทบาทของครูปรับเปลี่ยน

ไปมุ่งทำงานเชิงวิชาการเพื่อยกระดับรายได้ตนเองไม่เน้นการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้อ่านออกเขียนได้

- (7) สิ่งเสียดัดและอบายมุขที่เข้ามาสู่ชุมชน
- (8) คนในชุมชนไม่สนใจงานส่วนรวม
- (9) แรงงานต่างชาติในพื้นที่เพิ่มขึ้น
- (10) เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น
- (11) การซื้อหาสินค้า อุปกรณ์การเกษตรสะดวก
- (12) ความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น

สรุปผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ใน 2 ส่วน ส่วนที่ 1 การมองผลกระทบในมุมมองของคนในชุมชน และส่วนที่ 2 การมองผลกระทบในมุมมองของคนนอกชุมชน ใน 3 ประเด็นหลัก

1. ประเด็นพฤติกรรมของบุคคล
2. ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรายได้
3. ประเด็นทางสังคม
4. มุมมองจากคนในชุมชน

1. ประเด็นพฤติกรรมของบุคคล ผลจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ค่านิยม ของคนในชุมชน คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภคเป็นพฤติกรรมบริโภคนิยม การเสียดัดสินค้าฟุ่มเฟือยและเทคโนโลยีที่ทันสมัย สินค้าหรูหรา การยึดติดกับวัตถุ การยอมรับนับถือบุคคลที่เงินเป็นหลัก เกิดความเห็นแก่ตัว ขาดความสามัคคีปรองดอง เห็นแก่เงินตรา การศึกษาของบุตรหลานที่มุ่งให้มีการศึกษาสูง และการให้บุตรหลานไปศึกษานอกชุมชน การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นคนเมือง

2. ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรายได้ ผลจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจส่งผลกระทบ ดังนี้ คริวเรือนเกษตรกรเกิดการแข่งขันเพื่อสร้างรายได้ คริวเรือนมุ่งทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้บทบาทในการเลี้ยงดูบุตรหลานเปลี่ยนแปลงไป เมื่อครอบครัวมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ลดการพึ่งพาตนเองลง ต้นทุนการผลิตและต้นทุนในการดำรงชีวิตเพิ่มสูงขึ้น บางครอบครัวเกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพ เช่น การค้าขาย การรับราชการ และเกิดอาชีพรับจ้างทั้งในและนอกภาคเกษตร รวมถึงเกิดการจ้างแรงงานต่างชาติ

3. ประเด็นทางสังคม ผลจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อสังคม คือ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มคนในสังคมมีน้อยลง มีการพึ่งพาระหว่างกันน้อยลง การมีส่วนร่วมในสังคมลดน้อยลง ไม่มีความปรองดอง สามัคคี บทบาทของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปเน้นการทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ บุคคลในครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้เหมือนเดิม บุตรหลานมีบทบาท อิทธิพลทางความคิดของพ่อแม่ สถาบันการศึกษาและศาสนาปรับเปลี่ยนบทบาทไปจากเดิม มุ่งหวังเพื่อยกระดับของตนเองและมุ่งเชิงเศรษฐกิจ การพบปะระหว่างกลุ่มคน และองค์กรในชุมชนมีน้อย การสื่อสารที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของครอบครัว ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม เช่น ปัญหาเด็กติดเกมส์ ติดเพื่อน ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์

4. มุมมองจากคนนอกชุมชน

4.1 ประเด็นพฤติกรรมของบุคคล ที่ได้รับผลมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ คือ เกษตรกรในชุมชนมีพฤติกรรมไม่สนใจการเรียนรู้ มองว่าการเรียนรู้เป็นเรื่องที่ทำให้เสียเวลา และทำให้งานส่งเสริมการเรียนรู้ของภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4.2 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรายได้ ที่ได้รับผลมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ คือ เกษตรกรมีต้นทุนในการดำเนินชีวิตและต้นทุนการผลิตการเกษตรที่สูงขึ้น เกษตรกรให้ความสำคัญกับการมุ่งหารายได้โดยไม่สนใจสิ่งแวดล้อม

4.3 ประเด็นทางสังคม ที่ได้รับผลมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ คือ ระบบครอบครัวในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ขนาดครอบครัวที่เล็กลง ทำให้ขาดแรงงาน พ่อแม่ละเลยบทบาทในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานและผลักดันให้บุตรหลานได้รับการสั่งสอนจากครูเป็นหลัก

3.2.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ รวม 35 ราย พบว่า

1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบูลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับระบบการเกษตร ดังนี้

- (1) การบุกรุกทำลายป่าสูงขึ้น
- (2) ต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายทางการเกษตรสูงขึ้น
- (3) การจัดตั้งร้านจำหน่ายสารเคมีและปุ๋ยเคมีในชุมชนสนับสนุนให้เกิด

การใช้สารเคมีเพิ่มขึ้น

- (4) เกิดการจ้างแรงงานภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น
- (5) แรงงานต่างชาติมาอาศัยในชุมชนมากขึ้น
- (6) การเข้ามาของเทคโนโลยีที่ทันสมัย ขาดการวิเคราะห์และยอมรับ

เทคโนโลยีแบบรวดเร็ว ทำภูมิปัญญาการเกษตรดั้งเดิมสูญหาย

- (7) ปัญหามลพิษในชุมชนจากสารเคมีทางการเกษตร
- (8) ปัญหาสุขภาพ
- (9) การทำลายพันธุ์พืชดั้งเดิมของชุมชน
- (10) คนในชุมชนไม่พึ่งพาตนเอง
- (11) ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคมลดลง
- (12) เกิดหนี้สินจากการกู้ยืมเงินทุนเพื่อเพิ่มพื้นที่การผลิต บุกเบิกพื้นที่ใหม่

2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเขาว์

เชิดชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับระบบการเกษตรดังนี้

- (1) การขยายพื้นที่เพาะปลูก ทำให้บุกรุกทำลายป่า
- (2) เกิดอาชีพใหม่ในชุมชน เช่น แรงงานภาคเกษตร รับจ้างค้าขาย

นายทุนร้านจำหน่ายปัจจัยการผลิต

- (3) เกิดการจ้างงานในภาคการเกษตร
- (4) การควบคุมความสงบเรียบร้อยไม่ทั่วถึง
- (5) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดความแตกแยก

และความเข้าใจที่คาดเคลื่อนของคนในชุมชน

- (6) การจัดการทรัพยากรน้ำ ไม่ทั่วถึงเกิดความแตกแยกและความเข้าใจ

ที่คาดเคลื่อนของคนในชุมชน

- (7) การใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีสูง ทำให้ดินเสื่อม
- (8) พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมบุตรหลาน ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเกษตร

และการหารายได้เพิ่ม

3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นาย นิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่ม เกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับระบบการเกษตรดังนี้

- (1) การเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกทำให้เกิดการทำลายป่าไม้ และสัตว์ป่า
- (2) ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้ทำให้หมดไปอย่างรวดเร็ว
- (3) ระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนไม่มั่นคง เปลี่ยนแปลงไปตาม

ระบบการผลิต

(4) รายได้ของครัวเรือนจะเปลี่ยนแปลงตามราคาสินค้าที่กำหนด โดยพ่อค้าคนกลาง เกษตรกรไม่สามารถพึ่งตนเอง

(5) การสูญหายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์พื้นเมือง และต้องใช้พันธุ์พืช ที่ตลาดกำหนดเท่านั้น

(6) ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูงส่งผลต่อเศรษฐกิจครัวเรือน

(7) การเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่ แทนภูมิปัญญาทาง

การเกษตรดั้งเดิม

(8) ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาสินค้า

เองได้

(9) เกิดหนี้สิน และเกิดนายทุนในชุมชน

(10) ความขัดแย้งของคนในชุมชน

(11) การเข้ามาของคนภายนอก ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่

ของคนในชุมชน

(12) เกิดผู้นำทางธรรมชาติเพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาทางการเกษตร

(13) เกิดกลุ่มพัฒนาอาชีพในชุมชนขึ้น

4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงาน เกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรชำนาญการ สังกัด สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับระบบการเกษตรดังนี้

(1) เกิดปัญหาในการจัดการผลผลิตที่ภาครัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือ เช่น

ปัญหาราคาปาล์มน้ำมันตกต่ำ ไม้ผลราคาตกต่ำ การทำลายทรัพยากรดิน ป่าไม้ พืชพันธุ์ในชุมชน

(2) ปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

(3) ปัญหาสารเคมีและมลพิษในชุมชน

5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 รายให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับระบบการเกษตร ดังนี้

(1) การบุกรุกป่าเพื่อเพาะปลูก

(2) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ราคาสูง แต่ทำให้การทำการเกษตรสะดวกขึ้น สามารถเพิ่มพื้นที่ได้มากขึ้น

(3) เพิ่มการจ้างแรงงานในชุมชน

(4) การใช้สารเคมีต่อเนื่อง

(5) การเพิ่มของจำนวนหนี้สินเพื่อนำเงินมาพัฒนาพื้นที่

ขยายพื้นที่เพาะปลูก

(6) การเข้ามาของพันธุ์พืชที่หลากหลาย ทำให้เพิ่มความรู้

ในการผลิตพืชที่หลากหลาย

(7) รายได้ครัวเรือนสูงขึ้น เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น

(8) เกิดการจ้างงานในชุมชนเพิ่มจากการประกอบธุรกิจในชุมชน

(9) คนในชุมชนได้เรียนรู้การประกอบอาชีพอื่นๆ นอกเหนือการทำเกษตร เช่น รับจ้าง พ่อค้ารับซื้อสินค้าทางการเกษตร ร้านค้า ร้านอาหาร

(10) เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาทางการเกษตร เช่น กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทองฯ วิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ กลุ่มปุ๋ยหมัก และกลุ่มแปรรูปในชุมชน

สรุปผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลของการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรได้ใน 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ผลกระทบทางบวก

ส่วนที่ 2 ผลกระทบทางลบ

ส่วนที่ 1 ผลกระทบทางบวก จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง 5 กลุ่มได้ให้ข้อมูลถึงผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตร ดังนี้

1. รายได้ครัวเรือนของเกษตรกรเพิ่ม เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น

2. เกิดการจ้างแรงงาน จากการทำธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรในชุมชน

3. ในชุมชนมีการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหาผลผลิต

ทางการเกษตร

4. การมีความรู้ที่หลากหลายขึ้นจากการปลูกพืชและการประกอบธุรกิจ

ของชุมชน

5. การเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีทำให้มีความสะดวกสบายขึ้นและสามารถ
เพิ่มพื้นที่เพาะปลูกได้มากขึ้น

6. เกิดผู้นำธรรมชาติที่ทำให้เกิดและพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ

ในชุมชนเพิ่มขึ้น

ส่วนที่ 2 ผลกระทบทางลบ จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง 5 กลุ่ม
ได้ให้ข้อมูลถึงผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตร ดังนี้

1. ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คือ การบุกรุกทำลายป่าไม้ การสูญ
หายและทำลายพันธุ์พืชดั้งเดิมของชุมชน การทำลายสัตว์ป่า และทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่าง
รวดเร็ว การจัดการน้ำไม่ทั่วถึง ส่งผลต่อปัญหาทางสังคม เช่นความขัดแย้ง ความแตกแยกภายใน
ชุมชน

2. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมลพิษในชุมชน คือ การใช้สารเคมีทาง
การเกษตรเกิดปัญหามลพิษ ปัญหาดินเสื่อม ปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ
และปัญหาสุขภาพของเกษตรกร

3. ผลกระทบต่อรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกร คือ การ
เพิ่มขึ้นของต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายทางการเกษตร เกิดการจ้างแรงงาน ลดการพึ่งตนเอง และ
เกิดหนี้สินจากการเพิ่มพื้นที่การเกษตรและการนำเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ราคาแพงมาใช้ เกิด
นายทุนในชุมชน รายได้ของเกษตรกรไม่มีความมั่นคงเปลี่ยนแปลงไปตามระบบการผลิต ไม่
สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจครัวเรือน

4. ผลกระทบต่อภูมิปัญญาทางการเกษตร คือ เกษตรกรเกิดการยอมรับ
เทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย ทำให้เลิกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. ผลกระทบทางสังคมอื่นๆ คือ ความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่มคนใน
สังคมลดน้อยลง การเข้ามาของแรงงานที่ส่งผลต่อการควบคุมความสงบเรียบร้อยไม่ทั่วถึง การ
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดความเข้าใจผิด เกิดการแย่งชิงและความขัดแย้งใน
ชุมชน

3.2.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ รวม 35 ราย พบว่า

1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบูลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน ดังนี้

(1) การใช้ประโยชน์ที่ดินมีประสิทธิภาพขึ้น ไม่มีพื้นที่ว่างในแปลงเพาะปลูก แต่ลดพื้นที่ป่าในแปลงลง

(2) ลดขนาดการถือครองที่ดินให้น้อยลง ตามระเบียบการปฏิรูปที่ดิน

(3) มีการระงับและการกำหนดตัวผู้ถือครองที่ดินชัดเจน ไม่สามารถซื้อขายที่ดินได้อย่างเสรี

(4) ระเบียบของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมทำให้เกษตรกรสามารถเก็บรักษาที่ดินให้ทายาทได้ทำการเกษตรต่อไป

(5) เอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 สร้างความมั่นใจในการถือครองที่ดินและสามารถนำมาใช้ค้ำประกันเงินกู้เพื่อนำมาลงทุนในภาคเกษตรได้มากกว่าเดิม

2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเยาว์ เจริชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน ดังนี้

(1) การใช้ประโยชน์ในที่ดินด้านการเกษตรมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น กิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายขึ้น

(2) การใช้ประโยชน์ที่ดินในภาคเกษตร ภาคธุรกิจเพิ่มขึ้น ทำให้มีความเจริญเข้ามาสู่ในชุมชน

(3) มีเอกสารสิทธิการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง

(4) เกษตรกรมีความมั่นคงในการถือครองที่ดิน และบุตรหลานของเกษตรกรมีที่ดินทำการเกษตรในอนาคต

(5) เอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 มีข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองที่ดิน ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับแปลงเกษตรกรรมที่เปลี่ยนมือไปแล้ว

3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปศร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายคำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน ดังนี้

(1) การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรที่มีความหลากหลายสามารถลดความเสี่ยงด้านราคาผลผลิตได้ ประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้น

(2) การใช้ประโยชน์ที่ดินในหลายกิจกรรม ทำให้ชุมชนเกษตรกรรมพัฒนาเป็นชุมชนเมืองสูงขึ้น ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตที่เพิ่มขึ้น

(3) การใช้ประโยชน์ที่ดินในแปลงเกษตรกรรมส่งผลมาจากรายได้ของเกษตรกรเป็นหลัก

(4) การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ทำให้การเปลี่ยนแปลงตัวผู้ถือครองได้ยาก เนื่องจากมีระเบียบกำหนดให้สามารถโอน/รับมรดกเพียงทายาทเท่านั้น

(5) การปฏิรูปที่ดินทำให้การเปลี่ยนแปลงที่ดินไปทำกิจกรรมอื่นนอกการเกษตรได้ยาก

(6) การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเกษตรกรจะได้รับประโยชน์ ทั้งด้านการให้ความรู้ พัฒนาอาชีพ สนับสนุนกลุ่มอาชีพด้านการเกษตร และการพัฒนาเป็นพื้นที่เฉพาะเพื่อช่วยเหลือให้มีการสนับสนุน โครงสร้างพื้นฐาน

4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน ดังนี้

(1) รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในชุมชนมีความเป็นชุมชนเมือง มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน

(2) การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรมีความหลากหลายและใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างคุ้มค่า

(3) การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจาก ส.ป.ก. ในหลายกิจกรรม แต่มีข้อจำกัดเพียงสิทธิการถือครองที่ไม่สามารถขายที่ดินได้ แต่ก็มีส่วนดีที่สามารถทำให้เกษตรกรรักษาที่ดินไว้ในลูกหลาน

5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 รายให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน ดังนี้

(1) การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นการจำกัดขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกร

(2) การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินมีข้อจำกัดในการทำประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

(3) การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถนำไปขายได้ และมูลค่าที่ดินน้อยกว่าโฉนด และ น.ส.3

(4) เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจาก ส.ป.ก. ในหลายกิจกรรมทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรมีประสิทธิภาพขึ้น

สรุปผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลของการเปลี่ยนแปลงทางการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินโดยวิเคราะห์ 2 กรณี

1. กรณีการใช้ประโยชน์ที่ดิน
2. กรณีการถือครองที่ดินหลังการปฏิรูปที่ดิน

ซึ่งจากการสัมภาษณ์ สามารถวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นทั้งผลกระทบทางบวกและลบ

1. กรณีการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ผลกระทบทางบวก ทำให้ การใช้ที่ดินของเกษตรกรในชุมชนมีประสิทธิภาพขึ้น ไม่มีพื้นที่ว่างในแปลงเกษตรกรรม มีการใช้พื้นที่หลากหลายกิจกรรม ทั้งด้านการเกษตร และการประกอบธุรกิจทำให้มีความเจริญในชุมชนเพิ่มขึ้น กิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายสามารถลดความเสี่ยงด้านราคาผลผลิตได้

ผลกระทบทางลบ ทำให้ การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในชุมชนเกษตร พัฒนามาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเหมือนชุมชนเมือง มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน ทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต

2. กรณีการถือครองที่ดินหลังการปฏิรูปที่ดิน

ผลกระทบทางบวก ทำให้ เกษตรกรสามารถเก็บรักษาที่ดินให้ทายาท ได้ทำการเกษตร ตามระเบียบของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 สร้างความมั่นใจในการถือครองที่ดิน และสามารถนำมาใช้ค้ำประกันเงินกู้เพื่อนำมาลงทุนในภาคเกษตร ได้มากกว่าเดิม การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเกษตรกรจะได้รับประโยชน์ทั้งด้านการให้ความรู้ พัฒนาอาชีพ สนับสนุนกลุ่มอาชีพด้านการเกษตร และการพัฒนาเป็นพื้นที่เฉพาะเพื่อช่วยเหลือให้มีการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน

ผลกระทบทางลบ ทำให้ ลดขนาดการถือครองที่ดินให้น้อยลง ตามระเบียบการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การระบุและการกำหนดตัวผู้ถือครองที่ดินชัดเจน มีข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองที่ดิน ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับแปลงเกษตรกรรมที่เปลี่ยนมือไป เนื่องจากมีระเบียบกำหนดให้สามารถโอน/รับมรดกเพียงทายาทตามลำดับเท่านั้น การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินสามารถใช้ที่ดินไปทำกิจกรรมอื่นๆนอกการเกษตรได้ยาก การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถนำไปขายได้ และมูลค่าที่ดินไม่สูงเหมือนโฉนด และ นส.3

3.2.4 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเกษตรกรในตำบลลำสิงห์ รวม 35 ราย พบว่า

1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทวัฒน์ นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบูลย์ ภูประเสริฐ ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลลำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ดังนี้

(1) เกษตรกรมุ่งใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้

(2) เกษตรกรมีเวลาเพิ่มขึ้น สามารถทำกิจกรรมอื่นๆได้ บางครั้งอาจใช้เวลาไปในทางที่ไม่ถูกต้อง

(3) ครอบครัวมีรายได้สูง สามารถส่งเสียบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่ต้องการทำการเกษตร และปรับเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น รับจ้างภาคเอกชน รับราชการ ประกอบธุรกิจต่างๆ

(4) ผลจากการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัย สามารถเพิ่มผลผลิตได้มากขึ้น และใช้เวลาน้อยลง ทำให้เกษตรกรในชุมชนปรับเปลี่ยนมาขอรับเทคโนโลยีทางการเกษตรโดยขาดการวิเคราะห์ผลเสียที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยี

(5) ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษในชุมชน จากการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี

2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเยาว์ เจริชู ตำแหน่ง นายกอบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ดังนี้

(1) เมื่อครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถซื้อหาเทคโนโลยีมาใช้เพื่อลดความลำบากในการทำการเกษตร ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมเป็น นายจ้างภาคเกษตรเพิ่มขึ้น

(2) ประสิทธิภาพของเครื่องมือ เครื่องใช้สมัยใหม่ ช่วยเหลือเกษตรกรได้มาก ประหยัดเวลา มีเวลาไปทำกิจกรรมอื่นๆ

(3) ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น

(4) สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรถูกทำลายอย่างรวดเร็ว

3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตรดังนี้

(1) เกษตรกรในชุมชนขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับตนเองและระบบการเกษตร หากนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกับการใช้ภูมิปัญญาทางการเกษตรจะช่วยให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นได้

(2) ขาดการเรียนรู้และทดลองใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร

(3) ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเพิ่มสูง ส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรลดลง

(4) เกิดการเสียดินเทคโนโลยีทางการเกษตร และเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกเกินความจำเป็น

(5) ปัญหามลพิษ และปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน

4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย

ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ดังนี้

เกษตรกรในชุมชนสามารถนำประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้น้อย มีเพียงแกนนำกลุ่มเกษตรกรที่สามารถสร้างมูลค่าสินค้าด้วยการนำภูมิปัญญามาใช้ร่วมกับเทคโนโลยี เช่น วิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ ที่ใช้ภูมิปัญญาในการผลิตกาแฟและใช้เทคโนโลยีในการแปรรูปกาแฟเพื่อสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ และกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทองถ้ำสิงห์ ที่ใช้ภูมิปัญญาในการปลูกกล้วยหอมและใช้เทคโนโลยีในการบรรจุภัณฑ์เพื่อส่งออกต่างประเทศ

5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 รายให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ดังนี้

ต้นทุนการผลิตสูง ปัจจัยการผลิตราคาสูง

(1) รายได้ไม่เพียงพอกับต้นทุนการผลิต

(2) การทำการเกษตรที่ง่ายกว่าอดีตมาก มีเครื่องมือเครื่องใช้สามารถหาซื้อได้ง่ายแต่ราคาค่อนข้างสูง

สรุปผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตรตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลของการเปลี่ยนแปลงทางการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตรโดยวิเคราะห์ผลกระทบ 2 กรณี

1. ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม
2. ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

ผลกระทบทางบวก

ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้สูงขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ประสิทธิภาพของเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยช่วยให้ประหยัดเวลา สามารถใช้เวลาที่เหลือไปทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ได้ หาก

เกษตรกรในชุมชนมีการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับภูมิปัญญาสามารถสร้างมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรได้

ด้านสังคม ทำให้ บุตรหลานของเกษตรกรมีการศึกษาสูงขึ้น ทำให้สามารถเลือกประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การรับราชการ การค้าขาย ฯลฯ

ผลกระทบทางลบ

ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย เกษตรกรขาดความรู้ที่จะนำภูมิปัญญาทางการเกษตรมาประยุกต์ใช้กับการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เกษตรกรขาดการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ เกิดการเสียดัดการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และใช้เทคโนโลยีเกินความจำเป็น ทำให้เกิด ปัญหามลพิษและปัญหาสุขภาพของชุมชน

ด้านสังคม ทำให้ เกษตรกรมีเวลามากขึ้นเนื่องจากการใช้เทคโนโลยี ซึ่งอาจใช้เวลาไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เกษตรกรไม่มีการวิเคราะห์ผลที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยี เกษตรกรปรับเปลี่ยนเป็นนายจ้างภาคเกษตรเพิ่มขึ้น ผลจากการใช้เทคโนโลยีทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างรวดเร็ว

3.2.5 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเกษตรกรในตำบลลำสิงห์ รวม 35 ราย พบว่า

1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทวัฒน์ นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบุลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลลำสิงห์เกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกรดังนี้

- (1) พฤติกรรมของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ไม่ให้ความสำคัญกับผู้เฒ่า ผู้แก่ โดยมองว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีคุณค่า งามาย ไร้สาระ
- (2) วัดหรือ ศาสนสถานไม่ได้รับความเชื่อถือ
- (3) บุตรหลานที่ได้รับการศึกษาจะเชื่อในสิ่งที่พิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น และมองว่าความเชื่อในอดีตเป็นเรื่องไร้สาระ เหลวไหล
- (4) พิธีกรรมและประเพณีดั้งเดิมลดความสำคัญลง ทำให้ระบบความคิดของคนเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อคุณธรรมและจริยธรรมลดลง
- (5) บุตรหลานไม่ให้ความเคารพนับถือพ่อแม่ ครูอาจารย์ พระสงฆ์

2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเยาว์ เชิดชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประสิทธิ์ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกร ดังนี้

(1) ชุมชนมีความวุ่นวาย ต้องบังคับใช้กฎหมายเพิ่มขึ้นจารีตประเพณี ลดความสำคัญลง

(2) พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไม่นับถือ คนเฒ่าคนแก่

3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายคำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกร ดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในชุมชน ที่ให้ความสำคัญกับคนที่มีการศึกษา มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ทำให้คนดีในสังคมไม่มีคุณค่าและหากต้องการได้รับการยอมรับนับถือต้องสร้างบารมีด้วยเงินตรา ทำให้ไม่มีใครอยากทำดี

(2) สถาบันทางศาสนามีความสำคัญทางจิตใจต่อคนในชุมชนน้อยลง ทำให้ไม่เชื่อในหลักคำสอนทางศาสนา “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

(3) เกิดปัญหาสังคม เช่น การเล่นการพนัน การลักขโมย ปัญหาสุขภาพจิต เนื่องจากไม่กล้าว่าทำแล้วต้องตกนรกภูมิเพราะไม่สามารถพิสูจน์ได้

4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกรดังนี้

ปัจจุบันชุมชนเกษตรทุกชนชนได้รับการพัฒนาในหลายด้านจนทำให้วิถีการผลิต วิถีชีวิตและความเชื่อลดน้อยลงมาก ทั้งคนรุ่นใหม่ที่จะยอมรับผลทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น ทำให้ไม่เชื่อในสิ่งที่ไม่มีความเหตุผลและพิสูจน์ไม่ได้ ตามสังคมตะวันตก ที่คิดว่าเป็นสังคมที่ทันสมัย หากเชื่อในสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้จะเป็นชุมชนที่ล้าหลัง

5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 รายให้ข้อมูลถึงผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์เกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกร ดังนี้

- (1) เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น เช่น การลักขโมย เพราะไม่กลัวบาป
- (2) ไม่เชื่อในหลักคำสอน “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ซึ่งในสังคม

ระดับประเทศ “คนทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วได้ดีมีมากมาย”

สรุปการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกรตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลของการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกรโดยวิเคราะห์ผลกระทบ 2 กรณี

1. ผลกระทบทางลบต่อตัวบุคคล
2. ผลกระทบทางลบต่อชุมชน
3. ผลกระทบทางลบต่อตัวบุคคล ทำให้ พฤติกรรมของคนในชุมชนเปลี่ยนไม่ให้คุณค่าและสำคัญกับผู้เฒ่าผู้แก่ และมองว่าไม่มีคุณค่า ความเชื่อเป็นเรื่องเหลวไหลและไร้สาระ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ให้การนับถือบุคคลที่เงินตราไม่เห็นคุณค่าของคนดี ทำให้ไม่มีใครอยากทำดี
4. ผลกระทบทางลบต่อชุมชน ทำให้ พิธีกรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนลดความสำคัญลง ทำให้ระบบความคิดของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อคุณธรรมและจริยธรรมลดลง ชุมชนมีความวุ่นวายต้องบังคับใช้กฎหมายเพิ่มขึ้น และสถาบันทางศาสนามีความสำคัญทางจิตใจต่อคนในสังคมน้อยลง ทำให้ไม่ค่อยเชื่อในหลักคำสอนทางศาสนา “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

3.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ผลจากการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร 2 ปัจจัย ดังนี้

3.3.1 ปัจจัยภายใน

1) ด้านเศรษฐกิจ

จากการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ได้นำเสนอปัจจัยภายในด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบุลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. รายได้ของครัวเรือนในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนมาเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

ข. ระบบการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงจากระบบการเกษตรแบบง่าย ๆ ใช้เทคโนโลยีต่ำเป็นระบบการเพาะปลูกที่มีความซับซ้อน

ค. ค่านิยมของเกษตรกรในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงตามระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เช่น ค่านิยมการยอมรับบุคคลที่เงินตรา บริโภคนิยม และวัตถุนิยม

ง. การแข่งขันทรัพยากรในชุมชนเพื่อเพาะปลูกพืชเพิ่มรายได้

(2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเขว้ เจริญ ตำแหน่ง นายกอบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประจักษ์ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. ระบบเศรษฐกิจของครอบครัวเปลี่ยนแปลงเป็นทุนนิยม วัตถุนิยม บริโภคนิยม

ข. ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนดีขึ้นตามระบบการเพาะปลูก และระบบเศรษฐกิจของชุมชน

ค. พฤติกรรมการบริโภคของครัวเรือนที่มุ่งเปลี่ยนแปลงตามระบบเศรษฐกิจระบบทุนนิยม

(3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น

ข. ครัวเรือนเกษตรกรมีความต้องการที่ดินเพิ่มเพื่อทำการเกษตร ในระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป

(4) กลุ่มตัวอย่างที่ 4 จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรสังกัดสำนักงานเกษตรกรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. คริวเรือนเกษตรกรรมมีรายได้สูงขึ้น จากการพัฒนาระบบการเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม บทบาทของสมาชิกในครัวเรือนเป็นตามระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

ข. จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- การเปลี่ยนชนิดพืชในชุมชนและรูปแบบการเพาะปลูก ทำให้มีรายได้เพิ่มสูง แต่ค่าใช้จ่ายก็เพิ่มขึ้น

- ในชุมชนมีการจับจ่ายใช้สอยที่สะดวกสบายขึ้น

- ครอบครัวเกษตรกรมีความอยู่ดีกินดีขึ้น

- การเข้ามาของเครื่องอำนวยความสะดวกในการเกษตรและในครัวเรือนสู่ชุมชน

2) ด้านสังคม

จากการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ได้นำเสนอปัจจัยด้านสังคมส่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมพ์ และ นายไพบูลย์ กุประเสริฐ ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

ก. คนในชุมชนมีพฤติกรรมเห็นแก่ตัว

ข. ความเชื่อของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

ค. การแข่งขันในการหาเงินของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น

ง. ระบบครอบครัว และสถาบันทางสังคมอ่อนแอ

จ. บทบาทของผู้นำเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ

(2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเยาว์ เจริช ตำแหน่ง นายกอบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่

ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

ก. ความเห็นแก่ตัวของคนในชุมชน
 ข. การเมืองท้องถิ่นทำให้เกิดการแตกแยก
 ค. ครอบครัวมุ่งทำหน้าที่เชิงเศรษฐกิจ ทำให้ลดบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน

- ง. ความขัดแย้งในชุมชน
- จ. ระดับการศึกษาของคนในชุมชนสูง ทำให้เปลี่ยนแปลงความคิด
- ฉ. การพัฒนาแบบกระจุกตัว
- ช. การคมนาคมในชุมชนมีความสะดวก
- ซ. บทบาทของผู้นำเปลี่ยนแปลง

(3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

- ก. ครอบครัวยุคใหม่เข้มแข็ง
- ข. ผู้นำขาดภาวะการเป็นผู้นำที่ดี
- ค. ความเห็นแก่ตัวของผู้มีอำนาจในชุมชน
- ง. คนในชุมชนมีความรู้ไม่เท่าทันเทคโนโลยี
- จ. การสาธารณสุขปลอดภัย และการคมนาคมสะดวกสบาย
- ฉ. สถาบันการศึกษาและสถาบันทางศาสนาลดบทบาทการทำหน้าที่
- ช. การเสพติดอบายมุข

(4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

- ก. ความไม่สามัคคีในชุมชน เนื่องจากการแตกแยกทางความคิดและความขัดแย้งที่มาจากการเมือง
- ข. ผู้มีอำนาจในชุมชนไม่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่

ค. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนมาเป็นคนเมือง
ไม่สนใจงานส่วนรวม

(5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 ราย
ให้ข้อมูลปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

ก. การแข่งขันทางการเมืองในชุมชนเพิ่มความเข้มข้น ทำให้เกิด
การแข่งขัน

ข. สถาบันหลักทางสังคมไม่ทำหน้าที่และมีพฤติกรรมที่ไม่เป็น
ที่ยอมรับของคนในชุมชน

ค. ความขัดแย้งทางการเมืองในชุมชน

ง. บทบาทผู้นำเปลี่ยนแปลงไป

จ. คนในชุมชนมีจริยธรรมลดลง มุ่งหาเงินเป็นหลัก

ฉ. การผูกขาดทางการเมือง สร้างฐานอำนาจเพื่อผลประโยชน์ตนเอง

3.3.2 ปัจจัยภายนอกสังคม

1) ด้านเศรษฐกิจ

จากการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ได้นำเสนอปัจจัยด้านสังคม
และวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย
นายสุรินทร์ อินทรวัดนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายรินทร์ เกตุพิมล และ
นายไพบุลย์ ภูประเสริฐ ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. การแพร่กระจายของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้เกิดพฤติกรรม
บริโภคนิยม

ข. นโยบายรัฐบาลที่มุ่งให้เกิดการเสพติดความหรูหรา

ค. นโยบายการส่งเสริมการเกษตรของภาครัฐที่มุ่งส่งเสริม
การเพาะปลูกตามความต้องการของตลาด

ง. การเข้ามาของระบบนายทุนและพฤติกรรมการผลิตที่ปรับตาม
ระบบเศรษฐกิจของภายนอกชุมชน

(2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย
นายเยาว์ เชิดชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์

มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. นโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมกรรมการบริโภค
- ข. นโยบายการส่งเสริมแหล่งทุน ทำให้เกิดหนี้สินภาคประชาชนเพิ่ม
- ค. นโยบายเศรษฐกิจด้านการเกษตรที่มุ่งการผลิตพืชเพื่อการค้า

(3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. นโยบายการส่งเสริมของรัฐบาลที่มุ่งเน้นเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก
- ข. นโยบายประชานิยมของรัฐบาล
- ค. การส่งเสริมของภาครัฐที่เน้นการส่งเสริมตามนโยบายของ

รัฐบาลโดยใช้ระบบทุนนิยมเสรี

(4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. การส่งเสริมของภาครัฐที่ต้องดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้
- ข. นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ของภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพและไม่ได้ได้รับความสนใจเรียนรู้จากคนในชุมชน

(5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 รายให้ ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. นโยบายภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาระบบการเกษตรเพื่อการค้า ตามระบบทุนนิยม
- ข. นโยบายภาครัฐไม่มีความจริงใจกับประชาชนและเน้นให้เกิดการบริโภคสินค้าและบริการ

2) ด้านสังคม

จากการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ได้นำเสนอปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบุลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

- ก. การเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่
- ข. นโยบายการส่งเสริมการเพาะปลูกและการใช้เทคโนโลยีที่

ทันสมัยในภาคเกษตร

- ค. สื่อภายนอกเข้ามามีอิทธิพลต่อคนในชุมชน

(2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเขาว์ เจริชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

- ก. สื่อและเทคโนโลยีเข้าสู่ชุมชน โดยการสนับสนุนจากภาครัฐ
- ข. การส่งเสริมแหล่งทุนจากหน่วยงานภาครัฐ
- ค. การแพร่กระจายของข่าวสารที่เข้าสู่ชุมชน โดยขาดการวิเคราะห์

ของคนในชุมชน

(3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

ก. การเข้ามาส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐที่เข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว

- ข. สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาในชุมชนอย่างไร้ขีดจำกัด

(4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรชำนาญการ สังกัด

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

ก. นโยบายการส่งเสริมที่ไม่ต่อเนื่องของภาครัฐ

ข. การปรับเปลี่ยนของนโยบายการส่งเสริมของรัฐบาลที่ให้
ความสำคัญกับการพัฒนาในรูปแบบเดียวกันทุกพื้นที่

(5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 ราย
ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

ก. นโยบายของรัฐบาลที่มุ่งประโยชน์เพื่อตนเองเป็นหลัก

ข. นโยบายการส่งเสริมการเกษตรที่ไม่มีประสิทธิภาพ

ค. การส่งเสริมของภาครัฐที่ไม่ต่อเนื่อง

**สรุปปัจจัยที่ส่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบล
ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร**

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผล
ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ โดยวิเคราะห์ปัจจัยภายในและ
ปัจจัยภายนอก ใน 2 กรณี

1. ปัจจัยภายใน 2 ด้าน ประกอบด้วย

- ปัจจัยภายในด้านเศรษฐกิจ
- ปัจจัยภายในด้านสังคม

2. ปัจจัยภายนอก 2 ด้าน ประกอบด้วย

- ปัจจัยภายนอกด้านเศรษฐกิจ
- ปัจจัยภายนอกด้านสังคม

1. ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

- ปัจจัยภายในด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านรายได้ และฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร
2. รูปแบบการผลิตที่มุ่งการค้า การปรับเปลี่ยนชนิดพืชตามความ

ต้องการของตลาด

3. ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงตามระบบเศรษฐกิจ พฤติกรรมการบริโภค

อย่างไม่จำกัด

4. การแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการเพาะปลูกตามระบบ

เศรษฐกิจ

5. ความเจริญทางเศรษฐกิจของชุมชน
6. การแข่งขันด้านการผลิตของคนในชุมชน
- ปัจจัยภายในด้านสังคม ประกอบด้วย
  1. พฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การเสพติด
อบายมุข ความเห็นแก่ตัว
  2. สถาบันหลักทางสังคมอ่อนแอ และไม่สามารถทำหน้าที่ได้เช่นเดิม
และการเปลี่ยนแปลงบทบาทการทำงานที่เน้นการทำงานที่เชิงเศรษฐกิจ
  3. การเมืองท้องถิ่น การแข่งขันทางการเมือง ความขัดแย้ง
ทางการเมืองภายใน ที่สร้างความขัดแย้งของบุคคลในชุมชน และการผูกขาดทางการเมืองที่ส่งผล
ต่อการสร้างฐานอำนาจของผู้นำและผลประโยชน์ของผู้นำ
  4. ความขัดแย้งในชุมชน
  5. ระดับการศึกษาของคนในชุมชน และการเข้ามาของข้อมูลข่าวสาร
ผ่านสื่อที่ทันสมัย ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เท่าทัน
  6. การพัฒนาด้านคมนาคมและสาธารณูปโภคในชุมชนที่เพิ่มขึ้น
และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่กระจุกตัว
  7. ผู้นำ/บทบาทผู้นำที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต
2. ปัจจัยภายนอก 2 ด้าน ประกอบด้วย
  - ปัจจัยภายนอกด้านเศรษฐกิจ คือ
    1. การแพร่กระจายของระบบทุนนิยม ทำให้พฤติกรรมของคน
ในชุมชนเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมบริโภคนิยม
    2. นโยบายรัฐบาลที่มุ่งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก
    3. นโยบายภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมการเกษตรเพื่อการค้าเป็นหลัก
    4. นโยบายการส่งเสริมและสนับสนุนสินเชื่อทางการเกษตร
  - ปัจจัยภายนอกด้านสังคม คือ
    1. การเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่
    2. การเข้ามาของสื่อ/เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างไร้ขีดจำกัด
    3. นโยบายของรัฐที่ไม่มีความจริงใจกับประชาชนหวังผลประโยชน์
เพื่อตนเองและพวกพ้อง
    4. การส่งเสริมจากภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อชุมชน
    5. การส่งเสริมจากภาครัฐที่ไม่ต่อเนื่อง

3.4 แนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลลำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

แนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลลำสิงห์ แบ่งเป็น 2 แนวทาง คือ

3.4.1 แนวทางการแก้ไขภายในชุมชน

- 1) ด้านเศรษฐกิจ
- 2) ด้านสังคม

3.4.2 แนวทางการแก้ไขภายนอกชุมชน

- 1) ด้านเศรษฐกิจ
- 2) ด้านสังคม

3.4.1 แนวทางการแก้ไขภายในชุมชน

- 1) ด้านเศรษฐกิจ

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบุลย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. การสร้างฐานครอบครัวให้เข้มแข็ง สนับสนุนการพึ่งพาตนเอง
- ข. การสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นฐานทางเศรษฐกิจ
- ค. แก้ไขระบบเศรษฐกิจของชุมชน เน้นการพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง
- ง. การบริโภคด้วยความมีสติ มีวิจารณญาณ
- จ. การเรียนรู้และการจดบันทึกเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน
- ฉ. สร้างทัศนคติของสมาชิกในครัวเรือนให้เกิดทัศนคติที่ดีกับการทำการเกษตร รักษาชีพเกษตร
- ช. การสร้างมาตรฐานผลผลิตและสินค้าภายในชุมชนเพื่อสร้างชื่อเสียงและการพยายามเข้าถึงผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจ
- ซ. ส่งเสริมระบบการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยงด้านราคาผลผลิตและสามารถพัฒนาสู่การเกษตรที่สามารถพึ่งตนเองได้
- ฅ. การวิเคราะห์ การทดลอง ปฏิบัติทางการเกษตรเพื่อสามารถปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรให้เกิดการใช้ที่ดินให้เหมาะสม

(2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเยาว์ เชิดชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. ใช้หลักการพัฒนาแนวใหม่ที่มีความสำคัญกับตัวเกษตรกรเป็นหลัก
- ข. ระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนต้องเปลี่ยนแปลงให้เกิดการพึ่งตนเองลดการบริโภคและลดภาระหนี้ภาคครัวเรือน
- ค. การปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรให้มีความหลากหลายและลดการใช้สารเคมี

(3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. ปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ของครัวเรือน
- ข. การลดต้นทุนการผลิต ส่งเสริมการแปรรูป การจัดจำหน่ายด้วยตนเองพยายามลดบทบาทของพ่อค้าคนกลาง
- ค. การปรับเปลี่ยนจากผู้ผลิตมาสู่ผู้ประกอบการทางการเกษตร เพื่อสร้างมูลค่าให้กับผลผลิต
- ง. การพัฒนากลุ่มอาชีพในชุมชนจากฐานการเงินของชุมชนให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง เพื่อความกินดีอยู่ดี

(4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรกรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. การสร้างความเท่าเทียมในการสนับสนุนจากภาครัฐให้ทั่วถึง
- ข. การประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทุกกิจกรรม
- ค. การยอมรับและสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน

(5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

- ก. ให้การสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรอย่างแท้จริง
- ข. ส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรรม
- ค. การลดค่าครองชีพภาคครัวเรือนลงด้วยการสร้างอาหาร

ในครัวเรือน

- ง. การสร้างรายได้เพิ่มในครัวเรือนด้วยการมุ่งผลิตสินค้าที่ปลอดภัย

ได้มาตรฐาน

2) แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านสังคม

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทวัฒนา นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบุลย์ ภูประเสริฐ ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านสังคม ดังนี้

ก. การพัฒนาแผนชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ และใช้ในการพัฒนาชุมชน

ข. สถาบันการศึกษาภายในชุมชนต้องสร้างความเชื่อมั่นและยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เท่าเทียมในเขตเมือง การให้การศึกษาและมุ่งให้เกิดการเรียนรู้

ค. การสร้างความสำเร็จให้กับตนเองเพื่อให้คนในชุมชนยอมรับนับถือเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน

ง. เน้นการใช้ความรู้จากคนในชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน

จ. ควรนำเสนอเรื่องราวดีๆผ่านสื่อในชุมชน เพื่อให้เห็นคุณค่าของคนดีในชุมชน

ฉ. เปลี่ยนแปลงระบบการเมืองท้องถิ่น

ช. การเปลี่ยนแปลงผู้นำ /การสร้างผู้นำใหม่

(2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเยาว์ เชิดชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านสังคม ดังนี้

ก. การประชาสัมพันธ์ที่ต้องสร้างความศรัทธา

ข. การปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกร ให้มีความสามัคคี และเกิด

ความร่วมมือร่วมใจในการอยู่ร่วมกันในชุมชน

ก. สร้างจิตสำนึกผู้นำใหม่/ผู้นำต้องปรับเปลี่ยนบทบาทภาระหน้าที่ให้มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ สุจริตและเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนและต้องมีความเป็นกลางทางการเมือง

(3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายคำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านสังคม ดังนี้

ก. เน้นการเรียนรู้มากกว่าการสร้างวัตถุ

ข. การให้คุณค่าและให้ความสำคัญกับผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชน และต้องให้ความสำคัญกับคนในชุมชนให้มากกว่าคนนอกชุมชน

ค. การปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าในความคิด และมุ่งปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างและสร้างต้นแบบคนดีในสังคมให้คนในชุมชนได้พบเห็น

ง. สร้างจริยธรรมพื้นฐานแก่เยาวชนในชุมชน

จ. ใช้หลักการพัฒนาที่เริ่มต้นจาก ร/บ/ว

ฉ. การให้คุณค่ากับคนทุกคนอย่างเท่าเทียม

ช. การเปลี่ยนผู้นำ/การสร้างผู้นำใหม่

(4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านสังคม ดังนี้

ก. ชุมชนต้องสร้างค่านิยมใหม่โดยใช้ตัวผู้นำเป็นกลไกในการขับเคลื่อน

ข. ผู้นำในทุกระดับต้องเชื่อมโยงประสานกัน รักและสามัคคีเพื่อลดความแตกแยกภายในชุมชน

ค. การพัฒนาสถาบันทางสังคมให้มีความเข้มแข็งด้วยคนในสังคมเอง

ง. การสร้างมาตรฐานในการอยู่ร่วมกันในชุมชน

(5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายในชุมชนด้านสังคม ดังนี้

ก. การเปลี่ยนผู้นำและเสริมสร้างภาวะผู้นำให้เกิดความน่าเชื่อถือ และเป็นแบบอย่างในชุมชน

ข. การแก้ไขระบบพอกพ้อง พรรคพอก การสร้างความเท่าเทียม ในการจัดสรรทรัพยากร และสาธารณูปโภค

ค. คราวเรือนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้กลับมาเป็นคราวเรือนแบบ โบราณ

ง. การแก้ไขที่ระบบการศึกษาในชุมชน

3.4.2 แนวทางการแก้ไขภายนอกชุมชน

1) แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทวัฒน์ นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายรินทร์ เกตุพิมล และนายไพบุลย์ คูประเสริฐ ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากภายนอกชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. การจัดการให้ความรู้ในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ของคราวเรือนเกษตรกร

(2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเขาว์ เจริช ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประชีพ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากภายนอกชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านราคาผลผลิตและตลาดสินค้าแก่ ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข. รัฐบาลควรยกเลิกนโยบายประชานิยม

(3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่ม เกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากภายนอก ชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. นโยบายภาครัฐและนโยบายการส่งเสริมการเกษตรต้องให้ สนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มองค์กรเกษตรกรให้มากเพื่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มของเกษตรกรอย่างยั่งยืน

(4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพ็ญฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงาน เกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัด สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายนอกชุมชนด้าน เศรษฐกิจ ดังนี้

ก. นโยบายภาครัฐที่ต้องเน้นหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการพัฒนาประเทศ และต้องดำเนินการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปไม่เน้นเชิงเศรษฐกิจใน ภาพรวมเป็นหลัก

(5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายนอกชุมชนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. นโยบายภาครัฐควรให้การสนับสนุนและช่วยเหลือเกษตรกร อย่างจริงจัง จริงใจ

ข. การสนับสนุนภาคเกษตรกรรมที่เท่าเทียมและโปร่งใส

2) แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านสังคม

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นายสุรินทร์ อินทวัฒน์ นายวิรัช กำเนิดโทน นายสำเนา คล้ายประเสริฐ นายนรินทร์ เกตุพิมล และนายไพฑูย์ คุประเสริฐ ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายนอกชุมชนด้านสังคม ดังนี้

ก. ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ข. เน้นการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง

ค. ภาครัฐต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ การสนับสนุนความรู้ ทางการเกษตรอย่างแท้จริง

ง. รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐต้องมีความจริงใจกับเกษตรกร

จ. ทิศทางการทำงานของภาครัฐต้องปรับปรุง ให้สอดคล้องกับ ปัญหาของเกษตรกร

(2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายเยาว์ เชิดชู ตำแหน่ง นายก อบต.ถ้ำสิงห์ นายวันดี วิสัยรัตน์ กำนันตำบลถ้ำสิงห์ นาย ประจักษ์ มีมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายประสิทธิ์ ชูปลอด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมศักดิ์ ชัยสังข์

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายเล็ก หลวงงาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายนอกชุมชนด้านสังคม ดังนี้

- ก. หน่วยงานของภาครัฐต้องฟังชาวบ้านให้มากขึ้น
- ข. การสนับสนุนต้องเพียงพอ เท่าเทียม ทัวถึง และต้องมีความ

จริงใจในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกร

- ค. ภาครัฐต้องปฏิบัติตนเป็นต้นแบบ
- ง. ผู้นำต้องมีความจริงใจกับประชาชน
- จ. การปรับโลกทัศน์ผู้นำใหม่

(3) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นายนิคม ศิลปสร ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และ นายดำรง เสนแก้ว ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์ ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายนอกชุมชนด้านสังคม ดังนี้

ก. นโยบายภาครัฐที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างแท้จริง

(4) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย นางเพียงฤดี สุขแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพรและนายสมชาติ เนื้อแก้ว ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรชำนาญการ สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ให้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาจากภายนอกชุมชนด้านสังคม ดังนี้

ก. นโยบายการทำงานของภาครัฐที่ต้องต่อเนื่อง ไม่มุ่งเน้นการทำงานเชิงปริมาณ

(5) จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จำนวน 20 ราย ให้ข้อมูลปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ดังนี้

- ก. การสนับสนุนและช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ครัวเรือนที่ยากจน
- ข. การสนับสนุนการศึกษา และพัฒนาระบบการศึกษาในชุมชน

ให้ตัดเทียมชุมชนเมือง

- ค. การแก้ไขปัญหาสังคมอย่างจริงจัง

สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลลำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ใน 2 แนวทาง

1. การแก้ไขจากภายในชุมชน
2. การแก้ไขจากภายนอกชุมชน

1. แนวทางการแก้ไขในชุมชน ได้สรุปประเด็นหลัก ดังนี้

1.1 การแก้ไขด้วยการสร้างการเรียนรู้ในชุมชน ประกอบด้วย การจัดบันทึกเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจครัวเรือน การวิเคราะห์และทดลองปฏิบัติทางการเกษตรเพื่อสามารถปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรให้เกิดการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม การพัฒนาแผนชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้และใช้ในการพัฒนาชุมชน เน้นการใช้ความรู้จากคนในชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน เน้นการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดในชุมชน

1.2 การแก้ไขด้านระบบเศรษฐกิจและระบบการผลิต ประกอบด้วย การสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของระบบเศรษฐกิจครัวเรือน การสร้างมาตรฐานในการผลิตของชุมชน การส่งเสริมระบบการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยงด้านราคาและพัฒนาสู่การเกษตรที่สามารถพึ่งตนเองได้ เพื่อสามารถสร้างรายได้ให้เกิดในชุมชน การลดการใช้สารเคมีในการผลิต การลดต้นทุนการผลิต ส่งเสริมการแปรรูป การจัดจำหน่ายด้วยตนเอง ลดบทบาทพ่อค้าคนกลาง การปรับเปลี่ยนจากผู้ผลิตมาสู่ผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร เพื่อสร้างมูลค่าผลผลิต

1.3 การแก้ไขโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน ประกอบด้วย การบริโภคด้วยความมีสติ มีวิจารณญาณ การสร้างทัศนคติของสมาชิกในครัวเรือน ให้รักการทำอาชีพเกษตร การนำเสนอเรื่องราวดีๆผ่านทางสื่อในชุมชน เพื่อให้เห็นคุณค่าของคนในชุมชน การสร้างคุณค่าและให้ความสำคัญของผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชน การปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าความดี และการปฏิบัติตนเพื่อเป็นต้นแบบคนดีในสังคม เสริมสร้างจริยธรรมพื้นฐานในสังคม การให้คุณค่าคนทุกคนอย่างเท่าเทียม

1.4 การแก้ไขด้านการพัฒนาสถาบันทางสังคม ประกอบด้วย การสร้างฐานครอบครัวให้เข้มแข็ง การสนับสนุนการตั้งกลุ่มเพื่อเป็นฐานทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรอย่างแท้จริง

2. แนวทางการแก้ไขจากภายนอกชุมชน ได้สรุปประเด็นหลัก ดังนี้

2.1 การจัดการเรียนรู้ในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ
ของครัวเรือนเกษตรกร

2.2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ จากภาครัฐต้องเน้นการสนับสนุน
ความรู้ และต้องส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2.3 ทิศทางการทำงานของภาครัฐต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับ
ความต้องการและปัญหาของเกษตรกร

2.4 ภาครัฐต้องให้ความจริงใจกับประชาชน และต้องรับฟังความเห็น
จากประชาชน

4. ตอนที่ 4 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ

4.1 การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบล
ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำ
สิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน
ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4.4 แนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
วัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์
อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
ของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ ใน 5 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ระบบการเกษตร การใช้ประโยชน์
ที่ดินและการถือครอง ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านความเชื่อ ทัศนคติของเกษตรกร สามารถ
สรุปข้อค้นพบ ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ในประเด็นที่ได้
ทำการศึกษา พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีความเกี่ยวเนื่องกันทั้ง 5 ประเด็น
และพบว่าประเด็นที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ประเด็นด้าน
เศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆตามมา ซึ่งแต่ละประเด็นของการเปลี่ยนแปลงมี

อิทธิพลซึ่งกันและกัน และมีความเกี่ยวเนื่องกันส่งผลให้เกิดผลในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนเกษตรกรรมเป็นชุมชนเมือง ทั้งด้านจิตใจและด้านวัตถุ

4.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ สามารถสรุปข้อค้นพบ ดังนี้

4.2.1 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ พบว่า กลุ่มเป้าหมายให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน เป็นการนิยมวัตถุนิยมการบริโภคสินค้าราคาแพง หุหร่า ฟุ่มเพื่อไม่เหมาะสมกับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และให้ความสำคัญกับระบบเงินเป็นใหญ่ในชุมชน

4.2.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านระบบการเกษตร พบว่ากลุ่มเป้าหมายให้ความสำคัญกับปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และปัญหาต้นทุนการผลิตสูงและรายได้ไม่มีความมั่นคง

4.2.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน พบว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมีผลดีมากกว่าผลเสีย กล่าวคือ การใช้ประโยชน์ที่ดินได้หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินก็มีทั้งผลดีและผลเสีย ซึ่งจากการศึกษาวิจัย พบว่า ผลเสียของการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ การไม่สามารถเปลี่ยนสิทธิ์การถือครองที่ดินให้ผู้อื่นได้ ยกเว้นทายาท ทำให้เกิดเป็นปัญหาในชุมชน และผลดีจากการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ ได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ และสามารถเก็บรักษาที่ดินให้ทายาทเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ จากการสังเกตผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลจากมุมมองของตนเองที่ได้รับผลกระทบเป็นหลัก

4.2.4 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญาการเกษตร พบว่า กลุ่มเป้าหมายให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญาที่ส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถวิเคราะห์และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงก่อให้เกิดเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน

4.2.5 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติของเกษตรกร พบว่า ปัญหาที่กลุ่มเป้าหมายให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนระบบความเชื่อของคนในชุมชน ที่ส่งผลทำให้ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของความเชื่อดั้งเดิมที่สามารถใช้ควบคุมสังคม ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ จึงต้องมีการบังคับใช้กฎหมายเพิ่มมากขึ้น

4.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ สามารถสรุปข้อค้นพบที่ได้ดังนี้

4.3.1 ปัจจัยภายในด้านเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ พบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ปัจจัยรายได้ของครัวเรือน/ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ค่านิยมของสมาชิกในครัวเรือนและสามารถเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของครัวเรือนได้

4.3.2 ปัจจัยภายในด้านสังคม ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ พบว่า ประกอบด้วยปัจจัยย่อย 9 ปัจจัย ตามลำดับความสำคัญของการให้ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านการเมือง/อำนาจในชุมชน 2) ปัจจัยด้านพฤติกรรม/ค่านิยมของคนในชุมชน 3) ปัจจัยด้านสถาบันทางสังคมอ่อนแอ 4) ปัจจัยด้านผู้นำ/บทบาทของผู้นำในชุมชน 5) ปัจจัยด้านการคมนาคมและการสาธารณสุข 6) ปัจจัยด้านสื่อและการสื่อสารภายในชุมชน 7) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี และ 8) ปัจจัยด้านการศึกษาภายในชุมชน ทำให้เห็นว่าปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองที่มีบทบาทสูงมากทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศ

4.3.3 ปัจจัยภายนอกด้านเศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ พบว่า ปัจจัยภายนอกด้านเศรษฐกิจที่มีความสำคัญ คือ การนำนโยบายของภาครัฐที่สนับสนุนด้านเศรษฐกิจ นโยบายของภาครัฐที่สนับสนุนด้านระบบการเกษตรเพื่อการค้าตามระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นหลักเข้ามาส่งเสริมในชุมชน

4.3.4 ปัจจัยภายนอกด้านสังคม ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ พบว่า ประกอบด้วยการนำนโยบายภาครัฐและการส่งเสริมจากภาครัฐเข้าสู่ชุมชน รวมถึงการสื่อสารและการเข้ามาของเทคโนโลยีที่ทันสมัยจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

4.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถสรุปข้อค้นพบ ดังนี้

4.4.1 หลักการพัฒนาที่เริ่มจาก “ร ว บ” โดยมุ่งการพัฒนาที่โรงเรียนเป็นหลัก เน้นการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยการสร้างการเรียนรู้ สร้างบุคลากรทางการศึกษาในท้องถิ่นที่มีคุณภาพเท่าเทียมสถาบันการศึกษาในเขตเมือง สร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบทของชน/หลักสูตรท้องถิ่น และพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆให้ทัดเทียมกับโรงเรียนในเขตเมือง เช่น ทักษะทางภาษา ทักษะทางการเกษตร ทักษะทางเทคโนโลยีโดยคนในชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรต่างๆในชุมชน ตลอดจน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งในท้องถิ่นมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้และมีภูมิปัญญา มีบุตรหลานของคนในชุมชนก็มีการศึกษา มีความสามารถด้านต่างๆ มากมายสามารถพัฒนาเป็นครู/วิทยากรท้องถิ่นได้ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบุตรหลานของคนในชุมชนมีงานทำในท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักที่จะกลับมาพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ส่วนสถาบันด้านศาสนาที่เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการสั่งสอนและขัดเกลาด้านจิตใจ ก็ต้องประยุกต์และพัฒนาการสอนให้มีความก้าวหน้า ก้าวทันโลก เพื่อพัฒนาด้านจิตใจของคนในสังคม เนื่องจากสถาบันทางศาสนาที่มีอิทธิพลทางจิตใจของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ พระสงฆ์ในศาสนาพุทธ และบาทหลวงในคริสต์ศาสนาก็ต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและทำให้คนในสังคมยอมรับท้ายสุดจึงกลับมาพัฒนาสถาบันครอบครัวที่เรียกว่า “บ้าน” โดยใช้บุตรหลานที่เป็นสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากปัจจุบันการทำหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของเดิมไปมาก ในอดีตบุตรหลานจะเชื่อฟังพ่อแม่ แต่ในปัจจุบันที่กลับกลายมาเป็นพ่อแม่ที่ต้องเชื่อฟังบุตรหลาน บุตรหลานจึงมีอิทธิพลทางความคิดต่อพ่อแม่และผู้ปกครองมากขึ้น ทั้งบุตรหลานจะสามารถชี้แนะให้พ่อแม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และทุกครอบครัวให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลานมากขึ้น ทำให้โรงเรียนและครูอาจารย์มีบทบาทมากในการสั่งสอนและขัดเกลาเด็กและเยาวชน หากต้องการเปลี่ยนแปลงชุมชนหรือสังคมต้องเริ่มจากเด็กและเยาวชน โดยใช้การเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นกลไกหลักในการปรับเปลี่ยนระบบความคิดของสมาชิกครอบครัว

4.4.2 การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆมากมาย เนื่องจากคนในชุมชนหรือคนในสังคมขาดการเรียนรู้ ขาดการวิเคราะห์และขาดคุณธรรม และจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต หากขาดการวิเคราะห์ การเรียนรู้ ไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมแล้ว ย่อมทำให้สังคมเกิดปัญหาต่างๆขึ้นได้ ดังนั้น คนในสังคมต้องปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ การใช้เหตุผล และใช้การพินิจพิเคราะห์เพื่อให้

เกิดปัญหา ทั้งนี้ต้องสามารถพยายามช่วยเหลือตนเอง หรือต้องพึ่งตนเองให้ได้ทั้งในการดำเนินชีวิต การผลิต การแปรรูปและการจัดจำหน่ายผลผลิตของตนเองให้ได้ เพื่อให้เกิดความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ และควรมีการพิจารณาให้ถี่ถ้วนที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดในการดำรงชีวิตและวิถีการผลิตที่ต้องอนุรักษ์และมีความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อมให้มากเพื่อบุตรหลานในอนาคตจะได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าเหมือนเช่นในปัจจุบัน โดยต้องให้เกิดพึ่งพาทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน เพื่อได้ช่วยเหลือซึ่งกันที่ส่งผลก่อให้เกิดความมั่นคงและเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

บทที่ 5

การสรุปผล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดชุมพร กรณีศึกษา: ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดิน
ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

1.1.2 เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขต
ปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

1.1.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของ
เขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

1.1.4 เพื่อหาแนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลและการค้นหาจากเอกสาร
วิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและสำรวจชุมชน

1.2 ผลการวิจัยปรากฏผลดังนี้

1.2.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) ประชาชนชาวบ้าน ในตำบลถ้ำสิงห์ จำนวน 5 ราย ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชน
และสามารถบอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้

2) ผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายกองค้การบริหาร
ส่วนตำบลถ้ำสิงห์ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัด
ชุมพร

3) แกนนำเกษตรกร จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์ และประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนกล้วยหอมทองตำบลถ้ำสิงห์

4) เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ จำนวน 20 คน ที่สามารถให้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

5) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ทำงานในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร จำนวน 2 ราย

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ได้รับการพัฒนามาจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่พัฒนาขึ้นไปหาความจริงเชิงเนื้อหา ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุป

1.3 ผลการวิจัยปรากฏผลดังนี้

1.3.1 สถานะของกลุ่มตัวอย่าง

1) ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านในตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร	
จังหวัดชุมพร จำนวน 5 ราย	
เพศ ชาย	5 ราย
อายุระหว่าง	51-79 ปี
ระดับการศึกษา ประถมศึกษา	4 ราย
มัธยมศึกษาตอนปลาย	1 ราย
ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์	36-50 ปี
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกร	40-50 ปี
ฐานะทางเศรษฐกิจ ดี	1 ราย
ปานกลาง	4 ราย

2) ผู้นำเกษตรกร ประกอบด้วย นายกองค้ำบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์

1 ราย กำนันและผู้ใหญ่บ้านตำบลถ้ำสิงห์ จำนวน 5 ราย

ผู้นำกลุ่มเกษตรกร จำนวน 2 ราย รวม 8 ราย

เพศ ชาย 8 ราย

อายุระหว่าง 44-60 ปี

ระดับการศึกษา ประถมศึกษา 1 ราย

มัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช. 2 ราย

มัธยมตอนปลาย/ปวส. 3 ราย

ปริญญาตรี 2 ราย

ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ 28-44 ปี

ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรวม 25-44 ปี

ฐานะทางเศรษฐกิจ ดี 5 ราย

ปานกลาง 3 ราย

3) เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ จำนวน 20 ราย

เพศ ชาย จำนวน 19 ราย

หญิง จำนวน 1 ราย

อายุระหว่าง 32-80 ปี

ระดับการศึกษา ประถมศึกษา 13 ราย

มัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช. 3 ราย

มัธยมตอนปลาย/ปวส. 1 ราย

ปริญญาตรี 3 ราย

ระยะเวลาอยู่อาศัยในตำบลถ้ำสิงห์ ตั้งแต่ 5 - 53 ปี

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จำนวน 2 ราย

เพศ ชาย จำนวน 1 ราย อายุ 55 ปี

หญิง จำนวน 1 ราย อายุ 46 ปี

ระดับการศึกษา ปริญญาตรี

ระยะเวลาปฏิบัติงานในตำบลถ้ำสิงห์ 3 เดือน - 4 ปี

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3) ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4) แนวทาง การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

โดยสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้านต่างๆ ประกอบด้วย

1.1.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สามารถแบ่งออกเป็นก่อนการปฏิรูปที่ดินและหลังการปฏิรูปที่ดิน ดังนี้

ก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2537 ระบบเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2506 -2515 เศรษฐกิจของชุมชนเป็นเศรษฐกิจพึ่งตนเอง และช่วงที่ 2 พ.ศ. 2516-2537 เศรษฐกิจของชุมชนเป็นแบบทุนนิยม หลังการปฏิรูปที่ดินเป็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ต่อเนื่องมากจากก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2556 ซึ่งใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างรวดเร็ว ส่งผลมาจากการปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจากความเจริญทางด้านคมนาคม

1.1.2 การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร สามารถแบ่งออกเป็นก่อนการปฏิรูปที่ดินและหลังการปฏิรูปที่ดิน ดังนี้

ก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2537 ระบบการเกษตรเป็นการเกษตรแบบผสมผสานระหว่างพืชและสัตว์ ใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน ไม่มีการใช้สารเคมีในการผลิต ใช้แรงงานในครัวเรือน และพัฒนาสู่ระบบการเกษตรแบบพืชไร่เชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและพัฒนามาสู่การเกษตรแบบระบบเข้มข้นเพื่อการค้า (ปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว ผลิตพืชสวนเชิงเดี่ยว) และพัฒนามาสู่การทำพืชสวนนอกฤดู ที่ได้รับการส่งเสริมความรู้จากภาคเอกชนเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว โดยไม่คำนึงถึงต้นทุนการผลิตและความเสียหายของสภาพแวดล้อมในชุมชน หลังการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2556 การเกษตรของชุมชนก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากแต่เริ่มให้ความสำคัญกับการผลิตไม้ผลแบบสวนผสมเพื่อลดความเสี่ยงด้านราคาและกระแสรักการทำเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการส่งเสริม ทำให้เกษตรกรหัว

ก้าวหน้าในพื้นที่เริ่มปรับเปลี่ยนมาทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการเกษตรแบบพึ่งตนเองสรุปได้ว่าในชุมชนมีพัฒนาการทางการเกษตร ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระบบการเกษตรเพื่อใช้บริโภค

ช่วงที่ 2 ระบบการเกษตรพืชไร่เชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ระบบ

การเกษตรพืชสวนเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าและระบบการเกษตรพืชสวนผสมเพื่อการค้า

1.1.3 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2537 การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย สร้างยู้งฉาง สร้างโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ ขุดบ่อน้ำตื้น ส่วนพื้นที่ที่เหลือก็ใช้ทำการเกษตรแบบไม่เต็มพื้นที่ ใช้แรงงานครัวเรือนทำเพื่อบริโภคเป็นหลัก ไม่มีการจัดแบ่งพื้นที่ ไม่มีแบบแผนการเพาะปลูก เมื่อพัฒนารูปแบบการผลิตเพื่อปลูกพืชไร่ ทำให้ใช้พื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น บุกเบิกพื้นที่ใหม่ สภาพเศรษฐกิจครัวเรือนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจึงปรับเปลี่ยนต่อเติมที่อยู่อาศัยเพิ่มเติม หรือปรับเปลี่ยน/ยู้งฉางเป็นที่เก็บปัจจัยการผลิต มีการสร้างที่เก็บรถยนต์ ซึ่งการใช้พื้นที่ก็ปรับเปลี่ยนไปตามระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนและระบบการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไป การถือครองที่ดินก่อนการปฏิรูปที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดิน ใช้เพียงเอกสารเสียดำรงท้องที่ (ภบท. 5) หลังการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 -2556 การใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรมีประสิทธิภาพไม่เหลือพื้นที่ว่าง การเปลี่ยนการเพาะปลูกมาเป็นไม้ผลไม่ยืนต้น ทำให้มีรายได้สูงขึ้น การปลูกสร้างบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีสิ่งอำนวยความสะดวก ซื้อหารถยนต์ ตามฐานะทางเศรษฐกิจ การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินของเกษตรกรมีความมั่นคงในการถือครองที่ดินมากขึ้น แต่มีข้อจำกัดสิทธิในการเปลี่ยนผู้ถือครอง ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม(พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) เท่านั้นที่เป็นปัญหาของเกษตรกรที่ทำผิดระเบียบ

1.1.4 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2537 เกษตรกรในชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการช่วยเหลือตนเองมากมาย เช่น ภูมิปัญญาในการโค่นไม้ การทำข้าวไร่ การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร การเก็บเมล็ดพันธุ์พืช การสร้างที่พักบ้านเรือน และภูมิปัญญาในการเกษตรมากมาย เช่น การปราบวัชพืช การกำจัดศัตรูพืชด้วยสมุนไพร ตลอดจนมีความสามารถในการประดิษฐ์เครื่องมือใช้ไม้สอยต่างๆ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่และบรรพบุรุษ หลังการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 -2556 เมื่อมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูก

ทำให้เกษตรกรในชุมชนเลิกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นปรับเปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย และเน้นการเพิ่มพื้นที่การผลิต เน้นการใช้สารเคมี ระยะเวลาเมื่อเกิดกระแสการดูแลสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคเพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรในชุมชนได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในการผลิตทางการเกษตรจากภาครัฐและภาคเอกชนภายนอกชุมชนมาใช้ในการเพาะปลูก เช่น การทำน้ำหมัก สารสกัดชีวภาพ การใช้น้ำส้มควันไม้ การใช้เชื้อไตรโคเดอร์มา ทำให้เกษตรกรหัวก้าวหน้ายอมรับความรู้และนำมาทดลองปฏิบัติในแปลงเกษตรกรรมเมื่อได้รับผลเป็นที่น่าพอใจก็ถ่ายทอดและบอกต่อสู่เครือข่าย แต่เมื่อเทียบกับปริมาณเกษตรกรในชุมชนแล้วยังมีปริมาณน้อย

1.1.5 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเชื่อ ทศนคติของเกษตรกรของตำบล

ตำบลสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ผลจากการศึกษาด้านความเชื่อ ทศนคติของเกษตรกรตำบลสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร แบ่งช่วงการศึกษาเป็น 2 ช่วง คือ ก่อนการปฏิรูปที่ดินและหลังการปฏิรูปที่ดิน ในความเชื่อ 5 ด้าน ดังนี้

- 1) ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือนในแปลงเกษตรกรรม
- 2) ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- 3) ความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน
- 4) ความเชื่อทางศาสนา
- 5) ความเชื่อเรื่องอื่นๆ

ก่อนการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2537 เกษตรกรในตำบลสิงห์มีความเชื่อมากมาย เมื่อก้าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือนการเลือกไม้มาปลูกสร้างและความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นอยู่ต่างๆมากมายรวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ เนื่องจากในพื้นที่เป็นพื้นที่การเกษตร ทำให้มีความเชื่อในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ ไฉ่จ้าวเจ้าที่สวน ความเชื่อเกี่ยวกับจอมปลวก ทั้งมีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตาย ฝึ/วิญญาณ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อเรื่องบาป-บุญ และความเชื่อทางศาสนาต่างๆตลอดจนความเชื่อเกี่ยวกับพ่อตาตำบลสิงห์ ที่ได้รับการปลูกฝังต่อกันมา หลังการปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 -2556 เมื่อการคมนาคม การสาธารณสุขปลอดภัยมีความสะดวกขึ้น และการเข้ามาของเทคโนโลยี สื่อและสิ่งอำนวยความสะดวก คนในชุมชนได้รับการศึกษาที่เพิ่มขึ้น ทำให้ความเชื่อต่างๆของชุมชนเริ่มน้อยลง ปัจจุบันความเชื่อในชุมชนคงเหลือเพียงกลุ่มคนที่เป็นผู้สูงอายุ และคนรุ่นเก่าของชุมชนเท่านั้น

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ในด้านเศรษฐกิจ ด้านระบบการเกษตร ด้านการใช้ประโยชน์และการถือครองที่ดิน ด้านภูมิปัญญาทางการเกษตร ด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกร ส่งผลต่อองค์การสังคมและสถาบันทางสังคม ดังนี้

1. ครอบครัวที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ และพฤติกรรมกรรมการบริโภค ตลอดจนการยกระดับชนชั้นของครอบครัวเกษตรกรเป็นชนชั้นกลางมากขึ้น
2. สถาบันการศึกษา ลดบทบาทในชุมชนน้อยลงเนื่องจากไม่ได้รับความเชื่อมั่นในการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนและให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน
3. สถาบันทางศาสนา ลดบทบาทในการเป็นจุดศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชนลง เนื่องจากการปรับเปลี่ยนความเชื่อของคนในชุมชน และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของศาสนานิกายที่มุ่งเชิงวัตถุ ทำให้คนในชุมชนลดความศรัทธาและส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่น้อยลง
4. สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่มีความสำคัญและเพิ่มบทบาทมากขึ้นในชุมชน ทั้งสถาบันทางการเงิน เพื่อสนับสนุนจะช่วยเหลือให้ชุมชนบริหารแหล่งเงินทุนของตนเอง และสถาบันทางเศรษฐกิจที่ช่วยเหลือสนับสนุนและแก้ไขปัญหาาราคาของสินค้าเกษตรและมีความต้องการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตในชุมชนที่มีแนวโน้มการเติบโตของสถาบันเศรษฐกิจของชุมชนที่ดีขึ้น
5. สถาบันการเมือง เป็นสถาบันที่เข้ามามีบทบาทสูงในชุมชนและเป็นสถาบันที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาได้และเป็นศูนย์รวมอำนาจในชุมชน ที่อาจส่งผลดีหรือผลเสียให้ชุมชนได้
6. สถาบันศิลปะและนันทนาการ ปัจจุบันลดบทบาททางสังคมลงมากเนื่องจากความเจริญทั้งทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ทำให้คนในชุมชนสามารถพักผ่อนและมีกิจกรรมเพื่อความบันเทิงได้ที่บ้าน ไม่จำเป็นต้องออกมาร่วมกิจกรรมในชุมชน และการแพร่ของศิลปะและความบันเทิงที่ไร้พรมแดน ทำให้เด็กและเยาวชนปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมด้านต่างๆ
7. สถาบันอนามัย ที่เข้ามาทำหน้าที่และเพิ่มบทบาทสูง เนื่องจากคนในชุมชนได้ลดความสำคัญของการดูแลสุขภาพ ทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภค และการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิธีการดำเนินชีวิตที่สะดวกสบายขึ้น
8. สถาบันภาษาและการสื่อสาร เริ่มเข้ามามีบทบาทส่งผลให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและสามารถรับรู้ข่าวสารได้รวดเร็ว ทำให้ความเชื่อบางอย่างในชุมชนหมดไป ทั้งยังมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคเครื่องมือสื่อสารของคนในชุมชน

9. สถาบันคนนาคนสง มีบทบาทต่อคนในสังคมสูงมาก ซึ่ง องค์กรในชุมชนพยายามพัฒนาให้ทั่วถึง เพราะเกษตรกรจะให้ความสำคัญกับถนนลาดยางหรือคอนกรีต จึงทำให้องค์กรในชุมชนต้องพยายามจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการและเป็นการรักษาฐานเสียงของตนเอง หวังว่าจะได้เข้ามาบริหารต่อไปหลังจากหมดวาระ ทำให้งบประมาณสนับสนุนในกิจกรรมด้านโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าด้านการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เฒ่ามองว่าไม่มีความจำเป็น

10. สถาบันวิทยาศาสตร์ ได้เปลี่ยนแปลงจากครัวเรือนเกษตรกรทั่วไปมาเป็นหน้าที่ของปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำเกษตร หรือผู้นำที่สามารถนำความรู้มาทดลองปฏิบัติใช้ให้เหมาะกับครัวเรือนของตนเอง และมีการเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ให้กับเครือข่ายหรือเกษตรกรที่สนใจในชุมชน ส่วนร้านขายปัจจัยการผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ก็ทำหน้าที่ให้ความรู้และข้อมูลในส่วนที่เป็นการทำเกษตรเคมี แล้วแต่ว่าเกษตรกรจะเลือกรับรู้ เรียนรู้และปฏิบัติด้วยวิธีใด

หากมองในแง่ขององค์กรทางสังคม ทำให้ทราบว่าการทำงานหน้าที่ของครัวเรือนที่มุ่งบทบาทหน้าที่ทางการเพิ่มรายได้เป็นหลัก ทำให้ความสัมพันธ์ทั้งในครัวเรือน ในกลุ่มสังคม และความสัมพันธ์ในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป และการให้ความสำคัญกับการศึกษาที่สูงขึ้นก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งสามารถปรับเปลี่ยนชนชั้นทางสังคม และการพัฒนา กลุ่มองค์กรในสังคมได้ องค์กรที่มีความสำคัญในชุมชนซึ่งเป็นองค์ทางการเมืองที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน สามารถกำหนดทิศทางของชุมชนได้ ซึ่งต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับผู้ที่จะเข้ามาบริหารจัดการกลุ่มองค์กรในชุมชน

2. ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.1 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ทำให้เกิด

- การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมค่านิยมของคนในชุมชน

- การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรเกิดการแข่งขันเพื่อสร้างรายได้ ครัวเรือนมุ่งทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้บทบาทในการเลี้ยงดูบุตรหลานเปลี่ยนแปลงไป

- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มคนในสังคมมีน้อยลง มีการพึ่งพาระหว่างกันน้อยลง การมีส่วนร่วมในสังคมลดน้อยลง ไม่มีความปรองดอง ไม่สามัคคี

2.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง
ชุมพร จังหวัดชุมพร ทำให้เกิดผลกระทบ 2 ทาง

- ผลกระทบทางบวก ทำให้เกิด 1) รายได้เพิ่ม เศรษฐกิจดีขึ้น 2) เกิดการ
จ้างงาน 3) เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกร 4) ความรู้ที่หลากหลาย 5) เทคโนโลยีทำให้มีความ
สะดวกสบายขึ้น สามารถเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกเพิ่ม 6) เกิดผู้นำธรรมชาติ

- ผลกระทบทางลบ ทำให้เกิด 1) ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ
2) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมลพิษในชุมชน 3) ผลกระทบต่อรายได้และค่าใช้จ่ายของ
ครัวเรือน 4) ผลกระทบต่อภูมิปัญญาทางการเกษตร 5) ผลกระทบทางสังคมอื่นๆ คือ
ความสัมพันธ์ในชุมชน การควบคุมความสงบเรียบร้อย และความขัดแย้งในชุมชน

2.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินของ
ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.3.1 กรณีการใช้ประโยชน์ที่ดิน สรุปได้ว่า ผลกระทบทางบวก ทำให้
การใช้ที่ดินมีประสิทธิภาพขึ้น กิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายสามารถลดความเสี่ยงด้านราคา
ผลผลิตได้ การใช้พื้นที่หลากหลายกิจกรรม ทั้งการเกษตร และการประกอบธุรกิจทำให้มีความ
เจริญในชุมชน ผลกระทบทางลบ ทำให้ การใช้ประโยชน์ที่ดินพัฒนามาเป็นการใช้ประโยชน์
ที่ดินแบบชุมชนเมือง มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน ค่าใช้จ่ายสูง และการปรับเปลี่ยนวิถีการ
ดำเนินชีวิต

2.3.2 กรณีการถือครองที่ดินหลังการปฏิรูปที่ดิน สรุปได้ว่า ผลกระทบ
ทางบวก ทำให้ เกษตรกรสามารถเก็บรักษาที่ดินให้ทายาททำการเกษตร สร้างความมั่นใจในการ
ถือครองที่ดิน และสามารถนำเอกสารสิทธิมาใช้ค้ำประกันเงินกู้เพื่อนำมาลงทุนในภาคเกษตรได้
ได้รับการสนับสนุนความรู้ พัฒนาอาชีพ ผลกระทบทางลบ ทำให้ เกิดการลดขนาดการถือครอง
ที่ดิน การกำหนดตัวผู้ถือครองที่ดินชัดเจน มีข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองที่ดิน เกิด
ปัญหาการแปลงเกษตรกรที่เปลี่ยนมือไป และไม่สามารถซื้อขายที่ดินได้ มูลค่าที่ดินต่ำกว่าโฉนด
ที่ดิน และนส.3

2.4 สรุปผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตรของตำบล
ถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ผลกระทบทางบวก

- ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ เกษตรกรมีรายได้สูง การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย
สามารถเพิ่มผลผลิต ประหยัดเวลา สามารถใช้เวลาที่เหลือไปทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ได้

หากเกษตรกรในชุมชนมีการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับภูมิปัญญาสามารถสร้างมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรได้

- ด้านสังคม ทำให้ การศึกษาบุตรหลานสูงขึ้น สามารถเลือกประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การรับราชการ การค้าขาย ฯลฯ

ผลกระทบทางลบ

- ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ ต้นทุนการผลิตเพิ่มจากการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เกษตรกรขาดความรู้ที่จะนำภูมิปัญญาทางการเกษตรมาประยุกต์ใช้กับการเทคโนโลยีสมัยใหม่ ขาดการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ เกิดการเสียดัดเทคโนโลยี และใช้เทคโนโลยีเกินความจำเป็น เกิดปัญหามลพิษและปัญหาสุขภาพ

- ด้านสังคม เมื่อนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ ทำให้เกษตรกรมีเวลามากขึ้น อาจใช้เวลาไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เกิดเป็นปัญหาสังคมอื่นๆ ขาดการวิเคราะห์ผลที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยี เกษตรกรปรับเปลี่ยนเป็นนายจ้างภาคเกษตร การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว

2.5 การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกรของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.5.1 ผลกระทบทางลบต่อตัวบุคคล ทำให้ พฤติกรรมของคนเปลี่ยนแปลงไป ไม่ให้คุณค่าและสำคัญกับผู้เฒ่าผู้แก่ และมองว่าไม่มีคุณค่า ความเชื่อเป็นเรื่องเหลวไหลและไร้สาระ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมให้เกิดการนับถือบุคคลที่เงินตรา ฐานะทางเศรษฐกิจ

2.5.2 ผลกระทบทางลบต่อชุมชน ทำให้ พิธีกรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนลดความสำคัญลง ทำให้ระบบความคิดของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อคุณธรรมและจริยธรรมลดลง ชุมชนมีความวุ่นวายต้องใช้เวลาบ่งคับทางกฎหมายเพิ่มขึ้น และสถาบันทางศาสนามีความสำคัญทางจิตใจต่อคนในสังคมน้อยลง

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

3.1 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

- ปัจจัยภายในด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1. รายได้ และฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร
2. รูปแบบการผลิตที่มุ่งการค้า
3. ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงตามระบบเศรษฐกิจ
4. การแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติ

5. ความเจริญทางเศรษฐกิจของชุมชน

6. การแข่งขันด้านการผลิตของคนในชุมชน

- ปัจจัยภายในด้านสังคม ประกอบด้วย

1. พฤติกรรมการเสพติดอบายมุข ความเห็นแก่ตัว

2. สถาบันหลักทางสังคมอ่อนแอ เน้นทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ

3. การเมืองท้องถิ่น การแข่งขันทางการเมือง ความขัดแย้งทางการเมือง

ผู้นำ/บทบาทผู้นำเปลี่ยนแปลง

4. ระดับการศึกษาของคน และการเข้ามาของข้อมูลข่าวสาร ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เท่าทัน

5. การพัฒนาด้านคมนาคมและสาธารณูปโภคที่กระจุกตัว

3.2 ปัจจัยภายนอก 2 ด้าน ประกอบด้วย

- ปัจจัยภายนอกด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1. การแพร่กระจายของระบบทุนนิยม

2. การยอมรับนโยบายรัฐบาลที่มุ่งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

3. การยอมรับนโยบายภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมการเกษตรเชิงการค้า

4. นโยบายการส่งเสริมและสนับสนุนสินเชื่อทางการเกษตร

- ปัจจัยภายนอกด้านสังคม ดังนี้

1. การเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

2. การเข้ามาของสื่อ/เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างไร้ขีดจำกัด

3. นโยบายของรัฐที่ไม่มีความจริงใจกับประชาชนหวังผลประโยชน์เพื่อ

ตนเองและพวกพ้อง

4. การส่งเสริมจากภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพและไม่ต่อเนื่อง

4. แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ

วัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

4.1 แนวทางการแก้ไขในชุมชน ได้สรุปประเด็นหลัก ดังนี้

- การแก้ไขด้วยการสร้างการเรียนรู้ในชุมชน

- การแก้ไขด้านระบบเศรษฐกิจและระบบการผลิต

- การแก้ไขโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน

- การแก้ไขด้านการพัฒนาสถาบันทางสังคม

4.2 แนวทางการแก้ไขจากภายนอกชุมชน ได้สรุปประเด็นหลัก ดังนี้

- การจัดการเรียนรู้ในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ
- การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภาครัฐเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม
- ทิศทางการทำงานของภาครัฐต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและ

ปัญหาของเกษตรกร

- ภาครัฐต้องให้ความจริงใจกับประชาชน และต้องรับฟังความเห็นจากประชาชน

2. การอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร กรณีศึกษา : ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

โดยมีรายละเอียดการอภิปรายผล ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของชุมชนจากระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเองครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ในเชิงเศรษฐกิจ ทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต เป็นผู้บริโภคและผู้จัดจำหน่ายผลผลิต มาเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ที่ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นหลัก เงินตราเข้ามามีความสำคัญกับเกษตรกร ตลอดจนได้รับการพัฒนามาเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ที่มีความสอดคล้องกับเอกสารวิชาการของ บุญนาค ตีวกุล(2543:4-9) กล่าวถึงพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจครัวเรือนของคนในชนบท ที่มีพัฒนาการมาจากระบบเศรษฐกิจหมู่บ้านที่สามารถพึ่งตนเองได้ มาเป็นระบบทุนนิยม ที่ผลิตสินค้าเพื่อขายและมีการส่งเสริมการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และสอดคล้องกับงานของ พัทธรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง

จากสังคมเกษตรแบบพึ่งตนเองเป็นการเกษตรแบบพึ่งพาปัจจัยภายนอกชุมชน ที่เดิมผลิตข้าวที่เป็นอาหารหลักของชาวไทย เนื่องจากความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ เปลี่ยนมาเป็นเกษตรเพื่ออุตสาหกรรมหรือเพื่อการค้า และผลการวิจัยไม่แตกต่างกับงานของ สมชอบ อินทונה (2537) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวชนบท : กรณีศึกษาย่านโคกศรี ตำบลอุ่มเม่า อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ที่ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ถ้าผลิตเหลือจึงนำไปขายบ้างเล็กน้อยสภาพการผลิตได้ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม มีการผลิตได้ทั้งปี สามารถส่งผลผลิตด้านการเกษตรออกสู่ตลาดทั้งปี ซึ่งพัฒนามาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งเมื่อนำผลการศึกษาของ พุทธิพันธ์ บุญเรือง (2556) เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งพบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับการนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาในชุมชนทำให้เปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย แม้ช่วงเวลาในเวลาในการทำวิจัยจะอยู่ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แต่ผลการศึกษาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงข้างต้นมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอน และใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution theory) มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ,2555:3) ทั้งนี้ยังมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย (Modernization Theory) ซึ่ง จอห์น คี อดิวัตินสิทธิ์และคณะ (2545:173-174) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย ว่า ทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย มีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่า สังคมทั้งหลายย่อมพัฒนาจากสภาพล้าหลังไปสู่สภาพที่ก้าวหน้าขึ้น โดยมีสังคมยุโรป และอเมริกาเป็นแบบอย่างของสังคมที่ก้าวหน้า ซึ่งความทันสมัยจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการผลิตทางเกษตรกรรมเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อกินเองในที่ดินแปลงเล็กเป็นการผลิตเพื่อขายโดยทำเป็นไร่นาขนาดใหญ่ ชาวนาชาวไร่ที่เคยผลิตเครื่องมือเครื่องใช้เองก็ปรับเปลี่ยนเป็นการซื้อหาเอามาจากตลาดแทนและมีการจ้างแรงงานทำไร่ทำนาแทนแรงงานในครอบครัว

2.2 การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบตัดและเผา พัฒนามาสู่ระบบการเกษตรเพื่อยังชีพ ใช้บริโภคในครัวเรือน ผลผลิตที่เหลือนำไปขายเพื่อซื้อหาของกินของใช้ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ พัฒนามาสู่ระบบการเกษตรแบบเข้มที่มุ่งการผลิตเพื่อขายอย่างเดียว ไม่มีการผลิตในสิ่งที่ครัวเรือนบริโภค เริ่มจากพืชไร่เชิงเดี่ยว มาเป็นพืชสวนเชิงเดี่ยว และการผลิตพืชสวนนอกฤดู เมื่อได้รับผลกระทบจึงปรับเปลี่ยนมาเป็นพืชสวนแบบผสมผสาน เพื่อสร้างรายได้จากพืชหลายชนิด ลดความเสี่ยงราคาของผลผลิตที่ปัจจุบันมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินคุ้มค่า สอดคล้องกับเอกสารทางวิชาการของอนันต์ ปินตารักษ์ (www.ap.mju.ac.th, 13 มิถุนายน 2555) ที่ได้ลำดับพัฒนาการการเกษตรของไทยเป็น 3 ช่วง คือ การทำไร่เลื่อนลอย

(Shifting Cultivation) ระบบการเกษตรเพื่อยังชีพ (Subsistence Farming) และ ระบบการเกษตรแบบเข้มข้น (Intensive Farming) สอดคล้องกับการศึกษาของถาวร คำพิระ (2548) เรื่องการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ที่พบว่าระบบการผลิตของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงจากประกอบอาชีพการทำไร่ ทำนา รองลงมาเป็นการเลี้ยงสัตว์ ผลผลิตส่วนใหญ่นำมาบริโภคภายในครัวเรือน มีเพียงบางชนิดที่นำไปขาย ต่อมาเกิดการเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก เช่น ข้าวโพด ทำสวนไม้ผล เพราะพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับ ปลูกง่าย และกระชายดำ มันฝรั่งและหอมพู่จิ ส่งผลทำให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป มีรายได้เพิ่มขึ้นพร้อมกันรายจ่ายก็เพิ่ม ทั้งค่าใช้จ่ายในการลงทุนและค่าใช้จ่ายประจำวัน ทำให้เกิดเป็นหนี้ และการศึกษาของวิทยา บุญบงค์ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลแหลมตะดุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 – 2547 พบว่า ลักษณะการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัวด้วยการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลักแต่เมื่อถึงยุคเศรษฐกิจกำลังเฟื่องฟู ในปี พ.ศ. 2533 ได้เกิดการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเกิดขึ้นคือ การทำนากุ้ง ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นชาวบ้านที่ทำการประมงและมีฐานะดีที่สามารถประกอบกิจการการเลี้ยงกุ้งได้หรือมีนายทุนจากต่างพื้นที่เข้ามาทำธุรกิจการเลี้ยงกุ้งโดยให้ชาวบ้านชุมชนตำบลแหลมตะดุมพุกที่เลิกจากการทำอาชีพประมงมาเลี้ยงกุ้งแทน หากมองถึงเหตุที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรของชุมชนที่ส่งผลมาจากการส่งเสริม การสนับสนุนจากนโยบายของรัฐที่มุ่งผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาดและเป็นสินค้าที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ ทำให้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory) ซึ่ง จานงก์ อดิวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2545: 174) ชี้ให้เห็นว่าประเทศที่ก้าวหน้าหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว มีบทบาทเป็นประเทศศูนย์กลาง และประเทศด้อยพัฒนาตั้งอยู่ฐานะบริวารที่ต้องพึ่งพิงหรือขึ้นกับประเทศศูนย์กลาง ซึ่งประเทศศูนย์กลางมีบทบาทเหนือประเทศบริวาร โดยการเข้าครอบงำทางเศรษฐกิจด้วยการดึงเอาทรัพยากรวัตถุดิบต่างๆ ไปจากประเทศบริวารและเข้าผูกขาดกิจการธุรกิจบางอย่างในประเทศบริวารในลักษณะบรรษัทข้ามชาติและการควบคุมเงินทุน โดยการให้กู้ยืมเงินและการให้ความช่วยเหลือต่างๆ โดยมีเงื่อนไขผูกมัดที่ต้องพึ่งพิงประเทศศูนย์กลาง

2.3 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการถือครองที่ดินของเกษตรกรในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นแบบผสมผสาน มีการสร้างที่อยู่อาศัย สร้างยู้งฉาง และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์แบบง่ายๆ ใช้วัสดุที่หาได้ในชุมชน และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกสร้าง ไม่มีการจัดการแปลงเกษตรกรรมใช้พื้นที่ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว แต่เป็นการแบ่งพื้นที่ทางการเกษตรเพื่อบริโภคเป็นหลัก ในระยะหลังเกษตรกรเริ่ม

การปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยลักษณะถาวร และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสร้างบ้านเรือนที่ใช้วัสดุอุปกรณ์จากการซื้อหาภายนอกชุมชน และปรับเปลี่ยนศูนย์กลาง โรงเรียนเลี้ยงสัตว์ มาเป็นโรงเรียนเก็บปุ๋ยเคมีและสารเคมี โรงจอดรถ และเพิ่มพื้นที่กักเก็บน้ำตามรูปแบบการเพาะปลูกที่เปลี่ยนแปลง ทั้งในครัวเรือนมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน สอดคล้องกับงานของพัชรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ที่พบว่าลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่มักจะปลูกสร้างบ้านเรือน ที่รวมคอกสัตว์ ที่เก็บเมล็ดพันธุ์พืช และเครื่องมือทางการเกษตรในบริเวณเดียวกัน นอกจากนี้การตั้งถิ่นฐานไม่มีการวางแผนแน่นอนตายตัว เวลาผ่านไปมีบุคคลเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น และความเจริญทางเศรษฐกิจเข้ามาทำให้บ้านที่ปลูกสร้างขึ้นมาใหม่ นิยมสร้างด้วยปูน และจะสร้างตามสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนเน้นการออกแบบตามวัฒนธรรมตะวันตก สอดคล้องกับงานของวิทยา บุญบงค์ (2548) ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 การใช้วัสดุที่อยู่อาศัยจะใช้วัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติมาสร้าง หลัง พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา ชาวบ้านมีการสร้างบ้านที่แข็งแรงขึ้นโดยใช้ซีเมนต์ อิฐ หิน ปูน ในการก่อสร้าง สร้างตามแบบสมัยนิยม มีการแบ่งห้องเป็นสัดส่วน มีการตกแต่งที่อยู่อาศัยซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะเจ้าของบ้าน ทั้งนี้สอดคล้องกับงานของพุทธินันท์ บุญเรือง (2556) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านบ้านเรือนสถาปัตยกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก จากเดิมนิยมสร้างบ้านไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างโล่ง ขนาดกลาง สมาชิกอยู่ร่วมกันหลายวัย มาเป็นการสร้างบ้านปูนและทิ้งรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม และพบว่า การเข้ามาของพืชเศรษฐกิจ ทำให้การดำเนินชีวิตจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย การใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิชาการของ นฤมล เจริญรัตน์ (2526 : 84) ที่กล่าวถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินสามารถแบ่งการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรออกเป็น ที่อยู่อาศัย ที่นา ที่ปลูกพืช ที่ปลูกไม้และไม้ยืนต้น ที่ปลูกสวนผักและไม้ดอก ที่ป่า ที่อื่น ๆ ได้แก่ ท่ง หล้าเลี้ยงสัตว์ ถนน ทางในไร่นา ตลอดจนที่ดินที่ไม่สามารถนำมาทำการเกษตรได้เพราะไม่เหมาะสม

เมื่อกล่าวถึงการถือครองที่ดินหลังการปฏิรูปที่ดินที่ส่งผลกระทบต่อทางบวก คือเกษตรกรสามารถเก็บรักษาที่ดินให้หายาได้ทำการเกษตร สร้างความมั่นใจในการถือครอง สอดคล้องกับงานของ พิมศิริ มุกดีพร้อม (2531) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจและสังคมของการปฏิรูปที่ดินที่มีผลต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า การปฏิรูปที่ดินทำให้เกิดความมั่นใจในการถือครองที่ดิน ได้รับการจัดหาปัจจัยการผลิตราคาต่ำ และผลที่ได้มีความเหมือนกับงานของ เสรี คงอยู่ (2535) ได้ศึกษาถึงการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ป่าสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และผลกระทบทางบวกในส่วนที่การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินสามารถนำมาใช้ค้ำประกันเงินกู้เพื่อนำมาลงทุนในภาคเกษตรได้ ได้รับการสนับสนุนความรู้ พัฒนาอาชีพ สอดคล้องกับงานของมิลลิ วัชรานนท์ (2529) ได้ศึกษาถึงผลการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี พบว่า หลังการปฏิรูปที่ดินเกษตรกรจะกู้ยืมแหล่งเงินทุนของรัฐมากขึ้น จำนวนเกษตรกรที่กู้ยืมเงินหลังการปฏิรูปที่ดินมีจำนวนเกินครึ่งของเกษตรกร สาเหตุเนื่องจากต้นทุนในการทำนาเพิ่ม ราคาข้าวตกต่ำ และปัจจัยการผลิตมีราคาสูง หลังการปฏิรูปที่ดินครอบครัวมีเครื่องมือเครื่องจักรเป็นของตนเองเพิ่มขึ้น และได้มีการฝึกอบรมทางการเกษตร เพิ่มมากขึ้น โดยผลที่ได้สอดคล้องกับงานของเสรี คงอยู่ (2535) พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรนั้นยังมีความพอใจที่ได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดิน และยังได้รับประโยชน์จากการปฏิรูปที่ดิน เพราะทำให้มีที่ดินทำกิน มีการพัฒนาขึ้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ มีการพัฒนาที่ดินและพัฒนาการเกษตร ด้านผลกระทบของการปฏิรูปที่ดินคือการลดขนาดการถือครองที่ดิน การกำหนดตัวผู้ถือครองที่ดินชัดเจน มีข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองที่ดิน ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับแปลงเกษตรกรรมที่เปลี่ยนมือไป และไม่สามารถซื้อขายที่ดินได้และมูลค่าที่ดินต่ำกว่าโฉนด และ นส.3 ผลที่ได้เป็นผลเช่นเดียวกับงานของ พิมศิริ มุกดีพร้อม (2531) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการปฏิรูปที่ดินที่มีผลต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีเนื้อที่การถือครองที่ดินน้อยกว่าเกษตรกรนอกเขตทั้งก่อนและหลังการปฏิรูปที่ดิน ส่งผลมาจากการปฏิรูปที่ดินทำให้การถือครองที่ดินของเกษตรกรลดลง และงานของเสรี คงอยู่ (2535) พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรให้ความคิดเห็นว่า ถูกแบ่งที่ดินและจำกัด เนื้อที่ถือครอง ไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ไม่สามารถซื้อขาย จำนองได้

2.4 การเปลี่ยนแปลงในการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ที่อดีตเกษตรกรในพื้นที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรบรรพบุรุษ หรือได้รับการถ่ายทอดระหว่างคนในชุมชนด้วยตนเอง เช่น ภูมิปัญญาในการแ้วถางป่า ภูมิปัญญาในการผลิตข้าวไร่ ภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต เครื่องมือดักจับสัตว์ ระยะเวลาเมื่อระบบการผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทำให้เกิดการยอมรับองค์ความรู้จากภายนอกเข้าสู่ชุมชน การนำเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้าสู่ชุมชน ที่มีความสอดคล้องกับงานของ สมชอบ อินถนา (2537) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวชนบท : กรณีศึกษาบ้านโลกศรี ตำบลอุ้มเม่า อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจมีผลกระทบ

กว้างขวางกว่าด้านอื่น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการเพิ่มผลผลิต มีการลงทุน การมีหนี้สิน การกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. เพิ่มขึ้น รวมทั้งทัศนคติต่อฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้เปลี่ยนไปจากอดีต การมีสิ่งอำนวยความสะดวก และเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทันสมัยมากขึ้น และการส่งให้บุตรหลานมีการศึกษาสูง การยอมรับสิ่งใหม่ๆ เช่น การนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการเกษตร และงานของบุษกร ตำโรง (2546) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องการศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำนาข้าวในเขตปฏิรูปที่ดินทุ่งกุลาร้องไห้ : ศึกษากรณีบ้านส่องสังข์ พบว่า ชาวบ้านส่องสังข์มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำนาคมาเป็นการทำนาหว่าน เนื่องจากหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิต การเป็นหนี้ การศึกษา การซื้อขายการแลกเปลี่ยน และการเคลื่อนย้ายของแรงงาน ซึ่งไม่แตกต่างกับงานของ วิทยา บุษบงค์ (2548) เรื่องศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลแหลมตะดุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 – 2547 พบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ปรากฏว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ชาวบ้านชุมชนตำบลแหลมตะดุมพุก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการประมง ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจะเกี่ยวเนื่องกับอุปกรณ์ในการทำประมง หลังจาก พ.ศ. 2527 ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องการทำอุปกรณ์ประมงไม่ค่อยมีการสืบทอดทำให้เริ่มเลือนหายไปจากชุมชน และการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ ในช่วงยุคแรกในการประกอบอาชีพยังไม่ใช้เทคโนโลยีในการประมง ต่อมาในช่วงหลังชาวบ้านได้เริ่มใช้เรือยนต์ในการทำประมง และตัดแปลงเครื่องยนต์ ทั้งในการติดต่อสื่อสารเริ่มใช้วิทยุในการสื่อสารมดดำ มดแดง เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบสภาพอากาศ ทำให้เทคโนโลยีส่งผลต่อการประกอบอาชีพและสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพมากขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีหรือทฤษฎีความล้ำทางวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยบรูพา (2545) กล่าวว่า William F. Ogburn ผู้เสนอทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนำไปสู่ความก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ การประดิษฐ์คิดค้นต่างๆทางวัตถุ รวมทั้งกระบวนการทางวิชาการต่างๆ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มีพลังงานที่สังคมนำมาใช้ได้มากขึ้นยอมทำให้สามารถผลิตสินค้าได้มากขึ้น สามารถเลี้ยงจำนวนประชากรได้ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุดมการณ์/ภาษา/เทคโนโลยีก็จัดเป็นกรอบซึ่งชี้นำวิถีชีวิตที่สังคมจะนำไปใช้แก้ไขปัญหาต่างๆ

2.5 การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกรในพื้นที่ การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับ

การดำรงชีวิตประจำวัน ความเชื่อทางศาสนาและความเชื่ออื่นๆ ทำให้ทราบว่าอดีตคนในชุมชนมีความเชื่อมากมาย ยึดถือและปฏิบัติต่อความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดมา เมื่อระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไป ชุมชนได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้น ทำให้ความเชื่อของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป คงเหลือความเชื่อเพียงเฉพาะ ผู้เฒ่า ผู้แก่และคนวัยกลางคน ทั้งเมื่อชุมชนได้รับการพัฒนาในด้านสังคมและเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ความเชื่อที่มีอยู่ก็ไม่ได้รับการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ มีเพียงความเชื่อบางเรื่องเท่านั้นที่มีการยึดถืออย่างเคร่งครัด แต่นับวันจะมีคนที่รู้เรื่องและอธิบายความได้น้อยลงเรื่อยๆ เมื่อสังคมหรือชุมชนพัฒนาสู่ความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น ความสำคัญของความเชื่อก็ลดน้อยถอยลงเรื่อยๆ ชีวิตของคนในชุมชนและสังคมเริ่มใช้หลักการทางเหตุผลมากขึ้น ทำให้สังคมมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงไปโดยละทิ้งระบบความเชื่อ รวมทั้งการใช้กฎหมายเพื่อใช้ควบคุมชุมชนที่ต่างจากอดีตมาก จึงทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านบวกและด้านลบไปพร้อมๆกัน สอดคล้องกับงานของสัญญาลักษณ์ ยิ้มเฟื่อง (2548) ศึกษาการพัฒนาเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมของชุมชนมอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมที่ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายมอญจะปลูกบ้านติดกัน ไฟฟ้าและน้ำประปาเข้าถึงบ้านทุกหลัง ส่วนภาษามอญก็มีใช้กันในหมู่ผู้สูงอายุเท่านั้น การประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น รับราชการ พนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขายและรับจ้างทั่วไป การแต่งกายตามสมัยนิยม วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต เกือบไม่มีปฏิบัติแล้ว ความเชื่อเรื่องผีบ้าน ผีเรือนก็มีผู้นับถือน้อยมาก และสอดคล้องกับงาน พัทรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ภูมิปัญญาในการรักษาพยาบาลและสุขภาพอนามัย ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตมาก โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านการรักษาด้วยสมุนไพรซึ่งได้หายไปโดยไม่มีผู้ให้การสืบทอด เป็นลักษณะที่เหมือนกันทุกกลุ่มชน การให้ความนิยมนับกับการรักษาพยาบาลในการแพทย์แผนปัจจุบันจะมีมากกว่าการรักษาแบบแผนโบราณ และงานของ สมชอบ อินทนา (2537) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวชนบท : กรณีศึกษาบ้านโคกศรี ตำบลอู่เม่า อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี ขวัญ ประเพณี และความเชื่ออื่นๆ แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เช่น การรักษาพยาบาล การพักผ่อนหย่อนใจ และการบันเทิง วัฒนธรรมในการบริโภคอาหาร การแต่งกาย การปลูกสร้างบ้านเรือน การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวก สอดคล้องกับงานของจารุภา ศิริสุวรรณนท์ (2552) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัด

นันทบุรี กล่าวถึง ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนไม่มีความใกล้ชิด ทำให้ ความคิด ความเชื่อ ประเพณีของบรรพบุรุษจากส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นเพียงสิ่งที่จะต้องปฏิบัติหรือควรปฏิบัติเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางสังคม พฤติกรรมทางสังคมและแบบแผนทางวัฒนธรรม ทำให้ ครอบครัวขยายเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว มีเวลาให้กันน้อยลงเพราะการศึกษาและหน้าที่การงานของสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นปัจเจกมากขึ้น กิจกรรมส่วนรวมลดน้อยลง แบบแผนทางวัฒนธรรมมีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมน้อยลง ในบางประเพณี ความเชื่อ ยังคงมีอยู่แต่องค์ประกอบเปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับการศึกษาของ พุทธินันท์ บุญเรือง (2556) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า พฤติกรรมทางสังคม แบบแผนทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง เริ่มเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์กับทุกด้านมาเป็นการความสัมพันธ์เฉพาะส่วน การเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีมีน้อยลง ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย (Modernization Theory) ที่ จานงค์ อดิวัฒนสิทธิ์และคณะ (2545:173-174) กล่าวว่า ทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย มีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่า สังคมทั้งหลายย่อมพัฒนาจากสภาพล้าหลังไปสู่สภาพที่ก้าวหน้าขึ้น โดยมีสังคมยุโรป และอเมริกาเป็นแบบอย่างของสังคมที่ก้าวหน้า ความทันสมัยจึงหมายความว่าความเท่าเทียมกับความเป็นตะวันตก ซึ่งความทันสมัยจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของสังคม คือ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อของคนในสังคม แต่จุดสนใจของความทันสมัย คือการเปลี่ยนแปลงด้าน เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ในบางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและค่านิยมไปพร้อมกัน

ผลจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงข้างต้นมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เป็นลำดับขั้นตอน และใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution theory) ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2555:3) ที่มองในแง่ของการพัฒนาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันที่เห็นถึงพัฒนาการของการพัฒนาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนชน จะทำให้ทราบในชุมชนเริ่มพัฒนามาจากชุมชนดั้งเดิมที่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย พึ่งพาตนเองได้สูง วิธีการผลิตเรียบง่าย ระบบการเกษตรที่พึ่งพิงธรรมชาติ ใช้เทคโนโลยีต่ำ ใช้แรงงานในครัวเรือน และเป็นระบบเกษตรเพื่อยังชีพ การใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ไม่มีสัดส่วนแน่นอนตายตัว มีพื้นที่ป่า ใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งด้านพืช ด้านสัตว์ เพื่อบริโภคในครัวเรือน ใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มีความเชื่อในการใช้ชีวิตและมีความผูกพันกับธรรมชาติสูง ทำให้สังคมเกษตรกรรมที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการพึ่งพาอาศัยกันและมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน/สังคมสูง มีปัญหาในสังคมน้อย แต่เมื่อเวลาผ่านไปเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้คนชุมชนปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต วิธีการผลิตหันมาผลิตเพื่อการค้า และการเข้ามาของปุ๋ยและสารเคมี

เพื่อเพิ่มผลผลิต การบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกพืช การปรับเปลี่ยนการผลิตมาเป็นพืชเศรษฐกิจ การเข้ามาของเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย ทำให้วิถีการผลิต วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag Theory) หรือทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545) เมื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายมาเป็นวิถีชีวิตที่มีความซับซ้อน และเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาพึ่งพาปัจจัยภายนอกและให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูง คนในสังคมมีการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความคิดค่านิยมและมีการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพใหม่ คนในชุมชนมีความคิดทางวิทยาศาสตร์เพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดการละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ให้ความสำคัญกับความเชื่อที่มีในอดีตทำให้วิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับธรรมชาติน้อยลง และให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อให้ทัดเทียมกับชุมชนหรือสังคมอื่น ที่สามารถใช้ทฤษฎีการสร้างภาวะความทันสมัย (Modernization Theory) (จางงัก อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ, 2545:173-174) มาอธิบายได้

จากการที่เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีการดำรงให้ทันสมัยมากขึ้นตามระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศและโลก ทำให้เกิดการแข่งขันทางการผลิตเพื่อสร้างรายได้ให้ทัดเทียมกันในชุมชนส่งผลปัญหาต่างๆ ในชุมชน เช่น ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ โรคแมลงระบาด ดินเสื่อมสภาพ และปัญหาด้านสังคมอื่นๆ ตามมาเป็นผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นหลักที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีกำหนดทางเศรษฐกิจ (Economic Determinism) ที่จิตรา วิรุรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548: 207) กล่าวว่าสภาพความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็นชนชั้นต่างๆ แต่ละชั้นมีผลประโยชน์และความคิดที่ขัดแย้งกัน ระบบการผลิตหรือความสัมพันธ์เป็นพื้นฐานทางวัตถุ (material conditions) ของสังคม และเป็นตัวกำหนดการจรรเยียบของสังคมในด้านอื่นๆ ทั้งหมด

หลังจากที่สภาพสังคมและเศรษฐกิจในชุมชนเกิดปัญหาและเป็นช่วงที่คนในชุมชนได้เรียนรู้ รับรู้องค์ความรู้ต่างไม่ว่าจะเป็นจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สื่อต่างๆ ที่สนับสนุนและส่งเสริมให้การเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้คนบางส่วนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตและวิถีการผลิตหันมาพึ่งตนเองมากขึ้นให้เกษตรกรบางส่วนเริ่มเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตและวิถีการผลิตหันมาพึ่งตนเองมากขึ้นแต่อย่างไรก็ตามมีคนในชุมชนอีกจำนวนมากที่คงใช้ชีวิตโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยังคงใช้ชีวิตเช่นเดิม ทำให้เห็นถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีไม่เท่ากันของคนในชุมชน เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนและการพัฒนาที่แตกต่างกัน ทั้งยังมีความแตกต่างกันในระบบความคิดของคนในชุมชนเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนที่ไม่เท่ากัน มีความสอดคล้องกับ ทฤษฎีแห่งการขึ้นลงของสังคม(Rise and Fall Theory) หรือ

ทฤษฎีวัฏจักร (Cyclic Theory) ที่ จิตรา วีรบุรินทร์ และอนุชาม่วงใหญ่ (2548:208) กล่าวถึง ทฤษฎีทฤษฎีแห่งการขึ้นลงของสังคม มีสมมุติฐานว่า สังคมวัฒนธรรมจะมีความเสื่อมและความเจริญจนถึงที่สุด ซึ่งสังคมทั้งหลายไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน

2.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินของตำบลลำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ผลที่เกิดจากการศึกษาวิจัยได้จัดแบ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลลำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ดังนี้

2.2.1 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของตำบลลำสิงห์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ค่านิยม ของคนในชุมชน ที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภคเป็นพฤติกรรมบริโภคนิยม การเสพติดสินค้าฟุ่มเฟือยและเทคโนโลยีที่ทันสมัย สินค้าหรูหรา การยึดติดกับวัตถุที่มีความสอดคล้องกับงานพัชรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่าผลกระทบทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพ เนื่องจากการขยายตัวของเมือง ที่กระทบถึงระบบเศรษฐกิจเป็นแบบตลาด มีความทันสมัย และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามกระแสทันสมัย ด้านผลจากการยอมรับนับถือบุคคลที่เงินเป็นหลัก เกิดความเห็นแก่ตัว ขาดความสามัคคี ประองคอง เห็นแก่เงินตรา การศึกษาสูงขึ้น และการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นคนเมือง มีความสอดคล้องกับงานของวิทยา บุญบงค์ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505-2547 พบว่า ผลกระทบด้านความเป็นอยู่ เมื่อฐานะดีขึ้นจะนิยมส่งเสียบุตรหลานให้ได้เรียนสูงกว่าระดับประถม ทำให้มีการปรับเปลี่ยนอาชีพและความเป็นอยู่ที่เป็นคนเมืองมากขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของทองพูน วงษา (2549) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ :กรณีศึกษาบ้านหินลับศิลามงคล ตำบลหนองสวรรค์ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ปัจจุบันคนในชุมชนนิยมส่งเสียบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นเพราะอยากให้บุตรหลานได้ทำงานรับราชการ ทำงานบริษัทเอกชนเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว โดยแรงจูงใจในการสนับสนุนให้บุตรหลานได้เรียนต่อเนื่องจากสามารถกู้ยืมเงินจากภาครัฐ เมื่อจบแล้วจึงค่อยส่งใช้เงินกู้ และดอกเบี้ยไม่สูงมากนัก

- การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ คริวเรือนเกษตรกรเกิดการแข่งขันเพื่อสร้างรายได้ คริวเรือนมุ่งทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้บทบาทในการเลี้ยงดูบุตรหลานเปลี่ยนแปลงไป มีความสอดคล้องกับงานพัชรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลง

ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่าผลกระทบทางสังคมที่ทำให้ครัวเรือนเปลี่ยนแปลงรูปแบบ บทบาทหน้าที่ ขนาดครัวเรือนที่เล็กลง บทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไป อาศัยพึ่งพากันน้อยลง และมีลักษณะตัวใครตัวมัน และการศึกษาของ ถาวร คำพิระ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย พบว่า ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป มีรายได้เพิ่มขึ้นพร้อมกันรายจ่ายก็เพิ่ม ทั้งค่าใช้จ่ายในการลงทุนและค่าใช้จ่ายประจำวัน ทำให้เกิดเป็นหนี้รูปแบบการบริโภคเปลี่ยนไป พึ่งพาธรรมชาติน้อยลง สิ่งอำนวยความสะดวกได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเป็นการเปลี่ยนแปลงตามกระแส โดยเฉพาะด้านอาชีพ ซึ่งเห็นว่าใครประสบความสำเร็จก็จะทำตามกัน สภาพความเป็นอยู่เดิมเรียบง่าย อยู่ตามธรรมชาติไม่พึ่งพาเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติเพื่อนบ้านแน่นแฟ้น มีการพึ่งพาอาศัยกัน เคารพผู้ใหญ่ แต่เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนทำให้มีการดำรงชีวิตแบบสังคมเมือง ทำให้เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการทำงาน เมื่อเกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้าไปในหมู่บ้านทำให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่และความทันสมัย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุเป็นหลัก

- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลลำสิงห์ ที่ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มคนในสังคมมีน้อยลง มีการพึ่งพาระหว่างกันน้อยลง การมีส่วนร่วมในสังคมลดน้อยลง ไม่มีความปรองดอง ไม่สามัคคี มีความสอดคล้องกับงานพัชรินทร์ ฤทธิสำแดง (2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผลกระทบทางสังคมที่ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติและชุมชนสัมพันธ์ลดน้อยลงและงานของจารุภา ศิริสุวรรณนท์ (2552) เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัด นนทบุรี ซึ่งพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ดเป็นการเปลี่ยนแปลงระดับปานกลาง ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ศึกษาในชุมชน ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนมีมาก เมื่อเปลี่ยนไปประกอบอาชีพและศึกษาในชุมชนเมือง ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนไม่ใกล้ชิดมากนัก

2.2.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรของเกษตรกรของตำบลลำสิงห์ พบว่า ผลกระทบทางบวกของการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรทำให้เกิดการจ้างแรงงานในชุมชนจากการทำธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรในชุมชน สอดคล้องกับงานพัชรินทร์ ฤทธิสำแดง (2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผลที่เกิดจากการ

เปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจทำให้ชุมชนมีการจ้างงาน มีการจ้างแรงงานและการอพยพของแรงงาน และตรงกับผลกระทบด้านเศรษฐกิจของวิทยา บุญบงศ์ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 – 2547 ทั้งนี้สอดคล้องกับงานของถาวร คำพิระ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอกุเวร จังหวัดเลย พบว่า ผลกระทบต่อสังคม ทำให้ภาวการณ์ว่างงานในชุมชนน้อยลง มีรายได้มากขึ้นทำให้เป็นอยู่ดีขึ้น และทำให้สามารถส่งเสียบุตรหลานให้มีการศึกษาสูงขึ้น

ด้านผลกระทบทางลบ ทำให้เกิดการบุกรุกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การบุกรุกทำลายป่าไม้ การสูญหายและทำลายพันธุ์พืชดั้งเดิมของชุมชน การทำลายสัตว์ป่า และทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว การจัดการน้ำไม่ทั่วถึง ส่งผลต่อปัญหาทางสังคม เช่น ความขัดแย้ง ความแตกแยกภายในชุมชน เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษ เช่น การใช้สารเคมีทางการเกษตรเกิดปัญหามลพิษ ปัญหาดินเค็ม ปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการและปัญหาสุขภาพของเกษตรกร สอดคล้องกับงานของวิทยา บุญบงศ์ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ. 2505-2547 พบว่า ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการใช้สารเคมีในการทำประมง ทำให้เกิดผลกระทบต่อสารพิษของน้ำทะเล และกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลน การทำนาเกลือทำให้เกิดการทำลายบุกรุกที่สาธารณะบริเวณป่าชายเลนที่ส่งผลต่อป่าชายเลน ทั้งนี้ผลที่ได้ไม่แตกต่างกับการศึกษาของพุทธินันท์ บุญเรือง (2556) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการเข้าไปครอบครองทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อทำการเกษตรและการเข้าไปถางพื้นที่ป่าเพื่อปลูกทุเรียนและยางพารา มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ปัจจุบันเกิดหมอกควันจากการเผาป่าเป็นมลพิษทางอากาศ ด้านผลกระทบต่อรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ เช่น การเพิ่มขึ้นของต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายทางการเกษตร เกิดการจ้างแรงงาน ลดการพึ่งตนเอง และเกิดหนี้สินจากการเพิ่มพื้นที่การทางการเกษตรและการนำเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ราคาแพงมาใช้ เกิดนายทุนในชุมชน รายได้ของเกษตรกรไม่มีความมั่นคงเปลี่ยนแปลงไปตามระบบการผลิต ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจครัวเรือน เกษตรกรเกิดการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย ทำให้เลิกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับงานของวิทยา บุญบงศ์ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ. 2505-2547 พบว่า ผลกระทบด้านสังคม ทำให้ลดการใช้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นของคนในชุมชน และขาดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานของพัชรินทร์ ฤทธิสำแดง (2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอคำลูนกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผลกระทบทางวัฒนธรรม พบว่า คนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ของท้องถิ่น และหันมาใช้บริการบริโภคตามสังคมตะวันตก และผลกระทบทางสังคมอื่นๆ เช่น ความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่มคนในสังคมลดน้อยลง

2.2.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินของตำบลลำสิงห์ พบว่า ผลที่เกิดจากการใช้การใช้ประโยชน์ที่ดิน มีทั้งผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ ซึ่งผลกระทบทางบวก ทำให้ เกิดการใช้ที่ดินมีประสิทธิภาพขึ้น กิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายสามารถลดความเสี่ยงด้านราคาผลผลิตได้ การใช้พื้นที่ที่หลากหลาย กิจกรรม ด้านการเกษตร และการประกอบธุรกิจทำให้มีความเจริญในชุมชน สอดคล้องกับงานของ เสรี คงอยู่ (2535) ศึกษาถึงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ป่าสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผลของการเปรียบเทียบช่วงก่อนหลังการปฏิรูปที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรในเขตฯ พบว่ามีความแตกต่างกันในด้านการทำไร่ คือ มีการทำไร่ลดลง และมีการทำสวนเพิ่มขึ้น ส่วนการทำนานั้นไม่แตกต่างไปจากช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน ในด้านลักษณะการปรับปรุงบำรุงดิน มีการทำฝายกั้นน้ำ ปรับระดับดิน ปลูกพืชบำรุงดิน และทำคันนาเพิ่มขึ้น และหลังการปฏิรูปที่ดินครัวเรือนเกษตรกรในเขตฯ มีการรวมกลุ่มและการเป็นสมาชิกกลุ่ม การฝึกอบรม มากกว่าช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน

ส่วนผลกระทบทางลบ ทำให้ การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนเกษตรกรรมพัฒนามาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเหมือนชุมชนเมือง มีสิ่งอำนวยความสะดวกทำให้เกิดค่าใช้จ่ายสูง และเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับงานของวิทยา บุญบงค์ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 – 2547 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้การประกอบอาชีพมีต้นทุนสูง และการนำเอาวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชนมาใช้ เช่น เครื่องอำนวยความสะดวก นิยมของใช้ฟุ่มเฟือยและเกินความจำเป็น

ผลที่เกิดจากการถือครองที่ดินหลังการปฏิรูปที่ดินของตำบลลำสิงห์ มีทั้งผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ ซึ่งผลกระทบทางบวก ทำให้ เกษตรกรสามารถเก็บรักษาที่ดินให้ทายาทได้ทำการเกษตร สร้างความมั่นใจในการถือครอง และสามารถนำมาใช้ค้าประกันเงินกู้เพื่อนำมาลงทุนในภาคเกษตรได้ ได้รับการสนับสนุนความรู้ พัฒนาอาชีพสอดคล้อง

กับเอกสารวิชาการของ ไชยงค์ ชูชาติ (2519:83) กล่าวว่า การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส่งผลทางเศรษฐกิจ เพื่อ กระจายระบบการผูกขาดที่ดินจากเจ้าสัวที่ดินมาสู่เกษตรกรผู้ผลิตมากขึ้นทำให้เกษตรกรซึ่งเกษตรกรผู้เช่าผู้ไม่มีที่ดินทำกิน และผู้บุกรุกทำลายป่าซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 แสนครอบครัว ได้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และรายได้ของเกษตรกรและของชาติจะเพิ่มขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับงานของ เสรี คงอยู่ (2535) ได้ศึกษาถึงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ป่าสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ในช่วงหลังการปฏิรูปที่ดิน คือ รายได้การถือครองที่ดิน ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน เครื่องมือเครื่องจักร โดยที่ครัวเรือนเกษตรกรในเขตฯ มีรายได้เพิ่มสูงกว่าช่วงก่อนการปฏิรูปที่ดิน ซึ่งตรงกับงานของ พิมศิริ มุกดีพร้อม (2531) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการปฏิรูปที่ดินที่มีผลต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า ทศนคติหลังการดำเนินการปฏิรูปที่ดิน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ด้านผลกระทบทางลบ ทำให้ ลดขนาดการถือครองที่ดิน การกำหนดตัวผู้ถือครองที่ดินชัดเจน มีข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองที่ดิน ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับแปลงเกษตรกรรมที่เปลี่ยนมือไป และไม่สามารถซื้อขายที่ดินได้และมูลค่าที่ดินต่ำกว่าโฉนด และ น.ส.3 ที่สอดคล้องกับงานของ เสรี คงอยู่ (2535) ศึกษาถึงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ป่าสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ความไม่ต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน คือ การจำกัดสิทธิในการซื้อขายและที่ดินถือครอง ร้อยละ 16.8 รองลงไปไม่เป็นอิสระในที่ดิน 3.2 ตามลำดับ ด้านวิธีการได้รับสิทธิในที่ดิน พบว่าอยากได้กรรมสิทธิ์แบบ น.ส. 3 เป็นส่วนใหญ่

2.2.4 สรุปผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตรของตำบลถ้ำสิงห์ พบว่า ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบทางบวก และทางลบ ทั้งนี้ได้จัดแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

ผลกระทบทางบวกด้านเศรษฐกิจ ทำให้ เกษตรกรมีรายได้สูง การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยสามารถเพิ่มผลผลิต ประหยัดเวลา สามารถใช้เวลาที่เหลือไปทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆได้ หากเกษตรกรในชุมชนมีการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับภูมิปัญญาสามารถสร้างมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรได้ ด้านผลกระทบทางด้านสังคม ทำให้ การศึกษานูรหลานสูงขึ้น ทำให้สามารถเลือกประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การรับราชการ การค้าขาย ฯลฯ สอดคล้องกับงานของบุญกร สำโรง (2546) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องการศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำนาข้าวในเขตปฏิรูปที่ดินทุ่งกุลาร้องไห้ : ศึกษากรณีบ้านฮ่องสังข์ ตำบลทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการทำนา ทำให้ช่วยประหยัด

แรงงานและทุนทรัพย์ ไม่เหน็ดเหนื่อย งานไม่หนัก เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและดินฟ้าอากาศ ไม่ยุ่งยาก ไม่หลายขั้นตอน ใช้แรงงานน้อยและสอดคล้องกับภาวะขาดแคลนแรงงาน ไม่ต้องเสี่ยงกับสภาพดินฟ้าอากาศ ฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง และเกษตรกรที่ทำนาดำ มีเวลาว่าง และต่างใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยการปลูกผัก ผลไม้ ทำสวนครัว รั้วข้างภายนอกชุมชน มีการทำอาชีพเสริม ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บข้าวเปลือกไว้บริโภค ขายข้าวเปลือกเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ต้นทุนการทำนาหว่านจะน้อยกว่าการทำนาดำ ผลกระทบจากการทำหว่านต่อสังคมและสภาพแวดล้อมพบว่า มีผลทางบวก สามารถใช้เวลาว่างและยังคงยึดถือปฏิบัติพิธีกรรมเช่นเดิม ส่วนผลกระทบทางลบด้านเศรษฐกิจ ทำให้ ต้นทุนการผลิตเพิ่มจากการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เกษตรกรขาดความรู้ที่จะนำภูมิปัญญาทางการเกษตรมาประยุกต์ใช้กับการเทคโนโลยีสมัยใหม่ ขาดการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ เกิดการเสียดัดเทคโนโลยี และใช้เทคโนโลยีเกินความจำเป็น เกิดปัญหามลพิษและปัญหาสุขภาพ ด้านผลกระทบทางสังคม ทำให้ เกษตรกรมีเวลามากขึ้นเนื่องจากการใช้เทคโนโลยี อาจใช้เวลาไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ขาดการวิเคราะห์ผลที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยี เกษตรกรปรับเปลี่ยนเป็นนายจ้างภาคเกษตร ผลจากการใช้เทคโนโลยีทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับงานของสมชอบ อินถนา (2537) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวชนบท : กรณีศึกษาบ้านโคกศรี ตำบลอุ่มเม่า อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีผลกระทบตามมา คือ การมีสิ่งอำนวยความสะดวก และเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทันสมัยมากขึ้น การส่งให้บุตรหลานมีการศึกษาสูง การยอมรับสิ่งใหม่ๆ เช่น การนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการเกษตรและทัศนคติของวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก ทำให้เกิดปัญหาสังคม เช่น การดื่มสุราอาละวาด การเล่นหวยเถื่อน การชกต่อยทะเลาะวิวาท และการเสพสิ่งเสพติด สอดคล้องกับงานของถาวร คำพิระ (2548) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย พบว่า เมื่อเกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้ามาในหมู่บ้านทำให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่และความทันสมัย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุเป็นหลัก

2.2.5 การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกรของตำบลถ้ำสิงห์

การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อและทัศนคติของเกษตรกร ซึ่งส่งผลกระทบทางลบต่อตัวบุคคลในสังคม ทำให้ พฤติกรรมของคนเปลี่ยน ไม่ให้คุณค่าและสำคัญกับผู้เฒ่าผู้แก่ และมองว่าไม่มีคุณค่า ความเชื่อเป็นเรื่องเหลวไหลและไร้สาระ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมให้การนับถือบุคคลที่เงินตราที่สอดคล้องกับงานพัชรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำ

พร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผลกระทบทางวัฒนธรรมที่ทำให้คนในชุมชนไม่ให้คุณค่ากับสิ่งรอบตัวเอง ทั้งบุคคลและไม่เกรงกลัวธรรมชาติ ไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมด้านผลกระทบทางลบต่อชุมชน ทำให้พิธีกรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนลดความสำคัญลง ทำให้ระบบความคิดของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อคุณธรรมและจริยธรรมลดลง ชุมชนมีความวุ่นวายต้องใช้การบังคับทางกฎหมายเพิ่มขึ้น และสถาบันทางศาสนามีความสำคัญทางจิตใจต่อคนในสังคมน้อยลงที่สอดคล้องกับ งานพัชรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผลกระทบทางวัฒนธรรมที่ทำให้คนในชุมชนปฏิบัติตามสังคมตะวันตก และใช้ความทันสมัยไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนา ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม ซึ่งตรงกับงานของสัญญาลักษณ์ ยิ้มเฟื่อง (2548) ได้ศึกษาการพัฒนาเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดกับหนุ่มสาวชาวมอญที่เริ่มแต่งงานกับคนไทย บุตรหลานได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นตามความต้องการ การสาธารณสุขเจริญขึ้น ด้านวัฒนธรรมเกี่ยวกับบวงจรกิจต์ เกือบไม่มีปฏิบัติแล้ว ความเชื่อเรื่องผีบ้าน ผีเรือนก็มีผู้นับถือน้อยมาก

2.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินของตำบลลำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแบ่งเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังนี้

ปัจจัยภายในได้ศึกษา 2 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ และสังคม

1. ปัจจัยภายในด้านเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยด้านรายได้ และฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร ความเจริญทางเศรษฐกิจของชุมชน การแข่งขันด้านการผลิตของคนในชุมชน

1.2 ปัจจัยด้านรูปแบบการผลิตที่มุ่งการค้า การปรับเปลี่ยนชนิดพืชตามความต้องการของตลาด การแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการเพาะปลูกตามระบบเศรษฐกิจ

1.3 ปัจจัยด้านค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงตามระบบเศรษฐกิจ พฤติกรรมการบริโภคอย่างไม่จำกัด

2. ปัจจัยภายในด้านสังคม

2.1 ปัจจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การเสพติดคอบายมุข

2.2 ปัจจัยด้านสถาบันหลักทางสังคมอ่อนแอ และไม่สามารถทำหน้าที่ได้เช่นเดิม และการเปลี่ยนแปลงบทบาทการทำหน้าที่ที่เน้นการทำหน้าที่เชิงเศรษฐกิจ

2.3 ปัจจัยการเมืองท้องถิ่น การแข่งขันทางการเมือง ความขัดแย้งทางการเมือง ภายใน ที่สร้างความขัดแย้งของบุคคลในชุมชน และการผูกขาดทางการเมืองที่ส่งผลต่อการสร้างฐานอำนาจของผู้นำและผลประโยชน์ของผู้นำ

2.4 ปัจจัยด้านการศึกษาของคนในชุมชนและการเข้ามาของข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อที่ทันสมัย ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เท่าทัน

2.5 ปัจจัยด้านคมนาคมและสาธารณูปโภคในชุมชนที่ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่กระจุกตัว ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำ/บทบาทผู้นำที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยสรุปเป็นประเด็นใหญ่ๆ คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย รายได้ รูปแบบการผลิต และค่านิยมการบริโภค ส่วนปัจจัยด้านสังคมของงานวิจัย พบว่า ปัจจัยที่เข้ามา มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง คือ ปัจจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในชุมชน ปัจจัยด้านสถาบันหลักทางสังคมอ่อนแอ และไม่สามารถทำหน้าที่ได้เช่นเดิม ปัจจัยการเมืองท้องถิ่น การแข่งขันทางการเมือง ความขัดแย้งทางการเมือง ปัจจัยด้านการศึกษาของคนในชุมชนและการเข้ามาของข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อที่ทันสมัย ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เท่าทัน ปัจจัยด้านคมนาคมและสาธารณูปโภคในชุมชนที่ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของงานพัชรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่าปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นการปรับเปลี่ยนจากที่ดินในการเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ปัจจัยความเป็นปัจเจกบุคคลที่ทำให้คนหันไปนิยมความทันสมัย ขาดการยอมรับนับถือ ไม่นิยมยกย่องคนดี และการศึกษาทำให้คนมองว่าคุณธรรมเป็นสิ่งด้อยค่า และปัจจัยด้านวัฒนธรรมชุมชน ที่เกิดจากการสื่อสารที่ทำให้เกิดการแพร่ทางวัฒนธรรม การสาธารณูปโภคที่เจริญทำให้ชุมชนรับเอาวัฒนธรรมสังคมเมืองเข้ามา ส่งเสริมให้เกิดการใช้เทคโนโลยีใหม่ในการผลิต และงานทางวิชาการของจางงัก อี้ วัฒนสิทธิ์และคณะ (2545: 171-172) ได้สรุป ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ปัจจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ในสังคมโดยตรง ได้แก่ปัจจัยที่เกี่ยวกับประชากร ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านความคิด อุดมการณ์ของสมาชิกในสังคม และงานของสุริชัย หวันแก้ว (2535: 162-163) ได้สรุปว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบ เช่น เทคโนโลยี การเมือง การทหาร ศาสนา

อุดมการณ์ เศรษฐกิจ ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของสถาบันทางสังคมของสังคมในสังคมนั้น

2. ปัจจัยภายนอก 2 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจและสังคม

- ปัจจัยภายนอกด้านเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ปัจจัยการแพร่กระจายของระบบทุนนิยม ทำให้พฤติกรรมของคนในชุมชนเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมบริโภคนิยม ปัจจัยเกี่ยวกับ นโยบายรัฐบาลที่มุ่งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมการเกษตรเพื่อการค้าเป็นหลัก ปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมและสนับสนุนสินเชื่อทางการเกษตร

- ปัจจัยภายนอกด้านสังคม คือ ปัจจัยการเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ปัจจัยการเข้ามาของสื่อ/เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างไร้ขีดจำกัด ปัจจัยนโยบายของรัฐที่ไม่มีความจริงใจกับประชาชนหวังผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง ปัจจัยการส่งเสริมจากภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อชุมชนและปัจจัยการส่งเสริมจากภาครัฐที่ไม่ต่อเนื่อง

ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของงานพัชรินทร์ ฤทธิธำแดง(2549) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ปัจจัยด้านนโยบายรัฐบาลที่ปรับประเทศให้ทันสมัย โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น การขยายเมืองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจต่างๆ ตลอดจนการสื่อสารมวลชน ทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม กระทั่งต่อการศึกษา การคมนาคม ทั้งนี้สรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของงานวิจัยชิ้นนี้มีผลมาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เข้ามาส่งผลกระทบต่อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิชาการของ พัทยา สายหู (2524: 214-219) สรุปมูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไว้ว่าเกิดจากภายในสังคมเองและจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกสังคม ที่แพร่เข้ามาสู่ในสังคมจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณี กฎระเบียบใหม่ งานของจิตรรา วีรบุรินทร์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548:275-276) ได้สรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงไว้ 2 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงจากภายในสังคมและการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกสังคม และงานของจำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์และคณะ (2545:171-172) ได้สรุป ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ว่าเกิดจากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางประชาชาติอันเป็นปัจจัยที่อยู่นอกสังคม และปัจจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ในสังคมโดยตรง

3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไปจากผลการวิจัย

3.1.1 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการผลิตแบบพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันหรือองค์กรในชุมชนให้เป็นรูปธรรม จึงต้องให้การสนับสนุนงบประมาณต่อยอดหรืออำนวยความสะดวกด้านต่างๆแก่กลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร เพื่อให้สามารถพัฒนาสู่สหกรณ์ สร้างความเข้มแข็งด้านการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร ลดอำนาจพ่อค้าคนกลางในการรับซื้อและจัดจำหน่ายผลผลิต

3.1.2 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ควรกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการเกษตรแบบผสมผสาน เน้นการผลิตพืชหลากหลาย ผลิตสัตว์เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การผลิตที่เกี่ยวเนื่อง สามารถลดต้นทุนการผลิตได้

3.1.3 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการเกษตรแบบครบวงจรเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต

3.1.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรประสานกับโรงเรียน ศาสนสถาน แกนนำเกษตรกร เกษตรกรรุ่นใหม่ในชุมชนให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อของคนในชุมชน เป็นลายลักษณ์อักษรจัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นองค์ความรู้ของคนในชุมชน และสามารถให้การถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป

3.1.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนงบประมาณแก่โรงเรียนในชุมชนเพื่อสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน ถ่ายทอดให้เยาวชนได้เรียนรู้ ได้ทราบ โดยใช้ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชนเป็นครู วัตถุประสงค์เพื่อสร้างคุณค่าให้กับบุคคลกรในชุมชนและเป็นการสืบสานประเพณีและพิธีกรรมที่สามารถนำมาควบคุมแบบแผนและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้ ทั้งนี้ควรจัดการเรียนการสอนด้วยการนำปฏิบัติหรือการศึกษาดูงานเป็นหลัก และต้องสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมของชุมชนทุกปี เพื่อให้เกิดการสืบสานสู่คนรุ่นหลัง

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research :PAR) ในการวิจัยครั้งต่อไป ทำให้เกษตรกรในชุมชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในศึกษาผลที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ผลที่ได้จากงานวิจัยจะมีประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชนที่ใช้เป็นสนามในงานวิจัยมากขึ้น และเป็นการสร้างนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นในของตำบลถ้ำลึง อำเภอมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กวี รัชต์พลอริยคุณ (2545) “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดพลู”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- จารุภา ศิริธวานนท์ (2552) “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด”
จังหวัดนนทบุรี วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(การจัดการโครงการ
และการประเมินโครงการ) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- จิตรา วีรบุรินนท์ และอนุชา ม่วงใหญ่ (2548) “การเปลี่ยนแปลงกับปัญหาสังคม” ใน *เอกสารการ
สอนชุดวิชา สังคมมนุษย์* หน่วยที่ 13 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช
- _____ (2548) “ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวิธีการนำไปใช้” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา
สังคมมนุษย์* หน่วยที่ 7 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- จ่านง อติวัฒนาสิทธิ์และคณะ (2545) *สังคมวิทยา* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์
- ไชยรงค์ ชูชาติ (2554) “ข้อเสนอ โครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อกระจายความมั่งคั่งไปสู่เกษตรกรไทย
ผู้ยากจน” กรุงเทพมหานคร เอกสารปฏิรูปที่ดินฉบับ 8 โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- ชมเป มูรากามิ (คิสทัต โรจนลักษณ์ แปล) (2547) *ผู้นำกับชนชาติ คู่มือเกษตรกรรวมนิเวศเขต
ร้อน* กรุงเทพมหานคร ปาปรัส พับลิเคชัน พิมพ์ครั้งที่ 2
- ดรรรชนี เอมพันธุ์ (2531) *หลักการใช้ที่ดินเบื้องต้น* ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
- แดงอ่อน มั่นใจตน (2544) “พัฒนาการเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทย” ใน
เอกสารการสอนชุดวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 7 นนทบุรี โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ถาวร คำพีระ (2548) “การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคมและ
วัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

- ทองพูน วงษา (2549) “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ:กรณีศึกษาบ้าน
หินลับศิลามงคล ตำบลหนองสวรรค์ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัด
หนองบัวลำภู” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษาเพื่อการ
พัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
- ธิดา สารระยา และ ปันฉัตร หมอยาคี (2553) “สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น” ใน *เอกสารการสอน
ชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย* หน่วยที่ 11 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช
- ชิตพัฒนา เอี่ยมนิรันดร์ (2548) “การสื่อสาร” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมมนุษย์* หน่วยที่ 8
นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- นรินทร์ มนะเกษตรธาร (2538) “การละทิ้งที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม:ศึกษาเฉพาะ
กรณีเกษตรกรในโครงการปฏิรูปที่ดินป่าทับเสลาฝั่งขวา บ้านซับป่าพลู หมู่ที่ 6
ตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นิติ เอียวศรีวงศ์ (2539) *สังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง* กรุงเทพมหานคร คณะกรรมการ
เผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผลพ.)
- นาริรัตน์ สิริสาร (2553) “สภาพแวดล้อมภายในชุมชนและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน”
ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา การพัฒนาชุมชนเกษตร* หน่วยที่ 3 นนทบุรี โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- บุญนาค ดีวกุล (2544) *ชนบทไทย:การพัฒนาสู่ประชาสังคม* กรุงเทพมหานคร คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
- บุษกร สำโรง (2546) “การศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำนาข้าวในเขตปฏิรูปที่ดินทุ่ง
กุลาร้องไห้:ศึกษากรณีบ้านฮ่องสังข์ ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์และพลับพลึง คงชนะ (2549) “ การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ.
2398-2475 ” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
และวัฒนธรรมไทย* หน่วยที่ 4 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

- พัชรินทร์ ฤทธิ์สำแดง (2549) “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน
 ชานเมือง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัด
 ปทุมธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัย
 รามคำแหง
- พัทธา สายหู (2529) *กลไกสังคม* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล (บรรณาธิการ) (2542) *มนุษย์กับสังคม* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พิมพ์ศิริ มุกดีพร้อม (2531) “ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการปฏิรูปที่ดินที่มีผลต่อ
 เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินบางเลน จังหวัดนครปฐม” วิทยานิพนธ์ปริญญา
 วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พุทธินันท์ บุญเรือง (2556) “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัด
 อุตรดิตถ์” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา)
 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
- ภรณ์ ต่างวิวัฒน์ (2553) “แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเกษตร” ใน *เอกสารการสอนชุด
 วิชาการพัฒนาชุมชนเกษตร* หน่วยที่ 4 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
 ธรรมาธิราช
- ภูมิธรรม เวชชัยและ จิตรา วีรบุรินนท์ (2553) “ความสัมพันธ์และปัญหาระหว่างเมืองและชนบท”
 ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย* หน่วยที่ 10 นนทบุรี โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- มนตรี สุภาพร (2541) *วิสัยทัศน์อนาคตประเทศไทย พุทธศักราช 2570* กรุงเทพมหานคร
 บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์
- มัลลิกา มัสอูดี (2549) “การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2398-2475” ใน
เอกสารการสอนชุดวิชา การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทย
 หน่วยที่ 2 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- มิลลี วัชรานนท์ (2529) “ผลการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินอำเภอ
 หนองเสือ จังหวัดปทุมธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริม
 การเกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (2526) *ระบบเศรษฐกิจไทย: ลักษณะและปัญหา* กรุงเทพมหานคร
 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- เรณู สุขารมณ์ และศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล (2544) “การเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยของระเทศเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรม” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ไทยกับการปรับประเทศให้ทันสมัย* หน่วยที่ 5 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- วัฒนา วงษ์เกียรติรัตน์ และจิตรา วีรบุรินทร์ (2553) “ชุมชนชนบท” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย* หน่วยที่ 8 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- วิทยา บุญบงก์ (2548) “ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 – 2547” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยทักษิณ
- วิฑูรย์ เลี่ยนจรรยาและสุริยัน ธัญกิจจานุกิจ (2551) *จากปฏิวัติเขียวสู่พันธุวิศวกรรม: บทเรียนสำหรับอนาคตเกษตรกรไทย* กรุงเทพมหานคร สามลดา
- วิสิทธิ์ รัตน์พจนรัตน์ (บรรณาธิการ)(2544) *สังคมและวัฒนธรรมไทย* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา
- ศุทธิมาศ ดาวงค์ (2548) “การศึกษาการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปปฏิบัติ : ศึกษาทัศนคติของข้าราชการ 10 จังหวัดภาคเหนือ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สมชอบ อินภูนา (2537) “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวชนบทกรณีศึกษาบ้านโลกศรี ตำบลอู่เม่า อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- ลัญญา ลัญญาวิวัฒน์ (2526) *การพัฒนาชุมชน* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิชย์ ครั้งที่ 3 _____.(2550) “สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา การพัฒนาจากมุมมองของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา* หน่วยที่ 1 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- _____.(2551) “ประเด็นการศึกษาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา สัมมนาไทยคดีศึกษา* หน่วยที่ 6 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ลัญญาลักษณ์ ยิ้มเฟื่อง (2548) “การพัฒนาเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การวิจัยและพัฒนาเมือง) มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

- สันติ บางอ้อ (2549) “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจตั้งแต่ พ.ศ. 2516-2535 ” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทย* หน้าที่ 12
นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- สัมฤทธิ์ เพ็ญจันทร์ (2549) *หลักวิชาพืชสวน* กรุงเทพมหานคร เวลด์เทรด ประเทศไทย
- สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ (บรรณาธิการ) (2549) *มุมมองสังคมไทยแบบบูรณาการ* กรุงเทพมหานคร
เวลด์เทรด ประเทศไทย
- สุกัญญา แสงอร่าม (2555) *แนวทางการปฏิรูปที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในอนาคต*
กรุงเทพมหานคร เอกสารวิชาการฉบับที่ 125 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรม
- สุทธิพร จิระพันธุ์ (2554) *การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย* กรุงเทพมหานคร เอกสารปฏิรูปที่ดิน
ฉบับ 263 โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- สุพัตรา สุภาพ (2535) *สังคมและวัฒนธรรม* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- สุวิทย์ ไททยแพทย์และสุดจิต เจนนพกาญจน์ (2548) “มนุษย์กับสังคม” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมมนุษย์* หน้าที่ 2 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- เสน่ห์ จามริก (2542) *สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไวิลาย
เสรี คงอยู่ (2535) “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและ
สังคมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินป่าสำราญ อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น” *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมวิทยาการพัฒนา)*
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2552) “แผนแม่บทการพัฒนาในเขตปฏิรูปที่ดิน”
กรุงเทพมหานคร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- _____ . (2554) “ความเป็นมาที่ดินของรัฐที่นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ป่าสงวนแห่งชาติ
และป่าเสื่อมโทรม ภาคใต้” กรุงเทพมหานคร สำนักจัดการปฏิรูปที่ดิน
- _____ . (2555) “รายงานประจำปี 2554 ” เอกสารปฏิรูปที่ดิน ฉบับที่ 372 กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- _____ . (2554) “การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย” เอกสารปฏิรูปที่ดิน ฉบับที่ 263
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- _____ . (2554) “ความเป็นมาของการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย” กรุงเทพ โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

- _____. (2549)“ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 ” เอกสารปฏิรูปที่ดินฉบับที่ 214 กรุงเทพมหานคร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- _____. (2552)“ 34 ปี สืบสานพระราชปณิธานคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” เอกสารเผยแพร่ฉบับที่ 451 กรุงเทพมหานคร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- _____. (2555)“ 37 ปี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- _____. (2549)“ ประมวลกฎหมายและแนวทางปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” เอกสารเผยแพร่ ฉบับที่ 353 กรุงเทพมหานคร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555) “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)” กรุงเทพมหานคร
- <http://www.eco.ru.ac.th/eco/necon6/papers/g2/22.1.pdf> ข้อมูลวันที่ 12 กรกฎาคม 2555
- <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> ข้อมูลวันที่ 27 กรกฎาคม 2555
- <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1> ข้อมูลวันที่ 27 กรกฎาคม 2555
- http://202.183.194.17/agriculture/index.php?file=page&op=Community_bg ข้อมูลวันที่ 27 กรกฎาคม 2555
- http://202.183.194.17/agriculture/index.php?file=page&op=Agriculture_2555_Policy ข้อมูลวันที่ 27 กรกฎาคม
- <http://www.biothai.net/news/5515> ข้อมูลวันที่ 27 กรกฎาคม 2555
- <http://www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/225101/Lesson13> ข้อมูลวันที่ 27 กันยายน 2555
- <http://www.kmi.or.th/kmi-articles/dr-prapon/25-002-leader-and-change.html> ข้อมูลวันที่วันที่ 10 ตุลาคม 2555
- <http://www.ku.ac.th/e-magazine/may47/agri/bug.html> ข้อมูลวันที่ 27 มกราคม 2556
- <http://www.chumphon.doae.go.th/trico/trico04.html> ข้อมูลวันที่ 27 มกราคม 2556
- <http://www.nstda.or.th/cyberbookstore/e-fermentation.pdf> ข้อมูลวันที่ 27 มกราคม 2556
- <http://www.heritage.mod.go.th/nation/oldcity/chumporn11.htm> ข้อมูลวันที่ 27 มกราคม 2556
- <http://www.udru.ac.th/website/attachments/elearning/02/13.pdf> ข้อมูลวันที่ 27 มกราคม 2556
- <http://www.obec.go.th/sites/obec> ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556
- <http://heritage.mod.go.th/nation/oldcity/chumporn9.htm> ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

<http://kanchanapisek.or.th/oncc-cgi/text.cgi?no=8695> ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

<http://raiwan.com/2006/11/07/961/> ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

http://turlek.multiply.com/photos/photo/25/12?&show_interstitial=1&u=%2Fphotos%2Fphoto
ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

<http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=23631.0> ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

<http://www.kontaiclub.com/wp-content/uploads/2011/08/gea-300x199.jpg&imgrefurl>
ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

<http://www.pattanichamber.com/content--3-1916-95074-1.html> ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

http://images.thaiza.com/108/108_20071214164152..jpg ข้อมูลวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

http://www.tumsing.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=11&Itemid=59
ข้อมูลวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2556

<http://www.ap.mju.ac.th/lecturenote/lessonTH.asp?start=51> ข้อมูลวันที่ 31 กรกฎาคม 2556

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๐๕๒๒.๑๕๑๓/๒๙

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

19 ธันวาคม 2555

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ มีกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. โครงการวิทยานิพนธ์	จำนวน 1 ชุด
	2. แบบสัมภาษณ์	จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วยนางรัชดา เพชรรัตน์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ก่อน ปี พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน: กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร Social Change in Agricultural Land Reform in Chumphon Province Prior to BC 2537-present: A Case Study of Tamsing Sub-District, Muang District, Chumphon Province ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้ โดยมีอาจารย์ ดร.สรายุทธ ยะทร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสรา วานิชดี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/๒๑

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๑๑ ธันวาคม 2555

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน อาจารย์ นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. โครงการวิทยานิพนธ์	จำนวน 1 ชุด
	2. แบบสัมภาษณ์	จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วยนางรัชดา เพชรรัตน์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ก่อน ปี พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน: กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร Social Change in Agricultural Land Reform in Chumphon Province Prior to BC 2537-present: A Case Study of Tamsing Sub-District, Muang District, Chumphon Province ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้ โดยมีอาจารย์ ดร.สรายุทธ ยะหกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสรา วานิชติ)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สกลนคร

แบบสัมภาษณ์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร

: กรณีศึกษา ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ (นาย/นาง/นางสาว).....นามสกุล.....
บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
อายุ.....ปี ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....
ศาสนา..... ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน/สังคม.....

ส่วนที่ 2 : ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างไร

1. ใครเป็นผู้ก่อตั้งชุมชน

.....
.....

2. ลักษณะการขยายตัวของชุมชนเป็นอย่างไร

.....
.....

3. เหตุการณ์สำคัญที่เกิดในชุมชนมีอะไรบ้าง

.....
.....

4. การพัฒนาจากภาครัฐ ภาคเอกชนเป็นอย่างไรบ้าง

.....
.....

5. ใครเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในชุมชน

.....
.....

6. ข้อคิดเห็นอื่นๆ (ถ้ามี)

.....
.....

2.2 การเปลี่ยนแปลงด้านด้านสภาพเศรษฐกิจเป็นอย่างไร

1. ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเป็นแบบไหนและมีลักษณะอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

2. ผลผลิตหลักของเกษตรกรในพื้นที่คืออะไรและมีลักษณะเป็นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

3. ใครเป็นผู้ผลิตหลักในระบบเศรษฐกิจ มีบทบาทและหน้าที่อย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

4. ใครเป็นผู้จัดจำหน่ายในระบบเศรษฐกิจ มีบทบาทและหน้าที่อย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

5. ใครเป็นผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจ มีบทบาทและหน้าที่อย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

6. รายได้ของคนในชุมชนมาจากไหน ได้มาอย่างไรและมีจำนวนมากน้อยอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

7. รายจ่ายของคนในชุมชนเป็นอย่างไร ใช้จ่ายเรื่องอะไรและ จำนวนมากน้อยอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

8. ภาระหนี้ของคนในชุมชนเป็นอย่างไร นำไปใช้ทำอะไร นำมาจากไหน จำนวนหนี้สิน
มากน้อยอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

2.3 ระบบการเกษตรในชุมชนเป็นอย่างไร (การจัดการการผลิต ผลผลิต ทุน แรงงาน ตลาด)

1. ระบบการเกษตรในชุมชนเป็นแบบไหน ใช้ระบบการปลูกพืชอย่างไร รูปแบบการปลูกพืชเป็นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

2. การจัดการการผลิตของคนในชุมชนเป็นอย่างไร พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ปัจจัยการผลิต (ที่ดิน วัสดุอุปกรณ์ผลิต) นำจากไหนอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

3. การจัดการผลผลิตของคนในชุมชนเป็นอย่างไร จำนวนผลผลิตที่ได้รับ ราคาผลผลิต การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาผลผลิตเป็นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

4. การจัดการทุนของคนในชุมชนเป็นอย่างไร เงินทุนหมุนเวียน เครื่องมือเครื่องจักรมาจากไหน แหล่งซื้อหาที่ไหนอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

5. การจัดการแรงงานของคนในชุมชนเป็นอย่างไร ใช้แรงงานจากไหน ค่าจ้าง
แรงงานเท่าไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

6. การจัดการการตลาดของคนในชุมชนเป็นอย่างไร ตลาดอยู่ที่ไหน ขายให้กับใคร
อย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

7. การขนส่งผลผลิตเป็นอย่างไร ใช้พาหนะและวิธีการอย่างไร ระยะทางเท่าไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

8. ความเห็นอื่นๆเพิ่มเติม (ถ้ามี)

2.4. การใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดินในสังคมเป็นอย่างไร

1. ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านพืชเป็นเช่นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

2. ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านสัตว์เป็นเช่นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

3. ลักษณะการใช้ประโยชน์ด้านประมงเป็นเช่นไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

4. ขนาดการถือครองที่ดินของชุมชนเป็นเช่นไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

2.5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการเกษตรมีอะไรบ้าง

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

1. ....เป็นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

2. ....เป็นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

3. ....เป็นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

4. ....เป็นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

5. ....เป็นอย่างไร

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

2.6 การเปลี่ยนแปลงด้านการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทักษะคติของเกษตรกร

1. ความเชื่อและทัศนคติในการตั้งบ้านเรือนและแปลงเกษตรกรรม

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

---

2. ความเชื่อและทัศนคติในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

.....
.....

3. ความเชื่อและทัศนคติในการดำรงชีวิตประจำวัน

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

.....
.....

4. ความเชื่อและทัศนคติในทางศาสนา

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

.....
.....

5. ความเชื่อและทัศนคติในทางอื่นๆ.....

ก่อน พ.ศ. 2537

หลัง พ.ศ. 2537

.....
.....

6. ความเห็นอื่นๆเพิ่มเติม (ถ้ามี)

.....
.....

3. ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

3.1 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

- การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของชุมชน ผลผลิต หน่วยการผลิต หน่วยการ

บริโภค หน่วยการจัดจำหน่ายในระบบเศรษฐกิจของชุมชน ส่งผลให้เกิดอย่างไร

.....
.....

- การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ รายจ่าย และหนี้สินของเกษตรกรในชุมชนส่งผลให้เกิดอย่างไร

.....
.....

3.2 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง ระบบการเกษตร ที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดผลอย่างไร

- การเปลี่ยนแปลงด้านระบบการเกษตร ระบบการปลูกพืชและรูปแบบการปลูกพืชส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

.....
.....

- การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการการผลิต (พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ปัจจัยการผลิต (ที่ดินวัสดุอุปกรณ์ผลิต) ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

.....
.....

- การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการผลผลิต จำนวนผลผลิต ราคาผลผลิต การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาผลผลิต ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

.....
.....

- การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการทุน เงินทุนหมุนเวียน เครื่องมือเครื่องจักร ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

.....
.....

- การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการแรงงาน ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

.....
.....

- การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการการตลาดส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

.....
.....

- การเปลี่ยนแปลงด้านการขนส่งผลผลิตส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

.....
.....

3.3 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

.....
.....

3.4 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญาทางการเกษตร

.....
.....

3.5 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทัศนคติของเกษตรกร

.....
.....

ส่วนที่ 4 สาเหตุของการเปลี่ยนทางสังคมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

4.1. ท่านคิดว่าสังคมของท่านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากสาเหตุใด
(ให้เรียงลำดับความสำคัญของสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง)

4.1.1 สาเหตุที่เกิดภายในตำบล/อำเภอ

.....
.....

4.1.2 สาเหตุที่เกิดภายนอกชุมชน/สังคมของท่าน

.....
.....

ส่วนที่ 5 แนวทาง/การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

5.1 แนวทางการแก้ไขปัญหา/ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน

5.1.1 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพเศรษฐกิจ

.....
.....

5.1.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านระบบการเกษตร และ
การใช้ประโยชน์ที่ดิน

.....
.....

5.1.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญา

ด้านการเกษตร

.....
.....

5.1.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทัศนคติ

ของเกษตรกร

.....
.....

5.2 แนวทางการแก้ไขปัญหา/ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโดยหน่วยงานภาครัฐภายนอก

สังคม

5.2.1 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพเศรษฐกิจ

.....
.....

5.2.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านระบบการเกษตร และ

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

.....
.....

5.2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญาด้าน

การเกษตร

.....
.....

5.2.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทัศนคติของ

เกษตรกร

.....
.....

5.2.5 ความคิดเห็นเพิ่มเติม(ถ้ามี)

.....
.....

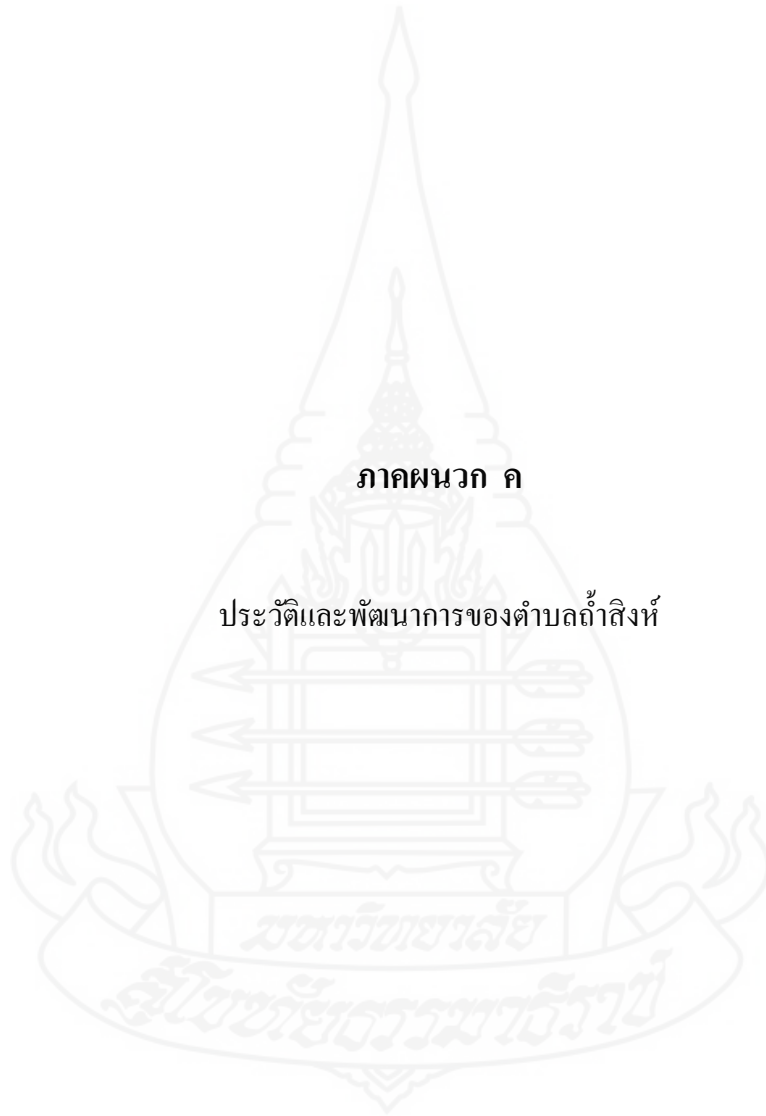
ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....

ภาคผนวก ก

ประวัติและพัฒนารองตำบถ้ำสิงห์

ประวัติตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ตำบลถ้ำสิงห์ เดิมแยกมาจากตำบลทุ่งคา ซึ่งมีอยู่ 6 หมู่บ้าน กำนันสมควร บำรุงราษฎร์ กำนันตำบลทุ่งคา ได้ดำเนินการแบ่งแยกตำบล โดยแยกเป็นตำบลถ้ำสิงห์ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2533 และต่อมาแยกเป็นหมู่บ้าน จากหมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ มาเป็นหมู่ที่ 6 บ้านหนองตำเสา เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2538 และเป็นตำบลถ้ำสิงห์จนปัจจุบัน ชื่อตำบล “ถ้ำสิงห์” เดิมเรียกว่า ถ้ำสิงโต ลุงผวน ศิลปิน เล่าให้ฟังว่า คุณลุงเป็นผู้บุกเบิกตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2500 เมื่อก่อนบริเวณบ้านถ้ำสิงห์เป็นป่าทึบ ป่าดงดิบ ใช้เป็นที่พักของชาวบ้านที่มาหาของป่า เช่น หวาย สมุนไพร สัตว์ป่า ฯลฯ สาเหตุที่เรียกว่า “ถ้ำสิงห์” เพราะที่ถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่มีลักษณะคล้ายสิงโตมาก เชื่อกันว่าหินรูปสิงโต นี้มีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่เคารพบูชา ของชาวบ้านมาตลอด ในด้านความเชื่อชาวบ้านในชุมชนเชื่อว่า หินรูปสิงโตมีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านจะบนบานศาลกล่าวในสิ่งที่ต้องการและมักจะได้ในสิ่งที่บนบานไว้ เมื่อเป็นเช่นนั้นชาวบ้านก็จะนำของมาแก้บน สัตว์ที่นิยมนำมาเช่น ไก่ต้มมัดก่อน ได้แก่ ลิง ค่าง บางคนจะมีการยิงปืนถวายแล้วแต่ว่าบนบานไว้ว่าจะนำสิ่งใดมาแก้บน

ชาวบ้านในชุมชนนี้ส่วนใหญ่จะโยกย้ายมาจากภาคกลาง และภาคตะวันตก เช่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี อีกส่วนหนึ่งเป็นคนในท้องถิ่นดั้งเดิมและชาวเกาะสมุย ในตำบลถ้ำสิงห์ จึงมีการผสมผสานของวัฒนธรรม ระหว่างภาคกลางกับภาคใต้ ทั้ง ภาษาพูด อาหาร การละเล่น ประเพณี และความเชื่อ แต่ระยะเวลาเกือบครึ่งพุทธศตวรรษที่ชุมชนแห่งนี้ ตั้งขึ้นก็ช่วยหล่อหลอมให้วัฒนธรรมทั้ง 2 สาย ผสมผสานกันจนแทบจะเป็นเนื้อเดียวกัน

พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ระยะที่ 1 ยุคจับจองพื้นที่และเริ่มทำการเกษตร (พ.ศ. 2500-2532)

ตำบลถ้ำสิงห์ เป็นตำบลที่แยกมาจากตำบลทุ่งคา อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร หลังจากที่สุดการทำการสัมปทานป่าไม้ในพื้นที่ป่าเลียบฉนวนและป่าท่าสาร ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2500 เมื่อบริษัทสัมปทานป่าไม้หมดไปแล้ว ชาวบ้านก็เริ่มเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อแพ้วถางและปลูกพืช ในการเข้ามาของคนในพื้นที่โดยการชักชวนจากผู้นำในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง การเดินทางเข้ามาในครั้งแรก จะเข้ามาทางช่องเขาแง่ม (ปัจจุบัน คือ ที่ตั้งของหมู่ที่ 5 บ้านห้วยแก้ว) บุคคลที่เข้ามาในครั้งแรก มีเพียงไม่กี่คน ซึ่งประกอบด้วย ลุงออง เป็นคนทำงานในบริษัทสัมปทานป่า ลุงผวน เดินทางมาจากประจวบคีรีขันธ์ ลุงใบ ลุงบัว มาจากราชบุรี ที่มาตั้งรกรากที่บ้านห้วยแก้วก่อนแล้วสภาพที่ดินไม่ค่อยดี มีหญ้าคาเยอะมาก จึงเดินเท้ามาทางช่องเขาแง่ม ตามทางช้างลากซุงเพื่อจับจองที่ดินทำการเกษตร ซึ่งการจับจองพื้นที่ใช้การถางป่าเป็นร่องแล้วนำไม้ไผ่มาปัก ทำลูกศรชี้ตรงไปเป็นการกำหนดอาณาเขต

ว่าเป็นของใคร ก่อนการแผ้วถางและบอกกล่าวเจ้าที่ เจ้าป่าเจ้าเขา โดยการจุดดินในบริเวณที่จะจับจองมาใส่ในกระบอกไม้ไผ่ วางไว้ในบริเวณ แล้วจุดธูป จุดเทียนบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ครอบครองผืนป่า (นายวิรัช กำเนิดโทน/วันที่ 23 กรกฎาคม 2555) เมื่อบอกกล่าวและทำเครื่องหมายในการจับจองที่ดินแล้ว จึงเริ่มแผ้วถางด้วยวิธีการถางไม้เล็กๆรอบเขตพื้นที่แล้วรอให้ต้นไม้แห้ง จึงเริ่มโค่นต้นไม้ใหญ่ ด้วยขวาน เลื่อยท้องหมู และรอให้ต้นไม้แห้ง ใช้เวลาประมาณ 15-20 วัน แล้วจึงเริ่มเผาต้นไม้ทิ้ง ชาวบ้านจะเรียกวิธีการดังกล่าวว่า “การล้างท้อง” ซึ่งตรงกับภาษาปักษ์ใต้ว่า “โหรงป่า” หลังจากที่ล้างท้องแล้วก็จะมาเก็บเศษไม้ที่เหลือและกวาดมารวมกันเพื่อเผาปรนอีกครั้งหนึ่ง ในการแผ้วถางป่าจะใช้แรงงานคนทั้งสิ้น และใช้การลงแขก ซอแรง กัน และช่วยกันเวียนกันจนครบทุกคนในหมู่กลุ่มเพื่อนบ้านกัน การเข้ามาในพื้นที่จะมีสร้าง “ทับ/ขนำ/กะต้อบ” หมายความว่า เป็นที่พักอาศัยชั่วคราว ที่ทำง่ายด้วยไม้ไผ่แล้วใช้ทางจำ (เหมือนต้นระกำ แต่ไม่มีหนาม) สานเพื่อมุงหลังคา (นางสาวสำเนา เรืองราย, 11 กันยายน 2556) ซึ่งจะอยู่รวมกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและในป่าขณะนั้นมีสัตว์ร้ายและมีโรคไข้จับสั่น การจับจองพื้นที่จะจับจองจากบริเวณที่เข้ามาถึงในครั้งแรกและจะทยอยกับจับจองเข้าไปลึกๆเรื่อยๆ เนื่องจากการจับจองที่ดินจะจับจองจากพื้นที่ที่เข้ามาในครั้งแรก ขนาดการจับจองพื้นที่ไม่มากมานัก เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ราบและมีเขาสลับไปมา การเดินทางใช้เท้าเป็นหลักในการเข้าสู่พื้นที่ หากใครต้องการจับจองพื้นที่จำนวนมากๆก็ต้องเดินขึ้นไปจับจองในพื้นที่ด้านใน การจับจองพื้นที่ช่วงต้นส่วนใหญ่จะเป็นคนที่อยู่ในชุมชนละแวกใกล้เคียง หรือไม่ก็ต้องเป็นคนที่เคยทำงานในการสัมปทานป่าในช่วงแรกๆ หากเดินทางมาจากพื้นที่อื่นๆ ที่ต้องเดินขึ้นไปจับจองในพื้นที่ลึกเข้าไปเมื่อมีการจับจองพื้นที่แล้ว ก็จะเริ่มปลูกข้าวไร่ก่อน พันธุ์ข้าวไร่จะใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมืองในพื้นที่ เช่น ข้าวพันธุ์คูเมือง ข้าวพันธุ์คำมด ข้าวนางพญา พันธุ์ข้าวจะได้มาเพื่อนบ้านที่เข้ามาในพื้นที่ก่อนๆ โดยใช้การปลูกข้าวที่เรียกว่า “การนำข้าว/การหยอดข้าว” โดยใช้ “ไม้สัก” คือ ไม้กลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางสามารถจับได้พอดีมือ เสียมปลายให้แหลมเพื่อใช้ดำให้พื้นดินเป็นหลุมเล็กๆ ใช้ 2 อัน ความยาวสูงกว่าคนถือเล็กน้อย แล้วใช้ไม้ไผ่ทำเป็นกระบอกใส่เมล็ดข้าว ใช้มือทั้งสองมือถือไม้สักเดินนำหน้า ทำให้เกิดหลุมบนพื้นดิน แล้วอีกคนเดินหยอดข้าวลงหลุมๆละ 5 เม็ด แล้วใช้โคนกระบอกไม้ไผ่ ปิดปากหลุม การนำข้าวต้องทำหลังจากฝนตก เพราะดินจะได้ร่วนซุย และจะทำในช่วงเดือนเจ็ด เดือนแปด (กรกฎาคม – สิงหาคม) เนื่องจากเป็นช่วงฤดูฝน การทำข้าวไร่ในเวลานั้นไม่มีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีเลย เนื่องจากดินดี ดินอุดมสมบูรณ์ และฝนตกเกือบทุกวัน การเก็บเกี่ยวก็ใช้แรงงานคนเก็บที่ละรวง โดยใช้ “กะ/มัน” คือเป็นอุปกรณ์เกี่ยวเกี่ยวข้าวที่เกี่ยวเฉพาะรวงข้าวที่ละรวง เมื่อได้รวงข้าวเต็มกำมือแล้วจะใช้ซังข้าวมัด จะเรียกว่า “เลียงข้าว” เมื่อเกี่ยวเกี่ยวข้าวหมดแล้วจะนำเลียงข้าวมารวมกันไว้ที่ “ร้านข้าว/ เรือนข้าว / ลูกข้าว” คือ ยุงข้าว

สถานที่เก็บเลี้ยงข้าว ทำแบบง่าย ๆ ด้วยไม้ไผ่ มีหลังคากันฝน จะนิยมตั้งเลี้ยงข้าวเป็นวงกลมเอาหัวเลี้ยงชนกันแล้วซ้อนเป็นชั้นๆ มีลักษณะคล้ายกองฟาง และสามารถนำข้าวที่เก็บไว้ปลูกต่อในปีถัดไป การเรียนรู้เรื่องการนำข้าวและการเก็บเกี่ยวด้วยแกะ เป็นภูมิปัญญาทางปักษ์ใต้ ที่ได้ถ่ายทอดให้คนต่างถิ่นได้เรียนรู้และปฏิบัติต่อกันมาในพื้นที่ การนำข้าว จะนำเมล็ดพริก เมล็ดมะเขือ ใสร่วมไปด้วย ในหลุมข้าวอาจมีพริกและมะเขือเจริญเติบโตร่วมกัน และปลูกกล้วยหอมทอง เป็นพืชนำร่วมในแปลงเกษตรกรรม ผลผลิตข้าวที่ได้จะนำมาบริโภค ในครอบครัว ใช้ครกตำข้าว ส่วนพริก มะเขือและกล้วยหอมทอง ที่เหลือจากการบริโภคก็จะไปขายในตลาดท่าคาและตลาดชุมพร และซื้อหาเครื่องปรุง เช่น เกลือ น้ำตาล กะปิ หอม กระเทียม เข้ามาใช้ในครัวเรือน เงินที่ได้จากการขายผลผลิต เมื่อหักค่ากับข้าวและค่าเครื่องปรุงแล้ว ยังมีเงินเหลือกลับมาบ้านอีกต่างกับปัจจุบัน การเดินทางไปขายของต้องเดินเท้าและหาบของออกไป หรือไม่ก็ไปกับเกวียนของเพื่อนบ้าน กับข้าวก็หาได้จากในพื้นที่ เมื่อใครได้อะไรก็จะแบ่งปันกันทั่วในละแวกใกล้เคียง เพราะอาหารในพื้นที่มีสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ มี เสือ ช้าง หมูป่า ควายเป็น กระตัง ลิง ค่าง บ่าง ฯลฯ หากต้องการกินปลา ก็จะซื้อมาจากตลาดและต้องทำปลาเค็มเข้ามาเพราะการเดินทางที่ไกล หากนำมาปลาสดเข้ามาก็จะเน่าเสียได้จึงต้องทำเป็นปลาเค็ม ปลาแห้งมาเลย ถ้าเป็นเนื้อหมูเนื้อวัว จะย่างเสียบไม้เพื่อถนอมอาหารมาก่อนแล้วจึงนำมาหั่นแล้วปรุงเป็นแกง และซื้อหามาพรวนเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน หากบริโภคไม่หมดก็วางทิ้งไว้บริเวณข้างบ้านจนงอกเป็นต้นและนำไปปลูกในสวนเพื่อบริโภค วิธีชีวิตและความเป็นอยู่เรียบง่าย (นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา, 23 กรกฎาคม 2556 และนางสาวสำเนา เรื่องราย, 11 กันยายน 2555)

หลังจากที่คนบุกรุกช่วงแรกเข้ามาไม่นาน ก็เริ่มมีการชักชวนเพื่อฟ้องและญาติพี่น้องเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งจะเดินทางกันมาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดเพชรบุรี และชาวเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้นำในยุคก่อนต้องการตั้งเป็นชุมชนใหม่ จึงแบ่งที่ดินให้ทำการเกษตรบ้างหรือขายในราคาไม่แพง ไร่ละ 100-200 บาทในช่วงแรก แต่แบ่งให้คนละไม่มาก ประมาณ 10 ไร่เศษ เนื่องจากพื้นที่มีไม่มาก หากแบ่งขายพื้นที่จำนวนมากจะทำให้คนเข้ามาในชุมชนน้อยและประกอบกับผู้ที่เข้ามาซื้อในช่วงนั้นก็ยังมีเงินไม่มาก ไม่สามารถซื้อที่ดินไว้ปริมาณมากได้ จึงทำให้เริ่มมีคนเข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้น จากการจูงใจว่า ดิน อุดมสมบูรณ์ และราคาถูก หากคนใดถือครองที่ดินจำนวนมาก ก็จะจ้างแรงงานเพื่อบ้างเป็นบางครั้งคราว ซึ่งก็มีไม่มาก ค่าแรงงานในขณะนั้น ประมาณวันละ 12 บาท ส่วนใหญ่จะจ้างแรงงานในการแผ้วถางป่า ในช่วงปี 2513-2514 ราคาที่ดินจะอยู่ประมาณไร่ละ 200 บาท ปี พ.ศ. 2515-2516 ราคาที่ดินขึ้นไปที่ ไร่ละ 300-400 บาท ที่ดินที่แบ่งขายส่วนใหญ่จะเป็น “ป่าละนุ” คือ มีสภาพเป็นป่ารก มีหญ้า แต่ไม่มีไม้ใหญ่ เนื่องจากถูกโค่นแล้ว (นายไพบูลย์ คูประสิทธิ์, 23 กรกฎาคม 2555)

หลังจากที่เริ่มมีคนเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ประมาณ ปี พ.ศ. 2516-2520 เป็นต้นมา เกษตรกรในพื้นที่ก็เริ่มหันมาทำการเกษตรอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เริ่มด้วยการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ละครุ่น มันแกว จิง และขยายพื้นที่เพื่อปลูกถั่วลิสงมากขึ้น การปลูกพืชไร่ที่ใช้การปลูกแบบเชิงเดี่ยวและเป็นพืชที่ตลาดมีความต้องการในขณะนั้น ราคาผลผลิตดี และมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อในพื้นที่การเดินทางเริ่มมีถนนหนทางมากขึ้น การปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยวของเกษตรกรได้รับผลดี ในช่วงปีแรกและปีที่ 2 หลังการเพาะปลูก ราคาผลผลิตดี ตลาดมีความต้องการ ทำให้เกษตรกรปลูกพืชไร่ชนิดเดิมซ้ำในพื้นที่เดิม พืชบางชนิดจะปลูกปีละ 2 ครั้ง ในการปลูกในช่วงแรกยังไม่มี การใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง เริ่มมาใช้ในการปลูกพืชในช่วงปีที่ 3 ราวๆ พ.ศ. 2520 โดยคนที่ริเริ่ม การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเนื่องจากดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตลดลง และในปีดังกล่าวได้มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่และเริ่มงานพัฒนาชุมชน และ ธ.ก.ส. เริ่มให้รวมกลุ่มเพื่อสนับสนุนสินเชื่อทางเกษตร ในขณะนั้นจะให้สินเชื่อประมาณรายละ 3,000-5,000 บาท เพื่อใช้ในการเกษตร และเกษตรกรส่วนใหญ่จะนำเงินมาจ้างรถไถใหญ่ จากภายนอกชุมชนเพื่อไถปลูกพืชไร่ เวลาผ่านไปเกษตรกรเริ่มโดนพ่อค้าคนกลางกดราคาผลผลิต นายดำรง อินทวัทนา บิดาของนายสุรินทร์ อินทวัทนา จึงรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อรวบรวมผลผลิตไปขายกับแม่ค้าที่สถานีรถไฟทุ่งคา และไม่นานนักก็เลิกปลูกพืชไร่ข้างต้น เนื่องจากผลผลิตตกต่ำมาก หันมาปลูกกาแฟโรบัสต้าซึ่งบางส่วนจะนำเมล็ดพันธุ์มาสวนตารุ่ง บ้านห้วยแก้ว แซมด้วยทุเรียน ซึ่งมีหลายชนิด เช่น พันธุ์อ็อกบ อีลวง อีถ้ำ ก้านยาว หนอมทอง ชมพูศรี เล็บเหยี่ยว กระจุก และแซมด้วยมะละกอ ขมิ้น เพิ่มเพื่อสร้างรายได้ระยะสั้น ก่อนการได้รับผลผลิตจากกาแฟ ในพื้นที่กาแฟสามารถเจริญเติบโตงอกงามให้ผลผลิตดีเป็นที่น่าพอใจ ประมาณปี พ.ศ. 2522 ราคากาแฟสูงสุดถึง 120 บาท/กิโลกรัม จึงได้มีการปลูกกาแฟเพิ่มขึ้นอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นพืชที่ให้ผลผลิตไวเพียง 2 ปี ก็สามารถให้ผลผลิต และเป็นพืชที่มีการดูแลรักษาง่ายไม่ซับซ้อน เกษตรกรจึงนิยมปลูกกันมาก ในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นจึงได้รวมกลุ่มกันไปขายให้กับบริษัทผงไทยหรือเนสเล่ ในปัจจุบัน ราคากาแฟดีส่งผลต่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น สร้างความร่ำรวยให้กับเกษตรกรเป็นอย่างมาก จนเป็นที่รู้จักของพ่อค้า แม่ค้าในตลาดชุมพรว่าคนถ้ำสิงห์ซื้อของง่าย ใช้เงินคล่อง จนประมาณปี พ.ศ. 2530 ราคากาแฟเริ่มตกต่ำ ผลผลิตต่อไร่เริ่มลดลงราคาไม่จูงใจต่อการมีอาชีพปลูกกาแฟ เกษตรกรเริ่มมีปัญหาเรื่องราคาผลผลิตแล้วไม่คุ้มทุน แต่อย่างไรก็ดี เกษตรกรก็เริ่มได้รับผลผลิตของทุเรียน กล้วยหอม และพืชอื่นๆที่ปลูกแซม ทำให้ไม่มีความยากลำบากมากนัก เนื่องจากระบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน และจากการที่ราคามะละกอ ที่สูงถึงกิโลกรัมละ 12 บาท และมะละกอดำเนินสะดวก ราชบุรี ไม่มี ความต้องการของตลาดมีสูง และมีแม่ค้ามารับซื้อถึงพื้นที่ จึงทำให้มะละกอเป็นพืชที่เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ นิยมปลูกในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ในวันที่ 4 พฤศจิกายน 2532

จังหวัดชุมพรก็โดนพายุพัดกระหน่ำ ส่งผลทำให้บางพื้นที่ในตำบลถ้ำสิงห์ได้รับความเสียหาย ทุเรียน มะละกอในพื้นที่ก็เริ่มเป็นโรคไวรัสสวงแหวนไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และพืชในแปลง เกษตรกรรมส่วนใหญ่ได้รับความเสียหายจากพายุพัด คงเหลือแต่ขมิ้น ที่อยู่ใต้ดินไม่ค่อยเสียหาย มากเท่าไร

ระยะที่ 2 ยุคเกษตรเชิงพาณิชย์เต็มรูปแบบ (พ.ศ. 2533 – 2543)

หลังจากที่โดนพายุพัดทำความเสียหายในพื้นที่แล้ว เกษตรกรในพื้นที่จึงเริ่มต้นทำการเกษตรกรรมใหม่ เริ่มนำกล้วยหอมมาปลูกในพื้นที่เพื่อทดแทนทุเรียนและมะละกอ เพื่อสร้างรายได้ระยะสั้น และเริ่มปลูกทุเรียน มังคุด ลองกอง อีกครั้ง โดยปลูกทุเรียนพันธุ์ชะนีหอมทอง เป็นหลัก ช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2535 เกษตรกรเริ่มมีการทำทุเรียนนอกฤดู โดยได้รับความรู้จากสวนนายดำ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ประธานอาจารย์บ้าน จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่เกษตรกร แคนนำเกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์จึงนำเกษตรกรเข้าร่วมเรียนรู้และเริ่มการทำทุเรียนนอกฤดู ที่มักจะทำในแปลงทุเรียนเชิงเดี่ยว และต้องใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีค่อนข้างสูง ในระยะแรกเกษตรกรในพื้นที่ผลิตไม่ก็ราย เมื่อผลผลิตที่ได้จึงมีราคาสูง ทำให้ เกษตรกรรายอื่นๆหันมาทำทุเรียนนอกฤดูเพิ่มมากขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2535-2537 เกษตรกรมีรายได้จากการผลิตกาแฟ ทุเรียน สามารถสร้างความรู้ร่ำรวยให้กับเกษตรกรอีกครั้งหนึ่ง เกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มซื้อรถยนต์ และเครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เนื่องจากเป็นช่วงที่มีไฟฟ้าเข้ามาเริ่มปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการพึ่งพาตนเองเริ่มลดลงทั้งในภาคครัวเรือนและภาค การเกษตร ตั้งแต่ 2533 หลังจากที่มีการผลิตทุเรียนนอกฤดูได้แพร่หลายในพื้นที่ทำให้ราคาผลผลิต ทุเรียนนอกฤดูใกล้เคียงกับราคาทุเรียนในฤดูกาล เกษตรกรผลิตแล้วไม่คุ้มทุน เมื่อทำทุเรียนนอก ฤดูติดต่อกันหลายปี ทำให้ทุเรียนเป็นโรค และตายเป็นจำนวนมาก เงินทองที่เก็บไว้เริ่มหมดกับการจับจ่ายใช้สอยทั้งภาคครัวเรือนและภาคเกษตร จึงต้องไปกู้เงินจากสถาบันการเงินของรัฐ และ เอกชนรวมทั้งเงินกู้ยืมระบบเพื่อที่จะเอามาลงทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การถือ ครองที่ดินของเกษตรกรก่อน ปี 2537 เป็นการถือครองที่ดินที่ดินในเขตป่าไม้ มีเอกสารสิทธิ สทก. ของกรมป่าไม้ และใช้ใบ ภบท. 5 ในการเสียภาษี การเปลี่ยนสิทธิผู้ถือครองที่ดิน การขาย ที่ดิน การเปลี่ยนมือ ทำได้อย่างอิสระ เกษตรกรบางรายที่บุกเบิกและถือครองที่ดินตั้งแต่ช่วงแรก บางคนที่ขายที่ดินและออกจากตำบลถ้ำสิงห์ ไปหาบุญกรูพื้นที่ใหม่ เนื่องจากการใช้ชีวิตที่ ระแวดระวัง มีการกู้หนี้ยืมสิน หรือบางคนก็เป็นหนี้พินัน แต่เมื่อสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ได้เข้าดำเนินการปฏิรูปที่ดินโดยส่งช่างสำรวจรังวัด เข้ารังวัดที่ดินแก่เกษตรกรที่ ถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินป่าเสื่อมภูวนและป่าทำสาร ซึ่งได้ดำเนินการอนุญาตให้เกษตรกรเข้าทำ ประโยชน์ในที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา หลังจากที่ได้เอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 แล้ว ระยะแรก

มีเกษตรกรบางรายที่ไม่ต้องการเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 เนื่องจากมีความต้องการโฉนดที่ดิน เหมือนพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บ้านทุ่งหงส์ หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งคา และบ้านห้วยแก้ว หมู่ที่ 5 ตำบลถ้ำสิงห์ และมีความต้องการที่จะขายที่ดินหากได้รับ ส.ป.ก. 4-01 แล้ว เกรงว่าจะไม่สามารถขายที่ดิน เนื่องจากผิดระเบียบของ พรบ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แต่ก็ยังเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่ต้องการทำเกษตรและต้องการให้ที่ดินตกทอดถึงทายาท จึงพอใจในเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ที่ได้รับการอนุญาตจาก ส.ป.ก.ชุมพร การทำงานของ ส.ป.ก.ชุมพร ขณะนั้นเป็นการทำงานด้านการจัดที่ดินทำกินเป็นหลัก งานพัฒนาส่วนใหญ่เป็นงานพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ในส่วนงานพัฒนาอาชีพยังมีน้อย ถึงไม่ได้เข้าไปในพื้นที่มากนัก และเน้นพนักงานจัดที่ดินเป็นหลัก งานพัฒนาอาชีพจึงไม่ได้เข้าไปในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ หลังการจัดที่ดินแล้ว เกษตรกรก็ยังประกอบอาชีพทำสวนด้วยการใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทุเรียนเริ่มมีความต้านทานต่อสารเคมี ผลผลิตจึงไม่ออกตามที่ต้องการ จำเป็นต้องใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้เพิ่มต้นทุนการผลิต เมื่อได้ระยะเวลาเก็บเกี่ยวก็มาประสบกับปัญหาราคาค่าเงินที่ได้มามีไม่เพียงพอต่อการนำไปชำระหนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้องมีการค้างชำระหนี้เรื่อยมา

ระยะที่ 3 ยุคพัฒนากลุ่มอาชีพเพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์ที่ดิน (พ.ศ. 2544 – ปัจจุบัน)

ในช่วงปี พ.ศ. 2549 เป็นช่วงที่เกษตรกรเริ่มปรับเปลี่ยนหันมาทำเกษตรแบบผสมผสานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เริ่มต้นโดยการให้ผู้นำในชุมชนมาเรียนรู้ ใ้การฝึกอบรม ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น เพื่อขยายผลในพื้นที่ต่างๆ และประกอบกับปัญหาการขาดทุนจากการทำทุเรียนในช่วงที่ราคาทุเรียนตกต่ำ และเป็นช่วงที่เกษตรกรเริ่มได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตกล้วยหอมปลอดสารพิษส่งต่างประเทศ ที่เริ่มแพร่เข้ามาในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ โดยเฉพาะในพื้นที่ หมู่ที่ 3 โดยนายดำรง เสนแก้ว ได้เริ่มรู้จักกับหัวหน้าหน่วยตำบลวิสัยใต้ อำเภอสวี ที่เป็นหน่วยย่อยของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุเรียนตำบลอำเภอละแม ที่ทำการส่งกล้วยหอมปลอดสารพิษไปขายที่ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งนายดำรง เสนแก้ว มีความสนใจเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาเงินทุนและสนับสนุนการประกอบอาชีพของเกษตรกรในชุมชน จึงได้ขอสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุเรียนตำบลอำเภอละแม ซึ่งในระยะแรกสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ก่อน เนื่องจากไม่สามารถสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรทำสวนกล้วยหอมปลอดสารพิษตำบลอำเภอละแม เพราะขณะนั้นกลุ่มกล้วยฯ ไม่มีนโยบายรับสมัครสมาชิกเพิ่ม และนายดำรง เสนแก้ว ก็ไม่มีผลผลิตกล้วยหอมที่จะสามารถส่งกลุ่มได้ หลังจากที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ได้ 2-3 ปี ทางกลุ่มกล้วยฯ เห็นว่ามีความตั้งใจจริงจึงได้รับ เข้าเป็นสมาชิก และให้ทำแปลงสาธิตปลูกกล้วยหอมเพื่อทดลองส่งญี่ปุ่น ที่ดำรงได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์สามัคคีธรรมไว้แล้ว เริ่มแรกมีสมาชิก จำนวน 10 คน ที่เป็นญาติพี่น้อง

ของตนเองก่อน จนสามารถรวบรวมสมาชิกได้ประมาณ 60 ราย วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มครั้งแรก เพื่อชำระหนี้ในชุมชนที่เกิดจากนโยบายกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาลในช่วงนั้น ที่คนในชุมชนสามารถเข้าสู่แหล่งเงินทุนได้อย่างมาก สะดวกรวดเร็ว จนเกษตรกรมีวงเงินกู้เพิ่มสูงทำให้มีหนี้สินเพิ่มสูงขึ้นตาม และหากไม่ชำระหนี้ให้ทันเวลาก็จะทำให้เสียเครดิต จึงคิดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อกู้ยืมเงินเพื่อไปใช้หนี้อื่นๆ และเป็นที่มาของกลุ่มอาชีพที่เข้ามาร่วมกันดำเนินการปลูกกล้วยหอมปลอดสารพิษ การทำแปลงสาธิตครั้งแรก สมาชิกในกลุ่มจะร่วมกันทำ โดยการนำหน่อกล้วยหอมมาร่วมกันปลูก คนละ 30 หน่อ แล้วลงแรงกัน จะจ้างไถพรวนดินเท่านั้น ในการลงทุนครั้งแรกใช้เงินทุน 90,000 บาท มีการวางระบบการให้น้ำในแปลงเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำปรากฏว่าได้กำไรจากการกล้วยหอมให้กลุ่มเกษตรกรฯทุ่งคาวัด ประมาณ 10,000 บาท และผลผลิตกล้วยหอมเป็นกล้วยคุณภาพดี น้ำหนักดี ลักษณะผลกล้วยหอมสวย กลุ่มกล้วยฯทุ่งคาวัดจึงให้กลุ่มฯถ้ำสิงห์ ผลิตกล้วยส่งให้กลุ่มกล้วยฯทุ่งคาวัด แต่ให้ส่งในนามของนายดำรง เสนแก้วเพียงรายเดียว การส่งจะให้ส่ง เป็น ดำรง 1,2,3,4... ระยะเวลาเกิดปัญหามาก จึงเปิดรับสมาชิกเพิ่ม ทำให้เกษตรกรในกลุ่มฯถ้ำสิงห์สามารถสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มกล้วยฯทุ่งคาวัดได้ เกษตรกรในกลุ่มฯถ้ำสิงห์จึงเข้าสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มกล้วยฯทุ่งคาวัด ประมาณ 30 ราย ส่งผลให้คนในชุมชนและในตำบลถ้ำสิงห์หันมาปลูกกล้วยหอมเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมมาก ซึ่งในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกกล้วยแซมในพืชชนิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ทุเรียน มังคุด ลองกอง และในยางพารา และปาล์มน้ำมันที่อายุไม่เกิน 3 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2553 กลุ่มเกษตรกรทำสวนกล้วยตำบลถ้ำสิงห์ ได้รับการสนับสนุนจากจังหวัดชุมพร ให้ก่อสร้างอาคารรวบรวมและคัดแยกผลผลิต แก่สมาชิกกลุ่มฯถ้ำสิงห์ เพื่อใช้เป็นจุดรับซื้อกล้วยและ ผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ ที่เกิดจากพบปะเกษตรกรของผู้ว่าราชการชุมพร (นายการันต์ สุภกิจวิเลขาการ) ซึ่งในวันนั้น นายดำรงฯ และสมาชิกในกลุ่มได้นำเสนอว่าต้องการโรงงานเพื่อรวบรวมและคัดแยกกล้วยในพื้นที่เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งกล้วยไปทุ่งคาวัด อำเภอละแม และจากระยะทางไกลกล้วยหอมได้รับความเสียหายในขณะขนส่งด้วย ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายสูง และหากปริมาณกล้วยน้อยก็ไม่คุ้มค่าการขนส่งทำให้สมาชิกกลุ่มค่อนข้างลำบาก และต้องการสร้างงานในชุมชน จึงขอพัฒนาจังหวัดเพื่อจัดสร้างโรงงาน ทางผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร ให้กลุ่มเขียนโครงการเพื่อของบประมาณให้ทางจังหวัดพิจารณา และในช่วงเวลาเดียวกันนั้น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) ได้รับนโยบายจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้คัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพที่สามารถขับเคลื่อนให้เป็นนิคมการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ทาง ส.ป.ก.ชุมพร ได้เคยร่วมทำงานกับกลุ่มฯทุ่งคาวัด เกี่ยวกับเรื่องกล้วยหอมทองปลอดสารพิษ และทราบว่านายดำรงค์ เสนแก้ว เป็นหัวหน้ากลุ่มในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ จึงเข้าประสาน

เพื่อจัดตั้งเป็นนิคมการเกษตรกล้วยหอมทองปลอดสารพิษ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มกล้วยฯ ถ้ำสิงห์ และได้ช่วยเหลือกลุ่มกล้วยถ้ำสิงห์ ในการเขียนโครงการเพื่อขอของบพัฒนาจังหวัด กลุ่มกล้วยฯ จึงได้รับการสนับสนุนจากจังหวัดและจาก ส.ป.ก. ในการผลิตกล้วยปลอดสารพิษ ซึ่งกลุ่มกล้วยถ้ำสิงห์ฯ ได้เป็นจุดรับซื้อกล้วยหอม กล้วยไข่ กล้วยเล็บมือนาง มังคุด ลองกอง ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 178 ราย ทำให้เกษตรกรในพื้นที่หันมาใช้ประโยชน์ได้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งสมาชิกกลุ่มกล้วยถ้ำสิงห์ ก็กระจายไปทั่วตำบลถ้ำสิงห์ไม่เพียงแต่ในหมู่ที่ 3 เท่านั้น

บ้านถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1 นายนิคม ศิลปสร เกษตรกรในหมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มกาแฟบ้านถ้ำสิงห์ เห็นความสำคัญของการปลูกพืชแบบผสมผสานและต้องการอนุรักษ์พันธุ์กาแฟโรบัสต้าที่ปลูกที่ตำบลถ้ำสิงห์ ให้มีชื่อเสียงเช่นเดิม และเป็นพืชที่สามารถปลูกผสมผสานกับพืชอื่นรวมกันได้ เพื่อที่จะได้เก็บเกี่ยวผลผลิตต่างเวลากัน ทำให้เกษตรกรมีรายได้หมุนเวียนทั้งปีเพียงพอต่อการใช้จ่ายใช้สอยในภาวะเศรษฐกิจที่ไม่มีความแน่นอน และอีกประการหนึ่งซึ่งถือเป็นข้อดีของการปลูกพืชหลายชนิดคือ โรคและแมลงศัตรูพืชจะไม่ระบาดรุนแรงถึงขั้นทำความเสียหายให้กับต้นพืชได้ เพราะความหลากหลายของพืชปลูกทำให้พืชบางชนิดมีความต้านทานกับโรคและแมลงที่ระบาดกับพืชอีกชนิดหนึ่งในแปลงเดียวกัน เช่นการปลูกกาแฟสายพันธุ์โรบัสต้า กล้วยหอมทอง ทูเรียน ลองกอง พืชเหล่านี้สามารถปลูกรวมกันแปลงเดียวกันของพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ได้ดีและมีคุณภาพอันเนื่องมาจากดินถ้ำสิงห์มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยลักษณะของดินที่เป็นดินเหนียวปนดินร่วนสีแดงเล็ดคนกมีแร่ธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์กับพืชมาก จากการที่กาแฟราคาตกต่ำในช่วงต้น ทำให้เกษตรกรในตำบลถ้ำสิงห์ก็ปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากกาแฟเป็นพืชชนิดอื่น บางรายนำกล้วยเข้ามาทดแทน ทำให้ลดการปลูกกาแฟลงมาก และต้องการให้กาแฟถ้ำสิงห์กลับมาสร้างความอยู่ดีกินดีให้กับเกษตรกรตำบลถ้ำสิงห์ ด้วยการรวมกลุ่มกันปลูก การดูแลรักษาต้นกาแฟ ผลกาแฟ การเก็บเกี่ยวอย่างถูกวิธี การแปรรูปผลผลิต และการตลาดด้วยตัวเกษตรกรเอง ที่แตกต่างกับอดีตที่เกษตรกรรู้จักแต่การผลิตให้กับพ่อค้า ไม่รู้จักการแปรรูปผลผลิต ไม่รู้จักการขาย ทุกอย่างอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของพ่อค้าคนกลางหรือบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตเท่านั้น จึงริเริ่มก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มกาแฟบ้านถ้ำสิงห์ เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2551 ที่ตั้งเลขที่ 18 หมู่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร โดยคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านถ้ำสิงห์ และทำการผลิตกาแฟครบวงจร เริ่มผลิตเมล็ดกาแฟด้วยการปลูก นำผลผลิตที่ได้มาสี และคั่วบดให้เป็นกาแฟสำเร็จรูป และจัดจำหน่ายในรูปแบบ กาแฟถ้ำสิงห์ 3 in 1 กาแฟถ้ำสิงห์ 4 in 1 ที่มีผสมดอกคำฝอยเป็นส่วนผสมที่ช่วยลดน้ำตาลในเลือดและลดไขมันในเลือด และผลิตเมล็ดกาแฟสดทั้งกาแฟคั่ว – บด ทั้งนี้ และมีร้านกาแฟสด ร้านของฝากของวิสาหกิจชุมชน การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวทำให้พื้นที่การเพาะปลูกกาแฟของตำบลถ้ำสิงห์ไม่สูญหายไป

และปัจจุบันมีเกษตรกรมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นจำนวน 250 คน พื้นที่ปลูกกาแฟจำนวน 1,500 ไร่ และอาจมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2548-2549 ยางพาราและปาล์มน้ำมันเริ่มเป็นพืชที่ได้รับความนิยมในการทำการเกษตรในพื้นที่เนื่องจากราคาผลผลิตดีและใช้แรงงานในการผลิตน้อยการผลิตที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเหมือนทุเรียน ลองกอง และไม้ผลอื่นๆ ประกอบกับวิถีชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรสูงอายุ บุตรหลานไม่อยู่ในชุมชน ทำให้ขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่มีการจ้างแรงงานอาจเป็นการจ้างประจำทั้งปี หรือเกษตรกรบางรายก็จ้างแรงงานเป็นช่วงๆ จ้างในกิจกรรมที่ตนเองไม่สามารถทำได้ และในบางครั้งก็เป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างอันตราย เช่น การโยกทุเรียน การทำแขนงทุเรียน การฉีดยาทุเรียน ที่มักจะจ้างแรงงานในชุมชนหรือไม่ก็จ้างแรงงานต่างด้าว เช่น แรงงานพม่า เพราะค่าแรงค่อนข้างถูกกว่าแรงงานคนไทย แม้ว่าความละเอียดจะสู้แรงงานไทยไม่ได้ แต่ก็ทำได้รวดเร็ว ทำได้ตามใจผู้จ้าง จากการขาดแคลนแรงงาน ทำให้เกษตรกรบางรายปรับเปลี่ยนการปลูกพืชจากไม้ผล หันมาปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันยางพาราที่ปลูกสามารถให้ผลผลิตได้บ้างแล้ว และอาจเป็นเพราะการขาดแคลนน้ำที่ส่งผลให้มีการปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันเพิ่มขึ้นในพื้นที่ด้วย 1-3 ปีแรกสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันจะแซมด้วยกล้วย เพื่อสร้างรายได้ เมื่อยางพาราหรือปาล์มน้ำมันโตก็จะทำลายกล้วยทิ้งไป ยางพาราจะเข้ามาครั้งแรกในหมู่ที่ 3 บ้านควนจำปา แต่ปัจจุบันจะมีกระจายไปทางหมู่ 2 บ้านบ้านเขาขาว และ หมู่ที่ 4 บ้านถ้ำเพิง ส่วนหมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์และ หมู่ที่ 6 บ้านหนองตำเสา จะมีเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะปลูกทุเรียนและส่วนใหญ่จะมีการทำทุเรียนนอกฤดูกาล เมื่อก้าวถึงพืชชนิดอื่นที่ปลูกในเขตปฏิรูปที่ดิน จะมีปะปน เช่น สวนสละ ที่มีเพียงเล็กน้อย ปัญหาหลักคือ ต้องให้การดูแลเป็นพิเศษและต้องใช้แรงงานมาก จึงไม่เป็นที่นิยมมากเท่าที่ควร เมื่อก้าวถึง การเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ค่อนข้างมีน้อย จะมีบ้างก็เลี้ยงไก่ เป็ดเพื่อบริโภคในครัวเรือน มีการเลี้ยงปลาบ้างเล็กน้อยและเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ข้างบ้าน เนื่องจากตำบลถ้ำสิงห์ไม่ค่อยมีการขุดสระน้ำ เพราะการถือครองที่ดินไม่มากและมีชั้นหินใต้ดิน ทำให้ตำบลถ้ำสิงห์ขาดแคลนแหล่งน้ำในการทำการเกษตร ปัจจุบันเกษตรกรจะนิยมเจาะบ่อบาดาลในแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรเองเพื่อใช้น้ำ หากน้ำไม่เพียงพอก็จะมีรถสูบน้ำมาใช้ในแปลงเกษตรกรรม (นายดำรง เสนแก้ว, 7 กันยายน 2555)

สภาพทั่วไปของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ตำบลถ้ำสิงห์ มีขนาดของพื้นที่ตำบลประมาณ 22,437 ไร่ หรือ 35.8992 ตารางกิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์, 2551) พื้นที่ตำบลส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ประมาณ 10,744 ไร่ (ศูนย์สารสนเทศ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2551)

ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 2 3 4 และ 6 ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้นพื้นที่ตำบลบางส่วนจึงใช้เป็นพื้นที่การเกษตรประมาณ 13,436 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบล มีลักษณะเป็นที่สูง และเป็นภูเขา สภาพของดินเป็นดินเหนียวสีแดงเหมาะแก่การประกอบอาชีพทางการเกษตรสภาพและลักษณะดิน ตำบลถ้ำสิงห์ในเขตปฏิรูปที่ดินจะมีลักษณะเนื้อดินบนเป็นดินร่วน ดินร่วนปนดินเหนียว หรือเป็นดินร่วนปนทราย ส่วนดินล่างเป็นดินเหนียว สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลือง หรือสีแดง พบบริเวณที่ดอนมีความลาดชัน 2-5 % ซึ่งมีลักษณะเป็นลูกคลื่นจนถึงพื้นที่เนินเขาเป็นดินลึก มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ บริเวณดังกล่าวใช้ปลูกยางพารา ไม้ผลต่าง ๆ และพืชไร่บางชนิด ไม้ยืนต้น และพืชผัก และบางแห่งยังคงสภาพป่าธรรมชาติ และลักษณะดินประกอบด้วยพื้นที่ภูเขา ซึ่งมีความลาดชันมากกว่า 35 % ดินที่พบในบริเวณดังกล่าวมีทั้งดินลึกและดินตื้น ลักษณะของเนื้อดินและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของหินต้นกำเนิดในบริเวณนั้น มักมีเศษหิน ก้อนหิน หรือหินพื้นโผล่ กระจายระเจจอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่ยังปกคลุมด้วยป่าไม้ประเภทต่าง ๆ กลุ่มชุดดินนี้ไม่ควรนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

ตำบลถ้ำสิงห์ ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอเมืองชุมพร ห่างจากอำเภอเมืองชุมพร ประมาณ 24 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่างๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ดังนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับ ตำบลบ้านนา ตำบลขุนกระโทก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อกับ ตำบลวิสัยเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับ ตำบลทุ่งคา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับ ตำบลวิสัยเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

จำนวนประชากรของตำบลถ้ำสิงห์ จากข้อมูลประชากรจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 แยกเป็นชาย 1,539 คน หญิง 1,563 คน เป็นคนไทยเชื้อสายไทย ร้อยละ 90 และเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ร้อยละ 10 และเป็นคนที่อพยพมาจาก มาภาคกลาง จากจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี และทางภาคใต้ของประเทศไทย จาก อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช

การปกครองของตำบลถ้ำสิงห์ แบ่งการปกครองเป็น 6 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ นายประจักษ์ มีมานะ หมู่ที่ 2 บ้านเขาขาว นายประสิทธิ์ ชูปลอด หมู่ที่ 3 บ้านควนจำปา นายวันดี วิสัยรัตน์ ตำแหน่ง กำนันตำบลถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 4 บ้านถ้ำเพิง นายสมนึก ประสารวุฒิ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยแก้ว นายคัชเช พูลสวน และบ้านหนองคำเสา หมู่ที่ 6 นายเล็ก หลวงงาม

สภาพทางสังคมของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

เนื่องจากตำบลถ้ำสิงห์ เป็นชุมชนที่มีอายุประมาณ 55 ปี และเป็นชุมชนใหม่ที่เกิดจากการอพยพเข้ามาเพื่อจับจองพื้นที่ทำการเกษตรหลังจากการสัมปทานป่า ผู้คนในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและแบบเพื่อนพ้อง ปัจจุบันการตั้งบ้านเรือนของเกษตรกรจะตั้งตามแปลงเกษตรกรรม และเรียงรายเป็นแนวยาวตามความยาวของถนนภายในชุมชน มีชุมชนที่เป็นแหล่งรวบรวมร้านค้า โรงเรียน และตลาดนัด ในบริเวณ สี่แยกบ้านถ้ำสิงห์ ใกล้กับวัดถ้ำสิงห์ มีร้านค้า ร้านอาหาร และร้านสะดวกซื้อ โดยแต่ละหมู่บ้านก็จะมีจุดรวมแหล่งร้านค้าในแต่ละชุมชน การตั้งบ้านเรือนก็มีความคล้ายคลึงกันทั้งตำบล ลักษณะบ้านเรือนเป็นบ้านสองชั้นที่ทำด้วยปูนหรือมีบางหลังที่เป็นบ้านปูนผสมไม้ และลักษณะบ้านที่สร้างขึ้นใหม่จะมีลักษณะเป็นบ้านปูนที่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก มีรั้วรอบขอบชิด ลักษณะบ้านเรือนยกพื้น มีใต้ถุน แทบจะไม่มีให้เห็น ลักษณะบ้านเรือนก็สามารถบอกถึงวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก การพึ่งพาเครื่องอำนวยความสะดวกที่มีครบครันในครัวเรือน มีรถยนต์เป็นส่วนใหญ่ ประชาชนในตำบลส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดและสำนักสงฆ์เป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมงานประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา จำนวน 3 วัด ได้แก่ วัดถ้ำสิงห์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ 2. วัดห้วยแก้ว ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยแก้ว 4. สำนักสงฆ์ถ้ำเพิง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านถ้ำเพิง ตำบลถ้ำสิงห์ ส่วนประชากรที่นับถือศาสนาคริสต์ ก็จะ去做พิธีทางศาสนาที่โบสถ์สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คือ วัดนักบุญยอแซฟ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ ตำบลถ้ำสิงห์ มีประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากอพยพมาจากพื้นที่ใกล้เคียงกันมีเพียงส่วนน้อยที่แตกต่างไปบ้างตามภูมิลำเนาเดิมของประชาชนในพื้นที่ ประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน เช่น งานขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันสารทเดือนสิบ การออกพรรษา ทอดกฐินและงานแข่งเรือพาย คนในพื้นที่จะให้ความสำคัญกับการทำบุญทอดกฐิน โดยที่กฐินของคนถ้ำสิงห์ส่วนมากจะเป็นกฐินจองจากคนในตำบลถ้ำสิงห์เอง โดยที่คนในพื้นที่จะร่วมทำกันร่วมกันแต่มีคนจากที่อื่นน้อยมากที่เข้ามาทอดกฐินที่วัดถ้ำสิงห์ การทอดกฐินในแต่ละปีแรงงานพม่าที่มาทำงานในตำบลถ้ำสิงห์หรือพื้นที่ใกล้เคียงจะมีการร่วมกันทอดกฐิน โดยจะทำพุ่มกฐินและวางที่บริเวณหน้าวัดถ้ำสิงห์มีการกล่าวเป็นบอกล่าวเป็นภาษาพม่าเพื่อเรียกรายเงินติดพุ่มกฐิน ปีๆหนึ่งได้หลายหมื่นบาทมองแล้วน่าภูมิใจ และคนถ้ำสิงห์ยังให้ความสำคัญกับการแข่งเรือที่มีการแข่งขันในวันออกพรรษาซึ่งเดิมมีการแข่งเรือกันบริเวณแม่น้ำหน้า อ.บ.ต. ถ้ำสิงห์ แต่ระยะหลังไม่ค่อยมีน้ำทำให้ต้องหยุดแข่งขันไป ในช่วงเดือนก่อนออกพรรษา จะต้องไปซ้อมพายเรือแข่งกันซึ่ง อบต.ก็มีเรือยาวที่ใช้แข่งขันทีมพายเรือของถ้ำสิงห์ที่เคยได้รางวัลเหมือนกันแม้จะเป็นคนบก (นางสาวสำเนา เรืองราช, 11 กันยายน 2555)

การศึกษาในพื้นที่มีสถานศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน ภายในตำบล จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนบ้านถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ระดับการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ถึง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และโรงเรียนบ้านควนจำปา หมู่ที่ 3 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษา ศูนย์พัฒนาเล็ก ตำบลถ้ำสิงห์ 1 ซึ่งทั้งสองโรงเรียนขาดบุคลากร (ครู) ครูจ้างเป็นอย่างมาก เนื่องจากครูของโรงเรียนได้เกษียณอายุ โอนย้าย หมดสัญญาจ้างไปจำนวนหนึ่ง แล้วมิได้มีการคัดเลือกบุคคลมาทดแทน หรือจ้างครูเพิ่มมาสอนแทน ทำให้นักเรียนบางระดับชั้น ต้องเรียนรวมกัน จากปัญหาดังกล่าวทำให้ จำนวนนักเรียนทั้งสองแห่งลดลง เนื่องจากผู้ปกครองจะส่งบุตร หลาน เข้าไปศึกษาภายในตัวเมืองชุมพร เนื่องจากกระยะทางที่ไม่ไกลและธุรกิจรถรับส่งนักเรียน ทำให้มีความสะดวกในการมากขึ้น ทั้งเกษตรกรในพื้นที่ที่มีความเชื่อมั่นในการเรียน การสอน มากกว่าโรงเรียนในพื้นที่โรงเรียนที่ได้รับความนิยมระดับประถมศึกษา คือ โรงเรียนนิรมลชุมพร ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนของบาทหลวงศาสนาคริสต์ หากเป็นระดับมัธยมศึกษาที่จะส่งบุตรหลานให้เข้ามาเรียนโรงเรียนศรียาภัย และโรงเรียนสะอาดเฉลิมวิทยา ในตัวเมืองชุมพร หากเป็นระดับมหาวิทยาลัยก็จะไปเรียนต่อที่กรุงเทพเป็นส่วนใหญ่

การสาธารณสุขในพื้นที่ ภายในตำบลถ้ำสิงห์ มีสถานอนามัยประจำตำบลที่ให้บริการอนามัยขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลถ้ำสิงห์ตั้งอยู่บริเวณ หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีเจ้าหน้าที่ประจำ จำนวน 3 คน เพื่อให้บริการอนามัยขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนในเขตตำบลถ้ำสิงห์ ทั้งตำบล รวมจำนวน 6 หมู่บ้าน สามารถให้การปฐมพยาบาล และการตรวจรักษาที่ไม่ซับซ้อน ถ้าหากเกินความสามารถของสถานอนามัย ก็จะส่งไปยังโรงพยาบาลชุมพร ในตำบลมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งคัดเลือกจากประชาชนในหมู่บ้านเข้ารับการอบรมด้านสาธารณสุขมูลฐานเพื่อนำไปเผยแพร่ความรู้และข่าวสารให้กับประชาชนในหมู่บ้าน อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100 %

การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชน อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธร ตำบลวิสัยเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ซึ่งในตำบลถ้ำสิงห์นั้น มีป้อมสายตรวจประจำตำบลถ้ำสิงห์ 1 ป้อม อยู่บริเวณ หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำสิงห์ ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

การคมนาคมและการสื่อสาร

การคมนาคมและการสื่อสารในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ โดยถนนลาดยางถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนหินคลุก และถนนดินลูกรัง ซึ่งถนนเชื่อมต่อระหว่าง อบต.ขุนกระโทก อบต.ทุ่งคา อบต.วิสัยเหนือ และอบต.บ้านนา ส่วนมากเป็น

ถนนดินหินคลุก การเดินทางโดยสารรถโดยสารจะให้บริการรถโดยสารกับผู้สัญจรไปมาระหว่างเขตองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำสิงห์ ให้บริการผู้โดยสาร โดยเริ่มต้นจากเขตเทศบาลเมืองชุมพร (บริเวณหลังตลาดชุมพร) ถึงบ้านเขายาว ตำบลวิสัยเหนือ และบ้านถ้ำสิงห์ ถึง เทศบาลเมืองชุมพร โดยรถจะออกเป็นเวลา การโทรคมนาคม / การสื่อสารสื่อสารต่าง ๆ ในเขตตำบลถ้ำสิงห์ ประกอบด้วย ศูนย์ไปรษณีย์ประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 5 ตู้ โทรศัพท์บ้าน จำนวน 115 เครื่อง โทรคมนาคม / เสี่ยงตามสาย จำนวน 6 จุด กระจายตามหมู่บ้าน สถานีวิทยุชุมชนคนถ้ำสิงห์ จำนวน 1 สถานี ตั้งอยู่ที่บ้านถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1

ด้านแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภค

ตำบลถ้ำสิงห์ มีประปาประจำหมู่บ้านภายในตำบลถ้ำสิงห์ มีจำนวนทั้งหมด 6 แห่ง ได้แก่ ประปาประจำหมู่บ้าน บ้านถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1 บ้านเขายาว หมู่ที่ 2 บ้านควนจำปา หมู่ที่ 3 บ้านถ้ำเพิง หมู่ที่ 4 บ้านห้วยแก้ว หมู่ที่ 5 บ้านหนองดำเสา หมู่ที่ 6 แหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ มี 5 สาย ลำน้ำ และลำห้วย มีอยู่ในบริเวณ หมู่ที่ 3 บ้านควนจำปา จำนวน 1 สาย และ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยแก้ว จำนวน 4 สาย บึง สระหนอง จำนวน 7 แห่ง ในด้านแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนภายในตำบล เกี่ยวกับน้ำใช้ของหน่วยงานราชการต่างๆ ซึ่งได้เห็นความสำคัญของแหล่งน้ำ จึงได้ส่งเสริมให้มีการก่อสร้างบ่อน้ำตื้น บ่อโยก และแท็งก์น้ำ ฝ่าย 4 แห่ง บ่อน้ำตื้น 112 แห่ง บ่อบาดาล 13 แห่งและสระน้ำ 7 แห่ง ส่วนในแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรหากไม่มีสระน้ำในแปลงเกษตรกรก็จะเตรียมถังเก็บกักน้ำ บ่อซีเมนต์ โองน้ำขนาดใหญ่ อุปกรณ์ในการเก็บน้ำชนิดต่างๆ ปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ขุดบ่อบาดาลในแปลงเกษตรกรรมของตนเองเพื่อเป็นใช้ในการเกษตร

สภาพทางเศรษฐกิจของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

จากสภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่มีความเหมาะสม ทำให้ประชากรในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เน้นการปลูกพืชยืนต้น เช่น กาแฟ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และกล้วยหอมทอง กล้วยไข่ หมากรวม มะพร้าว และไม้ผลอื่นๆหลากหลาย ในรูปแบบผสมผสานเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งระยะหลังเริ่มมีการปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราเพิ่มขึ้นในพื้นที่ ที่ส่งผลมาจากการผลิตทุเรียนที่ต้องใช้แรงงาน และเงินลงทุนเป็นจำนวนมาก และขาดแรงงานในการผลิต เกษตรกร ที่มีอายุมากไม่มีเรี่ยวแรงในการทำงาน และบุตรหลานที่สืบทอดทางการเกษตรไม่ประสงค์ที่จะทำการเกษตร ต่อจากบรรพบุรุษ และราคาของยางพาราที่เป็นแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงการผลิต ตลอดจนการผลิตที่ไม่ยุ่งยากเมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตทุเรียน ลองกอง ที่ต้องใส่ใจดูแลรักษามากเมื่อก้าวถึงขนาดการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปของเกษตรกรในตำบลเฉลี่ยประมาณ 12.49 ไร่ การเพาะปลูกในตำบลถ้ำสิงห์ มีพื้นที่ปลูกทุเรียนมากที่สุด จำนวน 2,870 ไร่ รองลงมาคือ ปาล์มน้ำมัน จำนวน 1,548 ไร่

ลองกอง จำนวน 1,355 ไร่ กล้วยหอมทอง จำนวน 1,191 ไร่ มะพร้าว จำนวน 961 ไร่ ยางพารา จำนวน 551 ไร่

รายได้ของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายประชากรในตำบลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนจึงมาจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก และมีประชากรบางส่วนประกอบอาชีพรับจ้าง ทั้งในและนอกภาคการเกษตร ซึ่งรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็น 62,723.90 บาท (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เมืองชุมพร, 2552)

จุดรับซื้อแหล่งรับซื้อสินค้าทางการเกษตรของเกษตรกร

1. ทูเรียน ลองกอง มังคุด พ่อค้าคนกลางมารับถึงสวนเกษตรกร
2. ปาล์มน้ำมัน ส่งที่บริษัท วิจิตรภัณฑ์ปาล์มออย จำกัด ตำบลทุ่งคา อำเภอสวี จังหวัดชุมพร ลานเท หมู่ที่ 6 ตำบลลำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
3. กล้วยหอมทอง โรงเรือนรับซื้อกล้วยหอมทอง หมู่ที่ 2 ตำบลวิสัยใต้ อำเภอสวี จังหวัดชุมพร พ่อค้าคนกลางในแปลงเกษตรกร
4. ยางพารา หมาก มะพร้าว เกษตรกรจะนำไปขายที่ ร้านพูนทรัพย์ อำเภอเมืองชุมพร ร้านเขากระรองการยาง ตำบลวังใหม่ อำเภอเมืองชุมพร

ภาคผนวก ง

ภาพประกอบการทำวิจัย

มหาวิทยาลัย

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ภาพการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายของตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ภาพที่ 1

สัมภาษณ์นายสุรินทร์ อินทรวัฒนา

ปราชญ์ชาวบ้าน

ภาพที่ 2

สัมภาษณ์นายไพบูลย์ คุประเสริฐ

ปราชญ์ชาวบ้าน

ภาพที่ 3

สัมภาษณ์นายวิรัช กำเนิดโทน

ปราชญ์ชาวบ้าน

ภาพที่ 4

สัมภาษณ์นายนรินทร์ เกตุพิมล

ปราชญ์ชาวบ้าน

ภาพที่ 5

สัมภาษณ์นายสำเนา คล้ายประเสริฐ

ปราชญ์ชาวบ้าน

ภาพที่ 6

สัมภาษณ์นายเยาว์ เชิดชู

นายก อบต.ถ้ำสิงห์

ภาพที่ 7

สัมภาษณ์นายวันดี วิสัยรัตน์

กำนันตำบลถ้ำสิงห์

ภาพที่ 8

สัมภาษณ์นายประจักษ์ มีมานะ

ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์

ภาพที่ 9

สัมภาษณ์นายประชีพ ชูปลอด
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลถ้ำสิงห์

ภาพที่ 10

สัมภาษณ์นายสมศักดิ์ ชัยสังข์
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลถ้ำสิงห์

ภาพที่ 11

สัมภาษณ์นายเล็ก หลวงงาม
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 ตำบลถ้ำสิงห์

ภาพที่ 12

สัมภาษณ์นายดำรง เสนแก้ว
ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วย
หอมทองถ้ำสิงห์

ภาพที่ 13

สัมภาษณ์นายนิคม ศิลปสร
ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟถ้ำสิงห์

ภาพที่ 14

สัมภาษณ์นางเพียงฤดี สุขแก้ว
นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร

ภาพที่ 15

สัมภาษณ์นายสมชาติ เนื้อแก้ว
นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร

สภาพพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางรัชดา เพชรรัตน์
วัน เดือน ปีเกิด	25 ธันวาคม 2515
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏสงขลา พ.ศ. 2539 เกียรตินิยมอันดับ 2
สถานที่ทำงาน	สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร (ส.ป.ก.ชุมพร) 295/3 หมู่ที่ 1 ตำบลนาชะอัง อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร
ตำแหน่ง	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

